הלכה · משנה תורה · מפרשים · שער המלך · ספר זמנים

שער המלך על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי יצחק נוניס בילמונטי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שער המלך על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי יצחק נוניס בילמונטי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שער-המלך-על-משנה-תורה-הלכות-חמץ-ומצה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 19
הלכה ה 33
הלכה ו 41
הלכה ז 55
פרק ב 58
הלכה ג 58
הלכה ו 60
הלכה יב 61
פרק ג 64
הלכה יא 64
פרק ד 76
הלכה ג 76
הלכה ח 90
הלכה יב 97
פרק ה 98
הלכה ט 98
הלכה יב 99
הלכה כג 102
הלכה כד 103
הלכה כה 105
פרק ו 124
הלכה א 124
הלכה ה 134
הלכה ח 138
פרק ח 149
הלכה ז 149

פרק א

הלכה ב

החמץ בפסח אסור בהנאה כו'. כתב הרא"ם הביאו מרן כ"מ וז"ל ה"ה מו' שעות ולמעלה ואף לר"ש שורפין גזירה משום שמא יאכלנו כו' אבל לא משום דהאי קרא דלא יאכל דמיירי בתוך הפסח שני בלישניה כדחזקיה דהא קי"ל כר' אבהו כו' ע"כ הנה מדברי הרא"ם ז"ל נראה דלחזקיה חמץ מו' שעות ולמעלה אינו אסור בהנאה כיון דלא כתיב בה לא יאכל ויש לתמוה עליו דהא כתבו התוספ' בדכ"ח ע"ב ד"ה וחד לפני זמנו וז"ל וא"ת לחזקיה מנ"ל איסור הנאה לפני זמנו דליכא אלא כו' ואומר ר"י דכיון דחד מהנהו קראי משמע איסור הנאה לא נחלק ביניהם עכ"ד והשתא לפי דעתו דלחזקיה בלפני זמנו אינו אסור בהנאה כיון דלא כתיב לא יאכל אם כן תקשי ליה קו' התו' דהרי אמרי' בגמ' ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק הרי דלר"י חמץ מו' שעות ולמעלה אסור בהנאה וא"כ תקשי ליה לחזקיה מנ"ל לר"י דאסור בהנאה דליכא למימר דמשעה שאסור באכילה אסור בהנאה היינו מדרבנן וס"ל לחזקיה דלר"י מדרבנן אסור גזירה משום שמא יאכלנו דא"כ ק' דאמאי לא מוקי לה נמי כר"ש דהא לר"ש נמי לפי דעת הרא"ם אסור בהנאה מדרבנן ואמאי קאמר בגמ' אתאן לת"ק אלא ודאי ע"כ צ"ל דס"ל לתלמודא דברייתא דקתני משעה שאסור באכילה אסור בהנאה היינו מדאורייתא ומש"ה מוקי לה כר"י וא"כ הדרא קו' דלחזקיה מנ"ל ותו ק' לפי דעתו מאי פריך בגמ' דכ"ג מאי בינייהו בין חזקיה לר' אבהו הרי איכא בינייהו טובא דלחזקיה חמץ מו' שעות ולמעלה אליבא דר"י אינו אסור בהנאה ולר' אבהו אסור בהנאה וצ"ע:

איברא שבדברי התוס' הללו יש לתמוה דנר' דר"י פליג מדידיה אדידי' ממ"ש בדכ"א ע"ב ד"ה ב"מ וז"ל וא"ת יהא נהנה חמץ בפסח בכרת וכ"ת ה"נ א"כ נימא דאיכא בינייהו הא דלחזקיה אינו חייב כרת ולרבי אבהו חייב כרת ואור"י כו' והשתא לפי מ"ש הכא בשם ר"י גופיה מאי קא ק"ל לימא דלעולם חייב כרת ואף לחזקיה משום טעמא דלא נחלק ביניהם ומשום הכי לא קאמר דא"ב הא ויש ליישב בדוחק ולו' דע"כ לא קאמר ר"י דלא נחלק ביניהם אלא גבי לאוין דכיון דחד מהנהו לאוי איירי באיסור ההנאה ואהנאה נמי קא אזהר רחמנא לא נחלק ביניהם לומר דבהאי לאו דלא תאכל עליו חמץ לא אזהר רחמנא אהנאה אבל באיסור כרת דחמיר טפי איכא למימר דליכא כרת אלא באכילה גרידא ודוק:

ואגב אורחין ראיתי להחכם המגיה בספר משנה למלך דק"ט ע"ד שהקשה שם על דברי התוס' ז"ל הללו ממ"ש בפרק העור והרוטב דק"ך ד"ה אלא אמאי דפריך בגמ' אלא אם

חמץ הוא ענוש כרת הא אכילה כתיבא ביה ומשני אמר ר"ל הנפש לרבות את השותה ואי נהנה חייב כרת למה לי קרא לרבות את השותה ת"ל שהרי נהנה מחמץ בפסח וכקו' דהתם עכ"ד:

ולע"ד ל"ק שהרי אמרו בפרק כ"ש דל"ה ע"א א"ל ר"ה לר"פ מ"ט דר"י דאמר עיסה שנילושה ביין ושמן אין חייבין על חימוצה כרת א"ל דאמר קרא לא תאכל עליו חמץ ז' ימים כו' דברים שאדם יוצא בו ידי חובתו במצה חייבין על חימוצה כרת והאי הואיל ואין אדם יוצא י"ח מצה אין חייבין על חימוצה כרת איתיביה המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אין אדם יוצא בו י"ח והא הכא דאין אדם יוצא י"ח במצה וחייבין על חימוצה כרת איתמר בהו כו' וא"כ כפי זה שפיר קא ק"ל הכא דיהא נהנה מחמץ חייב כרת וליכא למימר דלמאי אצטריך הנפש דאיכא למימר שפיר דאי לא כתיב הנפש הו"א דאינו חייב על חימוצה כרת כיון שאינו יוצא י"ח וכדהוה ס"ד דר"פ משום קרא דלא תאכל עליו חמץ דהשתא ליכא לאקשויי דת"ל שהרי נהנה דאף על פי שנהנה מ"מ כיון שאינו יוצא י"ח מצה לא הזהיר הכתוב באכילתו ומכ"ש בהנאתו ומש"ה אצטריך הנפש לחייב על השותה אע"פ שאינו יוצא י"ח מצה והתם בפרק העור והרוטב ק"ל שפיר למאי דפריך בגמ' מטעמא דאכילה כתיבה ביה אבל משום דאינו יוצא י"ח מצה ל"ק ליה משמע דניחא ליה ברייתא דאע"פ שאינו יוצא י"ח חייבין על חימוצ' כרת אע"ג דאכתי לא שמיע יתור' דהנפש ול"ק אלא משום דאכילה כתיבא ואהא ק"ל שפיר וכתבו דס"ל לתלמודא דהנהנה אינו חייב כרת אבל לפי האמת דאייתר לן הנפש לרבות את השותה אפי' אי ס"ל לרבי אבהו דהנהנה חייב כרת אפי' הכי אצטריך הנפש דאי לא הוה טעינן כדהוה ס"ל לר"פ מעיקרא והא דלא ק"ל למ"ש מעיקרא וכ"ת אה"נ מההוא דפ' העור והרוטב דמוכח בהדי' דס"ל לתלמודא דהנהנה אינו חייב כרת כמ"ש התם איכא למימר דהיינו משום דמצי' לומר דתלמודא פריך התם אליבא דחזקיה וא"נ מסוגיין דהכא עדיפא להו לאקשויי אלא מיהו הא ק"ק דהתם בגמרא עביד צריכותא לחלב וחמץ ואמרינן וצריכי דאי כתיב חלב הו"א משום דלית ליה שעת הכושר אבל חמץ אימא לא והשתא אמאי ל"ק דאי כתיב חלב חמץ לא אתי מיניה משום דהוה טעינן כדר"פ ודוק עוד כתב מרן דרבינו פוסק כרבי אבהו ממ"ש בפ' ב' מה' שחיטה דשחיטת חולין ד"ק כו' ואילו לחזקיה הוי דאורייתא כו' ע"כ הנה ראיתי להרב עצמות יוסף בפ' הא"מ דנ"ג ע"ד שהקשה שנראה דרבינו סותר את עצמו שבה' שחיטה נראה דפוסק דחש"ב דרבנן כמ"ש מרן ואילו בה' מ"א פ"ח כתב כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל אחד איסור אכילה וא' איסור הנאה עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט בנבילה כו' וזאת היא סברת ר"מ

בפ' כ"ש דכ"א דפרכינן התם בשלמא לר"מ דאמר א' גר וא' גוי בין במכיר' בין בהנאה מדאצטריך קרא למשרי נבילה בהנאה מכלל דשארי איסורין שבתורה בין באכילה בין בהנאה אלא לר"י דאמר דברי' ככתבן מנ"ל נפ"ל מאותו אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חש"ב ואידך חש"ב לאו דאורייתא נמצא לפי סוגיא זו דלר"מ ע"כ אותו אצטריך למעוטי חש"ב דס"ל לר"מ דהוי מדאורייתא וא"כ כיון שרבינו פסק כר"מ שכ"כ עד שיפרט כדרך שפרט בנבלה ואי כר"י מאותו נפ"ל ולא מנבלה א"כ ע"כ דס"ל דחש"ב דאורייתא דאי לת"ה אותו למאי אצטריך עכת"ק יע"ש ולע"ד לק"מ ואשתמיט מיניה מ"ש רבינו בפ"י מה' ע"ז דין ד' וז"ל ואסור ליתן להם מתנת חנם שנאמר או מכור כו' לגוי במכירה ולא בנתינה ע"כ הרי בהדיא דרבינו ז"ל פוסק כר"י דאמר דברים ככתבן כו' ואם כן אדרבא מכאן סיעתא למ"ש מרן דס"ל לרבינו דחש"ב דרבנן כמבואר בסוגיין שם דלר"י חש"ב דרבנן ומ"ש רבינו בהלכות מ"א עד שיפרט כדרך שפרט בנבילה לאו למימר' דמהתם נפקא מדאצטריך למשרי נבילה דהא לר"י קרא אצטריך לדברי' ככתבן אלא כונת רבינו היא לומר דאם לא פרט הכתוב כדרך שפרט בנבילה אינו מותר בהנאה ולעולם דאיסור הנאה נפיק מאותו וכמ"ש הרב לח"מ ז"ל שם יע"ש אך ק"ק דאמאי אשמיט רבינו קרא דאותו והוה ליה לומר עד שיפרט כדרך שפרט בטריפה דמהתם נפקא לר"י:

וראיתי להרב לח"מ ז"ל שהקשה שם בה' שחיטה דאי רבינו ס"ל דחש"ב לאו דאורייתא וכדקאמר דברי קבלה כו' וכמ"ש בפי"ז מה' מ"א וז"ל וה"ה לחש"ב שהרי הן אסורין בהנאה מדבריהם ע"כ והשתא קשה דהיכי מייתי רבינו קרא דכי ירחק דדריש ליה מ"ד חש"ב דאורייתא ותו דאי ס"ל דהוי מדרבנן הא אמרי' בגמ' בפ' כיסוי הדם דפ"ז א"ל ר"פ וסבר ר"מ חש"ב דאורייתא א"ל אין והתניא כו' רש"א חש"ב ישרף אא"ב דאורייתא היינו דגזרינן חיה אטו בהמה אלא אי אמרת דרבנן בהמה מ"ט דילמא אתי למיכל קדשים בחוץ היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה נמצא דמאן דס"ל חש"ב לאו דאורייתא לא גזר חיה אטו בהמה ורבינו כתב דאפילו בחיה ובהמה הכל אסור בהנאה ותו שבפי"ד מה' הנז' דין יו"ד כתב דהשוחט ח"ב פטור מכיסוי והיינו משום דח"ב דאורייתא כמ"ש התוספות שם ד"ה אין ותו דאי ס"ל דהוי דרבנן הרי אמרי' בגמ' בפרק כ"ה דף הנזכר דר"ש דקאמר השוחט ונמצא טריפה מותר בהנאה סביר' ליה דחש"ב דאורייתא דהכי פריך רב פפא וסבר ר"ש חולין ש"ב דאורייתא ופרש"י דאי מדרבנן משום דגזרי דילמא אתי לאתהנויי מקדשים מה לי ראויה מה לי אינה ראויה ואיהו ז"ל פסק דהשוחט ונמצא טריפה מותר בהנאה משום דשחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה אם כן ודאי דהוי

דאורייתא ואי ס"ל דהוי דאורייתא ומ"ש בהלכות מ"א דהוי מדבריהם ר"ל כיון שאינו מפורש בתורה קרי ליה מדבריהם וכמ"ש בה' אישות גבי קדושי כסף הרי רבינו פסק בפ"ח מה' מ"א כר' אבהו ואיהו פסק כר"י בפ"י מה' ע"ז וכדכתיבנא לעיל ולר"י הא אמרי' בפרק כ"ש דאותו אצטריך למעט שאר איסורין וחש"ב לר"י דרבנן ואם כן לרבינו דפסק דהוי דאורייתא מהיכא נפ"ל הא אותו אצטריך למעוטי שאר איסורין שבתורה ומכח כל אלו הקושיות העלה הרב ז"ל דס"ל לרבינו דחש"ב דאוריי' והוקשה לו לרבינו דמה הקשו בפ' כ"ש דלר"י חש"ב מנ"ל אימא דאותו ממעט כל מילי וכמ"ש התוס' בר"פ הערל דבו ממעט כל מילי מש"ה הוצרך לומר דאה"נ דהוה מצי לתרץ הכי אלא משום דתלמודא אשכח לר"י דס"ל הכי בפי' דחש"ב לאו דאורייתא שני הכי ולהכי רבינו ז"ל פסק לפי האמת דמאותו ממעטינן שאר איסורין וחש"ב עכ"ת תי' הר"ב לח"מ יע"ש:

ולע"ד מלבד שדבריו דחוקים הרבה נראה דהא ודאי ליתא שהרי כתב רבינו בפ"ב מהלכות גניבה ה"ח וז"ל אבל אם שחט ונמצאת טריפה או ששחט חולין בעזרה משלם תשלומי דו"ה אע"פ שחולין שנ"ב אסור בהנאה הואיל ואיסורן מדבריהם הר"ז חייב לשלם תשלומי דו"ה והשתא אם איתא דס"ל לרבינו דחש"ב דאוריי' אמאי מחייב בתשלומי דו"ה הא מכי שחיט בה פורתא אסרה אידך לאו דמאריה קא טבח וכדפרכינן בגמרא בפ' מרובה דע"ב דאין לומר דכיון דאינו מפורש בתורה בהדיא ס"ל לרבינו דמחייב בתשלומי ארבעה וחמשה וקרינן ביה וטבחו דאם כן גבי כיסוי הדם נמי הוה ליה למחייב מהאי טעמא ואמאי כתב בפי"ד מה' הנז' דפטור לכסות ועוד דהא ליתא דהא אמרינן בגמרא בפרק מרובה איכא דמתני לה אהא אר"ש כו' ור"י אומר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף אמר ליה רב חביבי לר"א לימא קסבר ר"י חש"ב לאו דאורייתא דאי ס"ד דהוי דאורייתא מכי שחיט בה פורתא אסרה אידך לאו דמאריה קטבח והשתא מאי קושיא נימא דר"י ס"ל דהוי דאורייתא מקרא דכי ירחק ומ"מ כיון שאינו מפורש בתורה מש"ה מחייב בתשלומי דו"ה אלא ודאי דהא ליתא וכן הקשה הר"ב ע"י דף הנז' לדברי מרן הכ"מ ז"ל שכתב שם כשיטת הלח"מ ז"ל דס"ל לרבינו דחש"ב דאורייתא יע"ש:

אמנם אשר אני אחזה לי ליישב דעת רבינו ומרן הכ"מ דס"ל לרבינו דחש"ב דאורייתא מקרא דכי ירחק ממך המקום אמנם ס"ל לרבינו דדוקא בשחיטה ואכילה אסור מן התורה משום דנפ"ל מקרא דכי ירחק וכדאמרינן בגמרא בפרק הא"מ כי ירחק ממך כו' מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל ואי אתה אוכל מה שאתה זובח בקירוב מקום פרט לחש"ב אבל בהנאה אינו אסור אלא מדרבנן והיינו משום דאיסור הנאה נפ"ל בגמר' שם מקרא דאותו וס"ל לרבינו דזה היינו דוקא לר"מ דס"ל דא' גר וא' גוי

בין במכירה בין בנתינה א"כ איסור הנאה נפ"ל מדאצטריך קרא למשרי נבילה בהנאה ואייתר לן אותו למעוטי חש"ב שאסורין בהנאה אבל ר"י דסבירא ליה דברים ככתבן אם כן מנבילה לא נפ"ל איסורי הנאה ואותו אצטריך למעוטי שאר איסורין וחש"ב לאו דאורייתא ומש"ה רבינו ז"ל שפסק כר"י בפ"י מהלכות ע"ז משום הכי פסק דחש"ב אסורים בהנאה מדבריהם אבל באכילה ושחיטה נפ"ל מקרא דכי ירחק כמבואר בגמ' וכן הוא דעת רש"י ז"ל בפרק כ"ש דכ"ב ד"ה חש"ב דלר"י חש"ב לאו דאורייתא דוקא באיסורי הנאה ומאי דק"ל להתוס' שם בד"ה חולין לפרש"י מההיא דנזיר דמשמע התם דס"ל לר"י בר יאודה דחש"ב לאו דאורייתא אפי' באיסור שחיטה ואכילה י"ל דהא ל"ק להו לרש"י ולרבינו ז"ל דאה"נ דהתם קאמר בגמרא דלר"י בר יאודה חש"ב לאו דאורייתא אפי' באיסור אכילה משום דלא דריש קרא דכי ירחק אבל לפום מאי דקאמר תלמודא הכא דלר"י אותו אצטריך למעט שאר איסורין לא דריש ליה אותו למעט חש"ב משום דס"ל דלאו דאורייתא אית לן למימר שפיר דר"י באיסור אכילה מודה דאסור מדאורייתא מקרא דכי ירחק ואותו לא דריש לי' למעוטי חש"ב משום דס"ל דאיסור הנאת חש"ב לאו דאורייתא והיינו דבתחילה מייתי רבינו קרא דכי ירחק למילף מיניה איסור שחיטה ואכילה דתרוייהו נפיק מקרא דכי ירחק והיינו נמי מאי דכתב בפי"ו מהלכות מ"א ה"ה לחתיכת חש"ב שהרי הן אסורים בהנאה מדבריהם דייק רבינו למכתב בהנאה לומר דדוקא איסור הנאה הוא דהוי מדבריהם אבל איסור שחיטה ואכילה הוי דאורייתא ומ"ש כמו שיתבאר בהלכות שחיטה לא קאי אמ"ש דאסור מדבריהם שהרי שם לא פירש רבינו אי מאי דאסור בהנאה הוא מדאורייתא או מדרבנן אלא אעיקר מילתיה שכתב דאסורים בהנאה קאי דבהלכות שחיטה נתבאר שאסורים מדבריהם ובהלכות שחיטה לא פירש דמאי דאסור בהנאה הוא מדבריהם שסמך אמ"ש בהלכות מ"א ומשום הכי כתב בפרק י"ד מהלכות שחיטה דין יו"ד דהשוחט חולין בעזרה פטור מלכסות משום ששם הצריך רבינו שיהא מותר באכילה שכ"כ אין חייב בכיסוי אלא דם שחיטה הראויה לאכילה שנאמר אשר יאכל לפיכך כו' השוחט חולין בעזרה פטור מלכסות וכיון דס"ל לרבינו דאסור באכילה מדאורייתא מקרא דכי ירחק דאיסור אכילה נמי נפיק מיניה כמבואר בסוגיא משום הכי כתב דפטור מלכסות אמנם גבי תשלומי ארבעה וחמשה דסבירא ליה לרבינו כרבנן דר"ש דשחיטה שאינה ראויה ש"ש מש"ה כתב דהשוחט ח"ב חייב בדו"ה משום דאע"פ שאסור באכילה מדאורייתא מיחייב מידי דהוי השוחט ונמצא טריפה ומשום דאסור בהנאה לית לן למפטר משום דלאו דמאריה קא טבח כדאמרי' בגמרא כיון דאינו אסור בהנאה אלא מדבריהם קרי' ביה וטבחו דמן התורה דמאריה קא טבח

וזה מבואר בדברי רבינו שם כמו שיראה הרואה:

ומעתה ע"פ האמור הבא נבא לישב קו' הלח"מ מסוגיא דפרק כ"ה דהנה מה שהקשה דכיון דס"ל דחש"ב דרבנן א"כ היכי אסר חיה ובהמה הא אמרינן בגמרא היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור כו' י"ל דס"ל לרבינו דמאי דקאמר בגמרא אא"ב דאורייתא היינו דגזרינן חיה אטו בהמה אינו אלא לענין איסור שחיטה ואכילה והכי קאמר בגמרא דאא"ב דאיסור שחיטה ואכילה מדאורייתא בין בהמה בין חיה ועוף היינו דגזרי' הכא בחי' שיהא אסור בהנאה בטריפה אטו בהמה ואע"ג דבהמה גופא לא אסורא בהנאה בטריפה אליבא דר"ש אלא משום גזירה דקדשים שיצאו לחוץ לא חשיבא גזירה לגזירה כיון דאסור מיהא בשחיטה ואכילה מן התורה כבהמה אם כן כי גזרו רבנן בחולין שנ"ב יהיו אסורין בהנאה לא פלוג רבנן אלא אי אמרת דרבנן כלומר דמן התורה שרי בכל גוונא אפילו בשחיטה ואכילה בהמה מ"ש דילמא אתי למיכל קדשים בחוץ היא גופא גזירה כו' ומאי דקאמר ר"פ וסבר ר"ש חש"ב דאורייתא היינו לענין איסור שחיטה ואכילה ואהא קאמר ליה אביי אין ומוכח לה מההיא ברייתא ואף שמדברי התו' בד"ה אין נראה דפליגי אהא דכתיבנא מ"מ רבינו ז"ל ס"ל הכי וכן מדוקדק מלשון הגמר' דקאמר אלא אי אמרת דרבנן בהמה מ"ט דילמא אתי למיכל כו' משמע דמאי דבעי לאוכוחי הוא לענין איסור אכילה דלא הוי מדרבנן משום גזירה דילמא אתי למיכל ואי כפי' התוס' הרי באכילה אסור מן התורה וכדמוכח ההיא דמרובה והכי הוה ל"ל דילמא אתי לאתהנויי וכן נראה מפירוש רש"י דכל הוכחת ר"פ לא הוי אלא לענין איסור אכילה שכ"כ חש"ב דאורייתא מוזבחת ואכלת ואי לאיסור הנאה מיירי לא נפיק מוזבחת אלא מאותו וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שכתב בפ' הא"מ אמאי דקאמר בגמ' א"ל תניא המקדש בחש"ב רש"א מקודשת אלמא חש"ב לאו דאורייתא ורמינהי רש"א ישרף וכן חיה כו' ופרש"י חש"ב לאו דאורייתא לא איסור שחיטתו ולא איסור הנאתו משמע דהוצרך רש"י לפרש כן כדכתיבנא דאי מאי דס"ל לר"ש דחש"ב לאו דאורייתא אינו אלא לענין איסור הנאה א"כ לא פריך מידי מההיא מתני' דאיכא למימר כיון דאסור בשחיטה ואכילה מדאורייתא לא פלוג רבנן דהא אפילו תימא דס"ל לר"ש דחש"ב דאורייתא אפי' בהנאה תקשי אמאי אמר דישרף יקבר הול"ל דהא בחיה ליכא למגזר דילמא אתי למימר קדשים פסולים לקבורה אלא עכ"ל לא פלוג כמ"ש רש"י שם בסמוך יע"ש ואם כן השתא נמי אפ"ת דר"ש ס"ל דאיסור הנאה מדבריהם משו"ה אמר ישרף משום דלא פלוג כיון דאסור מן התורה בשחיטה ואכילה כבהמה וכ"כ הר"ב עצמות יוסף ז"ל אלא שראיתי שהקשה וז"ל רש"י הוכרח לפרש כן מכח מאי דפריך מדר"ש אדר"ש אבל תלמודא גופיה קשה מאי פריך

נימא דר"ש ס"ל דאינן אסורין אלא באכילה אבל בהנאה מותרים מדאורייתא ומש"ה האשה מקודשת ונראה דלא מצינו האי סברא ולאפושי פלוגתא לא מפשינן עכ"ד:

והנה מה שתי' הוא ז"ל ליתא ואשתמיט מיניה מ"ש רש"י בפרק כ"ש דכ"ב ד"ה חש"ב שכתב דלר"י חש"ב לאו דאורייתא דוקא באיסור הנאה אבל באיסור אכילה מודה דהוי דאורייתא מקרא דכי ירחק וכ"כ שם התוס' שכן הוא דעת רש"י וא"כ איך כתב דלא מצינו האי סברא ולעיקר קושיתו י"ל לפי שיטת ר"ת שכתבו התוספות ד"ה אלמא דההיא דרב גידל מיירי בשעות דאורייתא ואפשר דמש"ה לא משני בכי האי גוונא משום דאי ס"ל לר"ש דאיסור שחיטה ואכילה הוא מדאורייתא הו"ל כחמץ דרבנן ושעות דאורייתא דר"ג ואפשר דעדיף טפי דהתם בחמץ נוקש' דרב גידל מן התורה שרי אפי' באכילה אלא דרבנן הוא דגזור בכל נמצא דכל איסורו הוי מדרבנן אבל גבי חש"ב מן התורה אסור באכילה ואתו רבנן והוסיפו הנאה וכיון שכן אמאי קאמר ר"ש מקודשת אלא ודאי דס"ל לר"ש דחש"ב לאו דאורייתא כלל ומש"ה קאמר מקודשת ואהא פריך ורמינהי ואף לפרש"י שפירש אהא דר"ג אפי' בתרווייהו דרבנן איכא למימר דרש"י ס"ל ליישב ההיא דר"ג כיש מי שאומר שכתב הר"ן דשאני איסור חמץ שיש לו עיקר מן התורה משא"כ חש"ב ואם כן מש"ה לא משני הכי בגמרא משום דאי ס"ל לר"ש דחש"ב אסור באכילה מן התורה הרי יש לו עיקר מן התו' ואמאי מקודשת כנ"ל ודו"ק:

ויש סמך לזה ממ"ש התוס' בפרק מרובה דף ע"ב ע"ב ד"ה דאי ס"ד דתקרובת ע"ז אפילו לא אסירא בהנאה אלא מדרבנן חשיב לאו דידיה כיון דאסרו חכמים בכל הנאות ואפי' קידש בו את האשה אינה מקודשת כדתניא במסכת קידושין אבל חש"ב אי הוי דרבנן וקידש בו את האשה מקודשת דבסוף האמ קתני רש"א מקודשת כו' ויש להבין דכיון דתקרובת ע"ז אין איסורו אלא מדרבנן אמאי אינה מקודשת ומ"ש מחש"ב וחמץ בפסח דאי הוו תרוויהו דרבנן מקודשת לר"ת ואי הכא קיימי לשיטת רש"י דס"ל דאפילו בתרווייהו דרבנן אינה מקודשת איך הביאו ראיה לחש"ב דמקודשת מפ' האמ הרי כתבו בפרק האמ ד"ה אלמא דלפי המסקנא אפי' לר"ש אינה מקודשת אי חש"ב דרבנן:

אמנם לפי מ"ש ניחא דכיון דתקרובת ע"ז אסור באכילה מן התורה וכמ"ש שם בסמוך אלא דחכמים הוסיפו הנאה הוה ליה כחמץ דאורייתא ושעות דרבנן משא"כ חש"ב באיסור אכילתו והנאתו אינו אלא מדרבנן למאי דבעי ר"י למימר התם דקסבר ר"י דלאו דאורייתא מש"ה אם קידש בה מקודשת כנ"ל:

גם מה שהקשה עוד הלח"מ ז"ל דאי סבירא ליה לרב' דחש"ב הוי דרבנן אמאי התיר בהשוחט ונמצא טריפה נראה דע"פ האמור הא נמי לא קשיא דמאי דמוכח ר"פ דסבר

ר"ש דחש"ב דהוי דאורייתא מדהתיר בהנאה השוחט ונמצא טריפה אינו אלא לענין איסור שחיטה ואכילה וכמו שנראה מדברי רש"י בהדיא וכדכתיבנא לעיל ואהא הוא דמוכח שפיר דאי ס"ל לר"ש חש"ב לאו דאורייתא אפילו איסור שחיטה ומן התורה הכל שרי וגזור רבנן אפילו בהנאה דלא ליתי להתהנויי מקדשים מה לי ראויה מה לי אינה ראויה הא באינה ראויה נמי איתא להך גזרה גופא אמנם אי ס"ל לר"ש דחש"ב דאורייתא באיסור שחיטה ואכילה אף ע"ג דהנאה אינו אלא מדבריהם גזירה משום קדשים שיצאו לחוץ והך גזירה נמי שייכא באינה ראויה איכא למימר דרבנן לא גזרו שיהא אסור בהנאה אלא בחש"ב דאסור מן התורה בשחיטה ואכילה אבל בשחיטה שאינה ראויה דמן התורה אינו אסור כלל אליבא דר"ש לא גזרו רבנן ואוקמוה אדין תורה וזה מוכרח לפי' רש"י דאי לת"ה תקשי אף לפי האמת דס"ל לר"ש דחש"ב דאורייתא דהא ר"ש ס"ל דחש"ב ישרף והיינו משום גזירה דלא לימרו קדשים פסולים הן ונקברים וכמ"ש רש"י וכיון שכן בשוחט את הטריפה אמאי קאמר רש"י דמותר בהנאה הא איכא למיחש הך חששה גופה דגזרו שיהא טעון שריפה ה"נ איכא למיגזר שמא יאמרו קדשים פסולים הם ומותרים בהנאה אלא ודאי איכא למימר דלפי האמת דס"ל דחש"ב דאורייתא לא גזרו אלא בחש"ב דאסור מן התורה אבל בשחיטה שאינה ראויה דמן התורה שרי אוקמוה אדין תורה אבל אי ס"ל לר"ש דמן התורה הכל שרי ואפ"ה גזרו משום קדשים שיצאו לחוץ א"כ מה לי ראויה מה לי אינה ראויה והיינו דמוכח שפיר מדר"ש דס"ל דחש"ב דאורייתא באיסור שחיטה ומשום הכי רבינו שפסק דאיסור שחיטה ואכילה הוא מן התורה משום הכי התיר בשוחט ונמצא טריפה ועד"ז יש לפרש דברי מרן הכ"מ ז"ל דמדלא ענש רבי' אלא מכת מרדות דס"ל לרבינו דאפילו באיסור שחיטה ואכילה אינו אלא מדרבנן שהרי באיסור שחיטה הוא דכתב רבינו דמכין אותו מכת מרדות ואהא הוא דק"ל למרן מסוגיא דהא"מ דמסיק דלר"ש חש"ב דאורייתא באיסור שחיטה ואכילה ואהא הוא דתי' מרן דס"ל דחש"ב דאורייתא ומ"ש מ"מ הוא מפני שלא נאמר בהן לאו כלומר דס"ל דחש"ב דאורייתא באיסור שחיטה ואכילה והיינו כמסקנא דהא"מ וכדכתיבנא ומש"ה המקדש בחש"ב אינה מקודשת אע"פ שאסורים בהנאה מדבריהם משום דכיון דאסור בשחיטה ואכילה מן התורה הוה ליה כחמץ דרבנן ושעות דאורייתא דכתב רבינו בפ"ה דאינה מקודשת וכמו שכתב מרן ז"ל שם ועדיפה מיניה כדכתיבנא זה נ"ל ליישב דעת רבינו ומרן ז"ל כי היכי דלא תיקשי להו קושית הר"ב עצמות יוסף ז"ל ודו"ק:

מיהו דברי מרן בפרקין דכתב דס"ל לרבי' דשחיטת חולין בעזרה הוא מדבריהם מלבד

דדבריו סותרים אמ"ש בהלכות שחיטה צ"ע דמה יענה למה שפסק בפרק י"ד מה' שחיטה דהשוחט חולין בעזרה פטור לכסות וכמו שהקשה הלח"מ ז"ל וליכא למימר דס"ל דכיון דמדרבנן לא חזי לאכילה לא קרי ביה אשר יאכל ופטור מכיסוי וכמ"ש מרן מלכא בס' מקראי קדש שהרי בפרק השוחט דכ"ז ע"א פריך ואי אין שחיטה לעוף מן התורה לבעי כסוי ועיין בספר בני יעקב בתשובה סימן ב' ובתה"ד סימן קפ"ד וצ"ע. אחר זמן ראיתי להרב בכה"ג חי"ד סימן ק"א בהגהת ב"י אות מ"ח שישב דברי רבינו למאי דסתרי אהדדי כדכתיבנא יע"ש:

ודע שרש"י ז"ל בע"ז פרק ר"י דנ"ו ד"ה מכרן כתב דאם עבר ומכר איסורי הנאה אותם הדמים אסורים בהנאה מדרבנן ורבינו בספ"ח מהלכות מ"א פליג על זה שכתב וז"ל כל שאכל כו' אם נהנה ולא אכל כגון שמכר כו' והדמים מותרים יע"ש וכן הוא דעת הרמב"ן כמ"ש הרב המגיד שם אמנם דעת הרא"ש ז"ל בסוף פרק הא"מ כדעת רש"י דמדרבנן אסורים למחליף עצמו ומ"מ אם עבר והחליף אותם החליפין הוה ליה חליפי חליפין ומותרין הפך מאי דמשמע מדברי רש"י ז"ל כמו שיע"ש:

וכתב עוד שם וז"ל ומודה רש"י דמדאורייתא שרי אפי' לדידיה כיון דלא תפסי דמיהן וכן משמע בפ"ק דחולין גבי חמצן של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין ומסיק משום דלא שביק התירא ואם היו החליפין אסורים מדאורייתא מה היו מרויחים בחילוף עכ"ד ויש לדקדק עליו טובא דמאי ראיה מייתי מההיא דחמצן של עוברי עבירה ואכתי תקשי ליה למאי דקאמר התם בגמרא ודילמא ר"ש היא דאמר חמץ לאחר הפסח מדרבנן וכי מקילין בדרבנן אבל בדאורייתא לא מקילין והיכי אפשר לומר דר"ש היא דאם כן היכי קאמר בברייתא מפני שהם מחליפין כיון דלר"ש אינו אסור אלא מדרבנן ודמיו הרי הוא כמוהו מה מרויחים בחילוף בשלמא אי הך ברייתא ר"י היא ניחא דמרויחים איסורא דאורייתא כמ"ש הרא"ש וכן הקשה הרשב"א שם בחידושיו אלא ע"כ צ"ל כמ"ש הרשב"א ז"ל שם דמה שמרויחים הוא דאיסור אכילה חמור להם יותר מהנאת דמים א"נ כמ"ש התוס' בד"ה מותר משם רש"י שמרויחין הוא לדידן דלדידן מיהא שרי יעו"ש ואם כן מאי ראיה מייתי אכתי נימא דלר"י דס"ל דחמץ שעבר עליו הפסח אסור מדאורייתא חליפין דידיה נמי אסירי דבר תורה ומה שמרויחין הוא לדידן דלדידן שרי כמ"ש התוס' וא"נ משום דאיסור אכילה חמור להם יותר ואף שהתוס' כתבו שם דלמאי דס"ד דר"י מרויחים נמי לגבי דידהו דבחליפין אינו אסור אלא מדרבנן היינו משום דהכי קי"ל בעלמא דאינו אסור אלא מדרבנן אבל מהך סוגיא אין להביא ראיה כלל כמ"ש:

ואשר אני אחזה לומר בדעת הרא"ש הוא דס"ל דאפילו לדעת רש"י ודעימיה דס"ל

דחליפים אסורים אינו אלא באיסורין דאורייתא אבל באיסורים דרבנן מודה רש"י דלא החמירו בחילופיהן ועכ"ז יבואו דברי הרא"ש על נכון דלמאי דמסיק דילמא ר"ש היא ל"ק ליה להרא"ש כלל דשפיר קתני בברייתא מפני שהן מחליפין כיון דלר"ש חמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן משום קנסא בחילופין דידהו לא גזרו אמנם למאי דס"ד השתא דבריי' ר"י הוא דס"ל דחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה ד"ת ק"ל להרא"ש ז"ל שפיר דאם היו החליפין אסורים מדאורייתא מה מרויחי' בזה זה נ"ל נכון בדעת הרא"ש ז"ל:

שוב ראיתי להר"ב מש"ל ברפ"ה מה' אישות שכתב וז"ל אך יש לדון דאפשר דהא דחליפי דאיסורי הנאה אסורים הוא דוקא במה שאיסורו דבר תורה אבל לא במה שאיסורו מדרבנן וטעם גדול יש בדבר שהרי הא דחליפין אסורים הוא מדרבנן וכמבואר ואפשר דלא גזרו אלא באיסור תורה אבל באיסורים דרבנן לא גזרו וכעת לא מצאתי דין זה מבואר עכ"ד:

ויש לתמוה עליו איך אשתמיט מיניה דברי הרשב"א ז"ל שכתבנו לעיל דנראה בהדיא דס"ל דאפילו בחמץ שע"ע הפסח דאיסורו מדרבנן אפי"ה חליפין דידיה אסורים דאל"כ מאי ק"ל גם מדברי התוס' הנז' נר' בהדיא ג"כ דאפי' באיסורי הנאה דרבנן חליפין דידהו אסורים ממ"ש וז"ל ומה שפרש"י כו' ונראה דמרויחי' ג"כ לגבי דידהו למאי דס"ד השתא דהוי דאורייתא ומשמע בהדיא דדוקא למאי דס"ד השתא דהוי דאורייתא מרויחי' לגבי דידהו נמי אבל לפום מאי דמסיק ליכא הרווחה גבי דידהו והשתא אי ס"ל דחליפי איסורי הנאה דדבריהם מותרים הא למאי דמסיק נמי מרויחין לגבי דידהו שפיר אלא מוכח דס"ל דאפי' באיסור דרבנן חליפין נמי אסורי' ומ"מ דברי הרא"ש ז"ל נר' שאין ליישבן אלא א"כ נאמר דס"ל דבאיסורי' דרבנן לא אסירי חליפין דידהו וכדכתיבנא:

עוד כתב הר"ב מש"ל שם וז"ל ועוד נראה דאף דנימא דחליפי איסורי' אסירי מ"מ הכא גבי קדושין שרי שהרי לרש"י דאית ליה דחליפי חליפין אסורים אפי"ה אית ליה דיש לחלק בין קדושין לשאר הנאות וא"כ אף אנו נאמר בחליפין דיש לחלק בין קדושין לשאר הנאות ואף דאליבא דהרא"ש ליתנהו להני טעמי מ"מ אפשר שיודה בהן אלא דלדידיה במקום שאמרן רש"י אין צורך אבל בנ"ד יודה הרא"ש אך נראה דע"כ לא הוכרחנו לומר חילוקים אלו אלא מכח מתני' דתנן מכרן וקידש הר"ז מקודשת והוק' לרש"י שהרי אשה זו היא חליפי איסורי הנאה ומש"ה הוצרך לחלק בין קדושין לשאר הנאות אבל להרא"ש דמתני' אתייא כפשטה מנ"ל לבדות חילוקים מלבנו עכת"ד יע"ש:

והנה הרב ז"ל כמסתפק אמרה למילתיה ולבסוף לא הכריע אלא מכח סברא ולע"ד

המעיין בדברי הרא"ש ז"ל יראה בהדיא דלית ליה לחלק בין קדושין לשאר הנאות שכתב וז"ל ומה שחילק רש"י בין קדושין כו' נראה דלא היה צריך לזה כו' אבל אם בדיעבד לקח בדמי איסורי הנאה פירות או כלים והחליפן לא גזור רבנן ושכרו אסור דע"ז משמע ליה כמו יין נסך דאף חליפי השכר אסורי' לכן פריך ליה ממכרן וקידש מקודשת אלמא דחליפי חליפין שרי (כלומר דאם היו אסורי' היה לנו לאסור לשהות עמה באותם קידושין משום שנהנה ממנה) ע"כ והשתא אי הרא"ש ז"ל מודה בעיקר חילוק רש"י ז"ל אם כן מאי פריך בגמ' נימא דהתם בקידושי אשה לא גזרו בחליפי חליפין משום ביטול פו"ר אלא ודאי דלא ס"ל חילוק רש"י ז"ל ויש לתמוה על הרב ז"ל איך העלים עיניו מדברי הרא"ש הללו שהוא ז"ל הביאם שם והר"ן ז"ל בפ"ק דחולין גבי ההיא דחמצן של ע"ע הקשה לפי' רש"י דאסור הדמים למחליף עצמו וז"ל ואיכא למידק הרי ערלה שאסורה בהנאה ותנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת אלמא חליפי איסורי הנאה מותרי' אף למחליף עצמו דאי לא היאך האשה מתקדשת בהן ותירץ וז"ל וי"ל דלעולם למחליף עצמו אסור ואפי"ה כיון שהאשה יכולה ליהנות בהן ממילא היא נקנית ותמה עליו הר"ב חידושי הלכות ז"ל וז"ל ולא ידענא מאי קושיא שהרי בנדרים מקשי לה בגמ' ומשני לה דילמא לכתחילה הוא דלא הא דיעבד עבד עכ"ד ז"ל וכונת קושית הרב ז"ל הוא כפי מה שפי' הר"ן שם ד"ה ת"ש וז"ל דקס"ד דכיון דאסור להתהנות מן החליפי' אפילו עבר ונהנה שהחליפן באחר דלהוו חליפי חליפין אסורים ומש"ה ק"ל כשעבר וקידש אמאי היא מקודשת גמורה ואינה צריכה לקדשה פעם אחרת דאי אסירי מדרבנן הו"ל לאצרוכי קדושין ודחי הנ"מ לכתחילה הוא דלא שאסור ליהנות מן החליפין ואם עבר ונהנה מותר דח"ח מותרי' עכ"ל והשתא היינו דק"ל להרב ז"ל דא"כ מאי ק"ל להר"ן לפרש"י מההיא דמכרן הלא רש"י ז"ל לא כתב אלא שאסור ליהנות מן החליפין לכתחילה ומתניתין בשכבר קידש ונהנה מן החליפין ואי משום מה שנהנה ממנה אח"כ לכתחילה כבר כתב רש"י בפי' דבקדושי אשה לא גזרו כיון שכבר עבר וקידשה זהו כונת הרב ז"ל ומעתה יתבאר לך ביטול דברי הר"ב שער אפרים סי' ד' יע"ש:

אמנם לע"ד דברי הר"ן ז"ל אינן כמו שהבין הר"ב ח"ה ז"ל שהוא ז"ל הבין דקו' הר"ן היא דכיון דלפרש"י אסור הדמים למחליף עצמו היכי קתני מקודשת הרי נהנה באותם הדמים במה שקדשה אמנם לע"ד הא ודאי ל"ק ליה להר"ן דכבר מקשי לה התם בנדרים ומשני לה דילמא לכתחילה וקו' הר"ן ז"ל היא דלרש"י ז"ל דלמחליף הדמים אסורי' בהנאה היכי קתני מכרן כו' מקודשת הא כיון דלמקדש אינו שוה כלום נמצא שלא נתן לה פרוטה ואנן בעינן שיתן לה שו"פ ולא חיילי קדושין כלל והכא ודאי לא שייך

לתרוצי כמו שתי' בנדרים דמתני' דיעבד קתני דה"ט לא מהני אלא למאי דפריך התם ממה שנהנה ממנה מאותם קידושין אמנם הר"ן ז"ל ק"ל אעיקרא דמילתא דלא יחולו הקידושין כיון דלדידיה אינו שו"פ ואתלמודא גופא התם בנדרים לא מצי לאקשויי לה משום דהך פי' שכתב הר"ן שם אינו אלא לשיטת רש"י ודעימיה דסבירא ליה דהדמים אסורין למחליף ואמנם לדעת הרמב"ן והרשב"א פי' הסוגיא הוא באופן אחר וכמ"ש הרשב"א בחי' לחולין ואהא תי' כיון דהאשה יכולה ליהנות בהם מאותן קידושין ממילא היא נקנית ואע"ג דלדידיה אינו שו"פ מקודשת דומיא דמקדש בגזל וכ"כ בפ' הא"מ יע"ש וזה נלע"ד מוכרח מחמת תי' ז"ל דאי כפי מה שהבין הרב הנז' דקו' הר"ן היא למה שנהנה ממנה מאי קמתרץ הר"ן דכיון דהאשה יכולה ליהנות ממילא נקנית דה"ט ניחא לשיחולו הקידושין ואם קדשה אחר אינה מקודשת אבל אכתי תקשי דיהא אסור לשהות עמה עד שיקדשנה פעם אחרת כדי שלא יהנה ממנה אלא העיקר כמ"ש ודוק:

איך שיהיה נמצינו למדים דחליפי איסורי הנאה דדבריהם במחלוקת היא שנויה דלדעת התו' והרשב"א ז"ל אסורים ולדעת הרא"ש כפי מה שהוכחנו מדבריו הם מותרים ועפ"ז נבא ליישב דברי הטור בא"ח סימן תמ"ג שכתב וז"ל מעשה בשפחה שקנתה ירקות מחמץ אחר שש והתירם ר"ת לפי שאינו תופס דמיו כדאמרי' חמצן של ע"ע כו' וכתב הרב"ח דדעת ר"ת כדעת רש"י ז"ל ואעפי"כ התיר הירקות דמאחר שהשפחה קנתה ירקות בלי ידיעתו של בעל החמץ כלאחריני דמי ונסתייע לזה מדהביא ראי' מההיא דחמצן ולא הביא ממתני' דקדושין מכרן וקדש בדמיהן מקודשת וכתב הרפ"ח ז"ל ואין זה נכון דלדעת רש"י שכתב בחולין וז"ל ואע"ג דהשתא נמי איסור הוא לגבי' דהא מתהני מחמץ דאי לאו כו' משמע ודאי דהכא נמי אפי' קנתה השפחה בלא ידיעת ב"ה מה בכך סוף סוף הרי מתהני מחמץ ולכן נ"ל שר"ת ז"ל קאי בשיטת הסוברים דאף לדידיה שרי ולכך התיר הירקות והא דלא אייתי ראיה ממתני' דקדושין משום דהו"מ למדחי דשאני התם דלחומרא ולהכי מייתי מריש חולין עכ"ד יע"ש:

ולע"ד דברי הרב"ח נראין עיקר וכוותיה ולאו מטעמיה משום דכבר כתבנו דדעת הרא"ש דחליפין אסורי' למחליף מדרבנן וכדעת רש"י ז"ל ובחליפי חליפין הוא דפליג על רש"י וכדכתיבנא והשתא אי התירא דר"ת ז"ל הוא משום דס"ל כשיטת הסוברים דאף לדידיה שרי אם כן מדהביא הטור מעשה דר"ת סתמא משמע דהכי ס"ל וזה דבר תימה שהטור יחלוק אדברי אביו הרא"ש ולפחות היה לו להזכירו על דל שפתיו ולומר ואדוני אבי הרא"ש חולק בזה אלא העיקר כמ"ש הרב"ח ז"ל דה"ט דכיון דהשפחה קנתה בלי ידיעתו כלאחריני דמי ומה שהק' עליו הפר"ח ז"ל דלפי דעת רש"י ז"ל משמע דאפילו שקנתה

בלי ידיעתו אסורה נראה דאשתמיט מיניה דברי הר"ן ז"ל בפרק השותפים דמ"ח ד"ה תנן שכתב בתוך דבריו וזה לשונו ותמהני אדבעי רמב"ח במודר לבעי בנודר עצמו דאי טעמא דמתני' משום כונת נודר אפי' החליפן אחר חילופיהן אסורים ואי משום דינא דאיסורי הנאה דוקא בשמחליפן הוא אבל בשהחליפן אחר מותר בחילופיהן ע"כ הרי נראה מדברי הר"ן ז"ל דאע"ג דחליפין אסורין למחליף עצמו וכדעת רש"י אם החליפן אחר מותרים וכ"כ מרן בב"י חי"ד סי' רי"ו משם סמ"ג וזה לשונו ונ"ל דל"מ ליה אלא בשהחליפן המודר עצמו אבל אם החליפן אחר או המדיר עצמו מותרין למודר כמו שמצינו בחליפי חמץ שמותרים לאותם שלא החליפו וכ"כ מרן הכ"מ בפ"ה מה' נדרים דין ט"ו שכן הוא דעת הרא"ש ז"ל וכ"כ בשיטה מקובצת כ"י משם הרי"ץ גיאת דכל שהחליפו אחר בלי שליחותו מותר יע"ש הנה להקת נביאים ז"ל דס"ל כשיטת רש"י דלמחליף עצמו אסורים וס"ל דכל שהחליפו אחר מותר וטעמא נ"ל דכל שהחליפו אחר לא מחזי כ"כ כמתהני מחמץ ואינו ניכר וא"נ אפשר דטעמייהו ז"ל דס"ל דמאי דאסור למחליף עצמו הוא משום קנסא הואיל ועבר והחליפו וכן נראה מדברי התוס' בפרק השותפין דמה"ט הוא דאסור למחליף עצמו ומש"ה כל שהחליפו אחר שרי ומעתה אף אנו נאמר שכן הוא דעת ר"ת ז"ל כנ"ל גם מ"ש הרפ"ח ז"ל דדעת ר"ת כדעת הסוברים דלדידי' שרי והא דלא אייתי ראיה ממתני' דמכרן כו' משום דהו"מ למדחי דשאני התם דלחומרא כלומר ומקודשת מדאורייתא ק' טובא דאיך הו"מ למדחי הכי דא"כ מאי פריך בר"פ השוכר מ"ט שכרו אסור אילימא משום דיין נסך אסור כו' והרי ערלה כו' ותנן מכרן מקודשת כו' ומאי קושיא אימא דהתם לחומרא קאמר ומקודשת מדאורייתא אבל מדרבנן שכרו אסור וחוששין לקדושי ב' אלא ודאי דמקודשת לגמרי קאמר:

גם ממ"ש הטור בסימן ת"ן דברי הר"ש בן אברהם על מעשה תנור של ישראל שאפו בו גוים חמץ בפסח והביאו לו ככרות כו' וכתב שאם כבר קבל המעות מותרים כדתנן מכרן וקידש מקודשת ומדלא חלק עליו משמע דהכי ס"ל וכפי מה שהוכחנו מדברי הרא"ש ז"ל אין ראיה כלל דהתם שאני דכיון דהחמץ שעבר עליו הפסח אינו אלא דרבנן דקי"ל כר"ש חליפין דידהו מותרים ואף שמדברי הרשב"א משמע דבכל איסורין דאורייתא קאמר ממה שהביא ראיה מההיא דמכרן מ"מ כיון דלענין דינא מודה הטור ז"ל מש"ה לא חלק עליו כנ"ל:

ודע שרבינו ז"ל בפ"ה מה' נדרים דין י"ו כתב וז"ל האוסר פירותיו על חבירו כו' הרי גידוליהן וחילופיהן ספק לפיכך אסור בחילופיהן ע"כ וראיתי להלח"מ ז"ל שתמה על דבריו הללו וז"ל דברי רבינו הן מן המתמיהין דלפי הנראה מהרא"ש והר"ן והתוספות

מאי דבעי רמב"ח לאו בקונמות בלחוד הוא אלא בכל איסורי הנאה וכנראה מדפשיט להאי בעיא מההיא דמקדש בערלה ול"מ ליה אלא מדרבנן ולכתחילה וכדדחי בגמרא דילמא לכתחילה כו' וכיון שפירוש זה הוא מוכרח אין מקום לדברי רבינו מכמה קו' חדא דלמה פסק בס' דרבנן לחומר' ואם נאמר כדברי הר"ב כ"מ דמדאורייתא קא בעי הא בעיא לא הוי אלא בלכתחילה וכמו שהוכחנו אבל בדיעבד פשיטא ליה דמותר ואם היה מדאורייתא אפילו בדיעבד היה אסור אלא ודאי מדרבנן קבעי עוד אני תמיה דכיון דרבינו ז"ל פסק בפ"ח מה' מ"א דכל איסורי הנאה אפילו למחליף עצמו הוא מותר ליהנות מן החליפין א"כ כיון דהתם החליפין מותרין אפילו למחליף עצמו גבי קונם נמי להוי הכי ויהיה מותר ואיך פסק דאסור ליהנות הא בגמ' מדמי האיסורים להדדי ועוד שלא הזכיר כאן איסור למחליף עצמו אלא אפילו החליפו אחר אסור למודר עכת"ד והניח הדבר בצ"ע:

ולע"ד נראה ששיטת רבינו היא כשיטת הראשונים שמצאתי בשיטת כתיבת יד במס' נדרים וכתוב שם שהיא להרשב"א ז"ל ושם בפרק הנודר מן הירק כתוב וז"ל וסברי רבנן דכל איסורי הנאה לכתחילה הוא דאסור מדאורייתא מדאצטריך קרא למשרי נבילה אבל כל שמכרו ליכא איסורא דאורייתא שאין להם דמים וכדתנן מכרן כו' ומפרש בירושלמי לפי שאינן דמיהן והא דמתני' מסתברא דאפילו מדאורייתא דאיסור הבא מעצמו שאני דיש לו דמים שכן הוא דעתו מתחילה לאסור חליפיו וכי בעי רמב"ח כו' פי' דטעמא דמתני' משום דאמרי' דדעתיה עלייהו מעיקרא וכיון שכן לגבי חבריה ל"מ למיסר או דילמא כיון דחילופין כגידולין דמו ל"ש כו' פי' דאיסורא דמתני' לאו משום דדעתיה עלייהו מעיקרא אלא משום דהכי דינא בנדר שהוא איסור הבא מעצמו דליחול אפי' אחליפין (כיון דיש לו דמים) ת"ש האומר לחבירו קונם שאני כו' לוה כו' ופרקינן לכתחילה הוא דלא הא בדיעבד שפיר דמי פי' דהתם כיון דההיא שעתא דמתהני מיניה מנכסי המלוה לא היו חליפי איסורי הנאה דהא לאו אפומא דהאי אוזיף וכי הדר אתי ומפרע מהאי כבר נתאכלו המעות לא חשיבי חליפין אבל להחליפין לכתחילה בעוד שאיסורי הנאה קיימי' אימא לך דחליפין כגידולין דמו וכן לשון רבינו בהלכות ת"ש המקדש כו' ומדלא שני דהתם מדאורייתא אבל אנן איבעיא לן מדרבנן שמעינן מהכא דמדאורייתא נמי איבעיא לן ופרקינן ה"נ לכתחילה הוא דלא כו' ומסתברא דה"פ דאיהו הוה ס"ל דכי היכא דאיבעיא ליה בנדרים ה"נ אבעיא ליה באיסורי הנאה דעלמא ולהכי אייתי ליה מערלה דאיסורי הנאה ולא תפסי דמייהו ושני ליה דשאני התם דלכ"ע אסור מדאורייתא ולפיכך אין להם דמים כלל וכשהחליפן או מכרן אינן דמיהן אלא מתנה או

מלוה ולפיכך כשנהנה מהן אינו חשוב נהנה מאיסור הנאה ואין בכלל איסור הנאתו אלא שלא למוכרו לכתחילה דההיא שעתא מתהני מיניה אבל אי עבד עבד דכי מתהני לאו מיניה מתהני וכמו שפירש בירושלמי אבל הכא באיסור קונם שהוא אסרן עליו והם מותרים לכל העולם דיש לו דמים וחליפין דידיה חליפין גמורים הם אימא לך דאסור בחילופיהן ובעיין לא איפשיט' ונקטי' לחומרא עד כאן ת"ד:

ומעתה נתיישבו כל קו' הרב הנזכר דמ"ש דבעיא לא הוי אלא לכתחילה ומדרבנן כבר כתב הרשב"א ז"ל דמדאורייתא מבעיא ליה ומאי דקאמר בגמ' ה"נ לכתחילה כבר פי' הרשב"א ז"ל גם מה שהקשה דכיון דהוא פסק בשאר איסורין דהדמים מותרים גבי קונם נמי להוי הכי הא נמי ל"ק כמ"ש הרשב"א דהתם בשאר איסורין לכ"ע הם אסורים ולית ליה דמים כלל משו"ה מותרים שאינן דמיהן משא"כ בקונם גם מה שהק' שלא הזכיר כאן איסור למחליף עצמו אלא אפי' החליפו אחר הא נמי לא קשיא דבשלמא בשאר איסורים דאיסורייהו מדרבנן איכא למימר בשהחליף אחר לא גזרו וכההיא דחמצן מה שא"כ בקונם דאיסורו מדאורייתא משום דיש לו דמים מה לי החליפן הוא מה לי החליפן אחר זה נראה לי אמת

ואיסור החמץ ואיסור השאור כו'. וכתב הראב"ד דוקא לשיעורייהו אבל לענין הביעור יש הפרש ביניהן כו' הקשה הרב לח"מ ז"ל דאם כן אמאי אצטריך בפ"ק די"ט ד"ז למצרך קראי דשאור וחמץ הא ודאי מצרך צריכי דאי הוה קאמר שאור הוה ילפינן חמץ מיניה אפילו נפסל מאכילת כלב ואי הוה קאמר חמץ הוה ילפינן שאור דוקא דלא נפסלה להכי כתיב תרוייהו יע"ש ומה שתי' הרב ז"ל דמאי דקאמר הראב"ד דחייב לבערו לאו מדאורייתא קאמר אלא מדרבנן הוא תירוץ זה לא יגהה מזור לדברי הסמ"ג שהביא בלאוין ס"ח התוספת' דביצה דקתני מאימתי קרוי שאור משיפסל לאכול לכלב וכתב הרא"ם ז"ל שהביא התוספתא זו לומר דחמץ אם נפסל מאכילת כלב אין זקוק לבער ואילו שאור אע"פ שנפסל מאכילת כלב חייב לבער כדע' הראב"ד יע"ש:

הנה מתוספתא זו שהביא הסמ"ג נראה בהדיא דחייב מדאורייתא דהרי קאמר דאינו קרוי שאור עד שיפסל מאכילת כלב ומסתמא דעת הראב"ד ג"כ כן הוא ועיין בפר"ח סימן תמ"ב סק"ט ולי נראה לומר דסבירא ליה להראב"ד ז"ל דכי אמרינן בגמרא לא לכתוב שאור ולכתוב חמץ לאו למימרא דלכתוב לא יראה לך חמץ גרידא אלא ה"ק לכתוב רחמנא חמץ ושאור בחד לאו ולא לכתוב שאור בלאו בפ"ע וכן פירש מוהרש"א בספר גופי הלכות סימן ח' ואז הו"א דשאור אפי' בנפסל חייב לבערו דהא אינו קרוי שאור עד שיפסל מאכילת כלב כמ"ש בתוספתא ושמו מוכיח עליו אא"א דחלוקי' בשיעוריהן

ניחא דחילקן הכתוב דאי הוה כתיב חמץ ושאור בחד לאו הוה אמינ' דכתב תרתי לומר דחלוקין בביעור ועדיין בשיעוריהן לא שמענו ומשום הכי אצטריך לחלק כנ"ל:

הלכה ג

אינו לוקה משום לא יראה אא"כ חמצו בידים כו'. הנה כל גדולי האחרונים תמהו על רבינו ז"ל דאפי' בעשה בו מעשה נמי אינו לוקה דהוי לאו הניתק לעשה כדאמרי' בפסחים דצ"ה בפרטיה מאי קממעט לא יראה דדמי ליה דהאי אינו לוקה דהוי לאו הניתק לעשה והאי אינו לוקה דהוי לאו הניתק לעשה וכן כתבו התוס' שם ומורינו הרב בס' מ"ק תירץ דס"ל לרבינו דלא הוי ניתק לעשה דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי כדאמרינן בריש תמורה ואף למ"ש התוס' במכות דט"ו ד"ה תנינא דבעינן תרי לאוי סמוכי להדדי ה"נ הא איכא תרי לאוי סמוכים לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ בפרשת בא ואיסור השאור ואיסור החמץ חד הוא כמ"ש רבינו יע"ש וצ"ל לפי זה דדחאה הך סוגיא מהלכה א"נ דלא הוה גריס רבינו בגמ' בהדיא דהוי ניתק לעשה אלא הכי גריס בפרטיה מאי קממעט לא יראה דדמי ליה דהאי אינו לוקה והאי אינו לוקה וכמ"ש הרב חד"ה שם שכן נראה מדברי רש"י והתוספו' וסובר רבי' דמאי דקאמר בגמ' דדמי ליה דהאי אינו לוקה היינו משום דהוי לאו שאין בו מעשה דלא ישאירו ממנו עד בוקר נמי הוה לאו שאין בו מעשה ודוק ועל התו' ז"ל יש לתמוה דקאמרי דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי ואם כן איך כתבו בשם ר"י דלא יראה הוי ניתק לעשה:

ומצאתי להתוס' בחולין דפ"א ד"ה הנח שכתבו וז"ל והר"ש מורדון אומר כו' לא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי כו' ואי אפשר לומר כן דהיינו דוקא היכא דסמוכים זה לזה כו' ועוד דאמרינן בההוא פירקא דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה דוהשיב את הגזלה אשר גזל אע"ג דאיכא נמי לאו דלא תעשוק דאמר רבא היינו עשק היינו גזל ולמה כתביה לעבור עליו בב' לאוין אלא ודאי דוקא היכא דשני לאוין סמוכין זה לזה קאמר דלא אתי חד עשה ומנתק כו' ועוד נראה הא דלא עקר תרי לאוי היינו כי ההיא דתמורה דלא הוי ניתוק גמור דאין שם מעשה לתקן הלאו דמאליו הוא קדוש כו' יע"ש וא"כ אית למימר דר"י ס"ל דתי' זה שתי' בחולין דדוקא גבי עשה דתמורה הוא דלא הוי ניתוק משום דאין שם מעשה מה שאין כן חמץ דהך עשה דביום הראשון תשביתו הוי על ידי מעשה דהיינו הבערה הילכך אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי:

איברא שדברי התוס' דחולין הם תמוהים במ"ש בתחילת דבריהם דדוקא היכא דב' לאוין סמוכים זה לזה קאמר דלא אתי כו' והביאו ראיה מגזל דלא לקי משום דניתק לעשה דהא לאו דלא תגזול הוו תרי לאוין סמוכים זה לזה בפרשת קדושים סימן י"ט

דכתיב לא תעשוק את ריעך ולא תגזול וראיתי להתוספות בזבחים דף קי"ד ע"א ד"ה אלמא שכתבו וז"ל וכ"ת כו' לא אמרינן חד עשה עקר תרי לאוי לא דמי דהנ"מ התם דסמיכי גבי הדדי אצל העשה כו' דאשכחן גזילה דאיכא תרי לאוי כו' הילכך צריך לחלק כדפיר' דלכך סמך ב' הלאוין אצל העשה לו' שאין העשה מנתקן כו' יע"ש וא"כ לאו דגזילה אע"ג דסמוכים זה לזה כיון דאינן סמוכים אצל העשה מקרי ניתק לעשה מיהו דברי התוספות דחולין הם סתומים ואי אפשר לפרש בדבריהם כמו שכתבו בזבחים אם לא שנאמר שחיסור לשון יש בדבריהם וצריך לומר היכא דתרי לאוין סמוכים אצל העשה:

אמנם מדברי הרב יבין שמועה נראה שהבין הדברים כפשוטן וזה שבכלל קצ"ו הביא מדברי התוס' דחולין דהא דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי היינו בסמוכים ואילו בכלל תקי"ז הביא מדברי התוספות דזבחים דהא דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי היינו היכא דסמך תרי לאוין אצל העשה הנה שהבין הדברים כפשטן ועשאן לב' כללים ולדעתי חיסור לשון נפל בדבריהם ודברי התוספות דחולין ודזבחים הן שפה אחת ודברים אחדים כדכתיבנא וצ"ע וע"פ האמור אין מקום למה שתי' הר"ב פר"ח בליקוטיו בס' מים חיים והרב מוצל מאש סימן ך' דברי התוספ' דפ' אז"נ דס"א ד"ה לעבור שהק' וז"ל וא"ת ולוקמה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין ותי' משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה אבל כי מוקמינן אכובש ש"ש לקי שפיר וכתבו הם ז"ל דכוונתם דאע"ג דכובש ש"ש הוי ניתק לעשה דכתיב או את העושק מ"מ כי מוקמיה ליה ללאו דלא תגזול אכובש ש"ש לקי שפיר משום דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוין סמוכים משא"כ אי מוקמי' ליה בגזל לא הוו תרי לאוין סמוכי' ואתי חד עשה ומנתק תרי לאוי שאינן סמוכים יע"ש:

וכפי האמור הא ליתא דע"כ לא אמרו בתמורה דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי אלא דוקא גבי תמורה משום דסמיכי אצל העשה וא"נ משום דלא הוי ע"י מעשה כמו שהכריחו התו' בחולין ובזבחים מסוגיא דאלו הן הלוקין וכדכתיבנא וכן מוכח בהדיא ממ"ש התוס' שם בא"נ בדף שאח"ז ד"ה לא דלא לקי אלאו דרבית לר"א דאמר יוצאה בדיינים משום דהוי ניתק לעשה וכ"כ רש"י שם והוא מוכרח מסוגיא דהתם אע"ג דאיכא תרי לאוין סמוכים את כספך לא תתן בנשך ובמרבית לא תתן אכליך ואמרינן שם באז"נ דעובר בב' לאוין דנשך ומרבית חד הוא וכ"כ רבינו בפ"ד מה' מו"ל ד"ב אלא ודאי דסבי' ליה כדכתיבנא ודוק:

ומ"מ לדברי רבינו ז"ל ניתן ליאמר תירוץ מורינו הרב זצוק"ל דאיכא למימר דרבינו ז"ל

חולק אדברי התוס' הללו וס"ל דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוין סמוכים אע"פ שאי' סמוכים אצל העשה ואע"ג דהעשה בא ע"י מעשה ומה שהקשו התוס' מגזילה דאמרינן דאינו לוקה משום דהוי ניתק לעשה אף ע"ג דאיכא תרי לאוין סמוכים כדקאמר רבא כו' לא קשיא ליה לרבינו ז"ל משום דרבינו סובר דהא דקאמר רבא היינו עשק היינו גזל לא איירי רבא אלא גבי כובש שכר שכיר דוקא דקאמר עובר בה' שמות וגבי כובש ש"ש אי אפשר לגזול כעין ויגזול את החנית וכמבואר בדברי רבי' וה"ה בפ"א מהלכות גזילה יע"ש אבל לעולם דעשק וגזל תרי מילי נינהו וליכא בהו תרי לאוי:

ומיהו אכתי תירוץ זה אינו מעלה ארוכה לדברי הסמ"ג שחולק אדברי רבינו ז"ל שבה' גזילה וזה ממ"ש בלאוין קנ"ז וז"ל איזהו גזל זה הלוקח כו' איזהו עושק זה שבא ממון חבירו בידו מרצון הבעלים כו' אף על פי שפשוטו כך הוא מ"מ אמר רבא זהו עשק כו' להכי אפקיה לעבור עליו בשני לאוין ולפי ענין זה לאו אחד הוא ונמנה תחתיו הא דאמר רב כו' יע"ש וכ"כ שם ברמזים סי' הנז' הנה בבירור שהסמ"ג חולק לדעת רבינו ואפי"ה כתב שם דהגוזל או עושק שו"פ עובר בל"ת ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקו לעשה שחייב להחזיר כו' הרי אף ע"ג דאיכא תרי לאוין סמוכים קאמר דהוי לאו הניתק לעשה ואין לוקין עליו וא"כ ע"כ דס"ל כמ"ש התוס' או דבעינן שיהיו סמוכים אצל העשה או כההיא דתמור' שהעשה אינו בא ע"י מעשה ואפי"ה כתב בלאוין ע"ח כלשון רבינו ז"ל אין עובר משום בל יראה ללקות עליו אא"כ קנה חמץ או חמצו בידים יע"ש והשתא תקשי דהא הוי לאו הניתק לעשה ולדעתו אפי' דאיכא תרי לאוין סמוכים כיון שאינו אצל העשה או כשהעשה בא ע"י מעשה הוי לאו הניתק לעשה ואם כן ה"נ לאו דלא יראה דכוותיה דאינו סמוך אצל העשה וגם העשה בא ע"י מעשה:

גם מה שתירץ עוד מורינו הרב בס' מ"ק דלא יראה הוי לאו שקדמו עשה ומשום הכי לוקין עליו הא נמי אינו מעלה ארוכה למ"ש מרן כ"מ בפ"א מה' נערה דין ו' דדעת רבינו ז"ל דלאו שקדמו עשה גם כן אין לוקין עליו איברא שדברי מרן שם תמוהים לעין כל רואה ויש ליישבן ע"צ הדוחק יע"ש ויש לדקדק על דברי התוס' דפסחים דנראה דר"י פליג מדידיה אדידיה דהרי לעיל מזה בד"ה לא דחו פירוש רש"י ז"ל שכתב דלא תוציא הוי לאו הניתק לעשה וז"ל וק' לר"י היכי חשבינן ליה לאו הניתק לעשה הא הוי לאו שקדמו עשה וא"כ איך כתבו בדיבור שאח"ז משם ר"י דלא יראה הוי ניתוק לעשה הא הוי לאו שקדמו עשה דעשה דאך ביום הראשון הוי מחצי י"ד ולמעלה אע"ג דאכתי לא עבר אלאו דלא יראה וצ"ע כעת: ודע שמ"ש הרב מוצל מאש סימן הנז' ליישב דברי התו' דודאי לאו דלא תעשוק לא הוי ניתק לעשה משום דהוי לאו שקדמו עשה דביומו תתן שכרו ולאו שקדמו

עשה לא קרינן ביה לאו הניתק לעשה כמ"ש במכות דט"ו וס"ל להתוספות דהלכה כר"י כמ"ש בפסחים ד"ה לא יע"ש והם דברים תמוהים לע"ד דאע"ג דעשה דביומו תתן שכרו יכול לקיימו קודם העברת הלאו מ"מ עשה דוהשיב את העושק אי אתה יכול לקיימו אלא אחר העברת הלאו וכיון שכן לא מקרי קדמו עשה וממקום שבא הרב לסייע דבריו תיובתיה שהרי במכות הוה בעי למימר עולא דה"ט דאונס דקאמר בברייתא דאינו לוקה אע"ג דהוי לאו שקדמו עשה משום דלא יאמר לו תהיה לאשה באונס וליגמר ממוציא ש"ר אם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו שאם גרש יחזיר הרי אף ע"ג דבאונס קדמו עשה דולו תהיה לאשה הנאמר בהמוציא ש"ר דהיינו לפניו אפ"ה לא לקי משום דאית ביה עשה אחר העברת הלאו בהדיא הנאמר באונס עצמו ואף על גב דתלמודא התם דחי הא דעולא מ"מ לאו מה"ט דחי לה וגם ממאי דמסיק שם רבא דשאני התם דאמר קרא כל ימיו בעמוד והחזר קאי משם נמי תיובתיה למעיין שם וזה פשוט:

והרב דבר שמואל סי' ל"ח תירץ לקו' זו שהקשינו בדברי רבינו דמיירי שחל שביעי של פסח בשבת וקנה בו חמץ מן הגוי שאי אפשר לקיים בו מצות שריפה ע"כ ומוהר"ץ אשכנזי בתשובה סי' מ"ב תמה עליו שהרי רבי' פסק כחכמים דמפרר וזורה לרוח או מטיל לים ואם כן אי אפשר לחייבו משום שאינו יכול לשרוף שהרי יכול הוא לפרר ולזרות לרוח או מטיל לים וע"ש:

וראיתי למוהר"י כולי ז"ל בהגהתו לס' מש"ל שתמה עליו שהרי כתב ה"ה בפ"ג דהמוצא חמץ בי"ט אף על פי שלא ביטל אינו יכול לשורפו או לפוררו או לזוררו לרוח יע"ש ולק"מ דהתם משום איסור מוקצה נגעו בה אבל מן התורה ודאי א"ל דס"ל דמותר וכ"כ הפר"ח ז"ל סימן תמ"ד ואם כן היינו דק"ל שפיר דכיון דמן התור' שרי לפוררו היכי מחייב עליו מלקות הא הוה ליה לאו הניתק לעשה גם מ"ש עוד דאע"ג דלדעת רשב"ם ז"ל מותר לפרר הלחם בשבת דלא מצינו טוחן אחר טוחן וכמ"ש הר"ן ז"ל בפרק כלל גדול ופסקו מור"ם סימן שכ"א מ"מ לדעת הרמב"ם ז"ל אסור לפרר דהוי תולדה דטוחן וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה הביאה מרן כ"מ ז"ל פכ"א מה' שבת יע"ש:

והנה המעיין שם יראה שאין מדברי רבינו הכרח לומר דס"ל דיש טוחן אחר טוחן אלא הרשב"א ז"ל כתב כן מסברא דנפשיה ותו דאף לפי שיטתו אכתי ק' לדעת הסמ"ג הוא שכתב כאן כדברי רבינו דאם קנה חמץ או חימצו בידים לוקה ואלו הוא ז"ל ס"ל דמותר לפרר הלח' בשבת כדעת רשב"ם ז"ל כמ"ש מרן הב"י ז"ל משמו גם מ"ש עוד דבנדון כזה דצריך לפרר עד אשר דק כדי לזוררו לרוח כ"ע מודו דהוי תולדה דטוחן וחייב חטאת ע"כ יע"ש אשתמיט מיניה מ"ש המאור בפ' אלו עוברי' אמתני' די"ד שחל להיות

בשבת דלרבנן דס"ל דמפרר וזורה לרוח מותר לפררו ולזרותו בי"ג שחל להיות בשבת כיון דאין כאן אב מלאכה ובלבד שלא יוציאנו לרשות הרבים יע"ש וכ"כ הב"ח סימן תמ"ד והסכים עמו הפר"ח ז"ל גם הרב מג"א שם סק"ב כתב דלזרותו לרוח אפשר דהוי מלאכה דאורייתא יע"ש ואשתמיטיה ל' המאור ז"ל שכתבנו ובר מן דין נראה דקשה לתי' הרב דבר שמואל שהרי מן התורה יכול לשורפו או לפוררו ע"י גוי ונמצא אם כן הו"ל לאו הניתק לעשה:

ולכן אשר נראה לי ליישב דעת רבינו והסמ"ג ז"ל במה שפסקו דאם חמצו בידים לוקה הוא שרבינו ז"ל סובר שהמשה' חמץ בפסח אף שדעתו לבערו ומבער אותו אחר כך מ"מ באות' שהייה פורתא כבר עבר על בל יראה ואע"פ שמחוייב לבערו אחר כך היינו כדי שלא יהא מוסיף על איסורו אבל איסורא דעבד עבד וזה מבואר מדבריו בפ"ג מה' אלו ד"ח וד"י וכ"כ הפר"ח סי' תל"א שכן דעת שאר המפרשים ושלא כדברי התוס' בפרק כ"ש דכ"ט שכתבו בשם ר"י דהמשה' חמץ בפסח ודעתו לבערו שאינו עובר באותה שהייה משום דלא יראה ניתק לעשה וכ"כ הרב מג"א בסימן תמ"ו סק"ב דה"ט דמ"ש בגמר' בפ"ק המוצא חמץ בי"ט כופה עליו כלי ואע"ג דלא היה בכלל הביטול כגון שנתחמץ בי"ט ואיכא בל יראה כמ"ש התוספ' דהמשהה חמץ אינו עובר וה"נ כיון שדעתו לבערו בלילה ליכא ב"י ומש"ה כופה עליו כלי משום איסור מוקצ' יע"ש:

ולע"ד יש לתמוה על סברת ר"י ז"ל ממ"ש בפ' א"ע דמ"ו כיצד מפרישין חלה בי"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה ופירש רש"י דלשהותה ולשורפה לערב א"א שלא תחמיץ ריא"א לא זהו חמץ שמוזהרין עליו ואמרינן בגמרא דפליגי בהואיל דר"א סבר הואיל ואי בעי מתשיל עליה ממוניה הוא ופירש"י ועבר עליה אם מחמיצו גביה והשתא לדעת ר"י ז"ל אעפ"י שיחמיץ אינו עובר עליו כיון שדעתו לשהותו ולשורפו לערב וכההיא דהמוצא חמץ בי"ט שכתב הרב מ"א וליכא למימר דאע"ג דאינו עובר איסורא מדאורייתא מיהא איכא לכתחילה דהא ליתא דא"כ הדרא להו קו' לדוכתא דאמאי מעל לר"י הא מיד כשיפדה אותו הוי שלו ועבר באיסור דאורייתא גם ליכא למי' דאע"ג דמדאורייתא ליכא איסורא כלל כיון שדעתו לבערו מ"מ מדרבנן מיהא החמירו שלא יהא חמץ עמו בבית דילמא אתי למיכל ואע"ג דאמרינן המוצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי היינו משום דלא אפשר אבל הכא כיון דאיתיה בתקנתא החמירו ומש"ה אמר ר"א לא תקרא לה שם כו' דאם כן היכי קאמר ר"י לא זהו חמץ שמוזהרין עליו הא לר"א נמי אין מוזהרין עליו אלא משום חומרא דרבנן הוא דקאמר אלא ודאי דלר"א עובר עליו אם החמיצו ועוד דבבריית' קתני בהדיא א"ל ר"א לר"י לדבריך הרי הוא עובר משום ב"י

ועיין שם בדף מ"ח ולכן נראה לי דאף ר"י ז"ל לא אמרה אלא כשדעתו לבערו מיד ודלא כהרב בעל מגן אברהם ז"ל דלדבריו תקשי מתני' דא"ע ומ"מ דעת רבינו ז"ל הפך סברת ר"י ז"ל וסבירא ליה דבאותו שהייה פורתא עבר עליה:

ומעתה נבא ליישב דעת רבינו עם מה שמצאתי להרמב"ן ז"ל בשיטה כתיבת יד למכות על ההיא סוגיא וז"ל ומפרקי' מידי הוא טעמא אלא לר"י הא אמרינן תני קיימו ולא קיימו אבל לר"ל לאו שקד' עשה אין לוקין עליו כך שמעתיה ודייקי עלה דהא כתיבא ותנינא כדאשתבע רבא לעיל ואיכא למימר דהכי מקשי ליה ר"פ לרבא והא לא דמי ללאו דחסימה היכי אמרת דלאו שקדמו עשה לוקין עליו ואע"ג דאפשר לקיומי עשה שבו והא לא דמי ללאו דחסימה דהתם אי אפשר לקיים בו ד"א אבל הכא אפשר לקיומי לעשה ונימא דמקיימינן ליה ופטור ומפרקי' משום דכתיב ביה עשה יתירה מגרע גרע דהא ודאי לאו לנתק הלאו אתא אלא לאחמורי ואקש' ליה כו' א"ה כו' א"ל התם לתקוני לאוי הוא דאתא מדלא כתביה רחמנא קמיה לאו ש"מ הכי קאמר לא תקח האם ואם לקחת שלח ומ"מ בין מר ובין מר ס"ל בלאו דטמא שנכנס למקדש שהוא לוקה דכיון דעשה שבו ליכא לקיומי מההיא שעתא דעבר עליה דלאו אבטיל עשה שבו באותה ביאה שנכנס למקדש ואע"ג דמוזהר הוא לקיים עשה מצוה באפי נפשה היא כדי שלא יוסיף טומאה אבל אין יציאתו תקון לכניסתו מכיון שנכנס עבר על לאו וביטל עשה והו"ל כלאו שניתק לעשה שביטל עשה שבו הלכך דמי ללאו דחסימה אבל לעיל כי אשתבע רבא קס"ד דהא דכפר רבה בב"ח ואמר דלא אמרה משום דסבר דנתקיה ללאו ויהב ליה דין עשה ועשה שבו קודם דהוא עיקר ואמר רבא דהך סברא ליתא אבל דר"פ טעמא אחרינא הוא (משום דלא דמי ללאו דחסימה) ופנים חדשות באו לכאן עכ"ד:

ומעתה כפי דברי הרמב"ן ז"ל שכתב דטמא שנכנס למקדש לוקה משום דמשעה שעבר על הלאו אבטיל עשה שבו כלומר דלא דמי לאונס דאפי' בלאו טעמא דכל ימיו בעמוד והחזר קאי אינו לוקה משום דהתם מאי דאזהר רחמנא לא יוכל לשלח' היינו משום דקפיד קרא שתהיה אשתו משום קנסא והילכך כשמחזירה לבסוף הרי אשתו היא עכשיו ונמצא חזרתו תקון יציאתו היא מה שאין כן גבי טומאה דמאי דקפיד קרא הוא על ביאת המקדש ונמצא דביציאתו אינו מתקן כניסתו א"כ היא גופה איכא למימר נמי הכא גבי לא יראה לפי דעת רבי' ז"ל שסובר שאפי' שדעתו לבערו אחר כך עבר על לא יראה משום אותה שהייה פורתא דמה"ט לקי שפיר משום דבאותה שהיה כבר עבר על לאו והעשה דהעשה דאך ביום הראשון הוי מחצות י"ד קודם כניסת הפסח ומאי דקפיד קרא הוא על הראיה וא"כ באותה שעה כבר עבר על הלאו והעשה שהרי ראה

אותו הלכך אפילו שמבערו אח"כ אינו מתקן הראיה שראה וכמו טמא שנכנס למקדש ואף ע"ג דגבי גזילה נמי אמרינן לא תגנובו ע"מ לשל' שאני התם דבשע' העברת הלאו הא אכתי לא עבר העשה דוהשיב את הגזילה כיון דלא שייך אלא אחר העברת הלאו ודוק והלכך דחה רבי' ז"ל סוגיא דפסחים משום דס"ל דהך סוגיא אתיא לפי מאי דס"ל לרבא דטעמא הוי משום דנתקו רחמנא ללאו ויהב ליה דין עשה וכמ"ש הרמב"ן אבל אנן קי"ל כר"פ דמסתבר טעמיה ולר"פ לקי בבל יראה משום דדמי ללאו דחסימה וכההיא דטמא כנ"ל:

ועל פי דברי הרמב"ן הללו יש לישב מה שהקשה הרב יבין שמועה סימן קפ"ה וז"ל ובדברי הרמב"ם יש ס' שהרי בפח"י מה' סנהדרין כתב לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו ולא חילק בין קדמו עשה ללא קדמו דמשמע דבכל גוונא אין לוקין עליו ואלו בפי"ט מה' הנז' כשמנה לאוין הלוקין מנה טמא שנכנס למקדש דהוי ניתק לעשה ואפ"ה כתב דלוקין משום שהרי קדמו עשה ודוחק לומר דהרמב"ם מיירי בשהזהירוהו ב"ד לקיים העשה ולא קיים עכ"ד:

והנה מ"ש דרבינו מיירי בשהזהירוהו לקיים ולא קיים כפי מה שהכריח הלח"מ ז"ל מדברי רבינו דאפי' למ"ד קיימו ולא קיימו היינו דוקא היכא שנתבטל מאליו אבל כל שלא נתבטל ואף ע"ג שהתרו בו שיקיים ולא קיים אינו לוקה יע"ש לא ניתן ליאמר תי' זה כלל בדברי רבינו שהרי התם גבי טמא שנכנס למקדש לא משכחת לה נתבטל מאליו:

אמנם לפי האמור לא ק"מ דשאני גבי טמא דמשעה שעבר על הלאו מבטיל העשה וכמ"ש הרמב"ן ופסק כר"פכדכתיבנא ואף ע"ג דרבינו פסק כר"י לפי גירסתו דגריס בר"י קיימו ולא קיימו ולר"י סבירא ליה דלאו שקדמו עשה לוקין עליו כמ"ש שם מידי הוא טעמא אלא לר"י משמע דמי שסובר קיימו ולא קיימו יסבור דלאו שקדמו עשה לוקין עליו כמ"ש הלח"מ בפח"י מהל' סנהדרין דח"י הא נמי ל"ק כפי מ"ש משם הרמב"ן ז"ל משום דמאי דאמר בגמ' מידי הוא טעמא כו' היא סברת רבא דבעי לאחזוקי סברתיה דמעיקרא דאשתבע כתיב' ותנינא ואהא קאמר דלר"י דס"ל קיימו ולא קיימו מצינן למימר דלאו שקדמו עשה לוקין עליו משום דלאחמורי אתא ובלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו משום דלתקוני לאו אתא אבל לר"פ דקאמר והא לא דמי לאוי' ללאו דחסימה משום דהתם אי אפשר לקיים בו ד"א ומההיא דטמא שנכנס למקדש ליכא ראיה כלל כמ"ש הרמב"ן ז"ל מעתה מנ"ל לו' דלר"י לאו שקדמו עשה לוקין עליו כיון דליכא ראיה כלל ממתני' דטמא ולאפושי פלוגתא בין ר"י לר"ל ופסק רבינו כר"פ משום דמסתבר טעמיה דר"פ נמצא דלא פליגי בלאו שקדמו עשה ותרוייהו ס"ל דאין לוקין ולא מפיש במחלוקת

כן נראה לי ליישב דעת מרן כסף משנה ז"ל שסובר כדעת רבינו ז"ל דאין לוקין אפילו בקדמו עשה ודוק:

ואגב עיוני ראיתי למוהר"ר איזק שטיין ז"ל בביאורו על הסמ"ג בדף רפ"ז דברים תמוהים לע"ד שכתב וז"ל ונ"ל דהאי לא קיימו שכתב הרב ז"ל לאו דוקא אלא ר"ל שביטלו שא"א לקיימו דבפרק הלוקין פליגי ר"י ור"ל כו' ושם בברייתא גריס בגמ' ר"י ביטלו ולא ביטלו ומסתמא הלכה כר"י וכל זמן שלא נתבטל העשה שא"א לקיימו עוד כגון שלא מתה האם אינה לוקה ותדע דהא המחבר כתב כאן ושחטה וכן אם מתה קודם שישלחנה לוקה והיינו שביטל העשה כו' וכן לקמן גבי השבת העבוט כתב ואם נאבד המשכון לוקה כו' הרי שכתב בהדיא כר"י ע"כ:

והנה הרואה יראה שכל דבריו תמוהים שמ"ש דלר"י כ"ז שלא נתבטל כגון שלא מתה אינו לוקה דמשמע הא אם מתה מאליה לוקה לר"י וכמ"ש אח"כ ותדע כו' ליתא דלר"י לא מקרי ביטולו אלא עד שהוא בעצמו יבטל העשה בידים כגון שהמיתה אבל מתה מאליה אינו לוקה וכמבואר בגמ' שם דלא אשכח לר"י גבי אונס ביטלו ואם איתא משכחת לה בשמתה מאליה וכמ"ש התוס' שם יע"ש ואדרבא מדברי הסמ"ג הללו שכתב וכן אם מתה מוכח בהדיא דס"ל כמ"ד קיימו ולא קיימו וכמ"ש מרן כ"מ בפי"ו מה' סנהדרין דין ד' לדעת רבינו ז"ל גם מ"ש ומסתמא הלכה כר"י לא ידעתי איך אשתמיט מיני' גירסת הרי"ף ז"ל דגריס איפכא בדר"י קיימו ולא קיימו והיא גופה גירסת הסמ"ג ז"ל ופשוט:

ובהיותי נבוך בענין זה ראיתי להר"ב יבין שמועה סימן קפ"ד דברים תמוהים לע"ד שכתב על מ"ש התוס' ברכות ד"ה כל תימא דהא לאו דגזילה קדמו עשה דוהשיב את הגזילה ואפ"ה אין לוקין עליו וכתב הרב הנז' וז"ל ואין לדקדק מה הקשו מגזילה שאני גזילה דאע"ג שקדמו עשה מ"מ ניתן לתשלומין וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו י"ל דכונתם מדחזינן דהתם במכות די"ו אהא דאמר ר"י זאת ועוד אחרת פריך והרי גזילה ומשני התם איתיה בתשלומין ואם כן המקשה דלא ידע תי' דתשלומין אם כן מדחזינן דפריך אהך מימרא דר"י דלקמן ולא פריך אהא דהכא והרי גזילה דקדמו עשה ש"מ כמ"ש התוספות דקדמו עשה ללאו שקדמו בכתוב קאמר עכת"ד:

והנה מה שפי' בכונת קושית התוס' דעיקר קו' היא על המקשה דלקמן דלא ידע הך סברא מלבד שזה דוחק גדול בעיני דכולי האי לא הוה ליה למסתם דבריהם עוד בה דמה יענה הרב ז"ל למ"ש בחולין והבאתי דבריהם לעיל שהקשו לתי' הר"ש מורדין מגזילה דאמרינן במכות דלא לקי משום דניתק לעשה אע"ג דאיכא נמי לאו דלא תעשוק כו' והשתא תקשי דמאי ק"ל דהרי אמרינן דלאו דגזילה ניתן לתשלומין ומש"ה אין לוקין

אע"ג דאיכא תרי לאוי ואי הקו' היא על המקשה דלא ידע הך סברא והוה ס"ל דמאי דלא לקי הוא משום דניתק לעשה מאי ק"ל ממאי דאמר רבא היינו עשק כו' כאלו הך מימרא דרבא היא הלכה פסוקה והא איכא למימר דהך מקשן לא ס"ל הא דרבא אלא כרב ששת דאמר התם נתתיו לך עושק יש לך בידי ואיני נותן לך הוי גזל ורבא דאמר זהו עושק כו' נמי לק"מ דרבא יסבור דלא לקי אלאו דגזל משום דניתן לתשלומין כדמסיק בגמ' ולכן הדבר פשוט לע"ד שכונתם כפי מ"ש שם בד"ה התם וז"ל כששרפו וחייב ממון הילכך לא משכחת בטלו דכל היכא דיש לו ממון לא ילקה אבל ליכא לפרושי דתרתי לא עבדינן לי' מלקות וממון דאם כן אדרבא ילקה ולא ישלם דבפרק אלו נערות קאמר ר"י מילק' לקי ממונא לא משלם עכ"ל. הרי מבואר מדבריהם דאפילו לפי המתרץ דתירץ התם איתי' בתשלומין עיקר פטור המלקות הוא משום דהלאו ניתק לעשה וטעמא דניתן לתשלומין הוא כדי לפוטרו אפילו שנשרף הגזילה דכיון דחייב ממון לא משכחת ביטולו ואי לאו טעמא דניתק לעשה אף שניתן לתשלומין היה לוקה כדאר"י מילקא לקי ממונא לא משלם ומעתה שפיר ק"ל הכא דהא לאו דגזילה שקדמו עשה ואפילו הכי אין לוקין עליו מטעמא דניתק לעשה ואפי' נשרף הגזילה משום דלא משכחת לה ביטולו ואמאי הא כיון דקדמו עשה לוקין עליו וטעמא דניתן לתשלומין גרידא לא מהני כדאר"י ואהא תי' כו' וזה פשוט:

ומהתימה על הרב ז"ל שהוא הביא דברי התוס' הללו בכלל ר"ג ליישב דברי רבינו שכתב בהל' גזילה כל הגוזל שו"פכו' ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקו לעשה ואפי' שרף הגזילה אין לוקין שהרי הוא חייב לשלם והקשה הרב ז"ל דאמאי ארכביה אתרי ריכשי והלא במה שאמר שאין לוקין מפני שניתן לתשלומין סגי וכתב שרבינו כוון לדברי התוספות שכתבנו לעיל ולכך כתב קודם שאין לוקין משום דניתק לעשה דזהו עיקר טעם פטור המלקות ועל פי זה תמה על מרן שכתב בפי"ח מהלכות סנהדרין ד"ב וז"ל כל לאו שניתן לתשלומין כו' במכות דף י"ז קאמר דלאו דלא תגזול כיון שחייב בתשלומין אין אדם לוקה ומשלם וק"ל דהא בפרק א"נ קאמר ר"י כו' דאיך אשתמיט מיני' דברי התוס' שם שהקשו הך קושיא ותי' ועוד דאמאי הוצרך להק' להרמב"ם מדברי ר"י ולמה לא הקשה לו דברי עצמו שכ' בהדיא בה' גניבה דלוקה ואינו משלם ומכח זה כתב דנראה לו דרבינו בה' סנהדרין לא נחית להשמיענו דין גזילה שכל א' כתב בבירור במקומו ולא אתי אלא לאשמועי' דהכלל הוא לאו שניתן לתשלומין אין לוקין אבל ודאי שהוא בתנאי שניתק לעשה ובמ"ש ניתן לתשלומין והביא הדמיון דלא תגזול הרי כמו אם ביאר לאו הניתק לעשה עכ"ד:

ולע"ד גם בזה לא נראו לי דבריו (שמ"ש דרבינו ז"ל כוון למ"ש התוס' ומש"ה הוצרך לשני הטעמים וכן מ"ש דמ"ש רבינו בה' סנהדרין הוא בתנאי שניתק לעשה ועפ"ז ישב קו' מרן ליתא לע"ד) שהרי בפ' י"ב מהלכות שכירות ד"ג כתב רבינו המבטל ממלאכתו ואכל או שאכל שלא בשעת מלאכה הר"ז עובר בל"ת וכן פועל כו' ואין לוקין על שני לאוין אלו שאם אכל או הוליך חייב לשלם וכתב הרב המגיד שם ופטור המלקות במה שהוא חייב לשלם הוא בפרק אלו הן הלוקין כו' הרי לך בהדיא דס"ל לרבינו דלאו הניתן לתשלומין אין לוקין עליו אע"ג דלא הוי ניתק לעשה בההיא דפועלי' מיהו להא יש לתרץ דכיון דרחמנא אמר ואל כלייך לא תתן אם כן גזל בידו הוא ואיכא ביה עשה דוהשיב את הגזילה והוי שפיר ניתק לעשה אך קשה שבפי"א מה' הנז' דין א' כתב וז"ל מ"ע ליתן שכר השכיר בזמנו ואם איחרו לאחר זמנו עובר בל"ת ואין לוקין עליו שהרי הוא חייב לשלם הרי דאע"ג דלא תבא עליו השמש לאו הניתק לעשה דהעשה דוהשיב את העושק בכובש ש"ש ואינו רוצה לשלם לא נאמר והלאו דלא תבא עליו השמש הוי אפילו ברוצה לשלם אחר זמנו כמ"ש רבינו ואפי"ה כתב דאינו לוקה משום דניתן לתשלומין:

ודרך אגב אומר שנתקשיתי בדברי רבינו ז"ל דאמאי הוצרך לטעם דלאו הניתן לתשלומין ת"ל משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה דאין לוקין עליו ובהרצותי דברי לפני מור"י נר"ו כה הראני שנמצא כתוב אצלו משם מוהר"י בי רב ז"ל ליישב זה דמשו"ה הוצרך לטעם זה משום דמשכחת לה מעשה כגון שנטל החפץ מיד האומן בחזקה ולא רצה לשלם לו דבההיא שעתא עביד מעשה ואע"ג דאם נתנו לו אומן בחצי היום אינו עובר עד שישקע היום כמ"ש רבינו שם בסמוך מכל מקום כיון דמתחילתו על ידי מעשה בא לאו שיש בו מעשה קרינן ביה עד כאן דבריו:

וק"ל עלה לדעתו ז"ל ממ"ש רבינו בה' מלוה ולוה פרק ג' דין ה' אחד הממשכן כו' או שמשכנו בזרוע כו' עבר ולא השיב כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה עובר בל"ת שנאמר לא תשכב כו' וכתב ה"ה ז"ל ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה וכן הוא ודאי ממשמעות לשון רבינו מדלא כתב אלא ועובר בל"ת וכן נראה בהדיא מדלא מנאו במנין הלאוין הלוקין בפרק י"ח מהלכות סנהדרין והשתא לפי דעת הרב ז"ל קשה דה"נ נימא כיון דמתחילתו על ידי מעשה בא אע"ג דאינו עובר אלא כשלא החזיר הכר בליל' והמחרישה ביום לאו שיש בו מעשה מקרי דומיא דהתם ממש ולכן נראה דמש"ה הוצרך רבינו לטעם זה משום דמשכחת לה מעשה כגון שבאותה שעה שלקח החפץ מיד האומן בחזקה שקעה עליו חמה דהו"ל לאו שיש בו מעשה כנ"ל. ובעמדי בזה עם בני הישיבה הי"א כן שלח אלי ידיד נפש החה"ש יצחק מאייו הי"ו זה כתב ידו וז"ל

הנה שמעתי מפה קדוש מר ניהו רבא הי"ו מה ששלח ליישב דברי רבינו דפי"א מה' שכירות ולכאורה איכא למשדי ביה נרגא לפי מ"ש הרא"ה ז"ל בספר החינוך דכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אע"פ שנעשה בו שום מעשה אין לוקין עליו דלאו שאין בו מעשה נקרא כן כתב בפרשת בהר סי' שמ"ה וסימן שמ"ו וסימן שמ"ז וכ"כ עוד בס"פ שלח לך סי' שפ"ז גבי לאו דלא תתורו אחרי לבבכם וכן בס"פ קרח סי' שצ"ז ובפרשת שופטים סי' תקי"ד ובס"פכי תצא סי' תקע"ג ושם בסימן תקפ"ג ובפ' משפטים סי' צ"ד ופ' כי תשא סי' קי"ג יע"ש והר"ב יבין שמועה יחס שיטת הרא"ה ז"ל הלזו בדעת רבינו והוכיח כן ממה שלא מנה בה' סנהדרין במנין הלוקים העובר על לאו דלא ימכרו ממכרת עבד ולאו דלא תעבידנו בפרך יע"ש בדמ"ח ע"ב ואם זו היא שיטת רבינו אין מקום לישוב מר שיחיה כמובן:

איברא שעיקר דברי הר"ב יבין שמועה במה שיחס שיטת הרא"ה ז"ל הלזו בדעת רבינו לכאורה הם דברים תמוהים שהרי כאן בה' חו"מ כתב בהדיא שאין לוקין על לאו דלא יראה אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חמצו בידים הרי דאפי' שאפשר לעבור על הלאו מבלי מעשה כל שעשה מעשה לוקה ושוב ראיתי להרב חזון נחום בח"א דקמ"א ע"ב שדחה דברי הר"ב יבין שמועה הללו מתוך דברי הרמב"ם ז"ל הנזכר אלא דלפע"ד אי מהא לא איריא שהרי עינינו הרואות להרא"ה ז"ל גופיה בספר החינוך בפרשת בא גבי לאו דלא יראה שכתב כלשון רבינו דאין לוקין על לאו זה אא"כ קנה חמץ בפסח או חמצו בידים אף כי הוא האומר דכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אין לוקין עליו ע"כ למשכוני נפשין בעד הרב ז"ל כדי שלא יהא נסת"ר מחמת"ו ולומר דע"כ לא כתב הרב דכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אף שעשה בו מעשה אין לוקין אלא דוקא היכא שאפשר לעבור על הלאו בכל שעה ובכל זמן בלתי מעשה כגון לאו דלא ימכרו ממכרת עבד שמוכרו על אבן המקח שאפילו עשה מעשה בידיו ולקחו לעבד בידו והגביהו ונתנו על אבן המקח כיון שהיה אפשר בלתי מעשה שיעמוד העבד מעצמו שם והוא עשה מעשה זה מעצמו אינו לוקה על לאו זה כיון שהיה אפשר לעבור על הלאו בלי מעשה אבל בלאו דלא יראה אף על פי שכשיש לו חמץ בערב הפסח בביתו ולא ביערו עובר על בל יראה בלי מעשה כיון שכשלא נשאר חמץ בביתו מערב הפסח אי אפשר לעבור על לאו דבל יראה בתוך הפסח אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חמצו בידים לאו שיש בו מעשה מקרי כיון שבשעה זו שלא נשאר חמץ בביתו אי אפשר לעבור עליו אלא על ידי מעשה כנלע"ד. ובהכי ניחא לי מאי דקשה לכאורה לשיטת הרא"ה ז"ל הלזו שהרי מצינו בלאו דלא תשבעו בשמי לשקר שאם נשבע שלא יאכל ועבר ואכל לקי

כדאיתא בפ"ג דשבועות דכ"א ואם נשבע שיאכל ולא אכל עבר על הלאו ולא לקי משום דלא עשה מעשה כדאיתא התם הרי דאע"פ שאפשר לעבור על הלאו הזה מבלי מעשה כל שעבר עליו ע"י מעשה לוקה אלא ע"כ לחלק ולומר דכיון דבנדון זה דנשבע שלא יאכל אי אפשר לעבור על הלאו מבלי מעשה חשיב לאו שיש בו מעשה ודוק. ויש לי עוד אריכות דברים בשיטת הרא"ה ז"ל הלזו הלא הוא כמוס עמדי ופה אל פה אדבר בו בע"ה באופן ששיטת הרא"ה ז"ל הלזו אפשר ליחסה בדעת רבינו כמ"ש הר"ב יבין שמועה ואין לדחות דבריו ממ"ש כאן רבינו גבי לאו דלא יראה כמדובר אלא שאחר החיפוש מצאתי להרב משנה למלך בפ"ד מה' מלוה ולוה דין ו' שכתב שהרב המגיד בהלכות שכירות פי"ג אזיל לאידך גיסא ממ"ש הרא"ה וס"ל בדעת רבינו דכל לאו שאפשר לעבור עליו על ידי מעשה אפילו לא עשה בו מעשה לוקה יעיין שם ובכן דברי מר ניהו רבא שרירין וקיימין עד כאן:

הדרן לדמעיקרא דמבואר מדברי רבינו הללו ברפי"א מה' שכירות דלאו שניתן לתשלומין אפי' הוי לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו גם בפ"ד מה' מו"ל דין ג' כתב וז"ל אע"פ שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו הלאוין אין לוקין מפני שניתן לתשלומין וכתב הרב עצמו בספר גופי הלכות סימן ו' דלא נתן הטעם משום דניתק לעשה כמ"ש בה"ג משום דס"ל דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי הסמוכים הרי אע"ג דליכא טעמא דניתק לעשה ס"ל לרבינו דמשום טעמא דניתן לתשלומין גרידא אין לוקין ומעתה צדקו דברי מרן שכתב במכות קאמר דלאו דלא תגזול כו' א"א לוקה ומשלם כלומר דמדברי רבינו שכתב כל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין דהיינו אפילו ליכא טעמא דלאו הניתק לעשה כאשר הוכחנו מדבריו נראה שהוא מפרש מ"ש בגמר' התם כיון שחייב בתשלומין כו' ליכא לפרושי שכתבו התוס' ואהא כתב וק"ל ממ"ש בפ' א"נ ומה שהקשה הרב דאמאי הוצרך להקשות לרבינו מדברי ר"י היה לו להקשות מדברי עצמו לע"ד לק"מ משום דקו' מרן אינה על דברי רבינו כי היכי דנקשי מה שהוקשה לו ז"ל אלא קו' מרן היא על הגמ' דכפי מה שמפרש רבינו בגמרא דהיינו משום דניתן לתשלומין גרידא (וכמ"ש ה"ה ז"ל בה' שכירות) תקשי דר"י דידיה אדידיה דהכא קאמר אליבא דר"י דבלאו דגזילה אינו לוקה משום דניתן לתשלומין ואלו בפרק א"נ אר"י כו' ומש"ה לא הקשה לרבינו מדידיה אדידיה משום דמה שנתרץ לר"י מדידיה אדידי' נתרץ לרבינו ז"ל ודוק:

אמנם אחר העיון נראה דלק"מ מכל הני דוכתי' דכתיבנא דנראה ודאי דע"כ לא צרכינן לטעמא דלאו הניתק לעשה אלא דוקא גבי גזילה משום דלא בא מפורש בכתוב שיהיה חייב לשלם כשאין הגזילה קיימת דקרא לא כתיב אלא והשיב את הגזילה אשר גזל

ודרשו ז"ל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעי לשלומי אמנם כשאין הגזילה קיימת אימא לך דמילקי לקי ממונא לא משלם ומש"ה הוא דהוצרכו התוספות ז"ל לומר דה"ט משום דהוי ניתק לעשה אמנם בהאי דמלוה ברבית דנפקא לן מקרא דוחי אחיך עמך אהדר ליה כו' דקרא סתמא כתיב ואפילו כשאין הרבית בעין וכן נמי גבי ההוא דשכיר אז ודאי אפילו ר"י מודה דמשלם ואינו לוקה משום דאם אתה אומר דילקה ולא ישלם נמצא עוקר דבר תורה שהרי בפי' רבתה תורה לתשלומין והו"ל כההיא דחובל בחבירו בי"ה דאמרינן בפרק א"נ דאפילו ר"י מודה משום דבפי' רבתה תורה רק שבתו יתן וזה פשוט ועיין בספר פנים מאירות סי' י':

שוב ראיתי להרפ"ח ז"ל בס' מים חיים דף ל"ז ע"ד שכתב ליישב קושית מרן ז"ל וז"ל אבל קו' ליתא דמ"ש הרב דלאו שניתן לתשלומין היינו במאי דגלי קרא שישלם כגון הני דנקיט הרב בדמיון וכן חובל בי"ה וכיוצא אבל בעלמא מילקי לקי ממונא לא משלם עכ"ד ומ"מ דעת התוס' נראה כדכתיבנא:

אך ק' טובא בין לתי' הרפ"ח ז"ל בין לתי' הר"ב יבין שמועה ממ"ש רבינו בפ"א מהל' גזילה ד"ט וז"ל כל החומד עבדו כו' ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה והשיג עליו הראב"ד ז"ל וז"ל לא ראיתי תימה גדול מזה והול"ל מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב החפץ לבעלים עכ"ל ולפי מ"ש ז"ל מאי ראיה מייתי מגזילה שאני התם דגלי קרא בהדיא אבל בחומד עבדו כו' דלא גלי קרא בהדיא לימא דמילקי לקי ממונא לא משלם כיון דקי"ל כר"י וכמו שפסק רבינו בה' חובל והראב"ד לא השיג עליו שם משמע דהכי ס"ל וכן קשה למ"ש ה"ה ז"ל דלכך לא נתן רבינו הטעם לפי שהוא חייב בתשלומין כיון שברצון המוכר הוא ולפי מ"ש אין צורך לטעם זה ועוד דמשמע ודאי דלדעת רבינו ג"כ צריכין לה"ט דלאו הניתן לתשלומין דאם ל"כ הו"ל לרבינו לומר דבדלא אמר רוצה אני דילקה עליו כיון שיש בו מעשה וכיון שכן קשה דאמאי לא אמרינן דילקה ולא ישלם כיון דלא גלי קרא בהדיא ולא הוי ניתוק לעשה וצ"ע כעת:

ודע שכפי דברי התוס' ז"ל שכתבנו דס"ל דלא יראה הוי ניתק לעשה יש ליישב מה שהקשה הר"ב גופי הלכות סי' ח' מהא דאמרינן בפ"ק די"ט דב"ש סברי דשאור בכזית וחמץ בככותבת ואמרי' דטעמייהו דב"ש דאם כן ליכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא ומה שאור כו' ומאי קושיא הא קיי"ל דאין מזהירין מן הדין משום דכבר כתבו התוס' בפ' אז"נ ד"ה אמרי דבלאו הניתק לעשה כיון שאין לוקין עליו מזהירין אמנם לדעת רבינו ז"ל דס"ל דלא יראה לא הוי ניתק לעשה ק"ט דהא אצטריך קרא להיכא

דחמצו בידים דלקי לדעת רבינו דאי מק"ו אין מזהירין וצ"ל כמ"ש הרב ז"ל יע"ש שבתי וראה דגם לדברי התוס' קשיא משום דאף דקי"ל דאין לוקין על לאו הניתק לעשה מ"מ אם עבר וביטלו או לא קיימו למר כדאית ליה ולמר כדאית לי' לוקין עליו ואם כן לימא דמש"ה אצטריך שאור להיכא דעבר וביטלו שילקה עליו דאי מק"ו אינו לוקה משום דאין מזהירין מן הדין:

הן אמת דקו' זו ג"כ היא לדברי התוס' שכתבנו באז"נ דבלאו הניתק לעשה מזהירין ומשום הכי אמרי' התם דלא אצטריך קרא בגזל משום דנפ"ל במה הצד יע"ש דהא כיון דמשכחת לה מלקות בלאו הניתק לעשה היכא דעבר וביטלו נימא דמשום הכי אצטריך קרא להיכא דביטלו שילקה עליו והדרא להו קושיא לדוכתא דאין מזהירין מן הדין לכן נ"ל לומר דאף התוספות לא כתבו כן אלא דוקא בלאו דגזילה משום דלא משכחת לה בטלו כיון דאיתיה בתשלומין וכמ"ש במכות והא דנקטו בדבריהם משום לאו הניתק לעשה היינו משום דעיקר פטורא הוא משום לאו הניתוק לעשה כמו שכתבו כל זה לעיל אבל בלאו הניתק לעשה דעלמא מודו התוס' דאין מזהירין מן הדין מטעם דמשכחת לה מלקות להיכא דעבר ובטלו דלא כמוהרש"א שהביא בספ' גו"ה סי' ו' כלל זה סתם בכל לאו הניתק לעשה משם התוס' ולע"ד נראה כדכתיבנא:

אפריון שלמה מה שתמה על הדבר שמואל מ"ש דבשבת א"א לשרפו לקיים העשה ותמה הרי אפשר לשרפו ע"י גוי והטעה"מ תמה דהאיך יקיים העשה ע"י גוי והנה ח"א רצה לתרץ ע"פ תשובת הרשב"א סי' שנ"ז שכ' על דברי השואל דאין סברא דנטילת נשמה למחויב מיתת ב"ד יהי' ע"י גוי והרשב"א השיב דאפשר להיות ע"י גוי דאין חיוב מיתת ב"ד להיות דוקא ע"י ב"ד או שלוחו וכו' והרי כתיב ובערת הרע מקרבך וא"כ ה"נ במ"ע דתשביתו ובאמת דימה ענינים נפרדים דהתם הוי ב' מצות דבערת הרע הוי מצוה בפ"ע ומזה הי' די בכל מה שיכולין לבערו ובזה הוי די אפי' ע"י גוי דסוף סוף מתבער מן העולם והחיוב של כ"א מד' מיתות ב"ד אם בסייף או בחנק כו' זה הוי מצוה בפ"ע כמפורש בכל אחד ושוב חיוב המיתה דוקא בזה הוי חיוב בפ"ע וזה אינו תלוי בב"ד ויכול להיות ממילא ולכך שפיר כתב הרשב"א אבל בתשביתו למאן דיליף מנותר הוי גוף מאמר תשביתו דוקא שרפה וא"כ הוי גוף המצוה דשרפה עליו ודאי לא מהני ע"י גוי דאין שליחות לנכרי וז"פ ונכון מיהו ארווחנא בדבריו ליישב קו' המפו' מנ"ל דאין ביעור חמץ אלא שרפה דלמא מכח רחמנא אחשבי' כפרש"י בביצה כ"ז ולפי הנ"ל א"ש דזה תלוי בזה דאם כוונת תשביתו בכל דבר מוכח דהוי כוונת התורה רק על גוף החמץ שיהי' מתבער אז כיון דהוי כוונת התורה על גוף החמץ לבערו די אף ע"י גוי אף דאין

שליחות לנכרי מ"מ הרי החמץ מתבער וא"כ נהי דרחמנא אחשבי' היינו אם עכ"פ עושה מעשה כגון להאכילו לכלבים וכדומה אבל בדיבור במה שאמר לגוי ודאי באמירה לא שייך רחמנא אחשבי' וא"כ יכול לבערו ע"י גוי אבל אם תשביתו הוי דוקא שרפה א"כ לא הוי כוונתו ית' על גוף החמץ שיהי' מתבער מן העולם דלפ"ז מה לי זה או זה ואינו דומה לחיוב מיתת ב"ד דשם י"ל לפי חטאו ראוי מיתתו בזה או בזה אבל בחמץ לא שייך הקפידא על החמץ שיהי' דוקא שרפה ובע"כ הוי הקפידא רק על האדם שהוא יעשה המצוה בכך וא"כ אם הקפידא הוי עיקרו על האדם וכמו נותר דהוי בשרפה והוי החיוב עיקרו על האדם שוב לא מהני ע"י גוי ובפרט למ"ד דוקא בשרפה יליף מנותר ובנותר ודאי לא מהני ע"י גוי וה"ה בזה וא"ש ודו"ק:

הלכה ה

חמץ שנתערב כו' הר"ז אוסר בכ"ש כו'. וכתב ה"ה וטעם איסור החמץ שהוא במשהו לפי שהוא דשיל"מ כו' ור"י דקאמר בפ' כ"ש חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו בנ"ט כתב הר"ב ראש יוסף ד"ג ע"ב דודאי ר"י מודה בדשיל"מ דאסור במשהו אלא דר"י מיירי בדבר דלא שייך דשיל"מ כגון בתבשיל שכתב ר"ת דלא שייך דשיל"מ שהמאכל מתקלקל ואי נמי בדלית ביה אלא טעם גרידא דלא אמרי' דשיל"מ כמ"ש הפוסקים בי"ד סי' ק"ב ועין בש"ך שם ולא אתא ר"י אלא לחלוק ארב ושמואל דס"ל דחמץ בזמנו אוסר דבר תורה במשהו דלפי טעם זה אפי' שלא במינו דלא אמרי' ביה דשיל"מ אסור במשהו ואהא אתא ר"י לחלוק ולומר דבין במינו כו' בנ"ט ד"ת ונ"מ היכא דלא שייך ביה דשיל"מ אבל היכא דהוי דשיל"מ בהא לא איירי ר"י ור"ל דודאי דהוי במשהו ורבא פליג עליה וס"ל דבחמץ בכל גוונא אסור אפי' במידי דלא שייך דבר שיל"מ הואיל והחמירה תורה כמ"ש רבינו בפט"ו מה' מ"א יע"ש ועפ"ז יש ליישב קצת מ"ש מרן כ"מ בפט"ו מה' הנז' דין ט' וז"ל ומ"ש רבינו חמץ בפסח אינו כו' בא לתרץ למה לא אמרו ר"י ור"ל חוץ מחמץ בפסח שבין במינו בין בשא"מ במשהו ונ"ט מפני שהוא דשיל"מ ולא איירי ר"י ור"ל אלא באיסורי תורה שאין להן מתירין ע"כ ודבריו תמוהים לעין כל רואה שהרי ר"י ור"ל אית להו בפ' כ"ש דחמץ בזמנו בין במינו בין בשא"מ בנ"ט וא"כ היכי מצי למימר חוץ מחמץ בפסח ועיין בס' מ"ק דק"ל ולפי דברי הרב ראש יוסף י"ל דס"ל למרן ז"ל ג"כ דר"י מודה בחמץ היכא דיש לו מתירין דאוסר במשהו אפילו שלא במינו ג"כ משום חומרא דכל מחמצת והושוה הדבר דשלא במינו כבמינו ובהא מודה לרבא דאפושי בפלוגתא לא מפשינן ולא איירי אלא בחמץ דלא שייך ביה דשיל"מ כגון תבשיל וכיוצא דבהא ס"ל לר"י דלא החמירו בחמץ כיון דאפי' במינו מותר מן הדין ורבא פליג וס"ל דאפי' בכה"ג

אסור במשהו משום חומרא דכל מחמצת והשתא היינו דק"ל למרן דלמה לא אמרו ר"י ור"ל חוץ מחמץ דבין במינו כו' במשהו כו' היכא דהוי דשיל"מ דבהא מודו ר"י ור"ל ותירץ דלא איירי ר"י ור"ל אלא באיסורי תורה שאל"מ כו' כנ"ל ליישב דברי מרן עם שהוא דוחק קצת:

ומצאתי בשיטה כ"י למס' פסחים לרבי' יונה ז"ל שכתב וז"ל ואע"ג דכל איסורים בס' הכא שאני משום דחמיר כו' ועוד דדשיל"מ הוא דהא לאחר הפסח מותר מדאורייתא ומדרבנן על ידי תערובת מיהא וכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל כדאסיק רב אשי בשלהי ביצה ור"י דקאמר בס' פליגא ארב אשי וליתא עד כאן דבריו:

ותמוהים דבריו לע"ד שהרי הא דדשיל"מ לא בטיל אינם מדברי רב אשי כדי שנאמר דר"י פליג דהא בפרק הנודר מן הירק קתני התם בברייתא רמ"א כל דשיל"מ לא נתנו חכמים בו שיעור וחכמים לא פליגי עליה אלא בדבר שאין לו מתירין אבל בדשיל"מ מודו ליה דהוי במשהו ותו דהרי שנינו בבכורים מעשר ב' ובכורים כו' ואסורים כ"ש מלאכול בירושלים וה"ט משום דהוי דשיל"מ כמ"ש המפרשים שם וכדאיתא בירושלמי שם ור"י גופיה אית ליה דהלכה כסתם משנה וכיון שכן איך יחלוק ר"י אמתני' ובברייתא כיון דלא אשכחן מאן דפליג בהא וצ"ע ואפשר ליישב שכוונת רבינו יונה ז"ל הוא כמ"ש עוד הר"ב ראש יוסף ז"ל ד"ג דטעמא דר"י דלא אמרינן דשיל"מ אלא כשהאיסור הוא מחמת עצמו כגון חלב ודם וכיוצא שהוא עצמו אסור אמרינן דשיל"מ אבל כשהדבר המעורב הוא דבר מותר אלא שמחמת הזמן הוא אסור בהא לא אמרי' דשיל"מ דהוא עצמו מותר הוא וביום שנאסר בו אין לו היתר לעולם וביצה שנולדה בי"ט אף ע"ג דהוא עצמו מותר שאני שלא היה לו שעת הכושר מעולם אחר שנולדה הוה ליה כאיסור מעיקרו יע"ש ואפשר שלזה כוון הר' יונה וז"ש וכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל כלומר אפי' שאיסורו מחמת הזמן כדאסיק רב אשי בשלהי ביצה דהתם נמי גבי מים ומלח הוי ממש כהא דחמץ דהמים ומלח הם עצמן דבר מותר הוא אלא שהזמן גורם לאסור יותר מאלפים אמה וקודם י"ט היו מותרים להוליכן למקום שירצו והיה להם שעת הכושר כחמץ ואפי"ה ס"ל לרב אשי דהוי דשיל"מ ולא בטיל ור"י פליגא אר"א כלו' דוקא בההוא דר"א פליג משום דכל שאיסורו מחמת הזמן והיה לו שעת הכושר לא מקרי דשיל"מ דהוא עצמו מותר הוא והלכך התם נמי גבי מים ומלח דכוותא דהם עצמן מותרים ויומא הוא דקא גרים וביום שנאסר שאיסורו בא ע"י אין לו היתר כלל ואע"ג דרש"י שם כתב דהוי דשיל"מ בי"ט עצמו להוליכו עד אלפים אמה לרבינו יונה לא חשיב ליה בהא דשיל"מ וכמ"ש הר"ב תה"ד הביאו מרן הב"י בי"ד סימן ס"ט ועיין בפר"ח סי' וכבר הארכתי בזה במקום

אחר וכפי זה מדוקדקים דברי רבי יונה ז"ל שהוצרך להביא מדאסיק רב אשי בשלהי ביצה ולא הביא מריש ביצה דף ד' דקאמר התם רב אשי בהדיא דשיל"מ אפילו בדרבנן לא בטיל משום דההיא דביצה כיון שלא היה לו שעת הכושר אפי' ר"י מודה וכההיא דשביעי' דהוי דבר שיש לו מתירין כנ"ל ועיין במ"ק דפ"ד ודוק:

אפריון שלמה מה שהביא כת"י של ר' יונה שהקשה עמ"ש הרמב"ם דלכך חמץ בפסח אינו בטל דהוי דשיל"מ לאחה"פ וכתב ה"ה דלפ"ז אף בע"פ אינו בטל וכו' ותי' דר"י פליג אר"א בביצה ל"ט וכו' וע"ז תמה השעה"מ אטו דבר זה דדשיל"מ ר"א דחידש הלא זה משנה מפורש ונדחק ליישב ולדעתי א"ש ע"נ דיש להבין להיפוך דעת הסוברים דחמץ לא הוי דשיל"מ למה באמת לא נחשב דשיל"מ ואין לומר כיון דנאסר לאחה"פ מכח קנס ג"כ מ"מ נהי דדשיל"מ לא בטל הוי מדרבנן ומדרבנן אסור אף לאחה"פ מ"מ מה בכך לא מבעיא להסוברים דטעם דשיל"מ דלא בטל הוי מכח עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר פשיטא דקשה דאף אם לאחה"פ אסור מדרבנן מ"מ הוי לחז"ל להחמיר שלא יתבטל בפסח דסוף סוף לאחר הפסח קיל ליה איסורא ועד שתאכלנו בפסח באיסור של תורה ע"י ביטול תאכלנו בהיתר אחה"פ שיהיה מותר בלא"ה מן התורה רק מדרבנן יהי' אסור ובודאי דרבנן קיל לי' מדאורייתא ואף לדעת הר"ן דהטעם דהוי כמו מב"מ גם כן י"ל כיון דמה"ת יהיה מותר אח"כ דומה למב"מ וראוי שלא יתבטל בשעה שיש בו איסור דאורייתא דלגבי איסור דאורייתא כיון דאח"כ הלך לו איסור זה הוי כמו מב"מ אך נלפענ"ד הטעם דכמ"ש קצת פוסקים בסי' תמ"ז ותנ"א דבחמץ לא שייך נ"ט בר נ"ט דהתירא כיון דשמו עליו מקרי איסורא בלע כן ה"נ י"ל להיפוך כיון דדשיל"מ אינו בטל הוי רק במינו אבל שלא במינו בטל אם כן חמץ במצה אף דאי נלך בתר שם העצם הוי שוה בשמא או שוה בטעמא מ"מ כיון דאף בזמן ההיתר הוי שמו עליו שם חמץ וכיון דכרכר דהוי במשהו אזלינן בתר שמא ולא בתר טעמא וכאן בזמן ההיתר ג"כ שמו עליו דזה חמץ וזה מצה לכך הוי כאלו אינו שוה בשמא ולא נחשב מב"מ ואינו דומה לכל דשיל"מ דאינו בטל מב"מ דהתם לא הוי שם האיסור על דבר הנאסר בפרט אח"כ בזמן ההיתר כשנסתלק האיסור אין שם האיסור עליו עוד אח"כ ולא נקרא עליו רק שם העצם לכך שפיר נחשב מב"מ ואין אנו מסתכלין במה שעכשיו הוא אסור וחברו מותר אבל בחמץ דהוי שמו עליו תמיד כיון דשם האיסור עליו ומה"ט לא נחשב נ"ט בר נ"ט דהיתרא לכך לא הוי כמב"מ כיון דאף לאחר ההיתר לא יהי' שוה ממש לההיתר דזה שם איסור עליו וזה שם היתר עליו בשלמא למ"ד בפסחים שם דס"ל בכל מקום מב"מ במשהו א"ש דהם לא אזלי בתר האיסור וההיתר רק בתר גוף הדבר אם הם שוין וס"ל

כיון ששוין רק בעצם הוי מב"מ א"כ לדידהו לא מסתכלי כלל באיסור והיתר רק בגוף העצם לכך מה בכך דחמץ דשמו עליו דשם איסור עליו דזה אינו פועל רק דנחשב כאלו הי' אסור תמיד כיון דתמיד שם איסור עליו ולדידהו מה בכך דשם איסור עליו כיון דבעצם שוין בשמא לא בטלי אם כן לדידן דקיי"ל מב"מ בס' ואף שבעצם שוין מ"מ בטלין רק כשהוא שוה גם בהיתר שאף זה עתיד להיות ניתר בזה ס"ל דנחשב למב"מ כמ"ש הר"ן פ' הנודר מן המבושל אם כן בזה שפיר יש לחלק כיון דזה שם האיסור עליו תמיד הוי כאלו הי' אסור תמיד וכיון דלא הי' שוה בשמא ההיתר שוב לא הוי מב"מ ובטל ואף לדעת הסוברים דהטעם דלא בטל מכח עד שתאכלנו באיסור וכו' מ"מ מוכרחים להודות דזה גזרו דוקא במינו וכתבו הטעם משום דבמינו נקרא ההיתר ע"ש הנאסר אבל בא"מ לא הוי ההיתר ע"ש האיסור עיי"ש ביו"ד סי' ק"י אם כן לפ"ז תינח בשאר איסורין דלא נקראים ע"ש האיסור אבל בחמץ כיון דשמו עליו הוי כאלו לא היה מינו לענין זה דתמיד לא נקרא ההיתר על הנאסר דשם חמץ תמיד עליו והוי כאלו תמיד שם איסור עליו ולא נקרא ההיתר ע"ש הנאסר והוי בזה כאלו הי' מבשא"מ כלל ולכך הוצרכו הפוסקים לטעמים אחרים בחמץ בפסח ולפ"ז מיושב הרבינו יונה דהתוס' בביצה שם הקשו מה משני ר"א דהו"ל דשיל"מ הלא הוי מבשא"מ אך נראה דלפמ"ש הר"ן בישוב דעת הרי"ף בנדרים בפת שאפאה עם הצלי א"ש גם זה דכמו דאמרינן בכמה דוכתא דשאני מחוסר מעשה ממחוסר זמן דשמשא ממילא ערבא וכן איתא ביו"ד סי' רל"ד לענין הפרת הבעל דבמחוסר זמן מקרי חלות הנדר עיי"ש לפ"ז ה"נ בדשיל"מ י"ל דכל הני דחשיב בנדרים דהו"ל דשיל"מ ומוכח שם דזה דוקא במינו היינו דוקא כגון טבל ונדר כה"ג דאין ההיתר בא מכח זמן רק על ידי מעשה ולכך כיון דאין ההיתר ממילא לא הוי כניתר עכשיו רק אח"כ לכך אין ההיתר רבה כ"כ ולכך בעינן שיהי' במינו ממש אבל אם ההיתר בא ממילא מכח זמן אז כיון דשמשא ממילא ערבא נחשב כאלו כבר הוא מותר ודומה לפת שאפאה עם הצלי לכך אף בשא"מ לא בטיל דהוי היתר בהיתר ולכך משני ר' אשי שפיר דהו"ל דשיל"מ כיון דאם יעבור יו"ט יהיה מותר ממילא לכך אף בשא"מ בטל ולפ"ז יסבור הרבינו יונה כדעת הרי"ף בזה דכל דההיתר אלים לא בטיל אף בשא"מ ולכך א"ש דס"ל דלדידן דקיי"ל כר"א דאף בשא"מ לא בטל כל שההיתר בא מכח זמן אם כן ה"נ מה בכך דחמץ שמו עליו תמיד מ"מ כיון שהוא ניתר ממילא מכח זמן הוי כאלו הותר עכשיו ומה שחסר קצת כאן מה ששם האיסור עליו תמיד הוי כנגד זה משלים מה שבאמת הוא מב"מ ולכך דומה לאם בגוף העצם הוי מבשא"מ מ"מ כיון דההיתר רבה הוי כמב"מ ה"נ נמי להיפוך כאן שלענין ההיתר הוי כמבשא"מ מחמת דשם האיסור עליו מ"מ כנגד

זה הרי הוי שוה בעצם ממש מב"מ לכך ג"כ לא בטיל ולפ"ז מתרץ שפיר דר"י לא ס"ל כר"א דהיינו דר"י ס"ל אף דדשיל"מ לא בטיל היינו דוקא במינו ממש אבל במבשא"מ אף דההיתר בא ממילא או שהוא ניתר עכשיו גם כן בטל ולכך ה"ה נמי בחמץ ומצה אף דהוי מב"מ ממש מ"מ כיון דשמא עליו הוי קצת כמבשא"מ ולכך בטל אף דהוי דשיל"מ וס"ל דלא כר' כהנא בפת שאפאה עם הצלי אבל לדידן דקיי"ל כר' אשי התם בביצה וכר' כהנא בפת שאפאה כמ"ש הרי"ף דהוי דשיל"מ לכך אף במבשא"מ לא בטל כל שההיתר הוי עכשיו או בא ממילא מכח זמן לכך ה"נ בחמץ ומצה אף דשמא עליו מ"מ בעצם הוי מב"מ ולא גרע במבשא"מ בעצם ולכך לא בטל וא"ש דברי הר"י בשיטת הרמב"ם ודוק היטב:

טעם המלך ב) מה שהביא הרב פה בשם כ"י לרבינו יונה הנה נמי הרמב"ן בספר המלחמות אמר למילתי' דר"י פליג אדין דבר שיש לו מתירין (קמב) אלא דהרמב"ן קאמר דר"י סובר כרבנן דר"ש בנדרים דהמה פליגי על ר"ש בדין דשיל"מ ובאמת אין הדברים מוכרחין שרבנן פליגי על זה הדין דשיל"מ ואולם על דבר אחר לענין שביעית פליגי שם ועיין. ובאמת הדבר קשה מאוד דלא מצינו שום מקום בש"ס הרגש פלוגתא בזה אמנם רבינו יונה פה לא קאמר דר"י פליג על הכלל בדשיל"מ אלא דפליג על רב אשי הרי ראינו כונתו לדבר אחר ולא על הכלל כולו יצא אלא מפרט פרט וכמו שמסבבו הרב פה. ובאמת מן הרב הי' נעלם הרמב"ן הנזכר דהוא אומר בפירוש דר"י פוסק כרבנן ולית לי' דר"ש והרב שמתמה על רבינו יונה תמיהתי' על הרמב"ן קיימת גם היה להרב המחבר להביא מקרוב לחמו דע"כ ר"י אית לי' דשיל"מ דהא ר"י סובר [ביצה ג' א'] הטעם של ביצה שנולדה בי"ט משום משקין שזבו. וא"כ עליה קשה קושי' הש"ס ע"ב שם מהאי ס' ביצה וע"כ כתי' רב אשי משום דהוי דשיל"מ ואף די"ל דר"י מוקמינן למילתי' בספק טרפה וכתי' רב פפא שם מ"מ על רב אשי קשה הא אוקימתא דידך לאו קיימת היא אליבא דר"י ובפרט שעיקר הקושיא שם אליבא דרבי יוחנן כאשר הייתי רגיל לפרק שם קושית מהר"ם שיף דהקשה על הש"ס שם גברא אגברא קארמית דגמרא הקשה שם על תי' הש"ס דהאי שלא נתערב הביצה משום דהוי דבר שבמנין והקשה הש"ס הניחא למ"ד כל שדרכו למנות שנינו אלא למ"ד את שדרכו למנות שנינו מאי איכא למימר ומאי קושיא דלמא האי מ"ד סובר כרבה טעמא משום הכנה וע"כ דר"י אדר"י מקשה הש"ס דר' יוחנן אית לי' משקין שזבו וא"כ אדידי' קשי' איהו דאמר את שדרכו למנות שנינו. ועל זה מתרץ רב פפא תנא דליטרא קציעות הוא ור"א משני ספק בדבר שיל"מ עשאו חכמים כביטול. וא"כ הרי מוכח מר"י דדשיל"מ לא בטיל ואף שאליבא דהרמב"ן יש

לדחות דודאי רבי יוחנן מודה אליבא דר"ש כן ואיהו לא סבירא לי' ומוקי הברייתא כר"ש כמה מן הדוחק בדברים אלה ואין להאריך ועל שיטת רבינו יונה שהביא המחבר אין לדחוק גם באלה דהוא לא אמר מידי מפלוגתא דתנאי אלא כתב דר"י לא ס"ל כרב אשי. ודברי רבינו פה נחמדים בישוב של רבינו יונה:

ואולם אנכי דרכתי בזה דרך אחר דהנה המרדכי חולק על הרי"ף והר"מ וקאמר דחמץ לא הוי דשיל"מ אף שלאחר פסח מותר משום שנאסר לשנה הבאה ועיין ברמ"א י"ד סי' ק"ב הביאו דברי המרדכי ואומר אני דסברא זו של הרי"ף והרמב"ם דחשבו לחמץ לדשיל"מ אף שנאסר לשנה הבאה והמרדכי דאומר כיון שנאסר לשנה הבאה לא הוי דשיל"מ תליא בתרי טעמא של דשיל"מ והיינו טעמא דהר"ן ורש"י שהבאנו לעיל הל' י"ט וטעמא דהר"ן משום דהוי מין במינו וטעמא של רש"י משום דיש היתר לאיסורו ועד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר והנה לפי טעם רש"י ליתא לסברת המרדכי כיון שנאסר לשנה הבאה דמה לי אם נאסר אם אין מ"מ הא יכול לאכול בזמן ההיתר אבל לטעמא של הר"ן אתי' שפיר טעמא דאמר דאסרו חכמים לדשיל"מ כיון דנקרא מין במינו היתר בהיתר ועל זה יש לחלק ולומר דכל זה באיסור שאינו חוזר לאיסורו אבל איסור שחוזר לאיסורו לא וא"כ י"ל בהאי פליגי הרי"ף והר"מ והמרדכי ובזה י"ל נמי דפליג ר' יוחנן עם רבא דודאי רבי יוחנן נמי אית לי' דינא של דשיל"מ אלא רבא סובר הטעם משום עד שתאכלנו באיסור אבל ר' יוחנן אית ליה הטעם משום מין במינו וא"כ בטל כיון שנאסר לשנה הבאה והנה כבר יעדנו לעיל הל' י"ט דהר"ן נמי סובר הטעם של הש"ס דלהכי מחמרינן בדשיל"מ משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר אלא דהי' קשי' לי' הא פרח איסורא ואין כאן איסור כלל לכן הוסיף סברתו דהוי מין במינו ולא בטל כלל ועיי"ש בדברינו היטב דאמרתי דלפ"ז כל זאת בביטול ובתערובות אבל גבי ספיקא מודה הר"ן דלכך לא אמרי' דס' לקולא משום סברא זו דעד שתאכלנו בספק איסור תאכלנו בודאי היתר עיי"ש בדברינו הל' י"ט פרק הנ"ל שהארכנו שם. ובזה תרצנו שם הקושיות על הר"ן שתמהו כל אבירים דלדעתו מאי ענין ספק למין במינו ומאי תי' רב אשי שם [ביצה ד'] ולפ"ז נכון נמי האי דודאי ר' יוחנן אית לי' דשיל"מ לא בטיל אלא טעמא משום מין במינו וא"כ הכא גבי חמץ לא הוי דשיל"מ משום דנאסר לשנה הבאה ולא מקרי היתר בהיתר ול"ק לי' לפ"ז מרב אשי שם ביצה [ד' א'] דמתרץ דטעמא של ספיקה אסורה משום דשיל"מ הא לית לי' דשיל"מ ולדברינו מיושב גבי ספיקא בלא"ה הוי דשיל"מ משום טעמא של רש"י עד שתאכלנו באיסור וזה נכון וברור ולפ"ז שפיר עולים דברי רבינו יונה ונקט לישנא דחוכמתי' דהנה רב אשי גבי מים ומלח ע"כ לית לי'

האי סברא דהא גם התם בתערובות איירי ואיך אמר משום דהוי דשיל"מ הא נאסר גם לשבת הבאה וכמו שכתב הרב מנחת כהן בשער התערובות הביאו רבינו המחבר לעיל הל' י"ט פ"ב הל' ז' לענין מוקצה שמוקצה לא הוי דשיל"מ כיון שנאסר לשבת הבאה אם אינו מכינה הכי נמי אם אינו קונה שביתה ואם כן מאי דשיל"מ מקרי וע"כ דרב אשי סובר דאפילו בכה"ג מקרי דשיל"מ והיינו כטעמא של רש"י לחודא מטעם דשיל"מ וא"כ הרי למחר מותר ומה לי אם נאסר לשבת הבאה מי בקש ממנו שימתין עד שבת הבאה לאכול מחר וזה שכוון ואמר רבינו יונה ועוד דדשיל"מ הוא דהא לאחר הפסח מותר מדאורייתא והיינו כטעמא של הרמב"ם אף שנאסר לשנה הבאה מה לי בזה ועל זה אמר כדאמר רב אשי שילהי ביצה והיינו רב אשי גבי מים ומלח אף שנאסר לשבת הבאה מ"מ הוי דשיל"מ ולכן נקט האי רב אשי ולא רב אשי פ"ק דביצה דמהתם לא מוכח מידי דהתם על הספק קאי ובודאי טעמא עד שתאכלנו באיסור דלא שייך ביטול אבל הכא גבי מים ומלח דבביטול איירי וא"כ קשה קושית הר"ן לפי אשר הצענו הא נהפך האיסור להיות היתר וע"כ משום מין במינו נגעה בו וא"כ אי נאסר לשבת הבאה לכאורה לא הוי היתר בהיתר ואיך אמר רב אשי דלא בטיל וע"כ דרב אשי חולק בזה וסובר אף שנאסר מקרי היתר בהיתר או שיש לו שיטה אחרת וסובר דאפילו לענין ביטול שייך לומר עד שתאכלנו באיסור כדעת רש"י ולפ"ז מסיים שפיר ור"י פליג אדרב אשי וסובר דלא כן דבביטול הטעם משום מין במינו דהוי היתר בהיתר ובדבר הנאסר לא מקרי היתר בהיתר ולכך חמץ לא הוי דשיל"מ:

ולפ"ז מתורץ קושי' תוס' ביצה [ל"ח א'] ד"ה ולבטל מים ומלח מאי קשי' לי' להש"ס הא הוי דשיל"מ ועי' פיר' ולדברינו ניחא דמאן האי מקשה הא איהו רבי יוחנן ואף שמוכח מרבי יוחנן דאית לי' דשיל"מ לא בטיל מהאי דר' יוחנן לעיל דאית לי' טעמא משום משקין שזבו וע"כ כתירוצא של רב אשי שם אמנם מרבי יוחנן פסחים דאית לי' חמץ בפסח אינו במשהו הא מוכח דאית לי' טעמא של דשיל"מ משום דהוי מין במינו ודבר שנאסר לשנה הבאה או לזמן מה לא מקרי דשיל"מ דלא מקרי היתר בהיתר כאשר בארנו ת"ל. ולפ"ז הכא לא הוי דשיל"מ כיון שנאסר לשבת הבאה בלי קנין שביתה והוי כמוקצה לדעת הרב בעל מנחת כהן אף שבידו להכין אכן רב אשי לדידי' חולק על זאת הסברא ומשני דאפ"ה הוי דשיל"מ דהוא לא סבירא לי' טעמא של הר"ן כלל אלא רק הטעם משום עד שתאכלנו באיסור אכול בהיתר ואף שנאסר לזמן מה נקרא דשיל"מ ואולם לפי דברינו עכ"פ קשה לרבא דהא איהו סובר חמץ בפסח במשהו ולפי הרי"ף והר"מ היינו טעמא דרבא משום דהוי דשיל"מ וע"כ דרבא סובר דאף שנאסר לשנה הבאה אפ"ה הוי

דשיל"מ כמו שאמרנו וא"כ קשיא על רבא הכא בסוגיא דמים ומלח דמשני' שאני תבלין דלטעמי' עבידי' הא לדידי' הקושי' בלא"ה לא קשי' דהא הוי דשיל"מ בשלמא על ר' יוחנן דהקשה קושי' זו שפיר היינו מתרצים דלשיטתי' אזיל דסובר גבי חמץ נמי דלא הוי דבר שיל"מ אבל על רבא קשי' ומזה יהי' קצת ראי' לגירסת רש"י שם פסחים [ל' א'] דגורס במשהו כרב דאין לומר הטעם של רבא משום דבר שיש לו מתירין וע"כ טעמא כרב ועיין בהל' מ"א הארכנו עוד בזה:

הגהות הרה"ג יוסף שאול נאטאנזאן - על שער המלך בטעם המלך מ"ש המחבר בכוונת שיטה בתי' לר"י עיין בפר"ח יו"ד סי' ק"ב ס"ק י"ב וי"ג ביאר דמרב אשי מוכח דאף שחוזר ונאסר לשנה הבאה הו"ל דבר שיש לו מתירין ממילא נכונים דברי רבינו יונה דבזה לא סבירא ליה לר"י כר"א וא"צ לכל האריכות ודוק:

מעשה חושב (**קלט**) ומ"ש רבינו חמץ בפסח כו' ודבריו תמוהים כו'. גם אני כוונתי מכבר לפליאה זו על מרן הכ"מ ז"ל והראו לי אח"כ שכן הקשו להגאון בעל נו"ב מה"ק חיו"ד סי' צ"ד ותירוצו שם במחכ"ת רחוק ודחוק ועיין רמב"ן במלחמות פ"ב דפסחים ועיין בדברי הגאון המחבר לקמן בפט"ו מהמ"א ה"ד שתירץ שם קושיא זו כאורחא דחיקא. אולם בפשיטות י"ל דכונת מרן הכ"מ ז"ל על האי ברייתא דמייתי הש"ס בע"ז בפ' השוכר שם תניא כוותי' דר"י ור"ל כו' אמאי לא קתני נמי חוץ מחמץ כו' (וכעין זה הקשה הרא"ש שם מזו למאי דקיי"ל דחמץ בכ"ש) ותירץ דמדשיל"מ לא מיירי וטבל בכל שהוא דכהיתרו כן איסורו:

(**קמ**) שהרי ר"י ור"ל אית להו בפ' כ"ש כו'. תמהני דאין זכר בש"ס דר"ל נמי ס"ל כר' יוחנן דחמץ כו' בששים אלא דר' יוחנן לחודי' קאמר כן והש"ס קאמר שם דר' יוחנן לטעמי' כו' ובע"ז איתא נמי לר"ל בהדי ר' יוחנן דס"ל דכל איסורים כו' אבל אי טעמא דטבל נמי משום דשיל"מ כמ"ש התוס' י"ל דר"ל ס"ל באמת דחמץ בכל שהוא דהו"ל דשיל"מ ועיין בזבחים בר"פ התערובות דמשמע שם דס"ל לר"ל דדשיל"מ לא בטיל:

(**קמא**) ולא איירי אלא בחמץ דלא שייך בי' דשיל"מ כגון תבשיל כו'. ורש"ל ביש"ש פ' כל הבשר סי' פ"ז הוכיח מדברי הרמב"ם ז"ל להיפך והיינו דמדאוסר כל תערובות חמץ ולא חילק בין נתערב בתבשיל בשביעי של פסח דאז אינו מתקלקל לבין אם נתערב ביום ראשון של פסח דאז מתקלקל משמע דלא ס"ל להרמב"ם ז"ל דבדבר המתקלקל לא אמרינן דדשיל"מ לא בטיל ולא מחלק בין חמץ לשאר איסורים ולפ"ז הדרא הקושיא לדוכתא כיון דס"ל להרמב"ם ז"ל דגם בדבר המתקלקל הוי דשיל"מ ולא בטיל א"כ מ"ט דר"י:

(**קמב**) בטעה"מ: אלא דהרמב"ן קאמר דר' יוחנן סובר כרבנן דר"ש כו' בדין דשיל"מ כו'. לפי מה שהוכיח שם הרמב"ן ז"ל מדקאמרינן התם ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה בס' חוץ מטבל כו' מוכח מזה דר"י ס"ל דרבנן פליגי עלי' דר"ש ולית להו דינא דדשיל"מ לא בטיל הנה מזה גופא מוכח דגם ר"ל לית לי' דדשיל"מ לא בטיל ואף דשם בפסחים לא שמעינן מה דס"ל לר"ל דהתם רק ר' יוחנן לחודי' קאמר דחמץ בטל בס' מ"מ מהאי דע"ז דאיתא התם ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו כו' מוכח דגם ר"ל ס"ל כרבנן דר"ש דדשיל"מ בטיל וא"כ היאך מתרץ רב אשי ביבמות דף פ"ב אליבא דר"ל גבי חתיכות של חטאת דסיפא ה"ט משום דהוי דשיל"מ וכל דשיל"מ לא בטיל הא ר"ל לית לי' כלל האי כללא דדשיל"מ לא בטיל ודוחק לאוקמה כר"ש כיון דקתני סיפא דברי הכל לא תעלה. אלא דגם להיפך יש צידוד לומר דחכמים פליגי עלי' דר"ש וגם רב אשי ס"ל כן אלא דהוא פוסק דלא כוותייהו וס"ל דבכל מקום ששנינו דתרומה עולה באחד ומאה אתיא כרבנן דר"ש ויתורץ בזה קושיית התוס' שם ועיין מ"ש על הגליון לקמן בפ' ט"ו מהמ"א ה"ד ובמקום אחר הארכתי גם צ"ע קצת בזבחים דף ע"ד ע"ב במאי דאמרינן שם בהצריכותא דאצטריך לדר"ל משום דתרומה יש לה מתירין וע"ש:

הלכה ו

אין חייבים כרת אלא על אכילה עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבבלי כו'. הנה קודם בואי לביאור דברי רבינו ז"ל ראיתי לעמוד על מה שנחלקו הראשונים ז"ל אי טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן והנה דעת רש"י ז"ל בפרק ג"ה דצ"ט ד"ה לא נצרכה דטעמו ולא ממשו אע"ג דאיכא כזית בכא"פ אין איסורו אלא מדרבנן דמדאורייתא ברובא בטיל וראיתי להרב מנחת כהן ולהרפ"ח ז"ל בא"ח סימן תמ"ב שהקשו עליו מפ' אלו עוברין דאמרינן התם וכזית בכא"פ דאורייתא א"ל אין א"ה אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח ומשנינן הנח לכותח הבבלי דלית ביה בכא"פ אי בעיניה דקא שריף כו' הרי דאע"ג דכותח הבבלי לא הוי אלא טעמו ולא ממשו שהאיסור נימוח ואינו בעין כמ"ש רש"י שם בסוף הסוגיא וכותח הבבלי לא הוי אלא טעם כעיקר אפילו הכי בעי תלמודא למימר דכל דאיכא אכילת פרס לוקה עליו הפך מ"ש רש"י ז"ל דברוב היתר בטל מן התורה יע"ש שהניחו בצ"ע והיא קושיא רבתי בדעות האמנם אחר העיון נראה שיש ליישב שרש"י ז"ל לא כ"כ אלא אליבא דרבא ור"י דס"ל דטעם כעיקר דרבנן וקי"ל כוותיהו אמנם אביי ודאי ס"ל דטעם כעיקר דאורייתא כדאיתא בפ' כל הבשר וכ"כ הרשב"א בחי' משם הרמב"ן ז"ל ליישב לדעת רש"י סוגיא דפ' א"ע דמשמע מיניה דטעם כעיקר דאורייתא דההוא דפ' א"ע לאביי הוא דס"ל דטעם כעיקר דאורייתא יע"ש וא"כ

הא דפריך בפ' א"ע א"ה אמאי פליגי רבנן עליה דר"א אביי הוא דפריך ליה הכי ולטעמיה אזיל דס"ל דטעם כעיקר דאורייתא דילפינן מבשר וחלב ולפום שיטתיה הוא דפריך דאם איתא דכזית בא"פ אפי' ע"י תערובות דאורייתא אמאי פליגי רבנן בכותח כיון דאיכא בכא"פ וטעם כעיקר דאורייתא. וכי תימא אם כן אפילו תימא דבכדי אכילת פרס לאו דאורייתא תקשי ליה אמאי פליגי רבנן כיון דטעם כעיקר דאורייתא הא ל"ק שכבר כתבו התוס' ז"ל בפרק ג' מינין ד"ה בכזית דהשתא ס"ל לאביי דטעם כעיקר אינו חייב אא"כ אוכל מן הטעם כזית בבת אחת שלא יהא טעם חמור מן העיקר והעיקר עצמו ס"ל השתא שאינו חייב אלא אם כן אוכלו בבת אחת יע"ש אמנם לרב דימי דס"ל דבכא"פ עצמו דאורייתא ק"ל שפיר דאמאי פליגי רבנן כיון דטעם כעיקר דאורייתא ורב דימי דמשני ליה הנח לכותח הבבלי כו' ולא משני לי' דטעם כעיקר אפי' כא"פ דרבנן לפום שיטתיה משני ליה דאפי' תימא דטעם כעיקר דאורייתא לא תקשי דהנח לכותח הבבלי כו' וא"כ דרב דימי ה"נ ס"ל כאביי דטעם כעיקר דאורייתא ואע"ג דהך קושייא דאביי לר"י קפריך דקאמר כל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור ור"י הא ס"ל בפרק בתרא דע"ז דטעם כעיקר דרבנן ואם כן לר"י לא תיקשי ליה מכותח הבבלי י"ל דאביי לאו לר"י קפריך אלא לפום שיטתיה דס"ל דטעם כעיקר דאורייתא הוא דקאמר דע"כ הא דר"י דקאמר כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור ליתא מכח מתני' דמקפה ואהא הוא דאכפל רב דימי לשנויי הנח לכותח הבבלי כו' ואי קשיא לך אכתי לר"י דס"ל דטעם כעיקר אפי' כא"פ דרבנן א"כ מה יענה למתני' דמקפה והא ליכא לשנויי כשינויא דרב דימי דהא לר"י אפי' איכא כבא"פ לאו דאורייתא הא ודאי י"ל דההיא דמקפה מיירי בטעמו וממשו דאיתיה לשום של תרומה בעין ואינו נימוח אלא שאינו ניכר וכן נראה מדברי הרב מ"ך והפר"ח ז"ל דלא ק"ל אלא מכותח הבבלי ולא ק"ל ממתני' דהמקפה וא"כ למאי דקי"ל כרבא ור"י דטעם כעיקר דרבנן כי פטרי רבנן בכותח אפי' בדאיכא כבא"פ הוא דפטרי כנ"ל ודוק:

ודעת רבינו חיים ז"ל כתבו הרא"ש בפרק ג"ה דטעם כעיקר דאורייתא מיהו ההיתר אינו נהפך לאיסור לחייב על כזית מן התערובות אלא כשיש בתערוב' כבא"פ והייינו דקאמר ר"י כל שטעמו וממשו כו' ולוקין עליו וזהו כבא"פכלומר דאז לוקין עליו אפילו אינו אוכל אלא כזית מן התערובות אבל כל היכא דליכא כבא"פ אסור מן התורה ואין לוקין עליו יע"ש והקשה הרב בני שמואל ז"ל מההוא דאמרינן בפ' א"ע הנח לכותח הבבלי דלית ביה כבא"פכו' ואי משטר קא שטר ליה לית ביה כבא"פ ופרש"י שכשאכל כדי א"פ ממה שטבל בתוכו לא אכל מן הכותח אלא מעט ב' זיתים או ד' כו' ואם איתא

כיון שאכל כזית שרי ותי' דשאני התם דליכא טעם חמץ אלא קיוהא בעלמא ולהכי בעי אכילת פרס ממש ולא סגי בכזית מן התערובות וכתב עליו הפר"ח ז"ל דלפ"ז נפיק דגם לדעת ר"ח אפילו דליכא טעמא לא מבטיל וזה הפך מסקנת רוב הפוסקים ול"נ דגם ר"ח ס"ל כדעת רוב הפוסקים וסוגי' דפסחים יש ליישב לפי שיטתו והכי אי' התם מאי כזית דאיכא כבא"פכלומר וכזית דקאמר רבא היינו שאוכל כזית מן התערובת ולוק' כיון דאיכא כבא"פ נהפך כל ההיתר לאיסור ופרכי' א"ה אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי כלומר דמשמע ליה לתלמודא דאיכא טעם חמץ בכותח ואיכא כבא"פ וכיון שכן אפי' על כזית גרידא לחייב ומשני הנח לכותח הבבלי דלית ביה כבא"פ אי בעיני' דקא שריף ואכיל ליה פי' כזית ממנו בטלה דעתו אצל כל אדם ולא מקרייא אכילה ואי משטר קא שטיר ואכיל לית ביה כבא"פ ר"ל דכיון דאין דרך לאוכלו אלא על ידי טיבול לא מחייב על כזית מכותח הבבלי אלא בעינן שיהא כזית של חמץ גרידא בכאא"פ של טיבול והא לית ליה אלו דבריו יע"ש:

ולעין הקורא יש לדקדק עליו דא"כ אמאי הוצרך הרב לעיל מזה לומר שלדעת ר"ת דס"ל דטעם כעיקר דאורייתא ואפי' ביותר מכדי א"פכל שהאיסור נותן טעם בהיתר אם אכל כזית ממנו לוקה דה"ט דפליגי רבנן עליה דר"א בכותח משום דליכא טעם חמץ אלא קיוהא בעלמא מכח זה דחה שיטת ר"ת מהלכה משום דלפי שיטה זו צ"ל דכל דאיכא כבא"פ אפי' דליכא טעמא לוקה עליו הפך מסקנת רוב הפוסקים ואמאי לא כתב דטעמייהו דרבנן דפטרי גבי כותח משום דאין דרך לאוכלו אלא ע"י טיבול לא מחייב על כזית מכותח הבבלי וכמ"ש לדעת ר"ח אף ע"ג דס"ל דכל דאיכא כזית בכדי א"פ ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית ממנו היינו דוקא כשאוכלו בעיניה אבל גבי כותח כיון שאין דרך לאוכלו אלא ע"י טיבול לא מחייב דמהשתא מצינן למימר שפיר שדעת ר"ת כדעת רוב הפוסקים דכל דליכא טעמא בטל ברוב:

האמנם אחר העיון דבריו מבוארים דבשלמא לדעת ר"ח דס"ל דבעינן שיהיה בתערובת כבא"פ ניתן ליאמר תי' זה ולא תקשי לן משכר המדי דשתי ליה בעיניה כדק"ל לרש"י משום דאיכא למימר דס"ל לר"ח דשכר המדי אין בתערובת כבא"פ ודוקא מכותח הבבלי הוא דפריך תלמודא דהכי קים ליה דכותח יש בו כבא"פ אכן לדעת ר"ת דס"ל דאפי' דליכא כזית בא"פ דאורייתא לא יתכן תי' זה כלל דהא תקשי לן משכר המדי דשתי ליה בעיניה ואע"ג דנימא דליכא כבא"פ אפי"ה לדעת ר"ת מחייב אלא דאכתי ק' אף לדעת ר"ח מזיתום המצרי דאיכא כזית בכדי א"פכדאמרי' בגמ' תלתא שערי כו' אפי"ה פטרי רבנן אף ע"ג דשתו ליה בעיניה ובשלמא לדעת רש"י דבעינן שיאכל כל הפרס איכא

למימר דזיתום המצרי נמי אין דרך לאוכלו אלא מעט מעט ושוהא באכילתו יותר מכדי א"פכמ"ש הרב לקמן אכן לדעת ר"ח דאפי' על כזית מן התערובת חייב ק' ולכן מחוורא דמילתא כתי' הרב בני שמואל ז"ל ועוד א"ל שדעת ר"ח כדעת רוב הפוסקים דכל דליכא טעמא ברובא בטיל אלא שהוא מפרש כפי' חכמי ספרד שכתב מרן הכ"מ ז"ל וכן נראה שהוא דעת הטור והרא"ש כמ"ש בב"י דפלוגתא דר"א ורבנן מיירי בשאם אוכלו ע"י טיבול אין בו כבא"פ ואם משרף קא שריף ליה יש בו כבא"פ ושתי ליה בעיניה דלרבנן פטור משום דבטלה דעתו אצל כל אדם ולר"א לא אמרי' בטלה דעתו משום דרביה ליה מכל מחמצת ופי' הסוגי' כמ"ש הפ"ח ומשני הנח לכותח הבבלי דלית ביה כבא"פ אי משרף קשריף פי' כזית ממנו בטלה דעתו אצל כל אדם ומש"ה פטרי רבנן ואי משטר קא שטר לית ביה בכא"פכלומר אפילו כזית של כותח אין דרך לאוכלו בכא"פ של טיבול מש"ה פטור ור"א דמחייב מיירי בדשריף ליה לכזית בעיניה ולא אמרי' בטלה דעתו משום דדריש כל אבל בדמשטר קא שטר אפילו ר"א מודה:

הן אמת דלפי' זה ק"ט מדאמרי' התם כמאן כר"א דדריש כל א"ה לענין חמץ בפסח נמי הרי מבואר דלר"א אפי' כי אכל כזית לבד מחייב מטעמא דהיתר מצטרף לאיסור ולא בעינן שיאכל כל הפרס ואילו רבינו פסק כר"א לפי דעת הטור ואפי"ה כתב דצריך שיאכל כל הפרס וכבר מרן הכ"מ נתקשה בזה ותי' דטעמו מדאמרי' בתר הכי והאי משרת להכי הוא דאתא כו' הא מני רבנן ור"י דאמר כר"ע ומפרש הרמב"ן דה"ק דר"י דאמר כר"ע וליה לא ס"ל כוותיה אלא כרבנן וכיון שכן משרת לא אתא להיתר מצטרף לאיסור אלא לטעם כעיקר והיינו כבא"פ את"ד יע"ש והן דברים תמוהים שהרי לר"א דס"ל דחמץ היתר מצטרף לאיסור לא ממשרת הוא דילפינן ליה אלא מריבויא דכל נפ"ל וא"כ לו יהי דקי"ל כרבנן דדרשי משרת לטעם כעיקר אפי"ה גבי חמץ היתר מצטרף לאיסור לר"א מריבויא דכל וכבר תמה עליו בזה מורינו הרב בס' מ"ק יע"ש:

ואולם הנראה אצלי דכונתו לומר דמאי דמשמע בגמ' דלר"א היתר מצטרף לאיסור מריבויי' דכל היינו למאי דהוה ס"ד דהא דקאמר ר"י כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף כו' חוץ מאיסורי נזיר אליבא דכ"ע היא ומש"ה פריך כמאן כר"א דדריש כל א"ה לענין חמץ בפסח נמי דלפום מאי דס"ד השתא ס"ל דלר"א אפי' על כזית בלבד מיחייב בדאכיל לי' דרך טיבול דטפי מסת' לומר דריבויא דכל אתא לחיובי על כזית דתערובת חמץ מטעמא דהיתר מצטרף לאיסור והחמירה תורה גבי חמץ כדרך שהחמירה בנזיר מלומר דריבויא דכל אתא להיכא דשריף ליה דבטלה דעתו אצל כל אדם אמנם לפום מאי דמסיק דהא דר"י כר"ע ולא קי"ל כוותיה אלא כרבנן דמשרת אתא לטעם כעיקר

אבל היתר מצטרף לאיסור לית לן בכל התורה כולה מעתה מסתבר טפי לומר דריבויא דכל אתא להיכא דאכל כזית בכא"פ בעיניה דבכל התו' כולה קי"ל דחייב והכא בחמץ החמירה תורה דאפי' כי אכיל ליה שלא כדרך אכילתו מיחייב ולא לומר דאתא להיתר מצטרף לאיסור דלא שמעינן ליה כלל בכל התורה כולה כנ"ל ועוד אפשר ליישב לעיקר קו' מרן דהא דמשמע בגמ' דלר"א גבי חמץ היתר מצטרף לאיסור היינו למאי דהוה קס"ד דכזית בכא"פ ע"י תערובת דרבנן והילכך עכ"ל דר"א כי קא מיחייב אפי' אכזית בלבד מיחייב מטעמא דהיתר מצטרף לאיסור אמנם לפום מאי דמסיק דכזית בכא"פ דאורייתא אית לן למי' שפיר דפלוגתא דר"א ורבנן בדאכיל ליה בעיניה לכזית בא"פ ולא להיתר מצטרף לאיסור דתפסת מועט תפסת ודו"ק:

עוד הקשה הרפ"ח לדעת ר"ח דהיכי אמרינן בא"ע דלרבנן אי שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין חייב אלמא הטעם מהפך ההיתר לאיסור ואפי' ללקות וכתב די"ל דס"ל לר"ח כסברת הראב"ד דדוקא בנזיר איכא מלקות אבל לא בשאר איסורין משום דילפי' לה מנזיר לרבנן או מגיעולי גוים לר"ע ואין מלקין על ההקשות ולא על ק"ו כו' יע"ש:

ודבריו תמוהים דאי ס"ל לר"ח כדעת הראב"ד אם כן היכי כתב הרא"ש בפ' ג"ה אתירוץ ר"ח וז"ל אע"ג דטעם כעיקר ילפינן מקרא מסתבר לומר דלא החמירה תורה בנ"ט של איסור כו' כשההיתר כ"כ רבה על האיסור כו' ואם איתא מאי קשיא ליה הא אע"ג דילפינן טעם כעיקר ממשרת אפי"ה לא לקי מטעמא שכתב הראב"ד אלא הנכון כתירוץ הראשון שכתב הרב יע"ש:

ולדעת הראב"ד דס"ל דאפי' לרבנן דדרשי משרת לטעם כעיקר אפי"ה בשאר איסורין לא לקי עליה משום דאין מזהירין מן הדין ק"ל טוב' מהא דפריך אביי בפ' א"ע בכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור והתנן המקפה של תרומה כו' ואמר רבה בר בר חנה הואיל וזר לוקה עליה בכזית היכי דמי לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור כו' והשתא ק' דהיכי ס"ל לאביי דבשאר איסורין לקי על היתר מצטרף לאיסור הא משרת בנזיר כתיב אי משום דילפינן מיניה בק"ו כדילפי רבנן טעם כעיקר מנזיר מק"ו הא אין מזהירין מן הדין וכן נמי ק' מהא דפריך התם א"ל רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי מדרבנן נשמע לר"ע לאו אמרי רבנן משרת ליתן טעם כעיקר מכאן אתה דן לכל התורה לר"ע נמי משרת להיתר מצטרף לאיסור מכאן אתה דן כו' והשתא מאי קושיא הא לו יהי דילפינן מיניה לכל התורה אפי"ה שפיר קאמר ר"י דעל כל איסורין שבתורה אין לוקין על היתר מצטרף לאיסור דאין מזהירין מן הדין וליכא למימר דמשמע ליה לרב אחא דכי קאמר ר"י כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור אפי' איסורא דאוריי' ליכא ומש"ה

פריך דלילף מנזיר לענין איסור תורה מיהא דהא ליתא שהרי ר"י ס"ל דחצי שיעור אסור מן התורה ואם כן אפי' בלא צירוף נמי איסור דאורייתא איכא וע"כ כי קאמר ר"י כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור לענין מלקות הוא דקא' וליכא למימר נמי דחצי שיעור אסור מן התורה לר"י דוקא בעיניה אבל ע"י תערובות לא אסור אלא מדרבנן שהרי מדברי הראב"ד בפ"ה מה' נזירות נראה דס"ל דחצי שיעור על ידי תערובת אסור מן התורה לר"י וכ"כ הר"ב בני שמואל ז"ל בה' תערובות יעוין שם ועיין בפי' המשנה להר"ש ז"ל במס' טבול יום דק"ן ע"ד: ואפשר לומר לדעת הראב"ד ז"ל דס"ל דדוקא גבי טעם כעיקר לא לקי משום דאין מזהירין מן הדין משום דבלאו ק"ו אפי' איסור תורה לא היה בו והילכך אהני לן ק"ו לענין איסור מיהא אבל גבי היתר מצטרף לאיסור דבלאו ק"ו איסורא דאורייתא איכא אהני לן ק"ו לענין מלקות ובהא ודאי מזהירין מן הדין כיון דבלאו הכי איכא איסורא דאורייתא ודוגמא לדבר כתב ה"ה בפ"ב מה' מ"א דכל דאיכא איסור עשה מזהירין מן הדין יע"ש כנ"ל:

ודע שמדברי הראב"ד מבואר דס"ל דאפילו במה מצינו אין מזהירין שהרי כתב דלר"ע דילפינן מגיעולי גוים אין מזהירין אכן מדברי התוס' דפרק ג"ה ד"ה לא נצרכה שכתבו משום הר"י מאורלינאש דלר"מ לא לקי אטעם כעיקר משום דיליף מגיעולי גוים דליכא אלא עשה נראה דס"ל דבמ"מ מזהירין דאל"כ בפשיטות הי"ל דאין לוקין משום דילפינן במ"מ:

ומיהו יש לדחות דס"ל דהכא הוי גילוי מילתא בעלמא ומשום הכי הוצרכו לטעמא דגעולי גוים ליכא אלא עשה ועיין בהר"ש ודוק ועיין בספר גו"ה בכללי ה"א ובשיורי כנה"ג סוף הספר שנסתפקו בזה אי במ"מ מזהירין וכנראה דאשתמיט מינייהו דברי הרשב"א ז"ל הללו:

האמנם מדברי הר"ן פ' ג"ה שכתב וז"ל אע"ג דטעם כעיקר דאורייתא אין לוקין דאי לרבנן דילפי לה מק"ו כו' אין מזהירין מן הדין ולר"ע נמי דגמר לה מבנין אב דגעולי גוים אין לוקין עליו דהא לית בהו אלא עשה מבואר דס"ל דבמ"מ מזהירין הפך דעת הראב"ד ז"ל ושוב מצאתי להרב משל"ל ז"ל פ"ב מה' נזירות דין י"ז שהוכיח כן מדברי הר"ן הללו אלא שתמה עליו שדבריו סתרי במ"ש בהדיא בפ"ק דנדרים ד"ד עלה דההיא דאמרי' למ"ל היקשא תיתי במה מצינו מנדרים דבמה מצינו אין עונשין יע"ש ולכן נראה דודאי סבירא ליה להר"ן דבמ"מ נמי מזהירין מיהו היינו דוקא כההיא דנדרים דבעי למילף ידות לנדרים במ"מ מנזיר אבל הכא כי ילפינן טעם כעיקר מגעולי גוים לא במ"מ ילפינן לה שהרי גיעולי גוים לאו משום שם אח' הוא דמתסר אלא משום כל איסורין שבתורה

הוא דהזהיר רחמנא וכיון שכן הוה לי' כאלו הזהיר רחמנא על כל איסורין שבתורה על טעם כעיקר ומאי דאמרינן בגמרא ורבנן לא ילפי מגעולי גוים משום דחידוש הוא אע"ג דג"ג משום כל איסורין שבתורה מתסר כבר הוקשה לו כן להרא"ה ז"ל בס' ב"ה דף ק"ב ותי' משם רבו דס"ל לרבנן דכלי מדין משום מעלה הוא דמיתסר דומיא דטבילה דאצרכיה קרא אפי' לכלים חדשים יע"ש מיהו ר"ע דיליף מגעולי גוים וס"ל דלאו חידוש הוא כי הזהיר רחמנא בגעולי גוים משום כל איסורין אסר כנ"ל ודוק:

ולדעת הר"י מאורלינאש ז"ל שכתבו התוס' בפרק ג"ה דלר"ע דיליף מגעולי גוים לא לקי אטעם כעיקר (ומשמע מדבריו) משום דליכא אלא עשה משמע דלרבנן דילפי לה ממשרת לקי ולא אמרינן אין מזהירין מן הדין משום דאינו אלא גילוי מילתא בעלמא כמ"ש הר"ן נראה דקשה מהא דפריך בפ' א"ע ורבנן לילף מג"ג ומשני ג"ג חידוש הוא כו' והשתא קשה דאמאי לא משני דמש"ה לא ילפי לה מגעולי גוים משום דליכא אלא עשה ולילפינן ממשרת לענין מלקות וליכא למימר דהכא פריך דלרבנן כיון דמשרת אתא לטעם כעיקר געולי גוים דכתב רחמנא למה לי הא ילפינן לה ממשרת דאסירי ומשני דגעולי גוים אצטריך לאשמועינן דחידוש הוא כו' דהא ודאי ליתא שהרי געולי גוים אצטריך לגופיה לענין הכשרן כדכתיב כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש. ויש ליישב בדוחק דהכי פריך דלרבנן ל"ל דכתב רחמנא משרת גבי נזיר אי לאשמועינן דלקי אטעם כעיקר דמגעולי גוים לא הוה ילפינן אלא עשה אכתי לכתוב לאו גבי געולי גוים גופיה ולילף מיניה לעלמא ומשני דגיעולי גוים חידוש הוא ואי הוה כתיב לאו בגופיה לא הוה ילפינן מיניה לעלמא ודוק:

שוב ראיתי להתוס' פ' בתרא דע"ז דס"ז ד"ה אידך שהקשה לר"ש דס"ל דלא אסרה קרא אלא קדירה בת יומא ג"ג דכתב רחמנא למה לי פשיטא כיון דהוי לשבח דמתסר כו' והוא תימא דגיעולי גוים איכא למימר דלגופיה אצטריך להכשר כלים וטפי היה להם להקשות משרת דכתב רחמנא ל"ל לילף מגיעולי גוים וכבר ראיתי למוהרש"א בס' לחם סתרים שתמה בזה ומה שתי' הם דברים תמוהים כמו שיראה הרואה ואולי דמשמע להו דגעולי גוים אצטרך להזהירן שלא ישתמשו בהם קודם הגעלה כמ"ש רש"י בפי' החומש וז"ל אך לשון מיעוט כלומר מעוטים אתם להשתמש בכלים עד שיטהרו מבליעת איסור כו' יע"ש ודוק:

וראיתי בספר לשון למודים למור"י הרב הי"ו בהל' פסח סימן קע"ז שהקשה על דברי התוס' דפר' ג"ה שהקשו לשיטת ר"ת דס"ל דטעם כעיקר דאורייתא מהא דפרכינן בפרק א"ע בברייתא דב' קופות כו' ואי אמרת כזית בכא"פ דאורייתא אמאי אמרי' שאני אומר

כו' ואם איתא לדידיה נמי תקשי כיון דאיכא נותן טעם וטעם כעיקר דאורייתא ותירץ דההיא דב' קופות מיירי במין במינו וק"ט דאמאי לא ק"ל הכי מהא דפריך לעיל משני קדרות ולא הוה שייך תי' דהתם ודאי מין בשאינו מינו הוא וקא ס"ד השתא דתרומה ותבלין דאורייתא ע"ש שהניחו בצ"ע:

ולדידי חזי לי דה"ט דל"ק להו מב' קדרות משום דאזלי לשיטתם שכתבו בפ"ג מינין דאית ספרים דגרסי גבי ב' קדרות ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמרי' שאני אומר וכתבו שם דאע"ג דב' קדרות נפישי חולין אפ"ה אמרינן ביה היתר מצטרף לאיסור כיון דלטעמא עבידי הו"ל כמאן דנפיש איסורא אבל שתי קופות כיון דלאו לטעמא עבידי קאמר אביי דלדידיה ניחא דמיירי בדנפישי חולין יע"ש ואם כן משום הכי ל"ק להו מב' קדרות משום דבלא"ה פריך ליה שפיר מטעמא דהיתר מצטרף לאיסור דאיירי ביה השתא ואע"ג דבפ' א"ע לא גרסי' גבי שתי קדרות ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור אפי"ה עכ"ל דבפ' א"ע קיצר התלמוד וסמך אההיא דבפ' ג' מינין אמנם מההיא דב' קופות דקאמר אביי התם בשלמא לדידי דנפישי חולין ק"ל שפיר דאכתי לדידיה נמי תיקשי ליה משום טעם כעיקר:

עוד ראיתי שהק' על דברי התו' דפ' א"ע דמ"ד ד"ה אלא מ"ש וז"ל אלא לאביי אתי שפיר דפליגי עליה רבנן ולר"ע דוקא אית ליה היתר מצטרף לאיסור בכל התורה דגמר מנזיר אבל לרבנן דמוקמינן משרת לטעם כעיקר לית להו היתר מצטרף לאיסור בשום מקום וקשה דאכתי כיון דס"ל לרבנן טעם כעיקר דאורייתא א"כ תקשי ליה לאביי נמי אמאי פליגי רבנן בכותח דכותח טעם כעיקר הוא ורש"י ז"ל בסוף הסוגיא כתב דרבנן דפליגי עליה דר"א בכותח אלמא לית להו טעם כעיקר דאורייתא מפקי להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור והשתא לפי שיטתם דרבנן סבירא להו טעם כעיקר דאורייתא לאביי נמי תקשי אמאי פליגי בכותח יעויין שם שהניחו בצריך עיון:

ולדידי לק"מ דאיכא למימר דהתוס' ס"ל כמ"ש הטור ז"ל סימן תמ"ב והרז"ה דכותח לא הוי טעם כעיקר משום דלקיוהא בעלמא הוא דעבידי ובר מן דין נראה דלק"מ שהרי התוספות בנזיר דל"ו ע"ב ד"ה וכזית הקשו שם מעין קושיא זו ותי' שם דהשתא ס"ל לאביי דטעם כעיקר אינו חייב אלא אם כן אוכל כזית מן הטעם בבת אחת כו' שלא יהא הטעם חמור מן העיקר והעיקר עצמו ס"ל השתא דאינו חייב אלא אם כן אוכלו בבת אחת כו' ואם כן בכותח נמי ודאי שאין דרך ליתן בו חמץ מרובה כ"כ שיהא אוכל ממנו כזית בבת אחת וכן כתב הר"ש ז"ל בפי' המשנה מס' טבול יום דק"ן ע"ש ומהתימה על מו"ה הי"ו דבסמוך ונראה הביא דברי התוס' הללו דנזיר ואם כן מאי קשיא ליה

אדבריהם דהכא:

ועוד נראה לומר דהתוס' דפ' א"ע ס"ל כדעת הראב"ד ז"ל שכתב הרשב"א ז"ל בפ' ג"ה דדוקא בנזיר לוקה על טעם כעיקר אבל בשאר איסורין אע"ג דאיסורא מדאורייתא איכא אפי' הכי לא לקי משום דילפינן לה מק"ו דנזיר לרבנן או מגעולי גוים לר"ע ואין מלקין על ההקשות וכן הוא דעת הרז"ה ז"ל בפ' א"ע ומש"ה קאמרי רבנן דעל עירובו בלא כלום כלומר דאינו לוקה אבל איסורא מיהא איכא כמ"ש הרי"ף ז"ל:

עוד כתבו התוס' ז"ל בד"ה הנזכר וז"ל ועוד דבנזיר פ"ג מינין גרסינן גבי ב' קופות בשלמא לדידי דאמינא היתר מצטרף לאיסור דנפישי חולין כו' וה"פ א"ה אמאי פליגי רבנן כו' בשלמא לדידי פליגי רבנן כו' ורבנן לא דרשי כל דכשהאיסור מועט אין היתר מצטרף לאיסור כו' וכן גבי ב' קופות ומדוכות א"ש לאביי יע"ש עכ"ל. והקשה הרב ח"ה ז"ל וז"ל ק"ק אמאי אסיק אביי הכי התם גבי קופות בשלמא לדידי דנפישי חולין כו' ולא אסיק הכי לעיל מיניה גבי כותח ומדוכות וע"ק לעיל גבי מקפה בשמן ושום של תרומה הרי נפישי חולין ואמאי קבעי למימר אביי ביה דהיתר מצטרף לאיסור ולפי' רש"י שפי' שם בפרק ג' מינין דהא דאמרינן משום דנפישי חולין ליתא אלא במילתא דלא עבידא לטעמא וריחא כגון בקופה מה שאין כן מקפה ומדוכות דתבלין הן ועבידי לטעמא וריחא חשיבי ולא בטלי והוי כמו דנפישי אינהו וכן כתבו התוס' ז"ל שם ע"ש אכן לדברי התוס' דהכא דלא ס"ל לחלק בהכי קשה עכ"ל:

והנה מה שהקשה דאמאי לא אסיק הכי לעיל גבי כותח ומדוכות יש ליישב דהתם ודאי לא הוצרך אביי לפ' כי שם באר"ה דנפישי היתר דסתם כותח ומדוכה אין דרך ליתן חמץ ותבלין הרבה אכן גבי ב' קופות דסתמא קתני מתניתין ואיכא למשמע מינה בשוין גם כן הוצרך אביי לפרש דלדידיה ניחא דמצינן לאוקומה בדנפישי חולין אך מה שהקשה מההיא דמקפה נראה דק"ט ומה שתי' הרב ז"ל דההיא דמקפה לאביי אתיא כר"א דסבר גבי חמץ דאתי כל לרבות אפילו כשהאיסור מועט וגמר כל התורה מחמץ כמו לר"ע מנזיר נראה דק' לפי תי' דא"כ כי מוקי לאביי להההיא דב' קופות בדנפישי חולין עכ"ל דאתי כרבנן דר"א ופליגי סתמא דמקפה ודב' קופות אהדדי וכיון שכן אמאי לא מוקי לה אפילו בשוין וההיא סתמא אתיא כרבנן דר"ע דלית להו היתר מצטרף לאיסור כלל ופליגא אסתמא דמקפה אלא ודאי דאביי בעי לאוקומה לסתמא דב' קופות כר"ע כי היכי דלא ליהוי סתמא דמקפה ודב' קופות סתרי אהדדי ועיין להתוספות בפ"ג מינין שכתבו כן וא"כ משמע ודאי דלר"א דוקא גבי חמץ ס"ל דאפי' כשהאיסור מועט היתר מצטרף לאיסור אבל בשאר איסורי' לא ילפינן מיניה משום דחמץ חמיר שכן בכרת ואסור בהנאה

ואם כן הדרא קו' לדוכתא:

ושוב ראיתי להר"ש ז"ל בפירוש המשנה מס' טבול יום שהקשה לפרש"י שפיר' דמתני' דמקפה מיירי במעורבין וז"ל מיהו ק' דגבי קופות גרסי' בנזיר בשלמא לדידי כגון דנפישי חולין כו' ואי במעורבין במקפה מיירי הא התם נפישי מקפה ואפי"ה מצטרפת לאביי ולפי ר"ת שפי' שהן בעין ניחא דיכול לצרף חצי זית מזה וחצי זית מזה כו' עכ"ל ואם כן מעתה אין כאן קושי' כלל דלהתוספ' ז"ל לא קשיא להו ממקפה משום דאזלי לשיטתם שכתבו בדיבור הקודם שדחו פי' רש"י וכתבו כפי' ר"ת דמיירי דהשום והשמן בעין ואם כן כי קאמר רבב"ח הואיל וזר לוקה היינו שיכול לצרף חצי זית מזה וחצי זית מזה גם דברי התוספו' דפרק שלשה מינין ד"ה ב' קופות מדוקדקים כפי זה דלא קשיא ליה אלא מכותח ומדוכות ולא קשיא ליה ממקפה הקודמת כמו שהוקשה לרש"י ז"ל משום דאזלי לשיטתם לעיל שכתבו כפי' ר"ת ורש"י ז"ל לא הוקשה לו ממקפה אלא משום דאזיל לשיטתיה שפירש ההיא דמקפה במעורבין וזה ברור ולפי הנראה אשתמיטתיה מהר"ב ח"ה ז"ל דברי הר"ש ז"ל הללו:

כתב הפר"ח ז"ל דמסתברא דאפי' דאיכא כזית בכא"פכל דליכא טעמא בטל ברוב וכ"כ הר"ן והרשב"א בפשיטות בפ' ג"ה והביא ראיה לדבר מדתנן העושה עיסה מן החיטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן יוצא בה ידי חובתו והראב"ד ור"ח כפי מ"ש הרא"ש ז"ל אוקמוה בדאיכא כבא"פ ואם כן עכ"ל דאפילו בדאיכא כבא"פ וליכא טעמא דמבטיל ברוב דאל"כ כיון דמתני' דחלה מיירי בדאיכא כבא"פ אפי' דליכא טעמא הוה ל"ל שיוצא י"ח ובשלמא לדעת ר"ת יש לדחות דבעיא טעם דגן כדי לצאת י"ח בכזית כו' אבל להראב"ד דעכ"פ בעינן שיאכל פרס קשה אמאי נקט מתני' דבעינן טעם דגן אלא ודאי דכל דליכא טעמא בטיל ברוב ועוד דכן משמע ודאי לכל הפוסקים שפירש מימרת ר"י במין בשא"מ זולת ר"ת למה נקט ר"י טעמו וממשו לישמועינן רבותא דאפי' בממשו גרידא לוקין את"ד ז"ל:

והנה מה שהביא ראיה ממתני' דחלה דכפי מ"ש הרב עצמו בסי' תנ"ג סק"ו גבי מצה מתובלת דאי רובא דגן יוצא בו אף ע"ג דליכא טעם דגן כדאמרינן בירושלמי ואף ע"ג דטעם מצה בעינן לעיכובא כו' הא איכא טעם מצה אלא דטעם דגן לא בעינן וא"נ דלא קי"ל בהא כירוש' יע"ש נראה דלא"נ שכתב הרב אין ראיה דהתם היינו טעמא משום דבעינן טעם מצה וליכא שהרי אפילו ברובא דגן אינו יוצא בה לפום תלמודא דידן אע"ג דגבי איסורין כל שרובו איסור ודאי לוקה אע"ג דליכא טעם איסור ואין לומר דאכתי ראיית הרב במקומה לפי הירושל' דס"ל דלא בעינן טעם מצה אם איתא

דכבא"פ אע"ג דליכא טעמא לא מבטיל ברוב אמאי בעינן טעם דגן ואע"ג דלא קי"ל כהירושל' היינו במאי דס"ל דלא בעינן טעם מצה משום דפליגא אתלמודא דידן בפ' כיצד מברכין גבי מצה מבושלת אמנם בהא מילתא לא אשכחן דפליגי דהא ודאי ליתא שהרי לפי הירושלמי מתני' דחלה מיירי אפי' דליכא כבא"פ ומטעמא גרידא כמ"ש ה"ה בפ"ו מה' אלו ואם כן ליכא למשמע מיניה כלום וכנראה שהרב אזיל לתי' קמא שכתב בסי' תנ"ה דקי"ל כהירושלמי ומ"מ לא הי"ל להרב לסתום הדברים ומדברי התוס' דפ' הקומץ דכ"ג ע"ב נר' דס"ל כא"נ שכתב הרב שכתבו וז"ל אלא למ"ד בתר מבטל כו' יש לתמוה דמדמי ההיא דלעיל שהטעם שוות להך דהכא שאין הטעם שוות דכיון דיש בתבלין טעם מצה ראוי לצאת בו כדאמרי' בפ' תערובות עשה עיסה מן החיטים וכו' וצ"ל דהך שמעתתא פליגא אההיא דהתם עכ"ל ודבריהם לעין הקורא אינן אלא מן המתמיהין דההיא דהעושה עיסה מן החיטים כו' מתני' היא בהדיא בחלה ואיך אפשר לומר דסוגי' דהקומץ פליגא אמתני' האמנם נר' ודאי שכונתם לומ' דלפום סוגיא דהקומץ מתוקמא מתני' בדרוב' דגן וכדאוקימנא להי' דמצה מתובל' והשתא ק' דא"כ אמאי קתני מתני' אם יש בה טעם דגן אפי' דליכא טעם דגן נמי אלא משמע ודאי דס"ל דלא קי"ל כהירוש' משום דבעינן טעם מצה ועוד יש להוכיח מדלא תי' לקו' דההיא דמצה מתובלת מיירי בדליכא טעם מצה ומש"ה הוא דפריך אבל היכא דאיכא טעם מצה ה"נ דיוצא בה וכמתני' דהעושה עיסה מן החיטים וכן מצאתי בתוס' חיצוניות על הגיליון מכתיבת יד שתי' כן וז"ל פי' הר"מ דמיירי הכא דליכא טעם מצה דאי איכא פשיטא דטעם כעיקר ואע"פ שאין בו טעם יוצא בה י"ח מידי דהוי אבלע מצה ובזה ניחא מה שמקשים העולם מההיא דהתערובות דהעושה עיסה כו' אלא משמע ודאי דס"ל דטעם מצה בעינן לעיכובא דלא כהירושלמי ודוק והכי איתא בירושלמי פ"ג דחלה דגרסי' התם א"ר הילא בין כרבנן דהכא בין כרבנן דהתם אמרין עד שיהא רובא דגן וטעמו דגן ר"ה אמר טעמו דגן אף ע"פ שאין רובא דגן מתני' פליגא ארב הונא עירב בה שאר מינין עד שיהא רובא דגן וטעמו דגן פתר לה במינין אחרי' ע"כ הרי בהדיא דאע"פ שרובא דגן אפי"ה בעי טעם דגן ואפי' ר"ה דפליג היינו היכא דאיכא טעם דגן דלא בעי רוב דגן אבל רוב דגן בלא טעם דגן אפי' ר"ה מודה דלא מהני ותדע שהרי בשאר מינים מודה דבעי' רוב דגן וטעם דגן ומאחר דהירוש' פליג אהדדי וגם מדברי התוס' משמע דס"ל כן משמע ודאי דהכי נקטינן ודו"ק:

גם מ"ש עוד וכן משמע ודאי לכל הפוסקים שפי' מימרת ר"י במין בשא"מ נראה דליתא שהרי לדעת ר"ת נמי שפי' במין בשא"מ ומ"ש וזו כזית בכא"פ ר"ל שיהא בתערובת

כבא"פ ואז חייב אפי' אכל כזית ממנו נראה ודאי דאין ראיה דמש"ה בעי' טעמו וממשו כדי לחייב על כזית ממנו דאי ליכא טעמא אין ההיתר נהפך לאיסור אמנם כשאכל כבא"פ ה"נ אפי' ליכא טעמא לא בטיל ואם כן איך כתב דכן צ"ל לדעת כל הפוסקים זולת לדעת ר"ת ובהכי אין צורך למ"ש עוד ליישב דעת הטור שכתב דכותח הבבלי וכל הני לאו לטעמא עבידי אלא לקיוהא ואפי"ה כתב דאם יש בו כבא"פ חייבי' עליו דההיא מימרא דר"י מיפרשה כפי' ר"ת דמיירי במין במינו ואע"פ שבי"ד סי' צ"ח העתיק כפי' ר"ת דפי' במין בשא"מ ליה לא ס"ל הכי ועם מ"ש אין צורך לזה דאפי' יפרש הטור כפי' ר"ת שכתב בי"ד דמיירי במין בשא"מ לא ק' ממימרת ר"י דמש"ה קאמר טעמו וממשו משום דבעי לחיובי על כזית ממנו ומ"ש בא"ח דבכותח אם יש בו כזית בכא"פ חייבים עליו מיירי בשאכל כל הפרס וכמ"ש מרן הב"י שם דאז אפילו ליכא טעמא חייב מיהו מה שהכריח עוד ממ"ש הטור כאן דעל טעם כעיקר מיחייב מלקות אע"ג דלית ביה כזית ולפי אותו פי' שהזכיר בי"ד לא מיחייב אלא בדאיכא כזית בא"פ הא ודאי מכרעא וכן הקשה הר"ב בני שמואל ז"ל ובדוחק י"ל דמ"ש הטור דאם יש בו טעם חמץ חייבים עליו דטעם כעיקר דאורייתא חייבים עליו בבל יראה קאמר דס"ל דכל שאסור מן התורה לאוכלו עובר עליו בב"י וכ"כ הרב לקמן בסוף הסעיף שכן נראה מדברי הטור:

גם מ"ש עוד במ"ש הטור בסי' תנ"ג שאם עירב אורז עם אחד מחמשת המינים ועשה מהם עיסה אם יש בה טעם דגן יוצא בה י"ח ולא הצריך כבא"פ וכמ"ש מרן הב"י ראיתי למורינו הרב בס' מ"ק שכתב דאפשר ליישב שטעמו של הטור הוא משום גרירא וכמ"ש ה"ה ז"ל כדי ליישב דעת הרמב"ם יע"ש:

ואחר המחילה לא דק בזה כלל דבשלמ' לדעת הרמב"ם שכתב המשנה כצורתה ניתן ליאמר משום זה דהיינו מטעמא דגרירא אבל הטור שכתב דאם עירב אורז עם אחד מה' המינים לא יתכן תי' זה שהרי טעמא דגרירא לא מהני אלא בחיטים באורז בלבד וכמ"ש בירושלמי וזה פשוט ומ"מ לדעת הראב"ד ז"ל והרשב"א דס"ל דכל דליכא טעמא בטל ברוב ע"כ צ"ל דס"ל דבכותח הבבלי אית ביה טעם חמץ שלא כדעת הטור וכ"כ הרפ"ח ומדברי הרשב"א ז"ל בתשו' כתבו מרן הב"י י"ד סי' קל"ד נראה דס"ל כדעת הטור דכותח הבבלי וכל הני לאו לטעמא עבידי אלא לקיוה' בעלמא שכתב וז"ל דמשקים הנעשים מחומץ ודבש אסורי' וא"ת שנתערב החומץ עם הדבש ונתבטל במיעוטו זה אינו דכל שעיקרו כך אינו בטל כענין ד' מיני מדינה (פי' כותח הבבלי וכל הני) דדוקא כשיתערב דרך מקרי לא החמירו בו עד שיהא בנ"ט כו' יע"ש הנה מבואר דס"ל דכותח הבבלי וכל הני לאו לטעמא עבידי דאל"כ מאי ראיה מייתי מד' מיני מדינה התם שאני דאיכא בהו

טעמא וכיון שכן נמצאו דבריו סותרות שהרי כפי מ"ש בחידושיו דכל דליכא טעמא בטל ברוב עכ"ל דכותח הבבלי וכל הני אית בהו טעם חמץ דאל"כ היכי פריך בגמרא אי כבא"פ מ"ט דרבנן דפטרי הא כיון דליכא טעמא מש"ה פטרי רבנן וליכא למימר דדוקא גבי כותח הוא דפריך בגמ' מטעמא שכתב הרשב"א דכל שעיקרו כך אינו בטל דהא ודאי משמע דלא כתב הרשב"א כן אלא משום חומרא דרבנן דמדאורייתא אין לך איסור שאינו בטל אלא איסור הניכר בלבד וצ"ע כעת:

מעתה הבא נבא לבאר דברי רבינו ז"ל שנתחבטו בו הראשונים ז"ל כי הנה ה"ה ז"ל כתב דרבינו ז"ל פסק כרבנן ומ"ש דאם אכל כזית בכא"פ לוקה מיירי בשיש בו חמץ הרבה שאפי' ע"י טיבול יש בה כבא"פ דבהא ודאי אפילו רבנן מודו והקשה הר"ב לח"מ ז"ל דא"כ איך פסק בפ"ה מה' איסורי מזבח דשאור ודבש אסורין לגבי מזבח ואיסורן בכל שהו כו' ואחד המקטיר עצמן או תערובת שלהן לוקה ובפ' אלו עוברין הקשו והא תניא שאור בל תקטירו אין לי אלא כולו מקצתו מנין ת"ל כל עירובו מנין ת"ל כי כל מאן שמעת ליה דדריש כל ר"א וקדריש כי כל קשיא הרי דברייתא זו אתיא כר"א אבל לרבנן על עירובו אינו עובר דכי כל אצטריך למקצתו את"ד ז"ל:

ונלע"ד דס"ל לרבינו דרבנן אף ע"ג דלא דרשי כל היינו דוקא למלקות אבל לאיסורא דרשי ליה וזה נראה מוכרח דאל"כ ר"י דדריש כל לרבות חצי שיעור לאיסורא גרידא אתי דלא כמאן דאי לר"א דריש כל אפי' למלקות ורבנן לא דרשי כל כלל אלא משמע דלרבנן כל לא דרשי למלקות אבל לאיסורא דרשי ליה וכ"כ התוספות בד"ה בענין חמץ דלר"י תערובת חמץ אסור מן התורה מריבויא דכל מיהו היינו דוקא היכא דמצי' למי' דריבויא לא אתי אלא לאיסורא כגון הכא גבי חמץ דאע"ג דבעלמא קי"ל חצי שיעור אסור מן התורה אפי"ה אצטריך קרא לאסור תערובת חמץ דלא נימא דליבטיל ברובא אמנם גבי שאור בל תקטירו עכ"ל דריבויא דכל אתא לחיובי מלקות על מקצתו דאי לאיסורא בעלמא ת"ל מדין חצי שיעור וכי אמרינן דרבנן לא דרשי כל למלקות היינו דוקא היכא דמצי' למי' דלא אתי אלא לאיסורא בעלמא דאז מסתבר לומר דמדלא כתביה קרא בהדיא ואתי ליה מריבויא דלא לקי אבל היכא דע"כ צ"ל דריבויא אתי למלקות כי ההיא דשאור מנדו רבנן ומאי דאמרינן בגמ' מאן שמעת ליה דדריש כל ר"א היינו משום דהוה ס"ד דרבנן לא דרשי כל כלל אמנם משו"ה קאמר בגמרא קשיא ולא תיובתא משום דאיכא לשנויי כדכתיבנא ודוק:

ומורינו הרב ז"ל בס' מ"ק תי' בשם י"מ דרבנן דדרשי כל היכא דאיכא תיבת כי ע"ד מה שאמרו מדרך לדרשה טוב נמי לדרשה ומאי דקאמר בגמ' מאן שמעת ליה דדריש כל ר"א

ה"ק מאן שמעת ליה דדריש כל בלא תיבת כי ר"א דאלו רבנן הכי הו"ל לברייתא למימר מקצתו מנין ת"ל כי עירובו מנין ת"ל כל והרב הנז' דחה תי' מכח מאי דפריך בגמרא כמאן כר"א א"ה לענין חמץ בפסח נמי ואם איתא מאי קו' נימא דס"ל כרבנן דדרשי כל היכא דאיכא תיבת כי יע"ש ואי מהא נר' דאפשר לישב דרך הי"מ באופן אחר דמשו"ה קאמר תלמודא קשיא ולא תיובתא משום דאיכא לדחויי דה"מ רבנן ודרשי תיבת כל היכא דכתיב תיבת כי ולפום מאי דאסיק בקשי' הוא דפריך כמאן כר"א אבל לפי האמת ל"ק דאפי' כרבנן מצי אתי דדרשי כל היכא דכתיב תיבת כי אחר זמן רב שכתבתי זה נדפס ספר לשון למודים למו"ה הי"ו וראיתי לו שם שדרך בדרך זה אך זו היא שקשה לפי דרך זה דאם כן תקשי לרבנן דיהא תערובת חמץ בכרת ונימא דכי לרבות נשים וכל לרבות עירובו כדפריך לר"א ואפשר לומר דלרבנן לא תקשי לן הכי משום דע"כ דכל דגבי כרת לא אתא לרבות עירובו דא"ה אזהרה גבי תערובת היכא כתיבה דהא רבנן לא דרשי כל גרידה ואנן קי"ל דלא ענש אא"כ הזהיר ולר"א דדריש כל דגבי אזהרה לרבות עירובו פריך שפיר וכי מוקמי' לכי כל לרבויי נשים לא תקשי לן אזהרה לגבי נשים היכא כתיבה דכיון דגלי לן קרא דנשים בכרת ומפקת ליה מהקשא הדרי' לכללין דהשו' הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה וכ"כ הר"ב ח"ה ע"ש ועוד יש ליישב באופן אחר ואכתבנו לקמן:

והפר"ח כתב שנראה לו עיקר דעת ה"ה דרבינו פסק כרבנן וס"ל דהא דאמרינן בגמרא דרבנן לא דרשי כל היינו מקמי דידעינן דכזית בכא"פ דאורייתא אבל לבתר דאסיקנא דכזית בכא"פ דאורייתא מתוקמא ברייתא דלעיל דרבי עירובו מכל מחמצת כרבנן ובדאי' כזית בכא"פ ע"י טבולו והא דאצטריך להכי ולא נפ"ל משאר אסורים משום דבכותח לית ביה טעם חמץ אלא קיוהא בעלמא ומעתה בין רבנן בין ר"א דרשי כל אלא דרבנן דרשי להו להיכא דאיכא כזית בכא"פ ור"א דריש ליה להיתר מצטרף לאיסור ובהכי מתרצ' הא דאמרינן בגמ' ולר"א נימא כל לרבות את הנשי' כי כל לרבות עירובו וכ"ת כי כל ר"א לא דריש והא תניא שאור בל תקטירו כו' ואסיק בקשיא והשתא ניחא דההיא ברייתא אתיא כרבנן דדרשי כל וכי כל ולר"א כל דריש וכי כל לא דריש והשתא א"ש מה שפסק רבינו בהלכות א"מ משו' דלמסקנא אתיא כרבנן את"ד ז"ל ואף גם זאת לפי דרך זה קשה דא"כ לרבנן יהא חייב כרת כל שיש בו כבא"פכיון דדרשי כל וכי כל כדפריך לר"א ואילו רבי' ז"ל פסק דעל כבא"פ אינו חייב כרת וכבר ראיתי למורינו הרב בספר מ"ק שתמה עליו בזה ועוד תמה עליו דכי היכי דבשאור דרשי היתר מצטרף לאיסור מתיבת כי כל ה"נ בחמץ יהא היתר מצטרף לאיסור מתיבת כל כקו' הש"ס א"ה

חמץ בפסח נמי ותי' אה"נ ורבינו ז"ל לא מיחייב אלא עד שיאכל כזית בכא"פיע"ש ואי משום הא לא אירייא דהתם גבי שאור לא מצי' למימר דקרא אתא לכזית בכא"פ דהא מכל איסורים שבתורה נפקא אלא ודאי קרא אתא להיתר מצטרף לאיסור אבל גבי חמץ אצטריך קרא לכזית בכא"פ ולא אתי משאר איסורים משום דקיוהא בעלמא הוא כמ"ש הפר"ח ז"ל ומש"ה דרשי ליה לכזית בכא"פ ולא להיתר מצטרף לאיסור משום דתפסת מועט תפסת וזה פשוט מיהו קמייתא ודאי קשיא:

ונלע"ד לישב דרך הרב ז"ל על פי מ"ש הר"ן ז"ל על ברייתא דקתני יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל על חמץ דגן ענוש כרת ועל עירובו בלאו וז"ל דהאי קרא דכי כל אוכל חמץ למיעוטא אתא מדכתיב כי כל אוכל מחמצת אם במחמצת דהיינו שנתחמצה מחמת ד"א ענוש כרת כ"ש נתחמצה מאליו ל"ל למכתב כי כל אוכל חמץ אלא לאשמועינן כל האוכל בכרת ואין כל חמץ בכרת למעוטי עירובו לר"א וכך הם דברי הרז"ה ע"כ והקשה עליו הרב ח"ה ז"ל דאם איתא דקרא דכי כל אוכל חמץ קממעט תערובת חמץ אם כן מאי פריך בגמרא ומאי חזי' דהאי כל לרבויי נשים ומפקת עירובו כו' הא ע"כ ליכא למימ' דאתא כל לרבות עירובו שהרי מיעטו הכתוב מיתור' דקרא דלא משמע מיניה למעוטי נשים וכן נמי ק' ממאי דפריך ואימא כל לרבות עירובו כי כל לרבויי נשים דהא ודאי ליכא למימר הכי דבפי' מיעטיה קרא ועוד הקשה ממה שהקשו התוס' אהא דמשני כל לאתויי נשים תימא לר"י הא תרי כי כל כתיבי כי כל אוכל חמץ כו' ומאי קו' הא ע"כ ליכא למימר הכי מדמיעטיה קרא כמ"ש הר"ן ז"ל ומכח זה כתב הרב ז"ל שדעת התוספ' דהא דילפינן בברייתי' נתחמץ מחמת ד"א מכל מחמצת לאו מלשון מחמצת קא יליף לה אלא דה"פ דבריי' מחמצת ונכרתה למאי אצטריך כיון דכבר כתיב כי כל אוכל חמץ וקאמר דאי מכל אוכל חמץ אין לי אלא שנתחמץ מאליו נתחמץ מחמת ד"א מנין להכי אצטריך כל מחמצת והשתא ניחא דכי כל אוכל חמץ לאו יתורא דקרא הוא דאי לא הוה כתיב כל אוכל חמץ הוה מוקמינן כל מחמצת לנתחמץ מאליו דוקא כו' יע"ש:

ולע"ד

הלכה ז

האוכל מן החמץ עצמו בפסח כ"ש כו'. עיין במוהרלנ"ח סי' י"ז שכתב דמשום דכתיב לא יאכל בציר"י דקאי אאכילה ולא אאוכל הוא דנפ"ל ולא נפיק משאר איסורים מכל חלב משום דחלב אסור לעולם מה שא"כ חמץ שהיתה לו שעת הכושר יע"ש וכפי דבריו יש ליישב מה שהקשו התוס' בפ' כ"ש דכ"ג ד"ה שאני התם וז"ל תימה דלכתוב לא

יאכל לחזקי' ולא בעי לך יע"ש שהניחו בתימה אמנם כפי דברי הרב ז"ל לק"מ דאצטריך למכתב לא יאכל בציר"י כדי לאסור חצי שיעור ומ"מ מה שהוליד הרב מזה דמשש שעות אינו אסור מדאורייתא בפחות מכשיעור כיון דלא כתיב לא יאכל בציר"י אין הכרח דאיכא למימר דכיון דבחד מהנהו קראי משמע חצי שיעור לא נחלק ביניהם וכמ"ש התוס' בפ' כ"ש דכ"ח ע"א ד"ה א"כ לענין איסור הנאה יע"ש גם מה שהכריח הרב ז"ל שרבינו פוסק כר' אבהו ממ"ש דחמץ משש שעות ולמעלה אסור בהנאה אשתמיט מיניה דברי התוס' שכתבנו שכתבו בהדיא שם דאף לחזקיה משש שעות ולמעלה גם כן אסור בהנאה משום דלא נחלק ולעולם עיקר אסור הנאה נפ"ל מלא יאכל ומ"מ מ"ש הוא ז"ל דמדכתיב לא יאכל בציר"י נפ"ל חצי שיעור אינו נוח לי משום דא"כ לחזקי' דס"ל דלא תאכל איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע מנ"ל דחמץ בפסח שהוא אסור בהנאה מדשני למכתב לא יאכל בציר"י כדאיתא בריש כ"ש נימא דהאי דשני קרא הוא לחצי שיעור שיהא אסור באכילה דאי הוה כתיב לא יאכל לא הוה נפיק מכל חלב משום דחמץ יש לו שעת הכושר כמ"ש הרב ותו דהשתא דנפקא ליה לחזקיה מלא יאכל בציר"י איסור הנאה מנ"ל חצי שיעור אימא דעיקר קרא לא אתא אלא לאיסור הנאה וליכא למימר דאה"נ דלחזקיה חצי שיעור מותר מן התורה בפסח משום דאית ליה שעת הכושר דאם כן מאי פריך בפרק כ"ש והשתא דנפ"ל כו' מאי בינייהו הא איכא בינייהו טובא דלחזקיה דנפ"ל מלא יאכל בציר"י ס"ל דחצי שיעור מותר ולר' אבהו דס"ל כל מקום שנאמר לא תאכל כו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע אם כן ס"ל דחצי שיעור אסור מדשני למכתב לא יאכל בצירי כמ"ש הרב ז"ל ודו"ק:

גם מהא דגרסינן בירושלמי פ"ג דערלה לא יאכל חמץ להזהיר מאכיל כאוכל או אינו אלא לאסור בהנאה הרי כבר נאמר לא תאכל כו' הא מה אני מקיים לא יאכל לחייב את המאכיל כאוכל כו' דברי ר' יאשיה רבי יצחק אומר אינו צריך ק"ו ומה שרצים הקלים עשה בהם מאכיל כאוכל חמץ חמור אינו דין כו' הא מה ת"ל לא יאכל לא בא אלא לאוסרה בהנאה וא"כ מוכח שלא כדעת הרב ז"ל דאם איתא נימא דקרא לא אתא אלא לאסור חצי שיעור ואכתי לחייב את המאכיל כאוכל מנ"ל לר' יאשי' וכן מדר' יצחק נמי משמע דמשום דאינו צריך קרא לחייב את המאכיל הוא דנפ"ל איסור הנאה דאי לאו הכי לא הוה נפ"ל וליכא למימר דתרוייהו משתמע מיניה דא"כ מאי קאמר או אינו אלא לאסור בהנאה הא אפי' נימא דאיסור הנאה נפקא מהך קרא אפי' הכי חייב המאכיל משום דכולהו נפקי כי היכי דנפ"ל חצי שיעור מהך טעמא ועיין בהרא"ם פרשת שמיני שכתב שם דשמא לחזקי' נפ"ל לחייב את המאכיל במה מצינו כו' ע"ש

שהנראה שאשתמיט מיני' ירושלמי הלזו שר' יצחק דס"ל כחזקיה קאמר בהדיא דנפ"ל מק"ו דשרצים ולפי הירושלמי הלז יש ליישב מה שהקשו התוס' דאיכ' למימר דמשו"ה אצטריך למכתב לא יאכל בצירי לר"י הגלילי לחייב את המאכיל וכדס"ל לר' יאשיה דלא נפיק מק"ו דשרצים ולעיל גבי שרצים דפריך בגמ' לא לכתוב רחמנא לא יאכל ולא בעי לכם היינו משום דהתם נפ"ל מיתורא דקראי כדאי' בפרק חרש דקי"ד וכמ"ש רש"י ז"ל ד"ה לא תאכלו ע"ש ועיין ברש"י פרשה הנז' ד"ה שכתב דנפ"ל מקרא דלא יאכל והוא הפך מתלמודא דידן דפ' חרש ודפ' כ"ש ודו"ק:

מעשה חושב (קמו) ולא נפיק משאר איסורים מכל חלב כו' משא"כ חמץ שהיתה לו שעת הכושר. תמהני איך ס"ד לומר דאיסור שהיה לו שעת הכושר לא נפיק מכל חלב לאיסורא דכל שהוא והרי פסק הרמב"ם ברפ"ד מהלכות שבועות דמי שנשבע שלא יאכל היום כלום ואכל פחות מכזית פטור דהו"ל כאוכל חצי שיעור מנבילות וטריפות ע"כ. הרי לך בהדיא דס"ל להרמב"ם ז"ל דחצי שיעור מאיסור שבועה הוי כחצי שיעור מנבילה ואע"ג דשבועה היה לה שעת הכושר והיינו ע"כ מטעמא דחזי לאצטרופי וכמ"ש הר"ן ז"ל בפירושו להרי"ף בפ"ג דשבועות וא"כ מה"ט הרי אפילו בשהיתה לו שעת הכושר נמי חצי שיעור אסור:

ולכאורה אפשר ליישב ולומר דהא דס"ל להרמב"ם ז"ל דח"ש אסור בשבועה היינו לבתר דידעינן מקרא דלא יאכל חמץ דחצי שיעור אסור אע"פ שהיתה לו שעת הכושר והיינו דלענין זה ילפינן שבועה מחמץ. אבל קשה לומר כן דאי נימא דחצי שיעור אינו אסור מטעם דחזי לאצטרופי וכנ"ל בשם הר"ן אכתי שבועה מחמץ ליכא למילף למיסר בי' חצי שיעור חדא משום דחמץ חמיר שהוא בכרת. והשנית דחמץ אסור לכ"ע משא"כ שבועה. והשלישית דשבועה איתא בשאלה אע"כ דהא דחצי שיעור דשבועה אסור היינו ע"כ משום טעמא דחזי לאצטרופי וא"כ הרי מה"ט נמי א"צ קרא למיסר חמץ בפסח בכל שהוא וכן אכילה ביוה"כ בכ"ש. ועוד אני תמה על דברי מוהרלנ"ח אלו דהא לטעמי' הי' לו להרמב"ם ז"ל למכתב נמי בפ"ד הלכה כ"ד מהלכות מאכלות אסורות גבי שור הנסקל ששחטו לאחר שנגמר דינו דאסור נמי בכל שהוא כיון דכתיב בי' נמי לא יאכל בציר"י דהא שור הנסקל נמי הי' לו שעת הכושר ואע"ג דכי בעי הש"ס בפסחים דף כ"ד למילף איסור הנאה בבב"ח מק"ו מערלה ודחי הש"ס התם דבב"ח קיל משום שהיתה לו שעת הכושר ולא קאמר התם דשור הנסקל יוכיח וע"ז כתבו התוס' שם בדף כ"ה בד"ה מה לחמץ כו' דשור הנסקל נמי לא היתה לו שעת הכושר לאכילה ע"כ כונתם היינו דמה"ט הוי שעת הכושר דבב"ח עדיף משום דלענין אכילה לא היתה לו שעת הכושר

לשור הנסקל מחמת איסור דשאינו זבוח אבל מ"מ לענין איסורי' גופא מטעמא דהמית אדם הרי הי' לו שעת הכושר ומנ"ל לומר דלאחר ששחטו ואזל לי' האיסור דשאינו זבוח ואינו אסור אלא מפני שהוא שור הנסקל שיהי' איסורו בכ"ש כיון דלענין איסור זה הרי היה לו שעת הכושר וא"א למילפי' להרלב"ח מכל חלב ומשאר איסורים שלא היה להם שעת הכושר מעולם. ועוד קשה דהא בבב"ח אמרינן בהדיא בש"ס דהיתה לו שעת הכושר וא"כ לדברי הרלנ"ח הנ"ל הרי יהי' חצי שיעור בבב"ח מותר להרמב"ם ז"ל וז"א דהרי ברפי"ד מהלכות מ"א כתב הרמב"ם להדיא דכל האיסורים אסורין בכל שהוא ולעיל מני' בפ"ט הא כבר הביא נמי דין בב"ח ועלי' נמי קאי. אך לענין בישול בב"ח אי איכא איסור דאורייתא כשאין בשניהם כזית לא מצאתי כעת מבואר [עיין פמ"ג בפתיחה לבב"ח שנסתפק בזה] אכן ממאי דבעי הש"ס בחולין לומר דאיסור אכילת בב"ח ילפינן מקרא דלא תאכל כל תועבה יש להוכיח דאסור מדאורייתא לבשל דאל"כ יהא היתר לאכילה דבב"ח והיינו כשנתבשל בב"ח ואין בשניהם יחד שיעור כזית ודוק:

[**אמר עקיבא סופר** נ"ה המבלה"ד. המעיין במל"מ פ"א מחמץ ומצה הלכה ז' שהביא דברי הרלנ"ח יראה שכתב דאיסור חמץ לא דמי לחלב כו' משום דחלב אסור לעולם ולא היה לו שעת היתר עיי"ש נראה דתרתי קולי נקיט בחמץ דהיה לו שעת הכושר גם יש היתר לאיסורו לפיכך צריך קרא בחמץ לאסור ח"ש ובזה מיושב תמיהות מו"ז ז"ל דשור הנסקל וכן בב"ח אין היתר לאיסורן אח"כ ול"ד לחמץ גם טעם חזי לאצטרופי שייך בב"ח ובשור הנסקל משא"כ בחמץ דאם אכל ח"ש חמץ בשביעי של פסח בערב לא חזי עוד לאצטרופי כמ"ש הצל"ח פסחים מ"ד לכן צריך קרא אבל בשבועה חזי לאצטרופי דאף אם נשבע שלא יאכל היום ואכל ח"ש בערב מ"מ חזי לאצטרופי דיכול להשבע מיד שלא יאכל גם בלילה ולמחר כמו שכתב הנוב"י מה"ת חאו"ח סי' נ"ג לענין נזירות דבנזיר אף בסוף יום ל' חזי לאצטרופי אם יאמר תיכף הריני עוד נזיר משא"כ בחמץ דצריך להמתין עד שנה הבאה עיי"ש וה"ה נמי בשבועה י"ל כן דחזי לאצטרופי ולפ"ז מיושבות לדעתי כל קושיות מו"ז ז"ל]: ע"כ הגה"ה:

פרק ב

הלכה ג

וכן החכם לא יתחיל בעת זו כו'. כתב הטור סימן תל"א וז"ל וכתב הר' יונה ז"ל דאם התחיל מבע"י אינו מפסיק ונ"ל כיון שהטעם משום שלא יטריד בלימוד וישכח מלבדוק אין חילוק ואפילו התחיל כבר פוסק ע"כ וראיתי למוהראנ"ח ז"ל ח"א סימן מ"ח

שתמה עליו שהרי בפרק קמא דשבת תנן לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה שמא ימשך אחר מלאכתו ואם התחילו אין מפסיקין ומפסיקין לק"ש וא"מ לתפלה ואפילו התחיל באיסור משום דכיון דתפלה דרבנן אין מפסיקין ואם כן ה"נ כיון דבדיקה דרבנן אינו מפסיק ואע"ג דאמרינן התם סיפא אתאן לד"ת וכגון רשב"י וחביריו אבל כגון אנו מפסיקין ע"כ מיירי בדליכא שהות דוקא דליכא למימר בדאיכא שהות וליתי שפיר נמי הא דאמרי' בפ' ב"מ דרשב"י כד הוה מטי זמן תפלה הוה לביש ומכסי ומצלי אע"ג דכגון רשב"י אינו מפסיק דהכא מיירי בדאיכא שהות וההיא דבמה מדליקין מיירי בדליכא שהות דאפילו לרבן שמעון בן יוחאי מפסיק דאם כן קשה דמי גרע לימוד דכגון אנו משאר מלאכות של חול דקתני בהו דאין מפסיקין את"ד יעיין שם שהניחו בצריך עיון ועיין בפר"ח ז"ל:

ואני תמיה עליו איך אשתמיט מיניה לשון הרמב"ם פ"ו מהלכות תפלה וז"ל היה עוסק בת"ת והגיע זמן תפלה כו' פוסק הרי מבואר דאפילו בהתחיל בהיתר ואיכא שהות ביום סבירא ליה דמפסיק לתפלה מדכתב והגיע זמן וכמבואר וכ"כ הרפ"ח ז"ל בה' תפלה סי' פ"ט שזה דעת הרמב"ם ומה שהקשה דאי בדאיכא שהות מי גרע ת"ת משאר מלאכות ל"ק דאיכא למימר דבת"ת איכא למיחש טפי דילמא מטריד בגירסיה וכ"כ הרב עצמו בדרשותיו פ' צו והביא סמוכות לדבר יע"ש ומהתימה עליו איך סותר את עצמו:

הן אמת שדעת הר"ן והרז"ה ז"ל כתבו מרן הב"י ז"ל סי' ק"ו דס"ל דדוקא בדליכא שהות מפסיק אבל בדאיכא שהות אינו מפסיק יע"ש מ"מ אין זה מן התימה על הטור ז"ל דאיכא למי' דס"ל כדעת הרמב"ם ומה גם דמסתמיות דברי הטור שכתב בסי' ק"ו דבכגון אנו מפסיקין לתפלה ולא פי' דה"ד בדליכא שהות משמע שדעתו כדעת הרמב"ם ז"ל ובהכי ניחא נמי מה שדקדק על רבינו יונה ז"ל דלמה הוצרך לומר אם התחיל מבע"י אינו מפסיק דהא משמע בפ"ק דשבת דאפי' התחיל באיסור אינו מפסיק וכמ"ש התוספות אכן כפי מ"ש ניחא דר"י ס"ל כדעת הרמב"ם דהא דאמרינן כגון אנו מפסיקין מיירי אפי' בדאיכא שהות אלא שלדעת הרמב"ם ז"ל הא דאמרינן כגון אנו מפסיקין מיירי אפי' בהתחיל בהיתר ולדעת ר"י ז"ל ס"ל דהא דאמרינן כגון אנו מפסיקין מיירי דוקא בהתחיל באיסור דומיא דא"מ לתפילה דמתני' ואע"ג דבשאר מלאכות אינו מפסיק בת"ת חיישי' טפי דילמא אתי למימשך כמ"ש ודו"ק:

גם מ"ש עוד הרב הנזכר ליישב דברי הטור ז"ל דבדיקת חמץ כיון דמצוה היא לא דמי לק"ש ותפלה דלעשות מצוה אפי' רשב"י וחבריו דלא היו מפסיקין לק"ש ותפלה למצוה היו מפסיקין כו' יע"ש ק"ל טובא דא"כ מאי האי דפרכינן פרק לולב הגזול אמתני' דמי

שבא בדרך כו' נוטלו על שולחנו למימרא דמפסיק ורמינהו אם התחילו אין מפסיקין כו' ומאי קושיא גבי מצוה שאני וליכא למימר דע"כ לא כתב הרב ז"ל כן אלא דוקא גבי ת"ת דמפסיק משום בדיקה דהיינו מצוה אבל בשאר דברים אפילו למצוה אינו מפסיק דהא ליתא שהרי כ"ש הוא שאם עוסק בדבר הרשות אינו מפסיק למצוה כ"ש בעוסק בת"ת וכמו שהכריע הרב ז"ל לענין אם יש שהות ביום דאינו מפסיק מת"ת לתפלה מה"ט ודבריו צ"ע:

הלכה ו

חורי הבית כו'. הנה הטור ז"ל סימן תל"ג כתב וז"ל כותל שנשתמש בו חמץ בחורין ונפל ונעשה גל אפילו אינו גבוה ג"ט כו' אין צריך לבדוק מפני סכנת עקרב כו' יע"ש וכתב מרן הב"י שזה מבואר פ"ק דפסחים אברייתא דקתני אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין מפני הסכנה דאוקימנ' לה בשנפל ומשום סכנת עקרב ופרכי' אי נפל ל"ל בדיק' והתנן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער ומשני התם בשאין הכלב יכול לחפש אחריו הכא בשהכלב יכול לחפש אחריו כו'. ותמה על הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שהשמיט דין זה דאף על גב דרנב"י מוקי להאי ברייתא באוקמתא אחריתי דהאי סכנ' סכנת גוים מ"מ אוקמתא קמייתא לא נדחית ואפשר דר"ן נמי מודה לענין דינא ועוד דהא רב אשי אתי לשנויי מאי דאקשו עלה דההיא אוקמתא אלמא דהכי ס"ל א"ד יע"ש:

ולע"ד נראה ליישב דלהרי"ף והרא"ש ז"ל קשיתיה להו קו' התוס' שהקשו שם בד"ה הכא וז"ל והא דמשמע גבי מפולת דאם הכלב יכול לחפש אינו כמבוער וצריך לבערו ולא מיפטר מפני סכנת עקרב אור"י כו' ותו ק"ל דמלישנא דמתני' דקתני בפ' כ"ש חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו כו' ומשמע דרשב"ג פליג את"ק דלת"ק אפילו בשהכלב יכול לחפש אחריו הרי הוא כמבוער דאי לפרושי דברי ת"ק אתא הי"ל אמר רשב"ג ועיין בהר"ב תי"ט ז"ל שם וכיון שכן כי משני הכא התם כשאין הכלב יכול לחפש הול"ל ה"מ רשב"ג היא לא למסתם סתומי דמשמע דאתיא כת"ק דמתני' כי על כן ס"ל ז"ל דהא דמשני הכא התם בשאין הכלב יכול לחפש כו' אליבא דת"ק קאמר דלת"ק דמתני' כשהכלב יכול לחפש אחריו אינו צריך לבערו מפני סכנת עקרב ולהכי קא פסיק ותני ת"ק חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער דאי בשאין הכלב יכול לחפש הרי הוא כמבוער מצד עצמו ואי בשהכלב יכול לחפש נמי אין צריך לבערו מפני סכנת עקרב אמנם רשב"ג דקאמר כל שאין הכלב יכול לחפש פליג את"ק וס"ל דכל שהכלב יכול לחפש חייב לבערו ולא חיישינן לסכנת עקרב מטעמא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין ולחששא דשמא תאבד לו מחט לא חייש רשב"ג

ומש"ה כיון דקי"ל כרשב"ג השמיטו אוקמת' זו דהך אוקמת' לא קאי אלא אליבא דת"ק דמתני' ובהכי ניחא מאי דפריך התם לקמן אברייתא דקתני חור שבין יאודי לארמאי כו' פלימו אומר כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה והאמר ר"ח שלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיח היזיקא שאני דקשה דאמאי לא משני הכא כשינויא דלעיל שמא תאבד לו מחט ובשלמא לעיל לא משני היכ' דשכיח היזיקא שאני משום דלא חשיב שכיח היזיקא כולי האי אמנם הכא קשה דאמאי לא משני כשינוי' דלעיל וכן הקש' הרב ב"ח ז"ל יע"ש אמנם כפי מ"ש ניחא דלעיל לא משני הכי אלא אליבא דת"ק דרשב"ג אמנם לרשב"ג דקי"ל כותיה לא חייש להך חששא ומשום הכי לא משני הכא כשינוייא דלעיל משום חששא דשמא תאבד לו מחט כי היכי דליתי הא דפלימו אליבא דהלכת' כנ"ל נכון ואף שהרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה פרק כ"ש כתב דרשב"ג לפרושי דברי ת"ק אתא אין זה מן התימה דאיכא למימר דבספר היד חזר בו וכמו שכן ראינו לו ז"ל בכמה מקומות ודו"ק:

ובתוספות ז"ל תי' דשאני ההיא דחמץ שנפלה עליו מפולת דודאי איכא חמץ הטריחוהו חכמים להשכיר פועלים במרא וחצינא אבל הכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו יע"ש. וראיתי להפר"ח ז"ל סימן הנזכר סק"ח שהקשה מההיא דאיבעיא לן התם בדף יו"ד ע"ב ככר בפי נחש צריך חבר להוציאו או אין צריך בגופיה אטריחוהו רבנן בממוניה לא אטריחוהו א"ד ל"ש ונקטי לה רבוותא ז"ל לקולא ואם כדברי התוס' תפשוט לה מהך מתני' דחמץ שנפלה עליו מפולת דכל דאיכא חמץ ידוע אטרחוהו רבנן בממוניה להוציאו ע"י פועלים ודוחק לומר דשאני התם די"ל שמא יוציאנו או יאכלנו הנחש דה"נ איכא למימר שאם יחפש הכלב שמא יוציאנו או יאכלנו א"ד יע"ש:

ולע"ד נראה לחלק דשאני הכא דמדינא מצד המצוה מחוייב לבדוק ולא אתי לידי סכנה דשלוחי מצוה אינן ניזוקין אלא דלא אטרחינן ליה לבדוק משום חששא דשמא בתר דבדיק תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה והילכך בחמץ ידוע מטרחינן ליה מה שא"כ גבי ככר בפי נחש דמצד המצוה גופה אינו צריך לבדוק כיון דשכיח היזיקא והילכך מבעיא לן אי בממוניה אטרחוהו רבנן כנ"ל ודו"ק:

הלכה יב

הניח החמץ בזוית זו כו'. כתב הראב"ד ז"ל הרבה שיבושים כו' הניח ט' ומצא י' צריך לבדוק כרבנן כו' יש לתמו' שדבריו ז"ל סותרים למ"ש בפ"ו מהלכות מעשר ב' ממ"ש רבינו האומר לבנו הרי שם ק' ומצא מאתים השאר חולין הרי שם ר' ומצא ק' הכל חולין כתב עליו וז"ל אמר אברהם המשנה אמרה הכל מעשר ע"כ ובודאי שכונתו לומר דאע"ג דהך מתני' ע"כ רבי היא דקתני הכל מעשר כו' ורבי היא דס"ל ק' מונח ק' מוטל אבל

לרבנן דס"ל בהניח מאתים ומצא מנה הכל חולין מטעמא דאין דרך להפרידן ה"נ באומר לבנו הרי שם מאתים ומצא מנה הכל חולין מה"ט וכמ"ש הר"ש בפירוש המשנה מ"מ ס"ל להראב"ד ז"ל דהלכה כסתם משנה משום דהו"ל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא דאין הלכה כמחלוקת דברייתא וכיון שכן יש לתמוה דאיך כתב כאן בהניח עשר ומצא ט' צריך לבדוק כרבנן והרי זה סותר את עצמו וראיתי בחידושי הרדב"ז שנדפסו מחדש שכתב שם וז"ל ורבינו סובר דהלכה כחכמים מדאמרינן פ"ק דפסחים הניח ט' כו' ולרבנן דאמרי הכל חולין צריך לבדוק אחר כל הט' והכי פסקו רבוותא וגם הראב"ד לא השיג עליו בה' חו"מ יע"ש ולא ידעתי אדק"ל ממה שלא השיג עליו תקשי ליה ממ"ש בהדיא בהשגות דהלכה כרבנן והיה נראה ליישב דס"ל להראב"ד דדוקא בהניח מאתים ומצא מנה אין הלכה כרבנן משום דסתם מתני' דקתני הכל מעשר אתיא דלא כותייהו אמנם בהניח מנה ומצא מאתים פסקינן כרבנן דאמרי הכל חולין מטעמא דאין דרך לערב חולין ומע"ב יחד משום דכיון דלית לן סתמא דלא כותייהו הדרינן לכללין דיחיד ורבים הלכה כרבים ולא תליא הא בהא שהרי טעמא דהניח מנה ומצא ק"ק הוא משום דאין דרך לערב חולין ומע"ב יחד וטעמא דהניח ק"ק ומצא מנה הוא משום דאין דרך להפרידן ואית לן למימר דטעמא דאין דרך להפרידן לא חשיב כולי האי למימר משום הכי הכל חולין ומשום הכי סתם מתני' כרבי אמנם בהניח מנה ומצא מאתים טעמא דאין דרך לערב חולין ומע"ב יחד טעמא תריצא הוא ומשום הכי ס"ל לרבנן הכל חולין וא"ת הרי באומר לו מנה ומצא ק"ק קתני מתני' דהשאר חולין דמשמע דאתיא כרבי דלרבנן בהניח מנה ומצא ק"ק ס"ל דהכל חולין הא ל"ק דהתם אפילו רבנן מודו משום דאיכא למימר דמעיקרא נמי ק"ק היו שם ומ"ש לו הרי שם מנה ה"ק מאותם הק"ק הרי שם מנה מעשר ולא חשש להזכיר רק המעשר להזהירו עליו ועיין במוהר"י קורקוס ז"ל:

ושוב ראיתי בירושלמי דאמרינן התם תמן הוא הניח הוא מצא ברם הכא אביו הניח אביו מצא כו' ועיין בפי' המפרש שם וא"כ מבואר הוא שזה דעת הראב"ד ז"ל דהך מתני' אתיא ככ"ע וכן מדוקדק מלשון הראב"ד שתפס השגתו וז"ל הרי שם מנה עד הכל חולין משמע דאין כונתו להשיג אלא על חלוקת הרי שם מנה אמנם אחלוקת הניח מנה כו' בהא אזיל ומודה דהלכה כרבנן כנ"ל אמיתות דעת הראב"ד ז"ל:

והנה התוספות ז"ל פ"ק דביצה ד"י ע"ב ד"ה הכל חולין כתבו וז"ל תימה דהא לא אמרינן שאני אומר להקל כו' וי"ל דכיון שאין אדם מניח חולין אצל מעשר תלינן להקל כו' והקשה הרב ח"ה ז"ל וז"ל וצ"ע דאכתי תקשי להו בסיפא דקאמר נמי שאני אומר להקל וליכא לפרושי שם משום דאין דרך להפרידן זה מזה כנראה מפרש"י דא"כ מאי

קא ק"ל מגוזלות דה"ט לא שייך בגוזלות ע"ש שהניחו בצ"ע ועיין בספר גו"ה שהקשה לפי דבריהם קאמר בפסחים ד"י הניח ט' ומצא עשר היינו פלוגתא דרבי ורבנן ולרבנן צריך לבדוק אחר הט' דשמא גררום חולדות והעשר הנמצאים איש אחר הביאן כמ"ש רש"י הא כיון דבדיקת חמץ דרבנן אמרינן שאני אומר להקל ועוד דע"כ ל"ק רבנן דהכל חולין אלא דוקא גבי מעשר מטעמא דאין אדם מניח חולין אצל מעשר אבל בבדיקה דליכא ה"ט לעולם מודו רבנן דאינו צריך בדיקה יע"ש:

ולע"ד מה שהקשה דכיון דבדיקת חמץ דרבנן אזלינן לקולא לא ק"מ שהרי לדעת התוספות שם בד"ה היינו ט' כל אותה סוגיא מיירי בדלא בטיל דהוי ספק דאורייתא לבד מההיא דב' קופות וכמ"ש הר"ב ח"ה ז"ל שם ולדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דמיירי אפילו בט' כבר כתב ה"ה ז"ל דכיון דבדיקת חמץ תחלתו על הספק החמירו אפילו בספקא דרבנן ועיין בהלח"מ ז"ל שם ולקושייתו הב' י"ל דס"ל לתלמודא דמדחזינן לרבנן דקאמרו הכל חולין בודאי ומטעמא דאין אדם מניח חולין אצל מעשר מוכח דס"ל דבעלמא וכגון הא דבדיקה ספיקה הוי דאימור גררום ואילו איש אחר הביאן ואף על גב דאיכא הוכחה דמצאן במקום שהניחן אפי"ה מידי ספק לא נפקא ואזלינן לחומרא דאי ס"ל דלא הוי ס' כלל משום דהך הוכחה דמצאן במקומן אלימא טובא וחשיבא כודאי ומשום ה"ט אזלינן לקולא אם כן היכי מקילי רבנן גבי מעשר ואמרי דהכל חולין ואי משום טעמא שאין אדם מניח חולין אצל מעשר הא איכא הוכח' דמצאן במקומן דאלימא וחשיבא כודאי והילכך גבי בדיקה הו"ל ספק ואזלינן לחומרא מטעמא דתחילתה על הספק או בשלא ביטל לדעת התוס' ואדרבא אפכא ק"ל דאיך קאמר בגמ' פלוגתא דר' ורבנן דלר' דאמר חולין ומע"ב מעורבין אין צריך לבדוק ואמאי נימא דע"כ לא קאמר ר' דלא אמרינן איש אחר הביאן אלא גבי מעשר משום דהוה ליה ספק ואזלינן לחומרא ואם כן גבי בדיקה נמי נימא דצריך לבדוק משום ס' דאימור איש אחר הביאן ואזלינן לחומרא וי"ל דמדחזינן לר' דאמר חולין ומע"ב מעורבין זב"ז הך לישנא משמע דחשיב להו ודאי מע"ב דאל"כ הכי הול"ל חולין וס' מע"ב מעורבין דהא נ"מ לענין מלקות אם אכלן חוץ לירושלים דאי משום ס' אין מלקין על הספק ודו"ק:

ומ"מ לדעת הטור ק"ט שכתב בסימן תל"ט בהך דהניח ט' כו' דאפילו ביטל צריך לבדוק וכתב מרן שם דה"ט מדחזי' לרבנן דמקלי במעשר כו' משמע דחשיב כודאי כו' ע"ש שהרי גבי מעשר ע"כ ה"ט כמ"ש התוס' משום דאין אדם מניח חולין אצל מעשר דאל"כ היכי מקלינן בדאורייתא וכיון שכן בבדיקה דליכא ה"ט הו"ל ס' ואזלינן לקולא לפי דעת הטור ז"ל דבבדיקה נמי אזלינן בס' להקל ועיין בהרב"ח וביש"ש סי' כ"ו:

ודע שמדברי התוספות בפסחים ד"ה הניח עשר משמע דסבירא ליה דכשאינן קשורים גם בחלוקת הניח מנה ומצא מאתים מודו רבנן דחולין ומע"ב מעורבין וכן נמי לענין בדיקה א"צ לבדוק וכ"כ הרב ח"ה יע"ש ודלא כהר"ב מג"א שכתב בפשיטות דבהניח תשע ומצא עשר אפי' אינן מקושרים צריך בדיקה ואשתמיט מיניה דברי התוס' הללו עוד הקשה הר"ב גו"ה מהא דאמרינן בפסחים הניח בזוית זו ונמצא בזוית אחרת כו' רשב"ג אומר הבית טהור שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית אחרת ושכח הרי דלרשב"ג אמרינן שאני אומר להקל בדאורייתא ולע"ד לק"מ דהתם שאני דאוקמיה כלים אחזקתייהו ובחזקת טהרה הן וכן נמי גבי בדיקה אוקמה בחזקתה היכא דלא אתרע חזקתיה ופשוט כנ"ל:

פרק ג

הלכה יא

כיצד כו' ולא יסיק בו תנור וכיריים כו' ואם בשל או אפה אותו פת ואותו תבשיל אסור בהנאה כו'. כתב ה"ה זה למד רבינו ממ"ש בגמ' שאם אפה את הפת בעצי ערלה או בקשין של כלאי הכרם שאסור לפי שיש שבח עצים בפת כו' והיינו שסתם רבינו וכתב דאם בשל או אפה דאותו התבשיל ואותו הפת אסור בהנאה דמשמע דאפילו אפאו בתנור ישן או בשלו בקדרה דאיכא זו"ג תנור דהיתר ועצים דאיסור אפי' הכי אסור מטעמא דכיון דיש שבח עצים בפת חשיב כאלו איתיה לאיסורא בעיניה ונהנה מעצים גופייהו וכ"כ הר"ן בהדיא בפ' כ"ש ובפרק כל הצלמים יע"ש וכן נראה שהוא דעת הטור בי"ד סימן קמ"ב שכתב ואע"ג דזוז"ג מותר אם אבוקה כנגד הפת אסורה ע"ש. וכן נראה מדברי רש"י בפרק כל הצלמים דמ"ט ע"א ד"ה אפה בו וז"ל בין חדש שצננו וחזר והסיקו בעצי היתר בין בישן בהיסק ראשון הו"ל זו"ג שהפת שנאפה בו בחדש בהיסק ב' באתה ע"י גורם האיסור כו' ע"ש משמע דדוקא בחדש בהיסק שני הוא דהוי זו"ג אבל בישן בהיסק ראשון לא משום דיש שבח עצים בפת מדלא סיים אלא בחלוקת חדש בהיסק ב' וכ"כ מוהר"ש אלגאזי בספר ל"ס ע"ש וכן נראה מדברי התוס' בפרק השוכר את הפועל דף ס"ו ד"ה אמר רבא כו' וז"ל וא"ת מ"ש מהא דאמרינן בפסחים תנור שהסיקו בקליפי ערלה ואפה בו את הפת אסורה למ"ד יש שבח עצים בפת וכתבו עוד דמכאן יש להתיר פת חמה שנאפית בי"ט דאין לאסור משום דשמא העצים שנאפו נשרו מן הדקל והוי מוקצה כו' ע"ש והשתא מאי קושיא אימא דמתני' איירי בתנור ישן דהו"ל זו"ג ומה"ט נמי יהא מותר פת שנאפית בי"ט משום דהו"ל זו"ג תנור דהיתר ועצים דאיסור אלא

ודאי דס"ל דמשום טעמא דיש שבח עצים בפת יש לאסור אפילו בזו"ג. ומהתימה על הר"ב ח"ה ז"ל שכתב דלמאי דמסיק השתא דפליגי בשבח עצים ולכ"ע זו"ג מותר ע"כ לא קאי אפה בו את הפת אלא אחדש בהיסק ראשון ומכח זה הוקשה לו דאם כן מאי קאמר עלה בשלה ע"ג גחלים ד"ה מותר הא א"נ דליכא עצים דאיסורא בעין מ"מ ע"י בישול התנור נאסר הפת כיון שהוא חדש ונגמר באיסור והוצרך לידחק דלמאי דמוקי פלוגתייהו בשבח עצים אפה בו את הפת מילתא באנפי נפשה היא ולא קאי בתנור כלל אלא אפה הפת נגד האבוקה על הקרקע בלא חום עכ"ד. ולא ידעתי איך אשתמיט מיניה כל הנהו רבוותא דכתיבנא שכתבו בהדיא דאפילו בתנור ישן אסור מטעמא דיש שבח עצים בפת ועוד שכפי דבריו ק"ל מהא דגרסינן בכיצד צולין דף ע"ה ע"א בעא מיניה רב חיננא בר אידא מרב אדא בר אהבה תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה וגרפו ואפה בו את הפת לדברי האוסר מהו. (ופרש"י בפרק כ"ש רבי אומר הפת אסורה) והשתא לפי דעת הרב ז"ל במאי קמיירי אי בתנור ישן אפילו באבוקה כנגדו שרי משום דהוי זו"ג ואי בתנור חדש היכי קא"ל הפת מותרת הא א"נ דליכא עצים דאיסורא בעין מ"מ ע"י התנור נאסר וכמו שהקשה לו ז"ל ולפי דבריו צ"ל דלדברי האוסר דקאמר היינו אליבא דר"א דסבר דזוז"ג אסור ושלא כפרש"י וזה דוחק ומ"מ מ"ש מרן הב"י סי' קמ"ב דבשלה ע"ג גחלים נראה דלא שרי אלא בישן ולא צננו דהו"ל זו"ג ומשמע מדבריו דאי ליכא גורם דהיתירא כגון שאפאו ע"ג קרקע בלא חום תנור לא שרינן ק' שהרי לרבנן דשרו באבוקה כנגדו משום דס"ל דשלהבת אינה באה אלא ממשהו הנשרף והוי כמו גחלת לר' דשרי וכמ"ש התוס' בד"ה חדש ע"ש משמע בהדיא דשרו אפילו בחדש שלא צננו דליכא גורם דהיתר כלל וכמ"ש רש"י בפרק כ"ש ד"ה יוליך הנאה ע"ש והוא מוכרח ממאי דפריך התם תלמודא למ"ד דאפי' לוחשות מותרות מכלל דרבנן דפליגי עליה דרבי שרו אפי' אבוקה כנגדו אלא עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת להו כו' ואם איתא מאי ק"ל נימא דמשכחת לה דליכא גורם דהיתר אלא משמע דלרבנן שרי אפילו בדליכא זו"ג ומינה לר' דס"ל דבשלה ע"ג גחלים מותר היינו אפי' בליכא גורם דהיתר שהרי אבוקה כנגדו לרבנן כגחלים אליבא דרבי וכמו שכתבו התוספות וזה פשוט ועיין בכ"מ פי"ו מהלכות מ"א הלכה כ"ה יע"ש:

והרא"ש ז"ל שם בפרק כ"ש כתב משם הרבינו יונה דהא דשרינן בגחלים עוממות לדברי הכל דוקא בקליפי ערלה ובקשין של כלאי הכרם דדינן בשריפה ואפרן מותר אבל בחמץ בפסח קי"ל כרבנן דאמרי מפרר וזורה לרוח והו"ל מן הנקברים שאפרן אסור וכ"ש הגחלים עכ"ל וכפי זה נראה דאפילו רבנן דשרו באבוקה כנגדו מודו בחמץ דאסור שהרי

טעמייהו דרבנן משום דשלהבת אינה באה אלא מן הגחלים כמ"ש התוס' וכיון דבחמץ אפרן אסור וכ"ש הגחלים משמע ודאי דאסרו רבנן וכיון שכן ק"ט מהא דגרסינן בפ' הנזכר בעא מיניה רמב"ח מר"ח תנור שהסיקו בעצי הקדש לרבנן דשרו בקמייתא מאי א"ל הפת אסורה ומה בין זו לערלה אמר רבא מי דמי ערלה בטילה בק"ק הקדש אפילו באלף לא בטל ע"כ ומאי קו' הלא הקדש אפרו אסור כדתניא כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מעצי אשירה ואפר הקדש לעולם אסור ורמב"ח נמי מאי קמבעיא ליה הלא בהקדש פשיטא דאפי' לרבנן אסור וכן הקשה מהרש"ל ז"ל יע"ש והרב ח"ה ז"ל תי' וז"ל והנראה בעיקר קושית מהרש"ל דהשתא אכתי לא שמיע לי' הך דמייתי מברייתא דאפר הקדש לעולם אסור כדמוכח הסוגי' וקושטא הוא דלפי האמת הא דא"ל ר"ח לרמב"ח דהפת אסורה היינו מהך טעמא דמייתי מברייתא דאפר הקדש לעולם אסור ע"כ (ולפ"ז צ"ל הרמב"ח דאבעיא ליה היינו משום דאכתי לא הוה שמיע ליה הך ברייתא דמייתי בתר הכי ואע"ג דרמב"ח גופיה מייתי לה איכא למימר דלבתר הכי שמעה ועיין בפר"ח ז"ל סי' תע"ה שהק' קו' מהרש"ל וכתב בס"ד ורמב"ח שמיע ליה הך ברייתא ומאי קמבעי' ליה ואין זו הכרע כמ"ש ועיין בספר מ"ק מה שתי' לזה ואשתמיט מיניה דברי התוס' הללו שכתבו דטעמייהו דרבנן משום דשלהבת אינה באה אלא מן הגחלת שלפי דברי התוס' אלו לא ניתן ליאמר תי' כלל):

ולכאורה לע"ד היה אפשר לומר דאפילו נימא דשמיע ליה הך ברייתא ס"ל לתלמודא דהא דקתני בברייתא ואפר הקדש לעולם אסור דאינו אסור אלא מדרבנן ולכתחילה ומשו"ה מבעיא ליה לרבנן דשרו באבוקה כנגדו משום דשלהבת באה מן הגחלת מי נימא דה"נ שרו דאע"ג דאפרו אסור אין איסורו אלא מדרבנן ולכתחילה ומיהו אם אפה בו יהא מותר וכדקי"ל גבי גחלת דשאר איסורין דלכתחילה אסור ליהנות מדרבנן ואפי' הכי קתני בברייתא דבשלה ע"ג גחלים ד"ה מותר וא"ל ר"ח דהפת אסורה משום דהקדש חמור דאפי' באלף לא בטל וכן מוכח קצת מהא דגרסינן בפרק משילין דל"ט גחלת של ע"א אסורה ושלהבת מותרת ואם איתא דהא דקתני בברייתא חוץ מעצי אשירה הוא מדאוריי' אם כן מאי אשמועינן ברייתא דגחלת אסור לישמועינן רבותא דאפרו אסור וכ"ש גחלת דעדיף טפי כמ"ש הרא"ש אלא משמע דבגחלת איכא איסור תורה ובאפרו אינו אסור אלא מדרבנן וא"כ כי היכי דמאי דקתני חוץ מעצי אשירה אינו אלא חומרא דרבנן ה"נ מאי דקתני ואפר הקדש לעולם אסור אין איסורו אלא מדרבנן שהרי בסוף תמורה פריך תלמודא דאמאי לא עריב ותני להו בהדי הדדי ומשני לה ע"ש משמע שדינן שוה לגמרי וכ"ש לפי מ"ש מרן סימן הנז' דגחלת של ע"ז לא אסור אלא מדרבנן

ולכתחילה דע"כ מאי דקתני חוץ מעצי אשירה דאינו אלא דרבנן שהרי אפרו קיל יותר מגחלת:

אלא שדברי מרן ז"ל תמוהים הם וכבר תמהו עליו הש"ך ז"ל סי' הנז' סק"י והט"ז סק"ב ועוד אני מוסיף לתמוה עליו שלפי דבריו מאי פריך בפרק משילין מ"ש שלהבת דהקדש דאסור ומ"ש שלהבת ע"ז דשרי ומאי קו' אימא דדוקא בהקדש דגחלת אסור מדאורייתא משו"ה גזרו שלהבת אטו גחלת משא"כ בע"ז דאפילו גחלת לא אסור אלא מדרבנן לא גזרו וכן מוכח מדלא פריך ממודר הנאה דמ"ש שלהבת של מודר הנאה דלא גזרו ומ"ש שלהבת דהקדש דגזרו אלא ודאי דמשו"ה ל"ק ליה ממודר הנאה משום דהתם שאני דאפילו גחלת לא אסור אלא מדרבנן אמנם מע"א ק"ל דהתם אסור מדאורייי' וכן מצאתי בשיטה כ"י להמאירי שכתב אמתני' דקתני הגחלת כרגלי הבעלים והשלהבת בכל מקום דאע"ג דשלהבת של הקדש גזרו אטו גחלת התם שאני דגחלת של הקדש גופיה אסור מדאורייי' משא"כ הכא דאפילו גחלת לא אסור אלא מדרבנן יע"ש ועוד שלפי דברי מרן ז"ל נראה דלרבנן דס"ל דאין שבח עצים בפת משום דשלהבת באה מן הגחלת ה"נ דשרי מדאורייי' גבי עצי אשירה אם אפה בו בדיעבד כיון שאין הנאתו אלא מן הגחלת וגחלת לא אסור אלא מדרבנן ואע"ג דע"ז אפילו באלף לא בטל והרי אמרינן בתנור שהסיקו בעצי הקדש דאפילו לרבנן אסור מ"מ נראה דמה"ט לא אסור אלא מדרבנן שהרי מדאורייתא כל איסורין שבתורה ברובה בטלו זולת באיסור ניכר וכל הני דלא בטלי אינו אלא חומרא דרבנן וכיון שכן ק' מהא דגרסינן בפ' א"ע דמ"ח דפריך בגמ' למ"ד הואיל מברייתא דקתני המבשל גיד הנשה בחלב לוקה כו' ומשני אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה ואזהרתיה מהכא לא ידבק בידך ע"כ וכפי דבריו היכי סתים תלמודא הכי כאלו היא הלכה פסוקה והו"ל לומר דהך ברייתא מני ר' היא דאמר יש שבח עצים שהרי לרבנן אינו לוקה כלל במבשל בעצי אשירה משום דאין הנאתו אלא מן הגחלת אלא משמע דתלמודא פשיטא ליה דאפילו לרבנן לוקה משום דגחלת אסור דבר תורה וי"ל ודוק ומ"מ אף דנימא דגחלת של ע"ז אסור מדאורייתא באפרו אפשר לומר דאין איסורו אלא מדרבנן משום דגחלת עדיף דאית ביה ממשא כדאיתא במעילה דמ"ג ע"ב ע"ש ועיין במנחות דנ"ב בתוס' ד"ה ואין שנראה מדבריהם דאסור מדאורייתא:

ובהיותי בזה חזות קשה הוגד לי אמ"ש בחידושי הרשב"א במס' קדושין פ' הא"מ דף נ"ו אמתני' דקתני המקדש בערלה כו' אינה מקודשת וז"ל וא"ת הא ערלה וכלאי הכרם הוא בשריפה ותנן כל הנשרפין אפרן מותר ותי' בתוספות דהכא בדליכא אלא שו"פ בצמצום כו' ואינו מחוור דהא סתמא קתני כל שמקדש בערלה אינה מקודשת אע"פ שיש בו

עוד כמה פרוטות ועוד דגרסינן בתוספתא המקדש באשירה ופירותיה בעיר הנידחת וביושביה במרקולי' ובמה שעליה וכל דבר שחל איסור ע"ז עליה כולן אף ע"פ שמכרן וקדש בדמיהן אינה מקודשת (כך היא לשון התוס' הביאה הרשב"א שם בריש קידושין ד"ב) אלמא אע"פ שאלו מן הנשרפין ויש באפרן יותר משו"פ אינה מקודשת עכ"ל ויש לתמוה עליו שהרי בעצי אשירה אף על פי שהן מן הנשרפין הא קתני בברייתא דאפרו אסור וכתבו התו' בסוף תמורה ד"ה הנשרפין דה"ט משום דכתיב לא ידבק בידך מאומה כו' ואם כן ה"ה נמי בעיר הנדחת דאפרו אסור שהרי עיקר קרא דלא ידבק בידך בעיר הנדחת כתיב וכן איתא בהדיא בחולין פרק כ"ה דפ"ט ע"א דקאמר התם אר"ז מכסין בעפר עיר הנידחת (ופרש"י ס"ד באפר שריפתה) ואמאי איסורי הנאה נינהו כו' יע"ש הנה בהדיא דעיר הנידחת אסור אע"פ שהוא מן הנשרפין וגדולה מזו איתא בריש השוכר את הפועל דאפי' בשכר יין נסך וסתם יינם דאינו אלא מדרבנן אפי"ה אפרן אסור ע"ש ואפי' נימא דסבירא ליה להרשב"א דאפר ע"ז אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא לא אסור משום דלית ביה ממשא ומאי דפריך בפ' כ"ה והא איסורי הנאה נינהו מדרבנן קאמר וכדכתיבנא עדיין ק' שהרי הרשב"א שם בדנ"א ע"ב הביא דעת התוס' דבחמץ החמירו עליו כאלו היא של תורה ועוד כתב משם י"א דהמקדש בכל איסורי הנאה דדבריהם אינה מקודשת והביא ראיה לדבריהם מהירושלמי וא"כ מאי ק"ל הכא וצ"ע שבתי וראה דתי' זה שכתבתי טעות הוא בידי ולא ניתן ליאמר כלל משום דאף דנימא דאפר הקדש אינו אסור אלא מדרבנן מ"מ בגחלת של הקדש לכ"ע אסור מדאורייתא וכדקתני במתני' בפרק משילין דגחלת של הקדש מועלין בהן וא"כ הדרא קו' לדוכתא שהרי טעמייהו דרבנן דשרו באבוקה כנגדו משום דשלהבת באה מן הגחלת כמ"ש התוס' ואם כן בגחלת של הקדש דמועלין בהן פשיטא דאפי' לרבנן אסור וכן יש לתמוה על תי' הר"ב ח"ה שכתב דאכתי לא שמיע ליה הך ברייתא לענין אפר הקדש דאפילו נימא דלא שמיע ליה הך ברייתא לענין אפר הקדש מ"מ בגחלת של הקדש מתני' היא בהדיא דמועלין בהן ואם כן באבוקה כנגדו לרבנן מי גרע מגחלת של הקדש ודו"ק:

ולכן נ"ל ליישב פשט השמועה וניישב ג"כ מה שהק' התו' בד"ה בעצי שלמים ורש"י בד"ה ואליבא כו' דאמאי לא מוקי לה ר"פ בעצי הקדש ובמזיד ואליבא דר"י והוצרכו לידחק ע"ש אמנם לע"ד נראה לומר דמש"ה לא מוקי לה בעצי הקדש ובמזיד משום דכיון דאסור מדאורייתא ובגחלת ג"כ איכא איסורא ומועלין בהן בשוגג א"כ מאי קמבעיא ליה לרמב"ח וכקושית מוהרש"ל ז"ל משו"ה הוצרך לאוקומה לבעיא דרמב"ח בעצי שלמים דהיינו שהתפיסן לדמי שלמים וכיון דשלמים קודם זריקה אין מועלין בהן אינו אסור

אלא מדרבנן ואע"ג דבשלמים קודם זריק' דאין מועלין בהן כתבו התוספו' בתמורה דק"ג ד"ה לא נהנין ובפ"ק דנדרים ד"ד ד"ה אדם מביא כבשתו דאיסור דאורייתא איכא וכן נראה בהדיא מדברי רש"י ז"ל בשמעתין ד"ה בעצי שלמים שכתב וקדשים קלים אין להן מעילה כו' ואיסורא מיהא רכיבא עלייהו וממעילה הוא דאמעיט כו' משמע דדוקא לענין מעילה איסור דאוריי' איכא וכ"כ הר"ב משל"ל ה"מ פ"ב די"א מ"מ בדמי שלמים גריע טפי ואינו אסור אלא מדרבנן וראיה ממ"ש רש"י בפ"ק דמנחות ד"ד אמתני' דקתני המפריש מעות לנזירותו לא נהנין ולא מועלין מפני שראויין לבא כולן שלמים כתב וז"ל לא נהנין מדרבנן (ומ"ש רש"י ז"ל מפני דמי עולה שבהן נ"ל דט"ס נפל בספרים דמשמע דבדמי שלמים ליכא איסורא אפילו מדרבנן והא ליתא שהרי בשמעתין מוכח בהדי' דאיסורא מיהא איכא ולפחות מדרבנן ותו דבדמי עולה איכא איסור' דאוריי' וכדקתני במתני' מפני שראויין לבא כולן שלמים דמשמע הא לא"ה מועלין בהן ולכן נראה דהאי מפני דמי עולה שכתב רש"י קאי אמ"ש אח"כ ולא מועלין וכצ"ל ולא מועלין מפני דמי עולה שבהן מפני שראויין לבא כולן שלמים ובס' בה"ז לא הגיה עליו כלום) וא"כ ע"כ דס"ל לרש"י דיש לחלק בין שלמים גופייהו לדמי שלמים ומ"ש בשמעתין דאיסורא מיהא איכא קאי אקדשים קלים שכתב קודם אמנם בעצי שלמים ס"ל לרש"י דאיסורו מדרבנן:

ומצאתי כתוב בגליון רש"י ז"ל משום תוס' חיצוניות על דברי רש"י אלו וז"ל וקשה דבמס' ר"ה משמע דאיכא איסורא דאורייתא דקתני בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא מ"ט איסור' רביע עלייהו ומדקא' לא יצא אלמא איסור' דאורייתא איכא ופי' הר"מ דאיכא איסורא דאורייתא מידי דהוי אקונמות שהרי מתפיס ככר בשלמים ואכלו עובר בבל יחל וכמו כן בשלמים גופייהו איכא איסורא דלא יחל עכ"ל והנראה שהבינו בדברי רש"י ז"ל דאף בשלמים גופייהו קאמר דאיסורו מדרבנן ולע"ד נראה כדכתיבנא דאל"כ נמצאו דברי רש"י סותרי' ודו"ק ואם כן איכא למימר דכיון דלא אסור אלא מדרבנן דיש להתיר אליבא דרבנן דס"ל דאין שבח עצים בפת דאיכא למימר דבגחלת לא אסור אלא לכתחילה וכשאר איסורי' ופשיט' ליה ר"ח דאסור משום דהקדש חמיר דאפי' באלף לא בטיל ורבא דפריך והלא מעל כו' דלא סליק אדעתיה דמיירי בעצי הקדש עדיפא מינה פריך בין לרמב"ח דמבעי' ליה בין לר"ח דקאמר הפת אסורה וכעין זה כתב הרב ח"ה ז"ל בד"ה חדש יותץ אמה שהקשו התוס' וז"ל הר' אהרן לר' הא דאמרינן דהמבשל בשבת כו' אמאי נימא שיש שבח מוקצה בפת דגחלים מוקצים הן כו' וכתב הרב הנז' דמשום הכי לא ק"ל אלא לר' אף ע"ג דגחלים נמי אסירי משום דלרבנן יש להכשיר דכיון דאפילו בערלה דאורייתא הוי כאלו כלה ונעבר האיסור ואין כאן שבח עצים לענין מוקצה נמי

דלא הוי רק איסורא דרבנן אית לן למימר נמי דאין כאן שבח עצים אע"ג דהגחלת גופיה מוקצה הוא אם אפו בו בדיעבד לא אסרו ע"ש שוב ראיתי להתוס' ז"ל בפ"ד דנזיר דכ"ד ע"ב בד"ה המפריש שנסתפקו בזה וז"ל לא נהנין מדרבנן או שמא אפילו מדאוריית' אסור אף ע"ג דקיימא לשלמים מידי דהוי אשלמים מחיים דנהי דמעילה ליכא איסורא דאוריי' איכא ע"כ ועיין בתי"ט שם במעילה שכתב שדעת הרמב"ם דלא נהנין מדרבנן יע"ש מ"מ לפי דברי התו' ורש"י ז"ל ע"כ צריכין אנו למה שתי' מוהרש"ל דלא מבעי' ליה אלא באפה בתנור חדש שהוצן ובתנור ישן שלא הוצן ואין כאן גחלים ולא אפר אלא חום התנור דהו"ל זו"ג ורבנן קא שרו גבי הקדש מאי וקפסיק ר"ח דיש להחמיר משום דהקדש אפילו באלף לא בטיל ומה שהקשה הר"ב ח"ה ז"ל דאי בזו"ג קמבעיא ליה ומטעם דהקדש אפי' באלף לא בטיל א"כ תפשוט ליה מדין ע"ז דפליגי ביה רבנן ור"א דע"ז נמי לא בטיל אפי' באלף יע"ש (מ"ש דפליגי רבנן ור"א הוא תימא שהרי רבנן ור"א לא פליגי אלא ביוליך הנאה לים המלח וכולהו מודו דאפה בו את הפת הפת אסורה וצ"ל רבנן ור"י דפ' כל הצלמים דפליגי בשוחק וזורה לרוח) י"ל כמ"ש הר"ב ט"ז סי' הנז' סק"ד דשאני ההיא דשוחק וזורה לרוח וכן ההיא דזורעין תחתיה ירקות דאינן אלא דברים שמשבחין אבל מ"מ אפשר להיות זולתם אלא שלא היה טוב כל כך משא"כ בהא דאפה בו את הפת דיש הכרח אל האיסור ואי אפשר זולתו אז אפי' שיש גורם דהיתר אסור בע"א ודכוותיה מטעמא דאפי' באלף לא בטיל ואפשר דחילייהו דהרמ"ה וסיעתיה שכתב הטור דאפילו למ"ד ז"וג מותר הכא גבי אליל בפת שנאפה בעצי איסור אסור היינו מהך דרמב"ח דס"ל דהבעיא היא בזו"ג כמ"ש מוהרש"ל וכי היכי דבהקדש אמרי' דאסור מטעמ' דאפי' באלף לא בטיל ה"נ יש להחמיר בע"ז מה"ט ולא כמ"ש הר"ב ט"ז חילוק זה בלתי ראיה כלל ומכל מקו' לדעת החולקים שם דס"ל דאפילו באפה בו את הפת בעצי אליל דשרי זו"ג וכמ"ש הר"ן שם וכן הוא דעת רע"ב ז"ל בפרק כל הצלמים מ"ט ע"ש ע"כ דלא ס"ל כפי' מוהרש"ל ז"ל דאם איתא בע"ז נמי הי"ל לו' דחדש יותץ וכן נמי אם אפה בו את הפת יהיה אסור אפילו בשלו בחום התנור מטעם זו"ג ויש ליישב לדעתם זכרונם לברכה כמו שכתבתי ודו"ק:

ודע דאיסור אבוקה כנגדו לר' דקי"ל כוותיה כתבו התו' בפרק כ"צ דע"ה ד"ה וגרפו משם ר"י דאינו אסור אלא מדרבנן והתוס' ז"ל שם כתבו דלא משמע הכי התם דבעי למפשט מק"פיע"ש ויש לדקדק על פי' ר"י מהא דפריך בפ' כ"ש לר' דקאמר דר' לא אסר אלא באבוקה כנגדו מכלל דרבנן דפליג עליה שרו באבוקה כנגדו אלא עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת להו ומשני אר"א בשרשיפא והשתא ע"כ מאי דפריך דלרבנן עצים

דאיסורא היכי משכחת לה ע"כ דהכונה לומר דמדאוריית' היכי משכחת להו דאסירי דאי מדרבנן מאי פריך הא אפי' רבנן דשרו לא שרו אלא בדיעבד אבל לכתחילה מיהא אסרי מדרבנן וכדקתני בברייתא בין חדש בין ישן יוצן ועוד דאי מדרבנן מאי קו' אימא דה"נ לרבנן עצים דאיסורא לא אסירי בהנאה וכדקתני בברייתא הפת מותרת אלא ודאי דמדאורייתא פריך דחזי' בערלה דכתב רחמנא את פריו לרבות הטפל לפריו וכן בכלאי הכרם כתיב פרי לרבות את הקשין ואהא פריך דהיכי משכחת להו הא עצים לא חזו אלא להסקה וכ"כ רש"י שם דכ"ח ע"א ד"ה יוליך וז"ל וא"ת לרבנן יוצן ל"ל הא שרו לפת האפויה בהיסק איסור ה"מ דיעבד אבל לכתחילה לא שרו ולקמן פריך עצים דאסירי מדאורייתא לרבנן היכי משכחת להו ע"כ וא"כ משמע בהדיא דלר' דאסר באבוקה כנגדו מדאורייתא הוא דאסר דאל"כ מאי קאמר עצים דאיסורא היכי משכחת להו הא לר' נמי תקשי ליה היכי משכחת להו עצים דכלאי הכרם ועלה שאסרה תורה ויש ליישב דאה"נ דלפום ס"ד דמקשה ע"כ דאבוקה כנגדו אסור דבר תורה מכח קו' עצים דאיסור היכי משכחת להו ומשו"ה פריך לר"פ אמנם למאי דמתרץ דמשכחת להו בשרשיפא איכא למימר דאפי' לר' אינו אסור מדאורייתא וקרא לא אסר אלא בשרשיפא וזה פשוט ומדברי התוס' בפ' כ"ש דכ"ב ד"ה מנין שכתבו וז"ל ולמ"ד אין שבח עצים בפת דשרו עצים בהדלקה הא דאסר קרא הכא היינו בשמן דהוי בעין כו' ע"ש משמע דס"ל דלמ"ד יש שבח עצים הא דאסר קרא הכא מירי אפילו בעצים הן אמת שדברי התו' שם הן מדברי ר"י כמ"ש ואור"י כו' ור"י גופיה ס"ל דאפי' לרבי לא אסור אלא מדרבנן ואם כן איך כתבו ולמ"ד כו' הא לכ"ע נמי ס"ל הכי ואולי שדברי ר"י אינן אלא עד מ"ש וכן הדלקה כו' כיון דהוי דרך ביעורו ועיין בפ' הנז' דל"ג ד"ה תתן לו ולא לאורו שכתבו משם ר"י דלמאן דס"ל דחמץ אסור בהנאה מתתן לחודיה נפקא שאין ליתן אלא מיד דשרי בהנאה דשייכא ביה נתינה:

ויש לגמגם שלפי דעת ר"י דאבוקה כנגדו דרבנן הא שייכא ביה נתינה שהרי ראוי להסיקה תחת תבשילו כתרומה טמאה ומשו"ה אצטריך למדרש מתתן לו ולא לאורו מוכח נמי מדברי התוספות בפ"ק דפסחים ד"ה ואומר כו' שכתבו וז"ל אע"ג דנשרף ויעשה גחלת הנאתו מותר כדאמרינן בפ' כ"ש גבי ערלה כו' משמע דבאבוקה כנגדו אסור מדאורייתא דהא אקרא דאך ביום הא' קיימי' השתא וכן מוכח בהדיא ממה שתירץ בתי' ב' דכיון דמתחילת הבערה אינו יכול ליהנות אע"פ שיש לו הנאה ממנו אח"כ אסור ולכאורה נראה ודאי שכונתם לומר דר"ע ס"ל כר' דאבוקה כנגדו אסור דאלו לרבנן אפי' באבוקה כנגדו שרי מדאוריי' וק"ל קצת דא"כ כי קאמר רבא ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין

ביעור חמץ אלא שריפה כו' אמאי לא קאמר שמע מיני' מדר"ע ד' דאבוקה כנגדו אסור דבר תורה כר' ולא כרבנן ואפשר לומר דמשו"ה לא חשיב הא משום דס"ל לרבא כמ"ד דלא שנו אלא בגחלים עוממות אבל לוחשות אסירי וס"ל דכי פליגי רבנן ור' לא פליגי אלא בגחלים לוחשות אבל באבוקה כנגדו אסור לכ"ע וכיון דכ"ע מודו בהא לא חשיב לה אמנם ליכא לאקשויי דאמאי ל"ק ש"מ מדר"ע חמץ בפסח אסור בהנאה דלא כר"י הגלילי משום דהא כבר שמעי' ליה לר"ע דאית ליה בהדיא הכי בפ' כ"ש דל"ב ע"א יע"ש:

גם במה שתירצו בשם ר"י דסברא הוא דקרא מיירי בכל ענין ואפי' אינו צריך לגחלתו ק"ל דהתינח לר"ח דאית ליה בפרק א"ע דמ"ו ע"ב דאופה מי"ט לחול לוקה משום דלא אמרי' הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי ליה אלא לרבא דס"ל דאינו לוקה משום דאמרי' הואיל אם כן אפילו נימא דקרא איירי בכל ענין אפילו אינו צריך לגחלתו אפי"ה שרי דאמרינן הואיל ואי מתרמי ליה מילתא חזי לצורכו להתחמם בו וכיוצא ובפ' א"ע פרכינן לרבא ממתני' דיש חורש תלם א' כו' דאחרישה לא לחייב הואיל וחזי לכסוי דם צפור אי מזדמני ליה צפרים וחיות טובא ומוקי לה באבנים מקורזלות ובתר הכי פרכינן מברייתא דקתני דהמבשל גיד הנשה בחלב כו' ולוקה משום הבערה דאהבערה לא ליחייב הואיל וחזי לצורכו אלמא משמע דלמאן דאית ליה הואיל לא משכחת לה דליחייב אהבערה שלא לצורך ואע"גב דלר"ע ס"ל דלא אמרי' מתוך מ"מ הא דרבה דאמר דאמרינן הואיל אליבא דכ"ע היא ואפי' למאן דלא ס"ל מתוך וכמ"ש התוס' שם בד"ה אהבערה יע"ש וליכא למימר דר"ע פליג אדרבא וס"ל דכי היכי דלא אמרי' מתוך ה"נ לא אמרי' הואיל דא"כ מאי פריך מברייי' וממתני' דיש חורש תלם א' אימא דה"מ ר"ע היא והיה נראה לומר דס"ל לר"י דהא דאמר רבה האופה מי"ט לחול אינו לוקה משום דאמרינן הואיל היינו דוקא לענין מלקות אבל איסורא דאורייתא איכא ואע"ג שהר"ן כתב בהדיא בפ"ק דביצה דלא אסור אלא מדרבנן וכן הוא דעת הרז"ה ז"ל בפ' א"ע וכן נראה שהוא דעת הרמב"ן למעיין שם מ"מ ר"י ס"ל דאיסורא דאורייתא איכא והכי דייקא לישנא דאינו לוקה וא"כ שפיר קאמר ר"ע דהואיל ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה ע"כ קרא דאך ביום הא' תשביתו שאור מעי"ט קאמר דאי בי"ט מדאורייתא אסור הבערה שלא לצורך וכן ראיתי להר"ב לח"מ ז"ל בפ"א מה' י"ט שכתב דמשו"ה הוצרך רבינו לומר דהאופה מי"ט לחול או לכלבים דאינו לוקה משום הואיל אבל עובר הוא בעשה דלכם ולא לכלבים יע"ש וכ"כ הר"ב מ"ק דקפ"ט ע"א דלדעת ה"ה ז"ל האופה מי"ט לחול איסורא דאורייתא מיהא איכא יע"ש:

אמנם לע"ד נראה דהא ליתא מההיא דא"ל רבא לר"ח לדידך דאמרת לא אמרי'

הואיל איך אופין מי"ט לשבת א"ל משום ע"ת ומשום ע"ת שרי' איסורא דאורייתא א"ל מדאורייתא כו' והשת' אם איתא דלרבה איכא איסורא דאורייתא הא לדידיה נמי תקשי ליה הכי דכיון דאיכא איסורא דאורייתא איך אופין מי"ט לשבת ע"י ע"ת וכן מוכח ג"כ ממה דפריך בתר הכי מבריית' דקתני בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול כזית כו' יכול לאכול אע"ג דלא בעי למיכל בשלמא לדידי דאמרי' הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל אלא לדידך אמאי ישחוט א"ל משום הפסד ומשום הפסד שרי איסורא דאורייתא כו' והשתא אם איתא לדידיה נמי תקשי ליה הכי כיון דאיכא איסורא דאורייתא וזה נראה ודאי שהכריחם להרז"ה והרמב"ן והר"ן ז"ל לומר דאיסור' דאוריית' נמי ליכא ואף הר"ב לח"מ ז"ל נ"ל שלא כתב כן אלא באופה לכותים או לכלבים דממעטי' להו מקרא דלכם אבל באופה מי"ט לחול דליכא מיעוטא אף הר"ב לח"מ ז"ל יודה דליכא אלא איסור דרבנן ויש ליישב דאע"ג דהתוס' ז"ל לא תי' קושייתם אלא אליבא דר"ח מ"מ לרבה נמי מצינן למימר לתרוצי בהכי דסברא הוא דקרא מיירי בכל ענין ואפי' דליכא אלא כזית שאור דלא חזי לצורכו כנ"ל תו ק"ל קצת לדעת ר"י מהא דגרסינן בפרק לולב הגזול דל"ח ע"א ושל ערלה פסולה פליגי בה ר"ח ור"א חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון קס"ד מאן דבעי היתר אכילה לא בעי דין ממון ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה תנן של תרומה טמאה פסול בשלמא למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה שפיר אלא למ"ד לפי שאין בה דין ממון אמאי הרי מסיקה תחת תבשילו אלא כו' והשתא לדעת ר"י דאבוקה כנגדו שרי מדאוריית' אמאי לא ק"ל מערלה גופיה דהיכי קתני מתניתין דפסולה ואינו יוצא בה אפילו דיעבד כיון דמדאוריי' שרי לכם מקרי שהרי חזי' להסיק' תחת תבשילו דומיא דתרומה טמאה דאע"ג דלא חזי אלא להסקה מקרי לכם ואיכא למימר דכיון דמדרבנן אסורה בהנאה באבוקה כנגדו א"כ לא מקריא לכם ואינו יוצא בה י"ח כלל וכ"כ התוס' בפ' כ"ש דמ"ח ע"ב ד"ה אבל בתירוץ הב' גבי מאי דבעינן נאכל בכל מושבות דכיון דמדרבנן אינו נאכל בכל מושבות אינו יוצא י"ח אמנם בתי' הא' חלקו בזה ע"ש:

שוב ראיתי להתוס' בפ' ב"מ דכ"ה ע"א ד"ה הא שכתבו בס"ד דשמן ובשר ותבואה חשיבי בעין טפי בשעת היסק מעצים ואסור אף לרבנן ע"ש ואפשר שזהו ג"כ דעת ר"י ז"ל ועיין בהר"ב ח"ה ז"ל מה שהקשה לדבריהם דמאי ק"ל אימא דבמעשר גלי קרא לא ביערתי דאין ליהנות בשעת ביעורו ובקדשים נמי יליף ממעשר או בק"ו כדקאמר הכא או בהיקשא כדאמרי' בפרק כ"ש ע"ש ולדעתי לא ק"מ שהרי מוכח בגמ' בהדיא דלרבנן שרי אפי' בעצי הקדש כדבעי רמב"ח ורבא גופיה לא קאמר אלא משום דהקדש אפי'

באלף לא בטיל ואם איתא ת"ל דיליף מק"ו ממעשר או מהיקשא ודו"ק:

וראיתי להלח"מ ז"ל בפ' ט"ז מה' מ"א ד"כ שהקשה אמה שפסק רבינו שם דבגד שצבעו בקליפי ערלה ישרף וז"ל וא"ת בגד שצבעו בקליפי ערלה זו"ג הוא שהצבע הבא אינו אלא ע"י סמנים של ערלה והאור של היתר דהסמנים בלא אור לא עבדי כלום וי"ל דאינו נקרא זו"ג שאינו עושה האור מה שעושים הסמנים שזה עושה פועל החמימות כדי שיקבל הצבע והסמנים עושי' הצביעה ולכך כיון שאינן גורמים לדבר אחד אינו נקרא זו"ג ולא הוי כמו עצי איסור ועצי היתר דהתם שניהם עושים פועל ההבערה והחימום וכן זבל דאיסור וקרקע דהיתר וכן חילקו התוס' בפ' כל הצלמים בשם רבינו שמואל עכ"ד ולע"ד תי' זה לא ניתן ליאמר דהן אמת שהתוס' שם בד"ה ורבנן כתבו משם רבינו שמואל דאפי"ה אסרי רבנן ירקות בימות החמה משום דלא הוי זו"ג דגורם דצל כולו איסור שאותה הנאה שהצל עושה להגין מן החמה אין הקרקע עושה ע"ש מ"מ כבר כתב הר"ן שם שדעת רש"י ז"ל שם בדמ"ט ד"ה אלא לעולם דע"כ לא צריכנא לחלוקי בהכי אלא לסלקא דעתין דתלמודא דהוה סבירא ליה דרבנן דר"י ס"ל זו"ג ומש"ה הוא דשרו ירקות בימות הגשמים ואם כן כי היכי דלא תקשי לן דהיכי אסרי בימות החמה ע"כ לחלק בהכי אמנם לפום מאי דמסיק דרבנן ס"ל זו"ג אסור וה"ט דשרו בימות הגשמים משום שמה שמשביח בנביה פוגם בצל אין הכרח לחלק בהכי ודא ודא אחת היא והילכך לר"י דקי"ל כוותי' אפי' בימות החמה שרי וכן הוא דעת רבי' בה' ע"ז וכמ"ש הר"ן ז"ל שם זולתי הרמב"ן ז"ל שחולק ע"ז כמ"ש הר"ן וא"כ לדעת רש"י ורבי' מה יענה הרב ז"ל דה"נ גבי בגד שצבעו בקליפי ערלה אמאי לא שרי' מטעם ז"וג אע"ג שעושי' ב' פעולות דומיא דירקות בימות החמה דשרי לר"י אע"גב דהתם נמי עושים ב' פעולות דקרקע דהיתר מגדל צמחים וצל דאיסור משביחן שלא יכמושו ועדיפא מההיא דאילו התם גורם דהיתר דהיינו קרקע לא אהני ליה מידי לגורם דאיסור שלא יכמושו משא"כ הכא גבי בגד דגורם דהיתר אהני לגורם דאיסור שיצבע ולעיקר קושייתו נ"ל דלא ק"מ דכי היכי דאמרינן לענין אפה בו את הפת דס"ל לר' דאסור משום דיש שבח עצים והו"ל כאלו נהנה מגוף האיסור ואע"גב דהו"ל זו"ג אפי"ה אסור ה"נ י"ל בבגד שצבעו בקליפי ערלה דאע"ג דהוי זו"ג אפי"ה אסור משום דיש שבח סמנים ע"ג צמר דחזותא מילתא היא והו"ל כנהנה מגוף האיסור ובפ' הגוזל דק"א אבעיא לן אי יש שבח סמנים ע"ג צמר ובעי למפשט מהך מתני' ודחי' דגבי ערלה הנאה הנראה לעינים אסר' תורה דתניא כו' דגלי קרא גבי ערלה דחזותא מילתא היא אחרי כותבי חפשתי ומצאתי בתשו' הר"ן סימן ע' שכתב כמ"ש וז"ל ומסתברא ודאי דכי היכי דאמרינן בפ' כ"ש דיש שבח עצים בפת כו' אלמא כל כה"ג

חשיב כאלו גוף האיסור נתערב בו ה"נ יש שבח סמנים בבגד ואין להתירו מטעם זו"ג ולמדתי זה מדאמרי' בירושלמי כו' ע"ש וששתי כעל כל הון וצ"ל דמה שהוכרע הר"ן ז"ל להכריח הדבר מהירושלמי ולא מגופה דמתני' דקתני בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אע"גב דהוי זו"ג וכקו' הלח"מ משום דבעי לאתויי ראיה אף לדעת הרמב"ן ז"ל שכתב בחידושיו בפ' כ"ה למסקנא דאף לא שרינן ירקות בימות החמה:

אפריון שלמה מה שפלפלתי בדבריו עיין בספר החיים קונטרס רשפי אש פ"א פ"ח ופרק י"ד ע"ש דברים יקרים בעזה"י:

מעשה חושב (**קמז**) ואפילו נימא דס"ל להרשב"א דאפר ע"ז אינו אלא מדרבנן כו' עדיין קשה שהרי הרשב"א כו' לענ"ד יש ליישב דברי הרשב"א לשיטתי' דכתב בתשובה סימן אלף רל"ג דהא דאמר רב תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי הוא מדרבנן בעלמא. וא"כ התוספתא דחשיב עיר הנדחת בתוך שאר איסורי ע"ז דאינה מקודשת בהן אע"ג דהבתים אינם אסורים מן התורה דמדאורייתא כמחוברין דמיין אלא דמדרבנן אסורים וא"כ הרי תו א"א לומר דהמקדש בהאפר מהבתים האלו שאינה מקודשת דכיון דאפר אפילו מע"ז בתלוש נמי אין בו אלא איסור דרבנן וא"כ בזה הא הו"ל תרי דרבנן וניהו די"א דהמקדש באיסור הנאה דדבריהם נמי אינה מקודשת מ"מ בתרי דרבנן לכ"ע מקודשת דהו"ל כחמץ דרבנן בשעות דרבנן (ועיין היטב בתשובת הרשב"א זו). אלא דלשון המחבר ז"ל שכתב בזה"ל אלמא אע"פ שאלו מן הנשרפין כו' לא משמע מזה דקושייתו היא רק מעיר הנדחת בלבד ודוק:

(**קמח**) וליכא למימר דר"ע פליג אדרבא וס"ל דכי היכי דלא אמרינן מתוך ה"נ לא אמרינן הואיל כו' דבריו תמוהים דאיך אפשר לומר דרע"ק לית לי' הואיל הא במסכת יו"ט דף כ"ה ע"א בבהמה מסוכנת דקאמר רע"ק אפילו כזית חי מבית טביחתה כו' והא מלישנא דמתניתין דקתני אא"כ יש שהות ביום כו' משמע דאע"פ שאינו אוכל כיון דיכול לאכול סגי בזה משום דאמרינן הואיל כמ"ש רבינו ירוחם ומרן ב"י בשמו באו"ח סי' תצ"ח ומו"ז רבינו התוי"ט זצ"ל מביאו ג"כ בפ"ג משנה ג' דביצה הרי לך בהדיא דרע"ק אית לי' הואיל ועיין בפסחים שם דפריך מהאי לרב חסדא. ועוד דהרי רבה גופי' לית לי' מתוך כדמוכח בביצה דף י"ב ע"א דאתקיף לי' לרב יצחק בר אבדימי ואפ"ה הואיל אית לי' ועיין בתוספות מסכת כתובות דף ז' (ומביאם הטעם המלך לעיל פ"ג הלכה ה' מהלכות יו"ט בד"ה הנה בסוגיא זו כו') דס"ל דרבה לא חזר למאי דאתקיף לי' רב יוסף אלא מעתה ליפלגי באבנים וכן הוכחתי בחידושי ודלא כמ"ש גיסי הגאון בעל חתם סופר ז"ל בחא"ח סי' קמ"ז בד"ה ולכאורה כו'. וראיה לזה דאל"כ יקשה לרבה דמוקי לה

למתניתין דרפ"ק דביצה בסוגיא שם דף ז' ע"ב השוחט שבא לימלך כיצד אומר לו כו' זיל שחוט וכסה ולא כדס"ל לרב יוסף דאמרינן לי' זיל חפור כו' והיינו משום דגזרינן דלמא אתי לאמלוכי ויקשה לי' לרבה מברייתא מפורשת דס"ל לב"ה דמוליכין טבח וסכין אצל בהמה (בדף י"א ע"א) ולא גזרינן שם דלמא אתי לאמלוכי אלא עכצ"ל דרבה לא ס"ל מתוך אלא טעמא דב"ה דמוציאין את הקטן כו' משום דאין עירוב והוצאה ליו"ט וכן הא דס"ל לב"ה דמוליכין טבח וסכין אצל בהמה הוא נמי משום דאין עירוב והוצאה ליו"ט ומש"ה לא חיישינן התם לאמלוכי אבל בהא דהשוחט לענין כסוי גזרינן דלמא אתא לאמלוכי ועבר אאיסור דחרישה ועיין מ"ש מו"ח רבינו נ"ע בתוס' דרע"ק במשנה ה' פ"ש דביצה ועיין היטב במ"ש לעיל בהלכות יו"ט פ"ג הלכה ט' לעיל מני' באות ס"ה בד"ה ולכאורה כו':

פרק ד

הלכה ג

כותי שהפקיד כו' אם קבל עליו ישראל אחריות שאם נגנב או נאבד כו'. דעת רבי' ז"ל כדעת ר"י שהביא הרא"ש בפ"ק דפסחים דבעי' קבל אחריות דגניבה ואבידה הא לא"ה אע"גב דמיחייב בפשיעה לא קרי' לך אך דעת הרא"ש ובה"ג שם דאפילו ש"ח כיון דמיחייב בפשיעה קרי' ביה לך ומיחייב לבעורי וכן נראה שהוא דעת רש"י לפי מה שפי' הר"ן שם אברייתא דיחד לו בית אין זקוק לבער דה"ק הפקידו סתם אין זקוק לבער דהוי כאומר כנוס שורך ברשותי דחייב ויחד לו בית סתם אין זקוק לבער דהוי כאומר כנוס שורך ברשותך דאפי' ש"ח לא הוי ואע"ג דגוים אמעיטו משמירה וכמ"ש רבינו בה' שכירות מדכתיב רעהו ס"ל לרש"י ז"ל כיש אומרים שכתב מרן בסי' ש"א דכל הני דאמעיטו משמירה לא אמעיטו אלא מדין ש"ש ומשבועה אבל בפשיעה מיחייב וכ"כ ה"ה ז"ל שם שכן נר' דעת רש"י ז"ל שם ע"ש ומסתמיות דברי מרן שם משמע דאכולהו קאמר דמיחייב בפשיעה ועיין בס' מחנה אפרים שנתקשה בזה ולדעתי לא ק"מ ועיין בס' חק יעקב סי' ת"מ סק"א יע"ש:

אך ק"ל לדעת רש"י ז"ל דהפקידו אצלו בסתמא זקוק לבער מהא דאמרי' בפ' כ"ש דל"א ע"ב הב"ע כגון שהרהינו אצלו וקמפלגי בדר' יצחק דאמר ר"י מנין לבע"ח שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין ת"ק סבר הנ"מ ישראל מישראל אבל ישראל מגוי לא קני משכון ור"מ סבר ק"ו ישראל מישראל קני ישראל מגוי לא כ"ש והשתא לדעת רש"י ע"כ צ"ל דת"ק דקאמר ישראל שהלוה לגוי על חמצו אינו

עובר דאיירי במפרש בהדיא שאינו מקבל אחריות כלל ואפילו מפשיעה דאי בסתמא כי נמי נימא דישראל מגוי לא קני משכון ת"ל דמיחייב משום דהוי ש"ח וכיון שכן ק' דאיך קאמר ר"מ ק"ו הוא הא ב"ח דקונה משכון היינו משום דמתחייב באונסין ובשמירתו עומד וכמ"ש רש"י ז"ל שם וא"כ במפרש בהדיא שאינו מקבל אחריות דאז לא מיחייב אפילו בפשיעה כמ"ש מרן ז"ל בח"מ סי' ע"ב משם מוהר"מ יע"ש היכי קרי' ביה לך לחיובי לבעוריה אי משום קרא דולך תהיה צדקה הא קרא לא מיירי במפרש שאינו מקבל אחריות אפילו מפשיעה וכ"נ ק' דאמאי הוצרך תלמו' לו' דת"ק סבר ישראל מגוי לא קני משכון והול"ל דת"ק ס' הנ"מ בסתמא אבל במפרש בהדיא לא קני למעבר עלי' בב"י וכן מוכח בהדיא ממ"ש ה"ה ז"ל בדין ה' וז"ל ורבי' לא כתב סוף המשנה ישראל שהלוה לגוי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה והטעם לפי שנראה כו' דישראל מכותי קונה משכון כו' הילכך חייב באחריותו וכבר נתבאר שחמצו של כותי ברשות יש' וחייב יש' באחריותו שחייב לבערו ע"כ ואם איתא דב"ח קונה משכון ואפי' במפרש שאינו חייב באחריות מיחייב א"כ לא הו"ל לרבי' למסמך אהך דינא דחמצו של גוי וקבל עליו יש' אחריות כיון דנ"מ אפי' בשאינו מקבל אחריות אלא משמע דכל שלא קבל עליו ישראל אחריות לא מיחייב לבעוריה וכן מוכח ג"כ מדברי התוס' ד"פ שה"ד דמ"ד ד"ה שומר שכתבו וז"ל והשתא הא דאמרינן בפרק קמא דפסחים וכו' היינו אי מגניב או מתביד באונס דאי לא"ה ישראל שהלוה לגוי על חמצו יאסר בהנאה בלא דר"י ורבנן נמי אמאי פליגי שהרי חייב באחריות גניבה ואבידה מדשמואל דקי"ל כוותיה כו' ע"ש ואמאי לא כתבו דאצטריך דר"י לאסור אפילו במפרש בהדיא שאינו מקבל אחריות גניבה ואבידה דאי מדשמואל לא מחייב לבעוריה ורבנן נמי בהכי פליגי אלא מוכח דכל שאינו מקבל אחריות לא מחייב לבעוריה וכן מצאתי בפירוש המשנה שנדפס עם תי"ט ולח"מ שכתב כן בפי' הלח"מ וז"ל יש' שהלוה לגוי על חמצו בכל ענין חייב לבער דישראל קונה משכון וחייב באחריותו אלא א"כ התנה בפירוש שלא יתחייב באחריות עכ"ד יע"ש ולייישב דעת רש"י ז"ל היה נראה לומר דס"ל לרש"י דסוגיא דפ' כ"ש מיירי ביש' שהלוה לגוי על חמצו והרהינו אצלו בסתמא ואע"ג דמיחייב בפשיעה ועבר עליה בב"י לדעת רש"י ז"ל מ"מ לאוסרה בהנאה אחר הפסח כיון דאינו אלא משום קנסא דהשתא לדעת רש"י קאי התם תלמוד' כי קנסו רבנן לא קנסו אלא בחמצו של ישראל אבל בחמצו של גוי וקבל עליו אחריות כיון שאינו שלו לא שייך למקנסיה דמה איכפת ליה והכי איתא בירושלמי בפ' הנזכר גוי שהפקיד חמצו אצל יש' ר' יונה אומר מותר ר"י אומר אסור אר"י חמצו של גוי הוא יש' הוא שעבר עליה וס"ל ז"ל דתלמודא דידן כר'

יונה סבירא ליה מדפריך לימא כתנאי ישראל שהלוה גוי על חמצו כו' ותסברא אימא סיפא אבל נכרי שהלוה ישראל על חמצו לאחר הפסח ד"ה עובר והא איפכא מבעי ליה כו' ואמאי לא משני דסיפא מיירי בנכרי שהלוה לישראל על חמצו וקבל עליו אחריות דעובר עליו והילכך אפי' למ"ד למפרע הוא גובה הו"ל חמצו של גוי ביד ישראל וקיבל עליו אחריות דעובר עליו ועיין בהר"ב חד"ה ז"ל אלא משמע דס"ל לתלמודא דידן דחמצו של גוי שקיבל עליו ישראל אחריות לא מתסר בהנאה אחר הפסח ומש"ה כי אוקמי' פלוגתייהו בשהרהינו אצלו וקמפלגי בדר"י ס"ל לרש"י דהשתא לפום הך אוקמתא אפי' לרבא מיירי בשפדאו נכרי לבסוף כמ"ש התוס' שם לאביי ות"ק ס"ל דישראל מגוי לא קני משכון והו"ל חמצו של נכרי ברשות ישראל דאע"ג דעבר עליה לא אסור בהנאה לאחר הפסח דכיון דפדאו נכרי לא שייך למקנסיה וא"נ אפילו נימא דלרבא מיירי ברייתא בשלא פדאו נכרי מ"מ כיון דישראל מגוי לא קני משכון אשתכח דאדמטא זימניה ולא פרעיה הו"ל חמצו של גוי ולבתר הכי הוא דקני ליה והו"ל כחמצו של גוי שעבר עליו הפסח שהוא מותר בהנאה אפי' בא אח"כ ליד ישראל ור"מ ס"ל דק"ו הוא והילכך בשעה שעבר עליה הו"ל חמצו של ישראל ואסרוהו רבנן דכי קא פדי' ליה בתר הכי הוא דקני ליה והו"ל כחמצו של ישראל שעבר עליו הפסח שבא אח"כ ליד גוי דאסור בהנאה:

ובהכי נ"ל ליישב מ"ש רש"י שם אברייתא דקתני גוי שהרהין פת פורני אצל ישראל אינו עובר עליו ואם אמר לו הגעתיך עובר וז"ל ואם אמר לו הגעתיך מעכשיו קאמר אם לא אפרע לך מכאן עד יום פ' עובר ואע"פ שלא הגיע הזמן שמא כשיגיע הזמן לא יפרע ונמצא עובר למפרע בב"י וכתב הפר"ח סי' תמ"ח ס"ג שכונת דבריו דכיון שאם אינו פורע עובר אף אם לא הגיע הזמן עובר ואע"ג דכשבא הזמן ופרעו אח"כ נמצא למפרע היה חמץ של גוי מ"מ כבר עבר הלאו ולא יועיל אח"כ לבטל הלאו שכבר עבר כיון שאין בידו לקיים התנאי ומכאן החזיק הרב הנז' סברת הרדב"ז דהנותן לגוי מתנה ע"מ להחזיר לא מהני ועובר עליו בב"י ואע"פ שנתקיים התנאי אח"כ יע"ש ויש להקשות עליו שכפי זה נר' דדברי רש"י סתרי אמ"ש בפי' המשנה וז"ל ישראל שהרהין לגוי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה דכיון שהרהינו אצלו ומט' זימניה ולא פרעיה מההיא שעתא דאוזפיה קם ליה ברשותיה ע"ש הרי בהדיא דאינו אסור אלא היכא דמטא זימניה ולא פרעיה ואילו לפי מ"ש אברייתא דמי שהרהין נראה דאפי' בדפרעיה אח"כ עובר וכן הקשה עליו הר"ב מח"א המ"א דכ"ב יע"ש:

ולדעתי ק"ל עוד עלה מסוגיא דהתם גופה דאי כדברי רש"י כי פרכינן עלה ופלוגתא דאביי ורבא אי ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה או למפרע הוא גובה לימא כתנאי ישראל

שהלוה לגוי על חמצו כו' היכי משנינן עלה אלא הב"ע בשהרהינו אצלו וקמפלגי בדר"י כו' ואכתי תקשי לאביי דאמר למפרע הוא גובה דאם כן לת"ק אמאי אינו עובר משום דישראל מגוי לא קני משכון הא כיון דלמפרע הוא גובה הו"ל חמצו של ישר' והתוס' ז"ל שם בד"ה אלא הוקשה להו זה ותי' דהשתא כי מוקמינן לפלוגתייהו בדר"י מיירי בשפדאו נכרי לבסוף יע"ש והשתא לפי דברי רש"י אע"פ שפדאו נכרי לבסוף מ"מ כיון שאם אינו פוד' עבר עלי' השתא נמי עבר עלי' דסתם ב"ח לאביי הו"ל כמעכשיו לרבא וכיון דלאביי עכ"ל דאפי' נתקיים התנאי ופדאו אינו עובר מינה נשמע לרבא דבהא לא אשכחן דפליגי אכן לפי מ"ש יש ליישב דס"ל לרש"י דאע"ג דלעבור בב"י עובר עליו מיד כיון שאין בידו לקיים התנאי מ"מ לאוסרה בהנאה אחר הפסח כיון שאינו אלא משום קנסא לא אסרי' ליה אלא דוקא בדמטא זימניה ולא פרעי' דהו"ל חמצו של ישר' למפרע אבל כל שפרעו אח"כ כיון דישראל מגוי לא קני משכון אגלאי מילתא למפרע דחמצו של גוי הוה ולא קנסי' ליה אף על גב דעבר עליה:

שוב ראיתי שמ"ש ליישב דעת רש"י אינו מעלה ארוכה למ"ש שם אברייתא דגוי שהרהין וז"ל אינו עובר בפסח דקסבר ישראל מגוי לא קני משכון ע"כ והשתא ק' דכפי מה שפי' דאינו עובר בפסח בב"י קאמר ע"כ מיירי בשהתנה בפי' שאינו מקבל אחריות אפילו מפשיעה דאל"כ הו"ל חמצו של גוי שקבל עליו יש' אחריות וא"כ אמאי הוצרך לו' דקסבר יש' מגוי לא קני משכון אפי' ס"ל דקני משכון אינו עובר כיון שהתנה שאין אחריותו עליו וכן ק' ממ"ש רש"י לעיל מזה וז"ל אבל יש' מגוי לא קני משכון הילכך לא עבר עליה דאמר מר אבל אשה רואה של אחרים ושל גבוה משמע דלענין לעבור עליו בב"י קאי התם:

גם מ"ש לישב דברי הפר"ח ז"ל נראה דליתא דא"כ תקשי ליה לאביי הך ברייתא דאמאי אינו עובר הא אפי' נימא דברייתא איירי בשפדאו הגוי אח"כ כמ"ש התוס' מ"מ כיון שאם אינו פודהו עבר עליה השתא נמי עבר עליה אלא ודאי משמע דכל שנתקיים התנאי למפרע הו"ל חמצו של גוי שאינו עובר עליו ולומר דלאביי אינו עובר דקתני בברייתא לאחר הפסח קאמר ולעולם דבתוך הפסח עבר בב"י ומ"ש רש"י ז"ל דאינו עובר בפסח קא' היינו לרבא דס"ל דמכאן ולהבא הוא גובה זה ודאי דוחק:

שוב ראיתי להרמב"ן ז"ל במלחמותיו שכתב דלפום מסקנא דמוקמי' לפלוגתייהו דת"ק ור"מ בדר"י בין לאביי בין לרבא מכאן ולהבא הוא גובה דע"כ לא קאמר אביי אלא במקרקעי דכיון דאי זבין ואקדיש לא אתי מלוה וטריף אשתכח דהשתא הוא דקני ליה והשתא ל"ק לאביי הא ברייתא דגוי שהרהין כו' יע"ש וא"כ אפשר שדעת רש"י כדעת

הרמב"ן ולא תיקש' ליה מסוגיי' דשמעתין כנ"ל ומ"מ לפי דעת התוס' בד"ה שקונה ובפ' שה"ד ד"ה הנז' דס"ל דחמצו של גוי ברשות ישראל כיון שאחריותו עליו אסור בהנאה לאחר הפסח וכן הוא דעת הרז"ה ז"ל שם נר' ודאי דס"ל דאפי' בתנאי שאינו בידו לקיימו כל שנתקיים התנאי אינו עובר דאל"כ תקשי לאביי ברייתא אפילו נימא דמיירי בשפדאו ושלא כדעת הרדב"ז ואף לדעת התוס' ז"ל אפשר לומר דודאי לאביי דמפרש ברייתא דאם אמר לו הגעתיך עובר דקאי אזמן פריעה ס"ל דכל שנתקיים התנאי אינו עובר אמנם לרבא דמפרש ברייי' במעכשיו ואם אמר לו הגעתיך דקתני אזמן הלואה קאי ע"כ ס"ל דאפילו בנתקיים התנאי עובר דאל"כ הכי הו"ל לברייתא לומר ואם אמר לו הגעתיך והגיע הזמן ולא פרעו הר"ז עובר מדלא קתני הכי משמע דכולא מלתא תליא בזמן הלואה אם אמר לו הגעתיך ודוק:

ולעיקר קושיין דאקשינן לדעת רש"י ז"ל נראה לומר שדעת רש"י ז"ל דסוגיא דפרק כ"ש מיירי כגון שהחזירו ישראל לרשותו של גוי כל ימי הפסח שאין אחריותו עליו וכ"כ הר"ז ז"ל דהשתא לר"מ דס"ל יש' מגוי ל"ק משכון אעג"ב דחייב באחריותו כיון שהרהינו אצלו בסתמא מ"מ כל שהחזירו ביד בעליו ואין אחריותו עליו הו"ל חמצו של גוי ביד גוי ואינו עובר עליו ודע שדברי הר"ז ז"ל הללו נראה שלא כדעת הרב מג"א סימן הנזכר סק"א שכתב וז"ל ואפי' הפקידו ביד גוי אחר שאינו בעליו כו' ומשמע דאם הפקידו ביד בעליו אינו עובר ועיין בח"מ סימן ע"ב ס"ג דאפילו חזר והפקידו ביד בעליו מ"מ הו"ל בעליו כש"ח והוא חייב בגניבה ואבידה ע"ש מ"מ הוה ליה כמקבל אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי דשרי כמ"ש הטור בשם ר"ת ואע"ג דלא קי"ל בהא כר"ת היינו כשהישראל ייחד לו קרן זוית בביתו אבל בבית הגוי לכ"ע שרי עכ"ל ובס' חק יעקב חלק עליו וכתב דלא דמי לחמצו של גוי בביתו של גוי דלא קבלו ברשותו מעולם מה שאין כן בקבל ישראל הפקדון הו"ל כחמצו לענין ביעור אף שחזר והפקידו לו הוה ליה כחמצו של ישראל ביד גוי ואפילו לדעת ר"ת דייחד לו בית מהני שאני התם דיחד לו מתחלה ע"ש ודברי הרז"ה הללו מטין לדעת בעל חק יעקב ז"ל ושלא כדעת הר"ב פר"ח ז"ל ג"כ שכתב דזהו לדעת הרמב"ן אבל לפי שיטת ר"ת כיון שאינו שלו אלא שקבל עליו אחריות כל שהפקידו ביד גוי אחר א"צ לבער שהרי לדעת הרז"ה ז"ל כדעת ר"ת דיחד לו בית מהני ואפי"ה כתב דמיירי בשהחזירו ישר' לרשותו של גוי שאין אחריותו עליו משמע דאם אחריותו עליו אפי' חזר והפקידו ביד בעליו לא מהני הן אמת שלפי זה משמע דיחד לו בית לא מהני אלא בשיחדו מיד בקבלת הפקדון אבל אם יחדו לו אחר זמן לא מהני וכמ"ש הרב הנז' ואילו מדברי הרז"ה ז"ל משמע דאפי' יחדו לו אח"כ מהני מדכתב א"נ

במיחד לו בית כל ימי הפסח אף ע"ג דקביל עליה אחריות וצ"ל דכל ימי הפסח לאו דוקא דאם לא כן נמצאו דבריו סותרים כנ"ל ולפ"ז מ"ש בהגה אפילו חזר והפקידו ביד גוי אחר לאו למימרא דאם הפקידו ביד בעליו אפילו בקבל אחריותו עליו דמהני אלא ה"ט משום דס"ל דכל שהפקידו ביד בעליו אינו חייב באחריותו כדעת הרז"ה ז"ל ואפי' למה שפסק מרן בח"מ סימן הנז' דאם הפקידו ביד בעליו שהוא חייב באחריותו בגניבה ואבידה הכא מודה דאינו חייב כפי מ"ש הש"ך ז"ל דה"ט משום דקי"ל דשומר אבידה ש"ש הוי משום פרוטה דר"י והילכך כיון דקבל הנאה ממנו אפילו הפקידו ביד בעליו לא מהני וא"כ בגוי שהפקיד אצל יש' כיון דליכא משום פרוטה דרב יוסף כמ"ש התוס' בפ' ש"ה משום הכי אינו חייב באחריותו ודוק:

תו ק"ל קצת לדעת רש"י דאם כן ע"כ צ"ל דברייתא דלעיל דנפ"ל התירא בשלא קבל עליו אחריות מקרא דלא יראה לך פליגא אהך ברייתא דנפ"ל מקרא דלא ימצא דכל שאינו מקבל אחריות לא קרינן ביה מצוי וכ"כ הרא"ם ז"ל בפ' בא דהך בריי' פליגא אברייתא דספרי דמייתי רש"י ז"ל בפירוש החומש דנפ"ל מקרא דלא ימצא בבתיכם וכיון שכן ק"ל מהא דגרסי' בפ' כ"ש דכ"ג והרי חמץ דרחמנא אמר כו' ותנן ר"י הגלילי אומר תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל ז' שאני התם דא' קרא לא יראה לך שלך א"א רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ואידך תרי לך כתיבי כו' והשתא אמאי לא משני בפשיטות דר"י הגלילי נפ"ל מקרא דלא ימצא כדנפ"ל לאידך ברייתא ודוק:

ולשיטת ר"ת ז"ל דיחד לו בית אפי' בקבל עליו אחריות אין זקוק לבער הקשה הפר"ח ז"ל דא"כ כי ק"ל אהא דאמרינן יכול יטמון ויקבל פקדונו מן הגוים ת"ל לא ימצא דהא אמרת רישא שלך אי אתה רואה כו' אמאי לא משני דהא ביחד והא בלא יחד ותירץ הוא ז"ל דלא ק"מ דאנן בעינן למשכח שריותא אפילו ברשותו כדמוכח מקרא דשלך א"א רואה דהיינו ברשותו דאי ברשות אחרים אפילו שלו מצי לראותו ואהא קאמרינן אבל אתה רואה של אחרים ולהכי משני דמיירי בדלא קיבל עליה אחריות עכ"ד:

ולע"ד נראה דתי' זה אינו עולה לדעת הרא"ש ז"ל דס"ל כדעת רבינו ודעימיה דחמצו של ישראל ברשות גוי עובר עליו המפקיד כיון דעיקר הממון של יש' הוא ודעת הרא"ש ז"ל כדעת ר"ת דיחד לו בית מהני אפילו קבל אחריות וכמ"ש הטור ז"ל סימן ת"מ וא"כ לפי דעתו ז"ל תקשי דאמאי לא משני דהיתרא דשלך א"א רואה מיירי ביחד לו בית ושפיר איכא לאוקומי קרא הכי שלך אי אתה רואה אפי' ברשות אחרים אבל אתה רואה של אחרים ברשות אחרים כגון שיחד לו בית ולעיקר קו' נ"ל דאיכא למימר דמש"ה לא משני הכי משום דאי מיירי ביחד לו בית ל"ל מקרא דלא יראה לך תפ"ל מקרא דלא ימצא

כדנפ"ל לאידך בריי' דדחיקא ליה לתלמודא לומר דהנהו ברייתות פליגן אהדדי ואפי' לר"פ דקאמר דארישא קאי כבר כתבו התוס' דנפ"ל מסבר' ולא צריך קרא כנ"ל פשוט ומן האמור בזה מבואר דמ"ש עוד הפר"ח שלפי דעת רבינו דס"ל דחמצו של יש' ברשות גוי מיחייב לבעוריה משמע דה"ה ביחד לו בית וקבל עליו אחריות דמחייב לבעוריה דלותא דלא תליא הא בהא שהרי דעת הרא"ש ז"ל יוכיח דס"ל כדעת רבי' ואפי"ה הסכים לדעת ר"ת ז"ל דיחד לו בית מהני ומ"מ דעת רבי' ע"כ כדעת רש"י ז"ל מדלא הביא דין זה דיחד לו בית וכן נר' מדברי ה"ה ז"ל ודוק:

כתב הב"ח דלד"ה היכא דקבל עליו אחריות ולא יחד לו בית אלא קבלו ממנו בסתם אינו מועיל הפסק מחיצת י"ט לעשותו רשותו של גוי דשמא הגוי אינו חפץ שיהא מונח חמצו אלא ברשות ישראל כו' יע"ש והפר"ח חלק עליו יע"ש ולע"ד נראה עיקר כדעת הב"ח כדמוכח מההיא דאמר רבא בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו כיון דאילו מגניב ומתביד ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי כדידכו דמי ואם איתא אמאי ל"ק להו דיעשו מחיצת י"ט וסגי בהכי ודוחק לומר דמבתייכו לאו דוקא וה"ה מחיצת י"ט דכיון דעושה מחיצת י"ט נמצא דלאו בביתייהו הוא דזה דוחק ותו דלפי מה שהעלה הפר"ח דאפילו בלא קבל אחריות בעינן מחיצת י"ט וכן נראה שהוא דעת הטור ז"ל שמתחילה כתב בסתם דבעינן מחיצת י"ט אפילו לא קבל אחריות ואילו סמוך ונראה הביא מחלוקת רש"י ור"ת ז"ל וכתב שלזה הסכים הרא"ש ז"ל משמע שדעתו ז"ל דאפילו לדעת ר"ת ז"ל בעי' מחיצת י"ט אפי' לא קבל אחריות א"כ ע"כ דבעירו חמירא מביתייכו דקא' היינו לומר דאפילו מחיצת י"ט לא מהני דאי במחיצה מהני מאי האי דקאמר כיון דאילו מגניב הא בלא"ה נמי מיחייב כדרב ולומר דרבא פליגא אדרב הא ודאי ליתא דמנין לנו לומר כיון שבגמ' מייתי הא דרב כהלכתא פסיקתא ואם איתא לא הוה שתיק תלמודא מינה כנ"ל:

אפריון שלמה מה שהקשה דהפר"ח הבין מדברי רש"י שאף אם פדה אח"כ הנכרי מ"מ עובר בפסח על ב"י מספק וכו' ודברי רש"י סותרין זה את זה עיי"ש. ונלפענ"ד ליישב דהי' משמע לרש"י דהמשנה ובריייתא מסתמא מיירי שעשה כדין שביטל דכל הבודק צריך שיבטל נמצא שלא עבר בב"י כלל דממ"נ אם לא יפדה הנכרי אז למפרע הוי שלו ומהני ביטולו ואם יפדה הנכרי תו לא הוי כלל שלו מעולם ולא עבר אב"י רק אם לא פדה הנכרי אסור בהנאה דאין נאמן שביטל דחיישינן לערמה שיאמר שביטל אף שלא ביטל אבל כשפדה הנכרי תו אין הפסד לישראל כלל ותו נאמן לומר שביטל דע"א נאמן באיסורין בדבר שהוא בידו אבל הברייתא מיירי ע"כ שלא ביטל שהרי קתני דעובר בב"י

וע"כ שלא ביטל לכך מפרש רש"י שפיר דעובר בב"י מספק ותו אף שפדה הנכרי מ"מ החמץ אסור בהנאה דהלאו שכבר עבר עבר כנ"ל נכון:

שם

בטעם המלך מה שתמה על הרא"ש דמתחלה כתב דלכך בעי הרהינו משום דאל"כ לא גרע מחמצו של נכרי שהופקד אצל ישראל וכו' ואחר כך כתב דלאביי א"ש וכו' ולי נראה לפרש דבריו גם מה שהקשה על הרא"ש האור חדש בשם הפמ"א במה שתמה הרא"ש על הרמב"ם שהרי לאביי מיירי בהגיע זמן אחה"פ ותמה הפמ"א מנ"ל להרא"ש זה דלמא מיירי לאביי ג"כ בהגיע זמן ק"פ ונ"ל לומר דהנה הטעם שחמצו של נכרי שהופקד אצלו באחריות עובר עליו הוא מטעם גורם לממון כממון דמי ואף לרבנן דבכל דוכתא הוי לאו כממון מ"מ כאן גלתה התורה דהוי כממון והנה זה ודאי דזה דוחק לומר דמיירי שהתנה הישראל בפירוש שלא יהי' חייב אפי' באחריות פשיעה זה ודאי דוחק גדול דאטו בשופטני עסקינן שהנכרי יהי' מרוצה אף אם יפשע הישראל בחמצו אלא ודאי דמתניתין מיירי בסתם ולפ"ז הקשה קו' הפ"י במה דקאמר לאביי א"ש הא עכ"פ הוי חמצו של נכרי באחריות ישראל אך באמת י"ל דמתניתין מיירי בהגיע הזמן אחה"פ ולפ"ז בפסח עצמו אכתי לא נפקע שם הלואה ולפ"ז לא אמר שבהחמץ גרם לממון כלל דאם יאבד חמץ יהי' חייב לשלם מחמת שלוה ממנו תחלה נמצא דעיקר הגורם לממון אינו החמץ רק ההלואה רק אם הי' החמץ בעין הי' יכול לפטור בעצמו אבל כשאין החמץ בעין חייב לשלם מכח הלואה ולא מקרי גורם לממון רק בפקדון שהוי החמץ גורם לממון אבל כאן לא מקרי אחריות החמץ רק אחריות הלואה עליו ע"כ אינו עובר עליו ולפ"ז דוקא בהגיע זמן אחה"פ אבל בהגיע זמן ק"פ שכבר נפקע שם הלואה ומ"מ חייב באחריות פשיעה כיון דמיירי בקיבל סתם כמ"ש הח"י דבסתם חייב בפשיעה והרא"ש יסבור כהני דעות שגם בפשיעה לחוד עובר בב"י ע"כ לא מצי לפרש דמיירי בהגיע הזמן ק"פ לאביי דהא משמע דלאביי מיירי אף בלא הרהין וקשה הא עכ"פ הוי חמצו של נכרי באחריות ישראל וע"כ מיירי שהגיע הזמן אחה"פ ותו לא מקרי עליו אחריות החמץ רק אחריות הלואה וא"ש לאביי ושפיר הקשה הרא"ש על הרמב"ם אך כ"ז למאי דלא ידע מסברא דהרהינו אצלו ע"כ הוכרח לפרש דמיירי בהגיע זמן אחה"פ אבל כשמסיק סברא דהרהינו אצלו תו ניחא לי' לפרש דמיירי בין הגיע הזמן ק"פ בין אחה"פ ע"כ מוקי למתני' בהרהינו ובמעכשיו וצריך מעכשיו משום הגיע הזמן אחה"פ והרהינו אצלו צריך משום הגיע הזמן ק"פ דאז הוי חמצו של נכרי באחריות ישראל כיון דכבר נפקע שם הלואה תו מקרי אחריות החמץ עליו ושפיר כתב הרא"ש עליו דבעינן הרהינו אצלו

משום דאל"כ לא גרע וכו' משום דמתניתין מיירי אף בהגיע זמן ק"פ ומ"ש הרא"ש אח"כ כיון דאין אחריות עליו היינו להס"ד דמיירי בהגיע הזמן אחה"פ שאז לא הוי עליו כלל אחריות החמץ רק אחריות הלואה מקרי ומ"ש הרא"ש אח"כ דאחה"פ רוצה לומר הגעת הזמן אחה"פ היינו אף בהגעת הזמן אחה"פ אבל מ"מ להמסקנא מיירי גם בהגיע הזמן ק"פ וע"כ צריך הרהינו אצלו כנ"ל לפרש דברי הרא"ש ועיין בלח"מ ובהה"מ וסברא הנ"ל ראיתי שכתב גם הטעה"מ בסוף דבריו לענין אחר דיש חילוק בין למפרע גובה בין מעכשיו:

טעם המלך ג) **ז"ל** הרא"ש הך נכרי שהלוה לישראל על חמצו אוקימנא אליבא דרבא כשהרהינו אצלו ובאמר לי' קני לך מעכשיו כו' וכן נמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דאמר ליה מעכשיו לא גרע מחמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל ואחריות על הישראל ע"כ כונת הרא"ש דמשמע מהש"ס באוקימתא דאמרינן בדאמר ליה מעכשיו דלא חזר הש"ס מהאי אוקימתא דהרהינו אצלו וצריכין תרווייהו הרהינו ובדאמר ליה מעכשיו וקשה למה לי האי הרהינו בשלמא טרם שהודיע לנו הש"ס האי אוקימתא דמעכשיו שפיר צריכין לומר הרהינו מצד בעל חוב קונה משכון אבל כד ידעינן האי אוקימתא ומצד דאמר ליה במעכשיו הוי חמץ של גוי א"כ לכאורה לא צריכין לומר דאיירי בהרהון לכן אמר הרא"ש דלכך בעינן הרהון לא לארויי דבלי הרהון לא הוי חמץ של גוי דזה ליתא דהא אמר ליה מעכשיו אלא דבלא הרהון אף שהוא חמץ של גוי מ"מ עובר עליו מטעם שהוא ברשות ישראל ואחריות על הישראל לכן מוקים בהרהון ועיין בהר"ב ח"ה שעמד בזה על דברי רש"י דקאמר נמי באמת שמוקי ליה במעכשיו דאיירי נמי בהרהון והוכיח דברי רש"י מברייתא דפת פורני עיי"ש במהרש"א ברש"י ד"ה ל"ק מתניתין כו' ודברי הרא"ש צריכין אכתי ביאור דהוא קאמר הטעם דצריכין הרהון דזולת זה עובר עליו בבל יראה ובל ימצא דהוי חמץ של גוי ברשות ישראל ובאחריות ישראל והלא הרא"ש כתב בזה הענין בפירוש בסמוך וז"ל ולא נהירא לי דהא אמרינן לעיל אליבא דאביי אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה כו' אלמא אע"ג דבבית ישראל קאי אלא שאין אחריות על הישראל כו' ע"כ א"כ מוקי ליה המתני' בשאין האחריות על הישראל ומה שהוא לאביי לענין למפרע הוא לרבא בדאמר ליה מעכשיו א"כ למאי צריך למוקמי בשהרהינה אצלו לימא לעולם בשלא הרהינה אצלו אלא שאין הישראל קבל האחריות וכן מוקי ליה הרא"ש סיפא דמתני' דישראל הלוה לנכרי דאיירי בשאין האחריות עליו דאי באחריות עליו אפילו לא משכון של ישראל עובר עליו וכ"מ מתוס' בסוגיין ד"ה שקונה המשכון ע"ש וא"כ הרי צריכין לומר דהמתני' איירי שבפירוש לא קבל הישראל אחריות וא"כ

ברישא נמי ואמרתי בזה ב' דרכים הראשון הוא דהכי הוא סברת הרא"ש דודאי לאביי בהוי אמינא דלא הוי ידעי' כלל מהאי דהרהינה אלא דאנו היו למדין דמתני' איירי שעדיין הוא ברשותי' דישראל ע"כ צריכין למימר דלא קיבל עליו אחריות בפי' דאל"כ תקשי הא הוי חמץ של גוי ברשות ישראל ואחריות ישראל אמנם כד ידעינן האי תירוצא בהרהינא והיינו שהש"ס היה מוקי למתני' בהרהינא אליבא דרבא מטעם שיהיה חמצו של נכרי ואף שלבסוף לא מהני לן האי אוקימתא דהרהינו לענין זה דיהיה חמצו של גוי דהא גוי מישראל לא קני משכון וצריכין לאוקמי המתני' אליבא דרבא בדאמר ליה מעכשיו כי היכי דיהיה חמץ של גוי מדוע לן לנייד מאוקמתא של הרהינה אף שלא צריכין להאי דיהי' חמץ של גוי מ"מ צריכין לזה דלא יהיה ברשות ישראל ואמרינן המתני' איירי בשאחריות על הישראל ואפ"ה לא מחייב עליו הישראל כיון דהוי חמץ של גוי ברשות גוי וחמץ של גוי ברשות גוי אף שקיבל הישראל אחריות אינו עובר עליו כמבואר בסי' ת"מ וסיפא דמתני' אף שאיירי בשהרהינה הגוי אצל ישראל מ"מ ל"ק הא הוי חמץ של גוי ברשות ישראל ואף בלא קני משכון עובר עליו כקושיית תוס' אמרי' דאיירי שלא קיבל ישראל אחריות ול"ק קושייתינו רישא וסיפא תרתי הוא נימא גם ברישא שלא קבל ישראל אחריות זה ליתא דהגמ' רוצה לאוקמי המתני' בחדא גוונא דהיינו כל פעם האחריות על הלוה רישא הוא הישראל הלוה והוי האחריות עליו וא"כ קשה אמאי אינו עובר במעכשיו לכן לא נייד הש"ס מאוקימתא דהרהינו ואף שהוא באחריות ישראל מ"מ לא הוי ברשותו וסיפא הוי הנכרי הלוה אף שהוא ברשות ישראל מ"מ אין הישראל עובר עליו כיון דהוי באחריות נכרי ועיין בזה כי נכון הוא:

ומן האמור מוכח כדעת מג"א סי' ת"מ סעיף קטן א' שכ' וז"ל ואפילו הפקידו ביד גוי אחר שאינו בעליו כו' ומשמע דאם הפקידו ביד בעליו אינו עובר ועיין בח"מ סי' ע"ב ס"ג דאפילו חזר והפקידו ביד בעליו מ"מ הו"ל כמקבל אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי דשרי כמ"ש הטור בשם ר"ת ואע"ג דלא קיי"ל בהא כר"ת כו' אבל בבית הגוי לכולי עלמא שרי והרב חק יעקב סימן הנז' ס"ק ו' חולק על המג"א בזה וכתב דלא דמי חמצו של גוי ביד גוי דלא קבלו ברשותו מעולם משא"כ בקבל הישראל הפקדון הוה ליה כחמצו לענין ביעור. אף שחזר והפקידו לו הוי כחמצו של ישראל ביד גוי ואפילו לדעת ר"ת דיחד מהני שאני התם דיחד לו מתחלה ע"ש. ולפי דברי חק יעקב ליתא לדברינו בדברי הרא"ש דמה נימא דהרא"ש קאמר דרישא דמתני' איירי בהרהינה אצלו ולכן לא נייד הש"ס מהאי אוקימתא דהרהינה דהש"ס היה סובר דיותר מרווח לאוקמי בהרהינה ואחריות על ישראל הלוה ולכך אינו עובר אף שהאחריות עליו דהוי חמצו

של גוי בבית גוי יען שקונה למפרע שאיירי מעכשיו והא לדעת החק יעקב בכה"ג אף שהוא בבית גוי וחמצו של גוי עובר בבל יראה כיון שהיה מעיקרא ביד ישראל וק"ו הוא ומה חמצו של גוי ודאי אם בא ליד ישראל בפקדון עובר הישראל בבל יראה וב"י חמצו של ישראל מעיקרא לא כ"ש וע"כ דאיירי שהוא באחריות של נכרי וא"כ קשיא למאי אוקמא בהרהינא הא בלא"ה מיירי שהוא באחריות הגוי לימא שהוא ברשות ישראל והוי חמצו של גוי ברשות ישראל באחריות הגוי דאינו עובר וא"ת דכולא חדא מילתא היא דלדעת החק יעקב אם היה בשום אופן חמץ של ישראל ובא ליד גוי צריך הגוי לקבל האחריות דזולת זה עובר הישראל אף שהוא חמץ של גוי הכי נמי איפכא אף שהוא באחריות הגוי יען שהוא בשום אופן חמץ של ישראל צריך להיות ברשות הגוי לכן צריכין תרוייהו הרהינא ובהרהינא לחוד באמת לא סגיא אלא בקבל עליו אחריות נמי וזה ליתא חדא הרי עכ"פ מדברי הרא"ש מוכח איפכא דהא הרא"ש קאמר דלכן צריכין לאוקימתא דהרהינו דלא גרע מחמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל ואחריות על הישראל הרי כתב בהדיא שאיירי שאחריות על הישראל ועוד שאין המשמעות הדמיון הוא ואין הסברא נותנת דאף אי נקטינן כחק יעקב דאם היה באחריות ישראל וחזר והפקידו לבעליו לא נפיק מרשותיה דהוי כחמצו של ישראל יען שמידו באה וברשותו היה הטעם כאן דהוי באחריותו ואכתי היא באחריותו ומיד ישראל בא ליד גוי הו"ל כחמץ ישראל ביד גוי ולא מהני רשותו של גוי והרי כתב הרא"ש לעיל [ה' ב'] דמקרי ביתו של ישראל דלזה משאיל ליה הנכרי ביתו ושפיר מקרי ביתו של ישראל אבל אם האחריות על הגוי והוא חמצו של גוי באמת אף אם הוא ברשות ישראל מה בכך נימא איפכא דהישראל משאיל לגוי ביתו והוי נמי כרשותו של גוי ועיין בזה כי נכון הוא:

ולא תימא מה בכך באמת מוכח דברי הרב מג"א ולא כחק יעקב דבר זה לא יהיה קלה בעיניך שהרי הרב פה בענין שלפנינו הוציא מדברי הרז"ה כהרב חק יעקב ואולם אמרתי דיש לומר פי' אחר בדברי הרא"ש דהא הרב המחבר בתחלת דבריו חוכך בהאי שאם לדעת הרא"ש ובה"ג דאפילו אם רק חייב בפשיעה הוי אחריות וחייב לבערו והרי גם בגוי דאין לו דין שומרין מ"מ בפשיעה ודאי חייב הישראל וצריך להתנות דלא יהיה חייב אפילו בפשיעה וא"כ בסתמא לא דאף שאין חייב מדין שומרין היינו כשומר שכר אבל חייב כשומר חנם וא"כ י"ל דהכי כונת הרא"ש דודאי לאביי בהוי אמינא טרם שידענו מהרהינו והוי ליה ברישא דמתני' ברשות ישראל הלוה עכצ"ל דקבל בפירוש שלא יהיה אחריות על הלוה ישראל דאל"כ הרי חייב באחריותו בכל אופן אמנם כך נחתינן לסברא דהרהינו הרי הוא ברישא דמתני' שנכרי הלוה לישראל וישראל הרהינו אצל הגוי לא

צריך בפירוש להתנות שאחריות על הגוי דממילא הוא כיון שהרהינו אצלו יש לגוי דין שומרין ואפילו באונס חייב ואף שמשכנו בשעת הלואה ורוב פוסקים ס"ל שמשכנו בשעת הלואה פטור מאונסין ועיין בחו"מ סימן ע"ב היטב היינו ישראל מישראל אבל גוי מישראל דאין קונה משכון נעשה אצלו כפקדון וחייב עליו כל דיני שומרין וה"פ בדברי הרא"ש שכתב וז"ל וכן נמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דאמר לי' מעכשיו לא גרע מחמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל ואחריות על הישראל עכ"ל כונתו אם לא מתנה הישראל בפירוש שלא יהיה אחריותו על הגוי הרי האחריות על הישראל ואף שאין אחריותו עליו לחייב באונסין דהא אין הישראל חייב בדין שומרים לגבי גוי מדכתיב רעהו גבי שומרין מ"מ בפשיעה הרי חייב ולענין בל יראה וב"י צריך שיהיה פטור אפילו מפשיעה כדעת הרא"ש ובה"ג והרא"ש לשיטתיה בזה ולכך צריך אוקימתא של הרהינו אצלו והוי גבי גוי ואף אם לא התנה הישראל בפירוש שיהיה אחריות על הגוי ממילא הוא אחריות על הגוי והוי ברשות גוי ואחריות גוי ועיקר אוקימתא דהרהינא כדי שיהיה באחריות גוי בלתי תנאי מפורש וע"ז קאמר הרא"ש עוד שם בסיפא דמתני' דישראל שהלוה לגוי והרהינו הגוי החמץ אצל הישראל וז"ל וישראל שהלוה את נכרי ע"ח כו' ומיירי שאין האחריות המשכון שבידו עליו דאם האחריות עליו אפילו אם אין המשכון שלו עובר עכ"ל כונתו שאין כלל האחריות המשכון עליו אפילו שלא יחייב בפשיעה וזה צריך לפרט הישראל דבסתם כיון דהרהינו אצלו הוי האחריות על הישראל וחייב בב"י וב"י וזה נכון וברור. והיינו כפי שהסכים הרב חק יעקב סי' ת"מ ס"ק א' דלהני הפוסקים דצריך לבער אם חייב בפשיעה אם קבל הפקדון מגוי צריך להתנות בפירוש שלא יהיה אחריות פשיעה עליו דזולת זה הוי בסתם אחריות פשיעה עליו ומוכח מדברי הרא"ש כדעה זו:

ואולם אכתי לא יועיל לן האי פירושא אם מחזקינן כסברת הרב חק יעקב דהלא הרב מג"א סי' תמ"א ס"ק ג' הקשה וז"ל קשה הא אפילו הניחו ביד נכרי מ"מ אלו נאנס המשכון היה הישראל חייב לשלם כדאיתא בחו"מ סי' ע"ב וא"כ הו"ל ברשות ישראל וי"ל דהו"ל כמקבל אחריות חמצו של נכרי בביתו של נכרי דשרי כמ"ש סי' ת"מ אי נמי בדיניהם דיינינן ליה כמ"ש לעיל עכ"ל. ולפי דברי הרב חק יעקב לא יועיל לן האי תירוצא של הרב מג"א דהא הכא דהוי מתחלה חמץ של ישראל ולא דמי לחמצו של גוי ביד גוי דמתחלה היה של גוי אבל הכא הרי היה של ישראל ועדיין הוא באחריותו הרי לפי מה שפירש בדברי הרא"ש מוקי לי' נמי לרישא דמתני' בכה"ג דהרהינו אצל נכרי בסתם ולא אמר בפירוש שלא מקבל שום אחריות עליו אלא בסתם כיון שהרהינו

אצלו הוי לי' ברשות נכרי וקשה הא עכ"פ אם נאנס חייב הישראל באחריותו לענין אונס וכדידיה דמיא לפי שהוא חייב עכ"פ באונס וע"כ נמי דאיירי המתניתין בגוונא דהישראל אמר בפירוש דלא יהיה שום אחריות עליו ולמאי צריך הרהינו הא אף אם הוא ברשות ישראל כיון שאחריות על הגוי אין הישראל חייב עליו דהו"ל חמצו של גוי ברשות ישראל באחריות הנכרי וצריך לומר כתירוץ האחרון של מגן אברהם כיון דבדיניהם דיינינן ליה ובדיניהם אין הלוה משלם ואין הישראל חייב ואשר היה נ"ל לומר דמהאי טעמא פסק הרמב"ם דדוקא אם הגיע זמן קודם הפסח אבל אם הגיע זמן לאחר הפסח לא מהני מעכשיו דהרמב"ם היה ק"ל קושית המג"א דמאי מהני ליה שלמפרע הוא שלו הא עכ"פ הוי באחריות ישראל באחריות אונסין ולא נייח ליה בתירוץ המג"א הראשון דהוי חמץ של גוי ברשות גוי דסובר כהרב חק יעקב וכמו שהעיר הרב פה דגם רז"ה סובר כן ואף תירוץ האחרון של מג"א ליתא להר"מ ואף שקיימא לן דבדיניהם אזלינן היינו לחומרא ולא לקולא ולכן אמר הר"מ דדוקא בהגיע זמן קודם הפסח שרי אבל לא בהגיע זמן אחר פסח דבהגיע זמן אחר הפסח צריך לאיירי שבפירוש אמר הישראל שלא יהיה שום אחריות עליו ובזה סרה תלונות הרא"ש מעל הר"מ דהקשה עליו מהו"א של הש"ס דאמרינן בשלמא לאביי דאמר למפרע הוא גובה ניחא ולהרמב"ם מאי ניחא בזה דהא למפרע הוא גובה לא מעלה ולא מוריד אמנם לדידן שפיר אתיא דהא הרא"ש גופיה מודה דאף לדידן צריכין למימר דאיירי לאביי בשהתנה הישראל בפירוש שלא מקבל שום אחריות עליו וכן הי' סובר הרמב"ם נמי דכך כונת הש"ס דבהו"א אי מוקמינן כאביי מוקמינן באחר הפסח והטעם משום דלמפרע הוא גובה ואחריות על הגוי אמנם לדידן דמוקמינן בהרהינו ומשמע דאיירי בסתם ולא שהתנה הישראל שלא יהיה אחריות עליו אלא סתם וקשה קושית המג"א וע"כ דאיירי קודם הפסח ולא בפסח כלל והא דבעינן מעכשיו משום אסמכתא ודוק:

ודאתאן עלה נמי יש להעיר על קושית הרב המחבר פה מאי הקשה הש"ס ותסברא כו' איפכא מיבעי ליה לר"מ אינו עובר דלמא היינו טעמא דברייתא דד"ה עובר דברייתא איירי היכא דלא קבל הנכרי אחריות עליו אלא הוא באחריות ישראל ולכך עובר דאפי' אם למפרע הוא גובה הו"ל חמץ של גוי בבית ישראל באחריות ישראל דלכ"ע עובר דהשתא איירי בלא הרהינו והוי בבית ישראל ואמרתי דקושיא זאת היא רק לפי שיטת רבינו יונה הובא בראש"ש לעיל [ה' ב'] אבל לשיטת הגאונים שם דאם ישראל הפקיד חמצו בבית גוי והגוי קבל אחריות לק"מ דלפי דעת הגאונים אלו וכן הוא שיטת הר"ן לעיל [ה' ב'] ועיין שם בר"ן היטב א"כ קשיא רישא דברייתא דקתני ישראל שהלוה לנכרי

ע"ח ר"מ אומר עובר מאי טעמא דר"מ אף שלמפרע הוא גובה מ"מ הרי הוי חמץ של ישראל בבית גוי באחריות הגוי ומאי טעמא עובר ועכצ"ל דברייתא איירי שהחמץ הוא באחריות המלוה ולא באחריות הלוה וא"כ ה"נ דומיא דסיפא שהוא באחריות המלוה ובסיפא הרי המלוה הגוי וא"כ אמאי לד"ה עובר, כל זה בהוי אמינא דאיירי הברייתא בשלא הרהינו אבל כד ידעינן דהברייתא איירי בהרהינה איפוך הדברים דרישא דאיירי ישראל שהלוה לנכרי וא"כ הנכרי הרהין אצל ישראל ע"כ איירי שלא באחריות המלוה זולת באחריות הלוה נכרי דאל"כ קשיא איפכא לרבנן אף אי לא קני משכון הא הוי חמץ של גוי בבית ישראל באחריות ישראל ואמאי אמרי רבנן אינו עובר כקושית תוס' ד"ה קונה משכון וע"כ דברייתא איירי שהוא באחריות הלוה נכרי וכה"ג איירי הסיפא דברייתא נכרי שהלוה לישראל על חמץ והרהין הישראל חמצו בבית נכרי והאחריות על הלוה הישראל דאל"כ ליפלוג וליתני בדידה א"כ קשיא למאי צריך הש"ס לומר דנכרי מישראל ודאי ל"ק משכון לימא דקני משכון לר"מ ואפ"ה עובר משום דהוי באחריות ישראל. ולא מהני הא הוי חמצו של גוי בבית גוי באחריות היינו לדעת מג"א אבל לדעת חק יעקב והיא לדעת רז"ה לדברי המחבר פה אם החמץ היה מתחלה של ישראל ועדיין אחריות עליו לא מהני זאת ודוק:

והרב חידושי הלכות בתוס' ד"ה קונה משכון וז"ל מתני' דהכא ליכא לאוקמי בקבל אחריות דאל"כ לא הוי ליה למתני בהלוהו כו' אלא כולא בהפקיד ועייש"ה כונת המהרש"א בקושייתו מאי פריך הש"ס תנן נכרי ניהו נמי בהרהינא הא אמרת נכרי מישראל לא קנה משכון לימא טעמא דמתני' כולה משום אחריות סיפא דקתני עובר כיון דהוי באחריות ישראל ורישא דקתני אינו עובר משום דהוי באחריות דנכרי והלוה מהני הרהינו דהוי נמי ברשותו וע"ז משני הרב חדושי הלכות דא"כ ליתנא כולא בפקדון צ"ל נמי דלמלתא דפשיטא הי' נקט הרב ז"ל לשיטת הגאונים דחמץ של ישראל בבית נכרי ובאחריות הנכרי הישראל אינו צריך לבער דאל"כ מאי מקשה הרב ז"ל ניהו נמי די"ל דאיירי שהישראל קבל אחריות ולכך אסור בהנאה אחר הפסח מ"מ מ"ט רישא דמתניתין דנכרי שהלוה לישראל על חמץ דמותר בהנאה הלא קני המשכון והרי מרישא מקשה הש"ס וע"כ האי טעמא נמי אף שהוא חמץ של ישראל ולא קנה הגוי משכון מ"מ הרי איירי הסיפא שהוא באחריות [המלוה ישראל ה"נ רישא דמתניתין איירי שהוא באחריות המלוה והיינו הנכרי והוי חמץ של ישראל בבית גוי באחריות הגוי ואינו צריך לבער כשיטת הגאונים ואפילו לא כשיטת הר"ן דאף דהוא סובר נמי כשיטת הגאונים דאינו צריך לבער מן התורה מ"מ מדרבנן קנס ליה כן כתב הרב לעיל [ה' א'] עיין היטב

וע"ז משני הרב ח"ה דזה ליתא בלא"ה דא"כ כולא בפקדון הוי ליה למתני וע"כ דמצד קנין נגע בו ובהיפך הדברים דברישא קונה הגוי ובסיפא קונה הישראל ושפיר הקשה הש"ס:

ואנחנו בעניותינו אכתי יש לפקפק די"ל לעולם טעמא דמתני' כסברת הרב חידושי הלכות ובאחריות תליא מלתא ואפ"ה צריך לנקוט רק במלוה והיינו אם אמרינן כסברת הך פוסקים דבסתמא אם הישראל מקבל הפקדון מן הנכרי ול"ק אחריות בפירוש לא הוי אחריות עליו אפילו אחריות דפשיעה לא דאין כלל דין שומרין בגוי היינו דוקא לענין דין שומרין אבל אם הלוה על המשכון ודאי אבד מעותיו כנגד המשכון אם נאבד ונגנב בפשיעה וגדולה מזה רצו התוס' בשבועות [מ"ד א'] ד"ה שומר דאפילו באונס אבד כנגד מעותיו והיינו לדעת שמואל ואף דלא קיימא לן הכי מ"מ בפשיעה ודאי אבד מעותיו ואין בזה פקפוק וא"כ לכך בסיפא אסור בהנאה כיון דהוי אחריות על הישראל וברישא מותר כיון דנכרי חייב באחריות וע"כ כדעת ר"י והרא"ש לעיל דלא כשיטת הגאונים וא"כ קשיא רישא דאף דהוי ברשות גוי ואחריות גוי מ"מ הרי הוי חמץ של ישראל אמנם זה ליתא דהא כבר יעדנו בשם המג"א דאף אם הוא ברשות גוי ואחריות גוי היינו אחריות דפשיעה וגניבה ואבידה הא עכ"פ הישראל חייב לשלם אם יארע בו אונס וא"כ הישראל חייב דהוי באחריות ישראל בזה ורק הרב מג"א בדידי' תי' שפיר כיון דהוי חמץ של גוי ביד גוי באחריות ישראל אבל אי לא יאמר הכי הוי חמץ של ישראל ביד גוי באחריות ישראל דאחריות אונס על הישראל ואולם כ"ז לתירוץ הראשון בהרב מג"א אבל לתירוץ השני דבדיניהם דיינינן ליה אכתי שפיר כיון דאין הישראל חייב לשלם אפילו באונס ועיין:

אמנם באמת הרי קיימא לן כשיטת הר"י והרא"ש ודעמם דאף אם הוא ברשות גוי ואחריות גוי בכל הדברים כיון שהוא חמץ של ישראל הישראל עובר עליו ולא כשיטת הגאונים ומתחלה ל"ק קושית המהרש"א כלל ובאמת קצת תימה על המהרש"א ז"ל דלא העיר בזה כלל והקשה קושייתו כאלו הדין נתנה מסיני. ובאמת לא קיי"ל הכי וא"כ קשיא נמי קושית הרב המחבר מאי פריך הגמרא ותסברא כו' איפכא ולא שייך תירוצינו כאשר יעדנו דהוא דוקא לשיטת הגאונים אמנם לשיטת ר"י ודעמי' איפכא הוא ובחדושנו אשר

הלכה ח

תערובת חמץ עוברים עליו משום ב"י כו'. כתב ה"ה ריש פ' א"ע בפסח כותח הבבלי כו' ופרש"י ז"ל א"ע עלייהו בב"י כו' אמנם התוס' ז"ל שם משם ר"ת ז"ל חלקו על רש"י וכתבו דכיון דנפ"ל מריבוייא דכל מחמצת דוקא לאכילה דאתרבי מקרא מיחייב אבל לעבור עליו בב"י כיון דליכא ריבוייא לא מיחייב ואלו עוברים פי' מעל השולחן דאין

נאכלין ומשמע מדבריהם דדוקא מעל השולחן עוברין אבל להצניע מותר דכל דליכא ב"י לא מיחייב לבעורינהו וכ"כ התוס' בר"פכ"ש ד"ה ר"י דלר"ת מותר להשהות כותח הבבלי בפסח וכ"כ הרא"ש שם לחד תי' יע"ש אך התוס' ז"ל בריש פסחים כתבו משם רשב"א דאפילו לפירוש ר"ת דליכא ב"י בתערובת חמץ מיחייב לבעוריה מדרבנן והוכיח כן ממתני' דא"ע דמ"ח דתנן שאור ישרף והאוכלו פטור דברי ר"י והיינו חמץ נוקשה כדמוכח התם ואי מותר להשהותו אמאי ישרף ישהה אותו עד אחר הפסח יע"ש:

וצריך להבין לדעת התוס' דר"פכ"ש והרא"ש ז"ל דמה יענו להה"א דשאור ישרף וכן ק' לדעת הטור ז"ל שכתב בריש סי' תמ"ב דלרבנן אפי' לאו אין בו אלא איסורא בעלמא ולדבריהן מותר להשהותו שהרי הך מתני' ר"י היא דס"ל דח"נ אפי' לאו אין בו וכדקתני והאוכלו פטור ואפ"ה קתני ישרף:

וראיתי להר"ב מ"א ז"ל סי' הנז' שתי' לזה דלדעת הטור צ"ל דמתניתין מיירי בי"ט דלאפותה אי אפשר מכיון דאסור באכילה מדרבנן והטלה לצונן נמי לא מהני מכיון שהתחיל להחמיץ והילכך ישרף מיד עכ"ד ודבריו סתומים דא"כ אי מתני' מיירי בי"ט היכי קתני ישרף הא הו"ל הבערה שלא לצורך ואם נאמר דס"ל להטור ז"ל כדעת אחיו הר' יחיאל ז"ל שהביא בסי' תמ"ו דהמוצא חמץ בי"ט אם לא ביטל מעי"ט דיכול לשורפו כיון שיש מצוה בשריפתו וא"כ ה"נ גבי שאור שנתחמץ בי"ט כיון שלא היה בכלל הביטול מעי"ט יכול לשורפו מטעם מתוך כדי שלא יחמיץ ויעבור בב"י א"כ ק' דיאפנה בי"ט משום מתוך כיון שיש מצו' באפייתו כדי שלא יחמיץ ומאי אולמי' דאפיה מהבער' שהרי אפי' באפי' ובישול אמרי' מתוך כדמוכח מסוגיא דפ"ק די"ט ואף לדעת רבי' ז"ל שכתב בפ"א מה' י"ט דדוקא בהוצאה והבערה אמרי' מתוך אבל בשאר מלאכות לא היינו משום דרבינו דחה אותה סוגיא די"ט מכח סוגיא אחריתי וכמו שמבואר בהר"ב פר"ח שם יע"ש וכבר כתוב אצלי בזה במ"א:

אמנם לפי סוגיא די"ט עכ"ל דבאפייה ובשול נמי אמרינן מתוך וא"כ לפי אותה סוגיא תקשי דאמאי ישרף ותו שסברת רבינו הלזו נראה דיחידאה היא כמו שיראה הרואה לשם:

ומוהר"י איסקאפה ז"ל בס' ראש יוסף תי' דס"ל ז"ל דכיון שהגיע לשיעור קרני חגבים לר"י או הכסיפו פניו לר"מ מיד מחמיץ והילכך חשו חכמים שלא יאפנה שמא מתוך כך יחמיץ יעויין שם אך אכתי ק"ל מאותה שאמרו בפרק כ"ש דף ל"ו ע"א אין לשין עיסה ביין ושמן ודבש ואם לש רג"א תשרף מיד ופי' רש"י דאפי' לר"י דאמר מ"פ אין מחמיצין ל"ק הך דאיהו אין חייבין כרת על חימוצו קאמר ולא הוי חמץ גמור אבל חמץ

נוקשה מיהא הוי ואותו חימוץ הן ממהרי' להחמיץ ואי אפשר לשומרן והתוס' ז"ל בד"ה מ"פכתבו משם ר"ת דהך בריי' מיירי במ"פ עם מים דמ"פ עם מים ממהרי' להחמיץ ולא הוי אלא חמץ נוקשה וכ"כ הרא"ש והסמ"ג יע"ש והשתא ק' דלפי דעתם ז"ל דח"נ כיון שאינו חייב כרת לא מיחייב לבעוריה אמאי קאמר דישרף מיד ישהא אותו עד אחר הפסח דבהא לא שייכא תיר' ז"ל ובשלמא לדעת הטור ז"ל דס"ל דלר"א אסור להשהותו איכא למימר דר"ג ס"ל כר"א אך לדעת הסמ"ג והרא"ש לחד תירוץ דאפילו לר"א לא מיחייב לבעורינהו קשה:

ולכן נ"ל ליישב דס"ל ז"ל דמתני' דקתני שאור ישרף כו' היינו משום דר"י לטעמיה דס"ל דחמץ לאחר הפסח אסור בהנאה ד"ת דנפ"ל מתלתא קראי כדאיתא בפ' כ"ש והילכך לר"י כי היכי דח"נ בתוך הפסח אסור מדרבנן גזירה אטו חמץ ד"ג ה"נ איכא למגזר לאחר הפסח אטו חד"ג דאסור מן התורה משא"כ לר"ש דקי"ל כוותיה דחמץ לאחר הפסח אינו אסור אלא משום קנסא הואיל ועבר עליה בב"י ליכא למגזר אלא בחמץ גמור דעבר בב"י אבל בחמץ דרבנן לא וליכא למימר דנגזור ח"נ אטו חמץ גמור דהא הו"ל גזירה לגזירה והילכך קתני מתני' דישרף דלא נפקא לן מידי במאי דמשהי' אותו שהרי אפי' ישהא אותו לאחר הפסח אסור בהנאה כדכתבי' ומכח זה נראה שהוצרכו התוספ' ז"ל לומר דאפילו לר"י מותר ח"נ לאחר הפסח משום דאי הוה אסור לא הוה ק"ל מידי אמנם לדעת הטור ז"ל ודעימיה איכא למימר דס"ל כדכתיבנא (ובהכי הוה ניחא לי שרבינו ז"ל בפ"ה דין י"ג כשהביא דין שאור שהכסיפו פניו כתב ה"ז אסור לאוכלו והשמיט ישרף האמור במשנה משום דס"ל דההיא ר"י היא דלטעמיה אזיל כדכתיבנא אלא שה"ה ז"ל בפרקין דין א' כתב בדעת רבינו דח"נ אסור לקיימו יע"ש ועיין בהר"ב מ"ק) וההיא דפ' כ"ש א"ל דר"ג ס"ל כר"י ומש"ה קאמר דישרף מיהו ללישנא דישרף מיד ק"ק דמשמע דצריך לשורפו מיד הא להשהותו ולשורפו לא ואפשר עוד לומר דס"ל להרא"ש וסיעתיה כמ"ש התו' בר"פכל המנחות ד"ה אי לחד תי' דרחב"ג דקאמר מחמיצין בתפוחים ס"ל דמ"פ עם מים מחמיצין חמץ גמור ור"ל דקאמר אין חייבים על חימוצו כרת והוי ח"נ אתי כת"ק דרחב"ג ע"ש וא"כ איכא למי' דר"ג דקאמר ישרף מיד ס"ל כרחב"ג דהוי ח"נ ומ"ש דמיירי כשיש בו מים היינו משום דבאין בו מים לכ"ע אין מחמיצין כלל וכן מצאתי בתשובת הרשב"א שצידד לומר כן דאפשר דר"ג סבירא ליה כרחב"ג יע"ש מיהו אכתי ק' ממ"ש שם ד"מ ע"ב אמתני' דאין נותנין קמח לתוך חרדל או חרוס' ואם נתן יאכל מיד אר"ב מחלוק' לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת ד"ה ישרף מיד וכתב הרא"ש שם דמיירי בשיש בו מעט מים מעורב דאל"כ מ"פ אין מחמיצין וכ"כ ה"ה ז"ל בפ"ה וכל

המפרשים ז"ל והשתא לפי דעתם ז"ל דמ"פ עם מים הוי חמץ נוקשה היכי קאמר דישרף מיד ואף לפי מ"ש אינו אלא לרחב"ג דס"ל דהוי ח"נ ולית הלכתא כוותיה והיכי קאמר ד"ה ומהיותר תימה על הטור ז"ל דבסי' תס"ד כתב וז"ל חרדל או שאר טיבולין שיש בהן מים אין נותנין בהן קמח כו' ובשאר טיבולין כיון שאין חדין ודאי מחמיץ וצריך לשורפו מיד עכ"ד ואילו בסימן תס"ב כתב בפשיטות דמ"פ עם מים הוי ח"נ ואין בו כרת וא"כ כפי מה שפסק בסימן תמ"ב כרבנן דח"נ אפי' לאו אין בו ומותר להשהותו מדכתב ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל איך סתם וכתב דצריך לשורפו מיד והול"ל שישהא אותו עד אחר הפסח כמסקנת הרא"ש וצ"ע כעת:

ואשר אני אחזה ליישב בהציע שאול דלפי דעת הטור וסיעתיה דס"ל דמ"פ עם מים הוי ח"נ ואינהו ס"ל כר"י דח"נ לא אסור אלא מדרבנן אם כן ק"ט דקרא דכתיב במנחות בפ' ויקרא כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תאפה חמץ היכי משכחת לה דהא קרא במנחת מרחשת הטעונה שמן כתי' וא"כ הו"ל מ"פ עם מים ואין מחמיצין ובפרק כל המנחות דף נ"ו פרכינן לרבי יוסי הגלילי דאמר כל המנחה לרבות מנחת נסכים לחימוץ דמ"פ הן ומ"פ אין מחמיצין ומשני לה ופרש"י והתוספ' שם דבשאר מנחות ל"ק ליה דכיון דשמנן מועט יודע הי' שמגבלן במים דבלא"ה אי אפשר לגבל אבל מנחת נסכים שמנן מרובה וס"ד שאין בהן מים יע"ש והשתא לפי דעתם ז"ל תקשי להו קרא דלא תעשה חמץ דשאר מנחות נמי היכי משכחת לה כיון דמ"פ עם מים הוי ח"נ ובריש כל המנחות משמע בהדיא דשאור דר"י לר"י לא הוי חמץ לענין מנחות לעבור עליו בלאו דלא תאפה חמץ ולכן נ"ל דס"ל ז"ל דהא דאמרינן בא"ע דלר"י ח"נ אינו עובר עליו בלאו היינו דוקא בהנהו דקתני מתני' זומן ועמילן וקולן של סופרים דכל הני לאו בני אכילה נינהו וכמ"ש רש"י ז"ל דמ"ג ד"ה כותח וכן שיאור דר"י לר"י אינו ראוי לאכילה הואיל והחמיץ קצת ולא גמר להחמיץ וכמ"ש רש"י ז"ל בד"ה אתאן לר"מ משו"ה אינו עובר עליו אמנם בעיסה הנילושה בשמן ומים כיון דחזי לאכילה שהרי עבידי אינשי דעבדי הכי והתורה נמי אחשביה אכילה בכל המנחות הטעונות שמן הנאכלין לכהנים משו"ה אע"ג דאין חימוצו יפה כ"כ כעיסה הנילושה במים עבר עליה בלאו ומוכח להו הכי ממימרא דר"ל דקאמר עיסה שנילוש' ביין כו' אין חייבין על חימוצה כרת דכיון דקי"ל הלכתא כרבנן דר"א דח"נ דרבנן מאי אין חייבין על חימוצה כרת דקא' משמע דהא מילקא לקי כמ"ש הרא"ש שם מש"ה ס"ל ז"ל דאפילו למאי דקי"ל כרבנן דר"א הכא מודו דלקי מיהא וה"ט דלענין מלקות ילפי' ממנחות דכי היכי דהתם הוי מ"פ עם מים ואפי"ה הזהירה תורה שלא תאפה חמץ ה"נ לענין חמץ בפסח אבל כרת דחמיר לא ילפי'

מלאו וא"נ ס"ל לר"ל דאפי' רבנן דלא דרשי כל היינו דוקא גבי ערובין וח"נ דאלו עוברי' דאין סברא לרבות כיון דלא חזו לאכילה אבל עיסה הנילושה במ"פ עם מים כיון דחזי לאכילה אע"ג דאין חימוצו יפה כ"כ מרבינן ליה מריבויא דכל דבדבר שיש סברא לרבות אפי' רבנן דרשי כל כמ"ש התו' שם ד"ה מאן יע"ש ומשו"ה בכרת דליכא ריבויא דכי כל אצטריך לרבויי נשים דאי הוה כתיב כל לא הוה מרבינן מיניה נשים דאין סברא לרבות משום היקשא וכמ"ש התוס' שם אין חייבין על חימוצו כרת ובהכי אתו כהוגן דברי הטו' והרא"ש והרי"ף ז"ל שפסקו כרבנן דר"א דח"נ דרבנן והביאו מימרא דר"ל כלשונה דאין חייבי' על חימוצו כרת דמשמע דמילקא לקי כמ"ש הרא"ש בהדיא ועיין בס' ראש יוסף סי' תס"ב שנתקשה בזה:

גם מה שהקשה מוהראנ"ח ז"ל בס' מים עמוקים סי' ע"ג לדעת הרי"ף ז"ל דס"ל דמ"פ עם מים הוי ח"נ וכמ"ש הר"ן והרשב"א בסימן של"ג שזהו דעת הרי"ף א"כ איך כתב בא"ע דהא דתנן שכר המדי וחומץ האדומי בדאית ביה מיא עסקינן אבל לית ביה מיא לא וקי"ל מ"פ א"מ כו' הא שכר המדי וחומץ האדומי חשיבי ליה בגמרא חמץ נוקשה ע"י תערובת דאמרינן התם ת"כ דר"י כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי כו' מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו ר"א ואילו נוקשה בעיניה לא קתני ש"מ נוקשה לר"א לית ליה ולדעת הרי"ף ז"ל הא ע"כ אית ליה מדקתני חומץ האדומי יע"ש מה שתירץ שלכאורה יש להקשות עליו דכיון דמ"פ עם מים הוי פלוגתא דת"ק ורחב"ג אי הוי ח"נ או ח"ג א"כ מנ"ל לתלמו' דר"א ס"ל כרחב"ג אדתקשי ליה לר"י אך המעיין בדברי התו' שם בד"ה ואילו נוקשה יתיישב ואין להאריך ודו"ק:

האמנם כפי מ"ש נראה דלא ק"מ דמאי דקאמר תלמודא התם ואילו נוקשה בעיניה ל"ק היינו ההיא דזומן של צבעים וכל הני דקתני דלא חזו לאכילה דבהא הוא דפליגי אבל חומץ האדומי אע"ג דהוי מ"פ עם מים מודו כ"ע דעובר עליו בלאו כיון דהא מיהא חזי לאכילה וכמ"ש וממילא רויחא נמי קושין דאקשינן לעיל כמובן כנ"ל ליישב דעת הטור ז"ל:

וכפי זה נראה שאף לדעת הטור וסיעתיה דס"ל דח"נ דרבנן אפשר לומר דס"ל כדעת רבינו ז"ל שכתב בפ"ו דמצה שלשה במ"פיוצאין בה י"ח דלא מקרי מצה עשירה אלא בנילוש' ביין ושמן ולאפוקי ממ"ש הפר"ח ז"ל בסימן תס"ב סק"א שדין זה אינו אלא לדעת הרמב"ם דס"ל דמ"פ עם מים מחמיצין ומשמע דהוי ח"ג ולפיכך יוצא בה י"ח אבל לדעת התוס' שכתבו דמ"פ עם מים הוי ח"נ וכן דעת הטור ואינהו ס"ל דח"נ דרבנן אין קיום לדין הרמב"ם דאפי' נימא דעיסה שנילושה בשאר מ"פ הוי לחם עוני ולא מקרי

מצה עשירה אפ"ה אינו יוצא משום דקרא כתיב ושמרתם את המצות דבעי שימור ובלש במ"פ עם מים לא בעי שימור מן התורה יע"ש אכן כפי מ"ש אף הטור ז"ל אפשר דיודה בזה משום דמ"פ עם מים הוי ח"ג דבר תורה וסעד לזה ממ"ש הטור סימן תנ"ה וז"ל והרבה נוהגין שלא ליתן מלח בפת בפסח כו' וי"א שבלילה הראשונה אין ליתן בה מלח משום מצה עשירה וגם זה אינו שאינ' נקראת מצה עשירה כו' והשתא ק' דלפי מ"ש הטור סימן תס"ב דמלח דינו כמ"פ א"כ היאך התיר ליתן מלח בלילה הראשונה דל מהכא טעמא דמצה עשירה אפי' הכי אינו יוצא בה משום דקרא כתיב ושמרתם דבעי שימור ועיסה זו לא בעי שימור מן התורה דהו"ל ח"נ דאין איסורו אלא מדרבנן ולדעת הפר"ח ז"ל צ"ל דכיון דאין נותנים בה אלא מלח מועט הו"ל מ"פ מועטין ומים מרובין ומחמיצין ח"ג וכמ"ש בסמוך ודו"ק:

אלא שמדברי אביו הרא"ש ז"ל משמע דלא ס"ל לחלק בהכי ממה שהקשה בפר' כ"ש לפי מה שהבין בדעת הרי"ף ז"ל דמ"פ עם מים אין מחמיצין כלל ממ"ש בותיקא דבמיא ומילחא אסור אע"ג דהוי מ"פ עם מים ואם איתא דיש לחלק לפי דעתו בין מ"פ מועטין דהוי ח"ג ובין מ"פ מרובים דהוי ח"נ מאי ק"ל להרי"ף נימא דה"נ לדעת הרי"ף מ"פ מרובים עם מים אין מחמיצין כלל ומ"פ מועטין עם מים מחמיצין והיינו ההיא דותיקא דאורחא דמילתא מילחא דהוו מ"פ הוו מועטין אלא משמע דלא ס"ל לחלק בהכי ודו"ק:

אך דעת התוס' בפרק כ"ש בד"ה הנזכ' נראה דס"ל דמ"פ עם מים דינו כח"נ דכל הני דא"ע מדהוצרכו לומר דמתניתין איירי שהשעורים שורין אותן במים קודם שמשימין אותן ביין וכן נראה מדברי התוספות דפרק כל המנחות ד"ה אין מחמיצין יע"ש ולפי דבריהם צ"ל דר"י דס"ל דח"נ דרבנן ס"ל דמ"פ עם מים הוי ח"ג דאם לא כן ק' קרא דלא תאפה חמץ האמור במנחות הטעונות שמן ובהכי ניחא לי מאי דק"ל בדברי התוס' דפ' כל המנחות דנ"ג ד"ה אי דר"מ לר"מ כו' שהק' וז"ל ולקמן פליגי רחב"ג ורבנן אי מחמיצין בתפוחים כו' אבל במסקנא דקאמר לרבנן דהוי נוקשה ואפ"ה אמר רחב"ג דמחמיצין בתפוחים פליגי אי חשיב ח"נ כח"ג לענין לחמי תודה ושתי הלחם וקשיא ההיא דחולין דמשמע דלכ"ע חשיב חמץ כו' יע"ש וכן הקשו שם בחולין וק"ט לכאורה דמאי קושיא נימא דרבנן דרחב"ג דס"ל דאין מחמיצין בתפוחים ס"ל כר"י דח"נ אינו אסור אלא מדרבנן אמנם לר"מ דסבירא ליה דח"נ לוקין עליו ה"נ לענין לחמי תודה חשיב ח"ג והיינו דפריך אי דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוא אכן כפי מ"ש הנה נכון דעכ"ל דרבנן דס"ל דמ"פ עם מים הוי ח"נ לפי שיטת' ז"ל שכתבו לקמן דהא דמחמיצין בתפוחים מיירי במ"פ עם מים ע"כ דס"ל לרבנן דר"מ דח"נ לקי עליה דאי הוי דרבנן א"כ קרא דלא תאפה חמץ

דכתיב גבי מנחות היכי משכחת לה:

וא"נ אפשר לומר דס"ל דהא דאמר ר"ל עיסה שנילוש' ביין ושמן אין חייבין על חמוצה כרת היינו דוקא כשאין ביה רוב מים והכי דייק לישנא דנילושה דעיקר לישתה יין ושמן אלא שנתנו בו מעט מים אבל כל שנתנו בו רוב מים בתר רובא אזלינן ומחמיצין ח"ג והילכך בשאר מנחות ששמנן מועט לוג שמן לעשרון הזהירה תור' שלא תעשה חמץ כשיתנו בו רוב מים:

ובהא ניחא לי מה שהקשה מוהראנ"ח סימן הנז' לדעת התוס' דמפרשים אין מחמיצין כלל וההיא ברייתא דכל המנחות דאין מחמיצין בתפוחים ואמרינן עלה בגמרא דח"נ מיהא הוי מיירי במ"פ עם מים דא"כ לפי מאי דס"ד התם בתלמודא דמ"ד אין מחמיצין בתפוחים ס"ל דלא הוי חמץ כלל א"כ תקשי ליה דהא כמה מנחות שיש בהם שמן והזהירה תורה עלייהו לא תאפה חמץ משמע דבאים לידי חמוץ יע"ש ולפי מ"ש י"ל דהך ברייי' מיירי כשאין נותנים בו רוב מים אבל כל שרובו מן המים מודה דהוי חמץ גמור ואין זה דוחק שהרי לדעת רש"י ג"כ ס"ל דברייי' מיירי במ"פ לבד אבל כל שנותנים בו מים מודה דהוי ח"ג ומחמיצין בתפוחין וכמ"ש הרב ז"ל אלא דק"ק דא"כ מאי פריך אלא הא דתניא תפוח שרסקו ונתנו לתוך העיסה וחמצה הרי זה אסור לימא רחב"ג היא ולא רבנן ואמאי לא קאמר דאפילו רבנן היא ומיירי במ"פ עם מים דהכי מוכח לישנא דנתנו לתוך העיסה דמשמע שכבר היתה עיסה ונילוש' במים וי"ל ודוק:

מעשה חושב (**קנא**) ואם נאמר דס"ל להטור ז"ל כדעת אחיו הר' יחיאל ז"ל כו' דיכול לשורפו כו'. תמהני דעד כאן לא קאמר הר"ר יחיאל ז"ל אלא בחמץ דגן גמור דשייך לומר מתוך לר"י דס"ל דאין ביעור חמץ אלא בשריפה אבל בחמץ נוקשה לדעת הטור דלא חל עליו חובת ביעור כלל אפילו מדרבנן א"כ הרי אין כאן צורך כלל דהא מותר להשהותו ואפילו אם נדחוק לומר דלר' יהודה אסור להשהותו משום דגזר חמץ נוקשה אחר הפסח אטו חמץ דגן גמור אחר הפסח דאסור בהנאה וכמ"ש רבינו המחבר להלן מ"מ כיון דעכשיו אינו חייב בביעור כלל א"כ איך יעבור בחנם במלאכת הבערה זו אלאו דלא תעשה כל מלאכה כיון דסגי לי' בביעור אחר שאין בו מלאכה דזה ודאי בורכא לומר דלר"י חמץ נוקשה נמי אין ביעורו אלא בשריפה משום גזירה דחמץ דגן גמור שמא יעבירנו ע"י ביעור אחר דהא ודאי ליתא וא"כ איך ס"ד להתיר לו מלאכה דאורייתא אי ביו"ט מיירי ודוק:

(**קנב**) א"כ קשה דיאפנה בי"ט משום מתוך כו'. בפשיטות י"ל דכי היכי דאמר שם במסכת יו"ט דף ח' ע"ב בטעמא דאין מכסין דם כוי משום גזירה דהתרת חלבו ע"ש

וא"כ ה"נ י"ל דאי שרית לי' לאפויי ביו"ט ולמיטרח בי' במלאכה דאורייתא כולי האי יאמרו דאף באכילה שרי. ואע"ג דחמץ נוקשה אינו אסור אלא מדרבנן וחלב כוי אסור מדאורייתא להחולקים על הרמב"ם ז"ל (במאי דס"ל דספק דאורייתא אינו אסור אלא מדרבנן והם ס"ל דספיקא דאורייתא הוי מדאורייתא לחומרא מ"מ הא אמרינן בכוי דאם שחטו אינו מכסה את דמו משום חששא דהתרת חלבו אע"ג שיקיים בזה מ"ע מספק ועיין בתוס' עירובין דף ק' ע"א בד"ה מתן ד' כו':

הלכה יב

דבר שנתערב בו חמץ כו'. כת' ה"ה ז"ל דעת רבי' ז"ל שאפילו נתערב קודם הפסח אסור לאוכלו תוך הפסח דחוזר וניעור ויש חולקים בזה ואומרים דכל שנתערב קודם זמן איסורו אינו חוזר וניעור כו' וכן הוא דעת הר"ן ז"ל בתשובה סי' נ"ז שכתב וז"ל לפיכך נ"ל להלכה שכיון שאין באותן חיטין המבוקעו' אחד מס' שמותר לטחון הכל קודם הפסח ולאכול בפסח יע"ש וק"ל עלה מאותה שכתב הר"ן בפ' הנודר מן הירק דנ"ח אברייתא דקתני ר"ש אומר כל דשיל"מ כו' לא נתנו בהם חכמים שיעור וכל דבר שאל"מ נתנו בהם חכמים שיעור אמר ליה והלא שביעית לא נתנו בהם חכמים שיעור דתנן השביעית אוסרת בכ"ש א"ל אף אני לא אמרתי אלא לביעור וכתב הר"ן ז"ל אף אני לא אמרתי שהשביעית אוסרת בכ"ש אלא לענין שצריך ביעור לאוכלו קודם הביעור דכיון דאפשר לאוכלו קודם הביעור הו"ל כדשיל"מ אבל לא"ב כלומר אם נתערבו לאחר הביעור שאם יהיו אסורים תערובתן לא שרו באכילה בין במינ' בין שלא במינה בנ"ט עכ"ד והשתא ק' דה"נ אמאי התיר הר"ן לטוחנן קודם הפסח ולאוכלן בפסח הא כיון דיכול לאוכלו קודם הפסח הוה ליה כדבר שיל"מ דומיא דשביעית ויש לחלק ודו"ק:

מעשה חושב (קנג) והשתא קשה דה"נ אמאי התיר הר"ן לטוחנן קודם הפסח ולאכלן בפסח כו' הו"ל כדשיל"מ דומיא דשביעית. לא ידעתי מאי קא קשיא לי' הא קודם הפסח הוי דחמץ היתר גמור ואין נ"מ לן באותן חטים המבוקעות כלל במה שנתערבו דהא הכל היתר גמור הוא ומהיכא תיתי לומר דחייב לאכלו קודם זמן איסור חמץ ומשום הכי כשיגיע זמן איסורו בערב הפסח שפיר בטיל בס' משא"כ בשביעית דקודם הביעור אסורה השביעית לסחורה ולש"ד טובא א"כ בתערובות אסרינן לה בכל שהיא לענין מה שמותר עכשיו קודם הביעור משום דהו"ל דשיל"מ כמו בתחומין במקום ששניהם יכולים לילך (ולא דמיא האי מלתא דהר"ן למאי דס"ל לקצת מן הפוסקים דחמץ מקרי שמו עליו לענין דלא אמרינן היתרא בלע דוק ותשכח). וכיון דאין אנו דנין קודם הפסח על תערובות חטים המבוקעות א"כ לא שייך לומר דהו"ל דשיל"מ ולא בטיל בס' בערב

הפסח כשבא הזמן שעלינו לדון עליהן מה דינן ודוקא בשביעית שייך סברת הר"ן ז"ל כיון דאפילו קודם זמן הביעור יש בהן קדושת שביעית לכמה מילי משא"כ בחמץ. ודע שיש לי עדיין מקום עיון בדברי הר"ן האלו במ"ש לעיל דשאני שביעית משום דחלה עלי' קדושה לכמה מילי אפילו קודם זמן הביעור וא"כ כשנתערב קודם זמן הביעור אוסר בכל שהוא מטעמא דהו"ל דשיל"מ דקשה ע"ז ואמאי הרי לענין הדברים שאסורים פירות שביעית קודם זמן הביעור כגון לאיסור סחורה וכדומה הא לענין זה אין לה מתירין וא"כ הרי הו"ל למימר דבטלי ומותרין לסחורה וא"כ אמאי אוסרין בכ"ש לענין זה דצריך לאכלן קודם זמן הביעור הא כיון שכבר נתבטלה לענין מה דמותרת לסחורה משום דאין לה מתירין לזה א"כ הרי תו א"א לומר דאוסרת בכל שהוא לענין זה דצריך לאכלו קודם זמן הביעור וכמ"ש הצמח צדק לענין ביצה טרפה שנולדה ביו"ט ונתערבה באחרות דכיון דאיסור טרפה נתבטל תו א"א לומר דאיסור יו"ט לא בטיל וא"כ ה"נ ודוק:

פרק ה

הלכה ט

ולפיכך אמרו חכמים צריך אדם ליזהר בדגן כו'. כתב ה"ה ואע"פ שקשה לי למה לא כתבו הא דבצקות של גוים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה כו' עיין במרן הב"י סי' תנ"ד שכתב דמדהשמיטו הרי"ף והרמב"ם דין זה משמע שהם מפרשים כפירוש ר"ת דהא דר"ה מיירי שלשה גוי בפנינו במים שלנו ולא עירב בה שאור ולפיכך לא הוצרך לכתבו דמילתא דפשיטא יע"ש ולי נראה שהרי"ף ורבינו מפרשים כפרש"י ז"ל דמיירי אפי' בשלא לשה גוי בפנינו אלא שמכיר בהם שלא החמיצו ואפ"ה השמיטו הא דבצקות של גוים משום דס"ל דר"ה דאמר בצקות של גוים אדם ממלא כריסו מהם היינו משום דס"ל כמ"ז דאמר בפ' כל שעה דמ"ב דאם עברה ולשה במים שלא לנו או בפושרים מותר ומש"ה קאמר דאדם ממלא כריסו מהם ואע"ג דסתמא ודאי הגוי לשה במים שלא לנו אמנם לדידן דקי"ל כרב אשי דאם עברה ולשה אסור ה"נ ודאי דבצקות של גוים אסור משום חשש חימוץ ורש"י ז"ל נרגש שם מהא דבצקות של גוים וכתב וז"ל ולא דמי לבצקות של גוים דהכא בעינן למקנסי' משום דעבר אדרבנן יע"ש אמנם הרי"ף ורבינו ז"ל לא ניחא להו בהכי משום דס"ל דכיון דאפי' עבר ולש בשוגג אסור כדמשמע מדבריהם שכתבו סתם ושלא כדעת אבי העזרי שכתב הרא"ש שם ה"ה נמי בלשה גוי כנ"ל:

הלכה יב

ואם עברה ולשה כו' או שעשתה עיסה יותר משיעור חלה כו'. כתב ה"ה כל החלוקות שכתב רבינו הם מוסכמים חוץ מי שלשה בשמש שיש אוסרים אפילו בדיעבד כו' ק"ל טובא שהרי בחלוקה לשה עיסה יותר משיעור חלה נמי הא איכא מאן דאסר כמ"ש הרא"ש ז"ל בפ' כל שעה דקל"ב ע"ב וז"ל כתב הר' יונה היכא דלש עיסה יותר משיעור חכמי צרפת אוסרין העיסה אפי' בדיעבד ונראה לי להתיר כו' וכתב עליו הרא"ש ותמהני על מי שעלה בדעתו לאסור העיסה בדיעבד דהא תנן בפ' שתי הלחם לחם הפנים נילוש אחת אחת וכתיב ב' עשרונים יהיה החלה האחת ונהי שהחמירו חכמים שלא ללוש אלא עשרון אחת מ"מ היאך עלה על דעתם לאסור בדיעבד עכ"ד יע"ש:

וראיתי להפר"ח ז"ל סימן תנ"ו סק"ב שכתב וז"ל ובאמת תמהני על תמיהתו שהרי בפ' כ"ש אמרינן ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין ומשמע ודאי דל"מ למאן דאמר שאם לש את העיסה במים שלא לנו שהעיסה אסורה בדיעבד דהכא נמי יש לאסור בדיעבד אלא אף למ"ד דהתם העיסה שריא פשיטא דהכא מודה שאף בדיעבד יש לאסור כיון שהמים פושרים כו' ואלו במנחות תנן כל המנחות נילושות בפושרין אלא ע"כ דשאני התם כדמשני בגמרא אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינן זריזין וה"נ איתא בהדיא דב"ה מתירין לעשות פת עבה טפח שכן מצינו בלחם הפנים טפח ופרכינן אם אמרו בזריזין ובפת עמילה ובעצים יבשין כו' ומעתה איכא למימר דכיון דאיכא כל הני מעלות בלחם הפנים הותר ללוש אבל הכא יש לאסור אף בדיעבד ועוד נראה קצת ראיה דבפ' כל המנחות אמרי' אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחימוץ ופריך מנחת נסכים מי פירות הם ואין מחמיצין ומשני מנחת נסכים מגבלן במים והיא כשירה ופירש רש"י בשלמא שאר מנחות שאין שמנן מרובה נותנין בהם מים הילכך איתסר בהו חימוץ כו' הרי שהמי פירות עם מים ממהרים להחמיץ ואפ"ה היו לשין בהם לכתחילה ובפרק כ"ש אמרינן שאם לש ר"ג אומר תשרף מיד אלא ע"כ דזריזין שאני אלו דבריו יע"ש. והנה מה שהקשה מההיא דמי פירות עם מים שממהרין להחמיץ ולר"ג תשרף מיד ואפ"ה במנחות היו לשין בהן לכתחילה י"ל דסבירא לי' להרא"ש דע"כ ל"ק רבן גמליאל תשרף מיד אלא דוקא בעיסה שעיקר לישתה ביין ושמן ודבש אלא שנתערבו בה קצת מים והכי דייק לישנא דאין לשין דעיקר לישתה ביין ושמן אמנם במנחות כיון דשמנן מועט לוג שמן לעישרון ולשין אותה ברוב מים ה"נ דאין ממהרין להחמיץ וכ"כ הרב ח"ה גבי חלות תודה ורקיקי נזיר יע"ש והכי מוכח מהא דפרכינן בפרק כ"ש ברייתא דקתני ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין ומאי שנא ממנחות דתנן כו' ומשני אם אמרו בזריזין יאמרו

בשאין זריזין ואם איתא אדקשיא ליה מסיפא הו"ל לאקשויי אירשא דברייתא דקתני אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש דמ"ש ממנחות דלשין אותה ולשנויי עלה תי' דמשני אם אמרו בזריזין אלא מוכח דמרישא לא קשיא ליה דבלאו טעמא דזריזין ניחא ליה משום דשמנן מועט כמ"ש ועיין במ"ש הפר"ח ז"ל סי' תס"ב סק"ז והרב ראש יוסף שם מיהו מה שהק' מההיא דאין לשין בפושרין הא ודאי קשה טובא ולכן נ"ל ליישב דעיקר קושית הרא"ש ז"ל משום דאמרינן בפ"ב הלחם דף צ"ה ע"ב דלחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים וא"כ היינו דק"ל להרא"ש דאם איתא דבלש יותר מעישרון העיסה אסורה היכי שרי בלחם הפנים ללוש ב' עשרונות כיון דלישתן ועריכתן ליתא בזריזין ולא במקום זריזין ובהדיא אמרינן בפ' כ"ש דחטין של מנחות אין לותתין אותן משום דליתא בזריזין ולא במקום זריזין ואע"ג דפרכינן התם ומ"ש ממנחת העומר דתנן מנחת העומר לותתין אותה ומשני צבור שאני וא"כ לחם הפנים נמי הוי קרבן צבור ואע"ג דליכא בזריזין שרי דומיא דמנחת העומר וכ"כ התוס' במנחות דנ"ה ד"ה כל המנחות וז"ל ומכאן קשה דמשמע כל המנחות ואפי' לחם הפנים דהוו בכלל מנחות וההוא לאו במקום זריזין דלישתן ועריכתן בחוץ וי"ל דהא אמרינן בפ' כ"ש צבור שאני יע"ש איכא למימר דס"ל להרא"ש דמ"ש בגמרא דמנחת העומר לותתין אותה משום דצבור שאני היינו דוקא במנחת העומר משום דכל עסקין שלה נעשין ע"פ ב"ד קצירתה והבהוב שלה ולתיתה הכל בב"ד וב"ד זריזין הם כמ"ש רש"י ז"ל יע"ש אבל בלחם הפנים כיון דאינו עושה ע"פ ב"ד כי הוי קרבן צבור מאי הוי ושלא כדעת התוס' ומתניתין דקתני כל המנחות נילושות בפושרין איכא למימר דלחם הפנים לא הוי בכלל מנחות וא"נ כמ"ש התוס' במנחות דההיא מתני' אתיא כמ"ד מדת יבש נתקדש ולהך מ"ד לחם הפנים נמי לישתן ועריכתן בפנים דאי לא מיפסיל ביוצא אמנם לפום מאי דקי"ל כההיא מתני' דלחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים כמ"ש רבינו בפ' מה' תמידין ומוספין שפיר ק"ל להרא"ש דאיך היו לשין אותה בב' עשרונות וכי ק' לך אם כן היכי פרכינן אההיא דב"ה מתירין לעשות פת עבה טפח אם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזין הא לחם הפנים ליתא בזריזין ולא במקום זריזין י"ל דהתם אליבא דמ"ד מדת יבש נתקדש ולישתה ועריכתה בפנים קאמר והכי קא פריך דהיכי קא פסיק ר"ה למילתיה טפח שכן מצינו בלחם הפנים ומאי ראיה הא למ"ד מדות יבש נתקדשה לחם הפנים איתי' בזריזין וא"כ היכי פסיק ר"ה ותני למילתיה ומשום דבפי' אתמר הוצרכו לאותבי עלה אם אמרו בפת עמילה כו' וה"נ דהתם עיקר החששה היא באפייתה דמתוך שהיא פת עבה אין אפייתה נאפית במהרה וחיישינן שמא מתוך כך יחמיץ ומש"ה פריך עלה שפיר דלחם

הפנים שאני דכיון דאפייתה בפנים בזריזין מש"ה לא חיישי' דכיון דזריזין הם דייקי בה שפיר ומסיק את התנור יפה יפה כדי שתהא אפייתה במהרה ובהא ניחא לי מה שהרא"ש ז"ל לא הוק' לו מההיא דאמרינן ס"פכל המנחות לחמי תודה שאפאן ד' חלות יצא ופסקו רבינו ז"ל אע"ג דנמצא כל חלה מב' עשרונות ומחצה ואע"פכן אינה מחמצת והפר"ח כתב דהו"מ להקשות ג"כ מהך אמנם כפי מ"ש ניחא דכיון דלחמי תודה לישתן ועריכתן בפנים ש"ד משום דזריזין הם ודוק ואין להקשות דא"כ עוד היום תקשי ליה להרא"ש דאיך היו לשין לחם הפנים מב' עשרונות הא כיון דליתיה בזריזין ולא במקום זריזין יהא אסור ללוש לכתחילה כמו בפסח וכמו שאמרו בלתיתה דחטין של מנחות אין לותתין אותן משום דליתיה בזריזין אע"ג דבפסח גם כן אינו אסור אלא לכתחילה ואם לתת אם לא נתבקעו מותרות הא ודאי בורכא היא דבשלמא גבי לתיתה כיון דלא בא מפורש בתו' שיהא צריך לתיתה משום הכי אסרו ללתות כדרך שאסרו בפסח משא"כ הכא דקרא כתיב ב' עשרונים יהיה החלה האחת ומצותו בכך משו"ה לא אסרו במנחות וזה פשוט ואי קשיא לך הא אע"ג דבלחם הפנים ליכא טעמא דזריזין כמ"ש מ"מ הא איתיה לטעמא דאם אמרו בפת עמילה יאמרו בפת שאינ' עמילה י"ל דהך טעמא גרידא לא אהני לן למשרי מידי דבפסח אפילו בדיעבד אסור ותדע מדהוצרכו בפרק כ"ש לומר דטעמא דכל המנחות נילושות בפושרין משום דאף ע"ג דליתיה בזריזין איתיה במקום זריזין ואם איתא אמאי לא משני דה"ט משום דהו"ל פת עמילה אלא מוכח דהך טעמא גרידא לא מהני וכן מוכח מדברי התוס' דמנחות שכתבנו כנ"ל ליישב דעת הרא"ש ז"ל ודוק ומ"מ לדעת חכמי צרפת יש ליישב דס"ל דלחם הפנים כיון דקרבן ציבור הוא הו"ל כאלו איתיה בזריזין וכדעת התוס' ז"ל אך ק"ל לדעת חכמי צרפת מאותה שאמרו בפרק כ"ש לחם עוני פרט לחלות ואשישה כו' ואמר רחב"א אשפר אחת משתה בפר אשישה א' בששה מאיפה והשתא אם איתא לדעת חכמי צרפת ז"ל דבלש יותר משיעור עשרון עיסה אסורה א"כ מאי האי דקאמר לחם עוני פרט לאשישה הא אשישה הוי עשרון ומחצה ושתית עשרון ואפילו באכילה אסור משום חשש חימוץ אלא משמע דבלש יותר משיעור העיסה מותרת ומשום הכי הוצרכו למעוטי אשישה היכא דעבר ולש דאינו יוצא י"ח ויש ליישב בדוחק דאשישה דנקט בריי' לאו דוקא אלא כל שהיא רחבה יותר מדאי אין יוצאין בה אלא שמ"ש מוהר"ם בהגה סי' תנ"ד וז"ל טוב לכתחילה שלא לעשותה רחבה יותר מדאי דהוי כאשישה משמע דס"ל דאשישה דנקט ברייתא בדוקא היא דבאשישה אין יוצאין בה אלא דלכתחילה כתב שלא לעשותה רחבה יותר מדאי שלא יהיה נראה כאשישה ודוק:

וראיתי להר"ב תפארת שמואל בחי' על הרא"ש דנ"ה שהק' על מ"ש הרי"ף בפ' כ"ש אברייתא דאין אופין פת עבה וז"ל וה"מ בשאר י"ט אבל בימי הפסח אסור למילש ולמיפה יותר משיעור והיינו דאמר רבא קבא מלוגנאה לפיסחא והק' הר' הנז' וז"ל ותימה גדולה היא בעיני דאוסר למילש יותר משיעור עשרון ובריייתא קתני בהדיא אין אופין פת עבה ביום טוב וב"ה מתירין ואמרינן בגמרא מאי פת עבה פת מרובה ואמאי קרו ליה פת עבה דנפישה בלישה ופרש"י כשלשין אותה עבה העיסה כשהיא כולה ביחד הרי בהדיא דמותר ללוש יותר משיעור עשרון דאל"כ לא משכחת לה דנפישה בלישה וכ"כ הרמב"ן במלחמותיו דהך לישנא דקאמר אמאי קרו ליה פת עבה כו' פליגא אדרבא דאמר קבא מלוגנאה לפיסחא ואין לומר דס"ל להרי"ף כלישנא בתרא דקאמר ואבע"א באתריה דהאי תנא פת מרובה פת עבה קרו ליה שהרי בפ"ב דביצה כתב הרי"ף בהדיא כלישנא קמא יע"ש שהניחו בצ"ע ולי נר' ליישב דס"ל להרי"ף דלישנא בתרא דדחיק לומר באתרי' דהאי תנא לפת מרובה פת עבה קרו ליה לא קאי אלא אהך ברייתא דקתני אין אופין פת עבה בי"ט של פסח ומשום דס"ל להך לישנא כרבא דקאמר קבא מלוגנאה לפיסחא משו"ה הוצרך לדחוקי דבאתריה דהאי תנא לפת מרובה קרו ליה פת עבה אמנם אאידך ברייתא דקתני אין אופין פת עבה בי"ט דמיירי בשאר י"ט דעלמא אזיל ומודה ללישנא קמא דה"ט דקרו ליה פת עבה משום דנפישא בלישא ולא צרכינן לדחוקי נפשין ולומר דבאתריה דהאי תנא לפת מרובה קרו ליה פת עבה ומש"ה הרי"ף בפ"ב דביצה דקאי התם אברייתא דאין אופין פת עבה בי"ט כתב כלישנא קמא ואשמועינן אגב אורחין דטרחא דלישא נמי שרי כנ"ל נכון:

הלכה כג

כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמשו בהן חמץ ברותחין כו'. והנה הר"ן ז"ל בפרק כ"ש כתב וז"ל ומשם הר"ר יצחק אמרו דכלי אבנים אינן צריכין הכשר ומצא בתוספתא סמך לדבריו ע"כ וכ"כ הטור בסי' משמו וכ"כ הר"ר יונה בשיטה כ"י וז"ל ומשם הר"ר יצחק אמרו דכלי אבנים אין צריכין הכשר כלל מדתני בתוספתא דקדשי' כלי גללים כלי אדמה אין טעונים מריקה ושטיפה ואיני מבין דבריו כלל וכי קשין הן מכלי מתכות שהן צריכין הגעלה ועוד דהא תוספתא גופא משמע דמשבשתא היא דכלי אדמה בודאי בולעין הן ועל כרחין נראה דבתוספתא טעונין גרסינן ולא אינן טעונין עכ"ד ויש לדקדק על רבינו ז"ל דבפ"ח מה' מעה"ק דין ט"ו פסק כתוספת' הנז' שכתב וז"ל כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה אין טעונין מריקה ושטיפה אלא הדחה בלבד וכיון שכן קשה איך כתב כאן דכלי אבנים טעונים הגעלה הפך דעת הר' יצחק זצ"ל דס"ל כמ"ש הסמ"ג בה' חמץ לאוין

ע"ח וז"ל והא דתניא בתוספת' דזבחים כלי אבנים אינם טעונין כו' אלא מדיחן ההוא מדיחן הוי פיר' כמו מגעילן כלומר מדיחן במים רותחין וה"פ אין טעונים דין מריקה ושטיפה האמורה דהיינו מריקה בחמין ושטיפה בצונן אלא די בהדחה בלבד כו' יע"ש ומ"מ כל כי האי הי"ל לרבינו לפרש ועדיין צ"ע:

הלכה כד

כלי מתכות כו' שנשתמשו בהן חמץ בכלי שני כו'. הנה מדברי רבינו מבואר דס"ל דחום כלי שני יש בו כח להבליע ולהפליט ושלא כדעת יש אומ' שכתב הרשב"א בת"ה דצ"ב והר"ן סוף מסכת ע"ז דכלי ב' כיון שאינו מבשל אין בו כח להבליע ולהפליט וכתבו ז"ל שהרמב"ן הביא ראיה הפך דעת י"א מקערה שמלח בו בשר שאסרוה כדאיתא פרק כל הבשר משום דמליח כרותח אע"פ שאין במלח משום מבשל לגבי שבת ואפי' בדקא בעי לאורחא כדאיתא פרק כלל גדול וכתב על זה הר"ן וז"ל ולא הבינותי זה ששם פ' כלל גדול לא אמרו אלא שאין בו משום מעבד ואם התרו משום מעבד פטור אבל שלא יהא בו משום בישול זה לא שמענו עכ"ד וראיתי להפר"ח חי"ד סי' ס"ח ס"ק י"ח שתמה עליו מהא דפריך התם אמתניתין דמני באבות מלאכות המולחו והמעבד את עורו היינו מולח היינו מעבד ולא פריך היינו אופה היינו מולח ותו במאי דמשני אפיק חד מינייהו ועייל שרטוט משמע דמולח ואופה תרי ענינים נינהו לגמרי ואין במולח אלא משום מעבד דאל"כ הול"ל אפיק מולח שהרי נכללה תחת אופה אלו דבריו יע"ש ובעניותי אי מהא לא אריי' דאפשר לומר שלא כ"כ הר"ן דמולח משום מבשל אלא דוקא גבי בשר דרכיך ובר בישול הוא אבל גבי עור דקשה ולאו בר בישול לא מחייב במולח משום מבשל אלא משום מעבד ומשו"ה פריך היינו מולח היינו מעבד ועוד אחר המחילה רבה נ"ל דלק"מ שהרי בפרק כ"ג דע"ד ע"ב פריך התם היינו זורק היינו בורר היינו מרקד ומשני אביי ורבא דאמרי תרוייהו כל מילתא דהויא במשכן אע"ג דאיכא דדמין ליה חשיב ליה וא"כ משו"ה לא פריך הכא היינו מולח היינו אופה דכיון דהוו תרוייהו במשכן מליחה בעור ובישול בסממנים חשבינהו לתרוייהו באבות מלאכות ואף למ"ש התוס' שם דלא חשיבי מנפץ אע"ג דבמשכן היו מנפצין את הפשתן משום דהיינו דש ממש אלא שזה בתבואה וזה בפשתן אבל זורה ובורר ומרקד שלשה דברים הם ע"ש משמע ודאי דמליחה ובישול חשיבי ב' דברים כזורה ובורר שזה בישולו ע"י האור וזה בישולו ע"י מלח כנ"ל:

ולדעתי יש להביא צד ראיה לדברי הר"ן מהא דגרסינן פ' הקומץ רבה דנ"א תקריב מלח ואפי' בשבת והקשה הרב משנ"ל בפי"א מה' שבת דין ה' דלמאי אצטריך קרא הא קיימא לן דאין עבוד באוכלין ומדאורייתא ליכא איסור במליחת אוכלין ע"ש אכן כפי דברי הר"ן

ז"ל הנה נכון שמ"ש בגמ' אין עבוד באוכלין היינו לומר שאם התרו בו משום מעבד פטור אבל משום מבשל מיהא חייב מן התורה ומש"ה אצטריך קרא למשרי בשבת ובמקום אחר כתבתי עוד יישוב אחר באורך עיין בה' י"ט:

האמנם הא ק"ל טובא בדעת הר"ן ז"ל מדאמרינן פרק כ"ש דף מ' אמר ר"ח המבשל בחמי טבריה בשבת פטור פסח שבשלו במי טבריא חייב ופריך מ"ש בשבת דלא דתולדת אש בעינן וליכא כו' הרי מבואר דמבשל בחמי טבריא אע"ג דבישול גמור הוא אפ"ה פטור משום דבעינן תולדת אש ואם כן כ"ש וק"ו דמולח שאינו חייב משום מבשל דבר תורה כיון שאין בו תולדת האש. גם מהא דגרסינן בפ"ק די"ט די"א ר' אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא וכתב הר"ן שם אף על גב דבפ"ב אסר הערמה הכא משום שמחת י"ט התירו דאתי למימנע ולא שחיט יע"ש ואם איתא דבמליחה יש בו משום מבשל ד"ת היכא שרינן מלאכה דאורייתא משום שמחת י"ט כיון דאפשר למולחן בבת אחת כדשמואל והרי מליחת בשר ע"ג עור לא שרינן אלא מליחת צלי משום דלאו מעבד גמור הוא אבל אקדרה כיון דמלאכה דאורייתא היא לא שרינן משום שמחת י"ט כדאיתא התם ולכן נ"ל שודאי דעת הר"ן ז"ל דבמולח אין בו משום מבשל ד"ת משום דבעינן תולדת האש וכמבואר מההיא דהמבשל בחמי טבריא אלא שכונתו ז"ל לומר דמההיא דאמרינן התם אין עבוד באוכלין אין ראיה לומר דבמולח אין בו משום מבשל דמאי דקאמר התם אין עיבוד באוכלין לאו למימרא דשרי למלוח בשר בשבת כי היכא דתידוק מינה דמולח אינו מבשל דומיא דכלי ב' דאי יש בו משום מבשל היכי שרינן הא אע"ג דלאו תולדת אש הוא אפ"ה פטור אבל אסור מיהא דומיא דמבשל בחמי טבריא אלא התם לענין חיוב הוא דקאמר דאין בו משום מעבד לחיובי עליו דאם התרו בו משום מעבד אבל שלא יהא בו משום בישול זו לא שמענו דלעולם יש בו משום בישול גמור אלא דמדאורייתא אף על גב דמבשל גמור הוא אפ"ה פטור משום דבעי תולדת אש וזה מדוקדק בלשונו שכתב אבל שלא יהא בו משום בישול כו' ולא כתב בלשון הזה אבל שלא יהא חייב משום מבשל אם התרו בו משום מבשל משמע שאף הוא ז"ל אזיל ומודה דאינו חייב משום מבשל משום דלאו תולדת האש הוא כמו שכתבנו כנ"ל:

ובהכי סרו מהר כל תלונות הפר"ח ז"ל ודברי הר"ן ז"ל אינן סותרים למ"ש בפ"ק דחולין ובפרק ג"ה וכמ"ש הפר"ח ז"ל כנ"ל ודוק. ולענין עירוי אי חשיב ככלי א' מחלוקת ר"ת ורשב"ם שלדעת ר"ת עירוי חשיב ככלי ראשון ולדעת רשב"ם ז"ל חשיב ככלי ב' וכמבואר מדברי התוס' ז"ל פרק כירה אמתני' דהאלפס והקדרה ובסוף פרק השוכר ובסוף פרק כ"ש ועיין בפר"ח סימן הנז' מה שהאריך בזה וכתב ה"ה ז"ל פ' כ"ב מהלכות

שבת הלכה ו' שדעת רש"י ז"ל כדעת ר"ת דערוי מבשל ככלי ראשון וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה דצ"ב שדעת רש"י ז"ל כדעת ר"ת ויש לי מן התימה על מוהראנ"ח ז"ל שכתב בח"ב סי' ס"ח דלפי' ריב"ם שמפ' משם רש"י דדוקא דגי' שעלו בקערה מותר אבל נתבשלו לא ע"י עירוי לא חשיב כמו נתבשל לאוסרם לפי' ריב"ם ואפילו לר"ת שמפרש דעירוי ככלי ראשון ומבשל דהא דגים שעלו בקערה נמי עירוי הוא ואתמר עלייהו דמותר ואין סברא לומר דלריב"ם עירוי לאו ככלי א' ולהכי שרי אף ע"ג דבבישול אסור ולפי ר"ת דשרי ל"ש עלו ל"ש נתבשלו יע"ש והוא תימא איך עלה בדעתו לומר כן שהרי מבואר שדעת רש"י ז"ל דערוי ככלי א' כדעת ר"ת כמ"ש ואלו ריב"ם כתב משם רש"י דסבירא לי' דדוקא עלו אבל נתבשלו לא ודוק:

מעשה חושב (**קנד**) ואם איתא דבמליחה יש בו משום מבשל ד"ת היכי שרינן מלאכה דאורייתא משום שמחת יו"ט כו'. זה תמוה לכאורה דהא מדאורייתא אמרינן הואיל ואי מקלעי לי' אורחים כו' שהרי בהא דהאופה מיו"ט לחול קיי"ל כרבה דאינו לוקה מטעמא דהואיל כו' וא"כ הא לא עדיף המולח מהאי דהאופה מיו"ט לחול דאינו לוקה ואפילו איסורא דאורייתא ליכא בי' וכמ"ש הגאון המחבר עצמו לעיל בדף מ"ב ע"א וכמבואר בפסחים דף מ"ו ע"ב ומאי זה ענין למליחת בשר ע"ג עור דבמלאכת עיבוד לא שייך לומר לא הואיל ולא מתוך וצ"ע:

הלכה כה

כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ אין משתמשין בהן מצה כו'. פרק כ"ש ד"ל ע"ב התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ופרש"י ז"ל מדכתיב בחטאת וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר וראיתי להר"ב ברכת הזבח פרק דם חטאת דצ"ה שהקשה לדעת רבינו ז"ל שפסק בפ"ח מהלכות מעה"ק הלכה י"ד דבשאר קדשים חוץ מחטאת סגי לכלי חרס במריקה ושטיפה א"כ איך ילפינן דהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו מדכתיב בחטאת וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר אדנילף מחטאת נילף משאר קדשים דסגי בהגעלה וא"כ ע"כ גזירת הכתוב היא בחטאת דטעון שבירה אע"ג דיוצא מידי דופיו בהגעלה יע"ש שהניחו בצ"ע:

ולכאורה היה נראה לומר דלק"מ דתלמודא הכי מייתי דמדהתיר הכתוב כלי נחושת במריקה ושטיפה ובכלי חרס לא התיר ש"מ דטעמא הוא משום דאינו יוצא מידי דופיו וכמ"ש התוספות בד"ה התורה העידה ובפ' דם חטאת והלכך אף על גב דבשאר קדשים סגי בהגעלה לא ילפינן לשאר איסורים משום דשאני קדשים דהיתירא בלע ומשו"ה התירה התורה בקדשים בהגעלה והכי אמרינן בהדיא בסוף ע"ז רמי ליה רב עמרם לרב

ששת תנן השפודים והאסכלאות מלבנן באור והתניא השפוד והאסכלא מגעילן בחמין אמר לי' עמרם ברי מה ענין קדשים אצל גיעולי גוים הכא היתירא בלע התם איסורא בלע כו' והכי מסיק התם רב אשי במסקנא הרי בהדיא דגבי שפודין ואסכלאות אף על גב דבשאר קדשים סגי בהגעלה לא ילפינן מיניה לשאר איסורים משום דהתם היתרא בלע והכא איסורא בלע ואם כן ה"ה בכלי אף על גב דבשאר קדשים סגי בהגעלה לא ילפינן מיניה לשאר איסורים משום דהתם היתרא בלע והכא איסורא בלע אלא ילפינן מחטאת דמדלא התיר הכתוב בכלי חרס במריקה ושטיפה דומיא דכלי נחשת ש"מ דאינו יוצא מידי דופיו והלכך בשאר איסורים כיון דאיסורא בלע ואינו יוצא מידי דופיו לא מהני להו הגעלה וכן ראיתי בספר מקום שמואל שנדפס בקרב ימים שתירץ כן בפשיטות סימן ל"ז וכתב שנעלם מהר"ב בה"ז תלמוד ערוך דפ' בתרא דע"ז האמנם כד דייקינן שפי' נראה דאין תירוץ זה מחוור שהרי רבינו ז"ל בדין כ"ג כתב דסכינין מהני להו הגעלה ואלו בפ' י"ז מה' מאכ"א כתב דסכינין של גוים צריכין ליבון אם כן ע"כ דהיינו משום דס"ל דחמץ היתירא בלע מקרי ומש"ה מהני להו הגעלה דומיא דשפודין ואסכלאות גבי קדשים דמהני להו הגעלה מה"ט כמ"ש ה"ה וכיון שכן הדרא קושיא לדוכתי' דהיכי ילפינן מחמץ דהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו מחטאת אדנילף מחטאת נילף משאר קדשים דסגי להו בהגעלה ואי משום דהיתירא בלע א"כ בחמץ נמי תסגי בהגעלה מה אי טעמא דומיא דשאר קדשים ולכן נ"ל דתלמודא הכי מייתי דמדחזינן דלא התירה התורה כלי חרס במריקה ושטיפה ככלי נחושת ש"מ דכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו ואפילו לאחר הגעלה נשאר ממנו משהו והלכך בחטאת החמירה תורה משום משהו הנשאר שם בשאר קדשים התירה התורה בהגעלה משום דאע"ג דאינו יוצא מידי דופיו ונשאר בו משהו גזרת הכתוב היא גבי נותר דלא חל עליו שם נותר על אותו משהו והלכך בשאר איסורין ילפינן מחטאת דנאסר משום אותו משהו ולחומרא מקשינן ולא לקולא ועיין בספר צאן קדשים ודוק. ודרך אגב ראיתי לעמוד במ"ש הרא"ש בסוף ע"ז וז"ל ומיהו קצת נראה שסוף הלילה לבדו אינו מועיל אלא כולו שאם סוף הלילה לבדו גורם למה הצריך הכתוב בכלי חרס שבירה ומריקה ושטיפה בכלי נחושת אחר בישול חטאת למ"ד נט"ל מותר כי מיד שנעשה נותר נפגם טעמו ומותר מן התורה לבשל בו וי"ל כו' ומ"מ גזירת הכתוב היא שבירה בכלי חרס מריקה ושטיפה בכלי נחושת מידי דהוי כו' וה"נ אף ע"פ שאין בכלי אלא בליעת טעם פגום גזירת הכתוב היא עכ"ד. וק"ל עליו דהא דגרסינן בזבחים דצ"ז ע"ב תנו רבנן חטאת אין לי אלא חטאת כ"ק מניין ת"ל קדש קדשים יכול שאני מרבה את התרומה ת"ל אותה פרט לתרומה דברי ר"י כו' ופריך עלה בגמ'

ותרומה לא בעי מריקה ושטיפה והתניא קדרה שבישל בה תרומה לא יבשל בה חולין ואם בישל בנ"ט אמר אביי לא נצרכ' אלא לדאמר מר בישל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי כו' והשתא לדעת הרא"ש דגזירת הכתוב היא גבי חטאת דאפילו נפגם טעמו בעינן מריקה ושטיפה משא"כ בשאר איסורים מאי פריך בגמרא ותרומה לא בעי מריקה ושטיפה ודחיק לשנויי דקרא איצטריך לבישול במקצת כלי ואמאי לא משני בפשיטות דכי מיעטיה קרא לתרומה ממריקה ושטיפה היינו היכא דנפגם טעמו דומיא דחטאת דאיירי קרא וקאמר דדוקא בחטאת טעון מריקה ושטיפה אע"ג דנפגם טעמו אבל תרומה אם נפגם טעמו ועבר עליו לילה אחד לא בעינן מריקה ושטיפה ובריייתא דקתני אם בישל בנ"ט ע"כ מיירי היכא דלא נפגם טעמו ואפשר ליישב דתלמודא התם בעי לשנויי אליבא דר"מ דס"ל בפרק השוכר נ"ט לפגם אסור דאם כן לדידיה על כרחין דסבירא ליה או כר"י דאותה אתא למעוטי תרומה או כר"ש דס"ל ק"ק אין טעונים מריקה ושטיפה וכמ"ש תרומה והא פריך דתרומה לא בעי מריקה ושטיפה והתניא כו' וא"כ לר"מ אפילו נימא דקרא בנט"ל מיירי מ"מ הא איהו ס"ל דנט"ל אסור ודוק:

טעם המלך ד) **יש** לי להקשות על דברי הרב וצאן קדשים דטעמא דר"מ משום דחטאת במשהו ושאר קדשים ליתא במשהו. וכי שערו בזה וידעו מה שיצא מדופני הכלי ומה שלא יצא ודאי אי מצד נותן טעם באוכל שנתבשל אח"כ נגע בה. שפיר הסברא דלא נשאר בכלי אלא משהו ר"ל שבהגעלה יוצא כ"כ מהבלוע שלא נשאר בו בלוע כ"כ שיתן טעם באוכל והיינו משהו שבכל פעם נתבטל בששים או אפילו יותר משש‍ים אמנם הכא הרי נגע בו הכתוב שלא יהיה נותר בכלי לבער הנותר מן העולם בין לשיטת תוס' שם שלאחר זמן הנותר צותה התורה מו"ש בין לשיטת הר"מ [הלכות מע"הק פ"ח הלכה י"ד] שעקב אכילה צוה התורה מו"ש שלא יבוא לידי נותר מ"מ הרי צוה התורה שלא יהיה נותר ואיך שייך משהו בזה. וצ"ל שסברת משהו הוא שלא נשאר כל כך בהכלי שיחול עליו איסור נותר היינו שנשאר רק משהו והוא חצי שיעור וזה נגד השכל. דמי חדר תוך הכלי לראות דלא נשאר בו משהו בענין שאפילו חצי שיעור לא נשאר וכי שייך זה בכל הכלים בין שהוא כלי קטן בין שהוא כלי גדול ואמרינן שמשהו נשאר ולא יותר ועוד לפי דעת צ"ק דמשום משהו נגע בו והיינו דילפינן מניה לחמץ בפסח שהוא נמי במשהו תינח חמץ שאר איסורים מ"ט וצ"ל דבאמת בשאר איסורים מהני הגעלה גבי כלי חרס וא"כ לפ"ז מאי מקשה הש"ס בפסחים [ל' ב'] מתנור שעשה בו אלי' על רב הלא רב איירי בחמץ ואסור במשהו אמנם התם גבי תנור מודה רב וזה יש לדחות קצת דהא עכ"פ מדרבנן יהיה אסור אף אם נשאר משהו ועוד מהיכי תיתי לן לומר דגבי

חטאת משהו אסור ולא גבי שאר קדשים. ורש"י דא"ל חולין [ק"ג ג'] קדשים במשהו אסור בכל הקדשים סבירא ליה הכי דבאמת מקשינן כל הקדשים להדדי מהקישא דזאת תורת חטאת עיין זבחים [צ"ח ב'] ובאמת אי הוי אמרינן דבכל קדשים משהו מותר רק בחטאת אסרה תורה משהו. יהיה מפורק בזה קושי' תוס' על רש"י זבחים [צ"ח ב'] ד"ה לא נצרכה כו' עיין עליו. ואולם היה קצת להעיר בזה דהתוס' ריש פרק ד"ח [צ"ב א'] בד"ה יכול הקשה היאך ילפינן דמתקדש בבלוע בכל הקדשים מהקישא וממעטי' לענין כיבוס מאי פסקא דלמא איפכא דממעטי' קדוש בבלוע ומרבי' ניתוז וכיבוס והיה לו לומר דמסתמא ממעטי' כבוס דלא מצינו בכה"ג בכל התורה כולה ומרבינן קדוש בבלוע כיון דמצינן בכה"ג דבלוע אוסר בטעם כעיקר בשאר איסורין וכדומה ואף אם ט"כע ל"ד דלא ילפינן מגעולי נכרים וב"בח ונזיר מ"מ הרי מצינו שאסרה התורה גבי הני ואמרינן דדמי להני משא"כ כיבוס לא מצינו בשום מקום וא"כ לפ"ז מה שלא מצינו בשום מקום לא אמרינן דהקשה התורה קדשים לשאר חטאת וכיון שלא מצינו איסור משהו בשאר איסורים א"כ מהיכי תיתי נאמר דהוקשו כל הקדשים לחטאת ולומר דבכל הקדשים משהו אסור ואמרינן דבכל הקדשים משהו מותר. ובהמבואר יש לתרץ הר"מ הנ"ל מע"הק דפ' כר"ח דחטאת פסולה בין שהי' שעת הכושר בין שלא הי' שעת הכושר אין טעון כיבוס והקשה התי"ט והרב ברכת הזבח לפ"ז ע"כ אותה להאי צריך ואיך פסק כרבי יהודא דאמר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים טעון מ"וש מדאיצטרך אותה והרי אלה תרתי דסתרי המה לפי הש"ס זבחים [צ"ב ב' וצ"ו ב'] ואומר אני דהרמב"ם היה סובר דאף בלא אותה ילפינן קדשים קלים דטעון מ"וש מהקישא דכל הקדשים הוקשו לחטאת ולענין מ"וש ילפינן מני' דהא עיקר מו"ש משום הגעלה ומשום טעם כעיקר וכמו שאמרו חכמים מידי דהוי אג"נ עייש"ה. ורק שגבי קדשים צריכין נקיון גדול ואפי' שטיפה צריך וילפינן מני' רק לענין כלי חרס שישברו לא ילפינן מיני' דהחילוק הוא כיון דכתיב בחטאת יקדש לומר דמשהו אסור ובזה לא מקשינן שאר קדשים לחטאת והא דלא אמר ר"י טעמי' משום היקשא דאמר מדאיצטריך אותה למעט תרומה ל"ק כלל כיון דבאמת אית ליה אותה למעוטי תרומה דהוא סובר כר"ע לעיל דדוקא בשלא היה שעת הכושר אין טעון כיבוס וא"כ אותה למה לי ואיצטרך אותה למעט תרומה וא"כ ממילא מוכח דשאר קדשים איתקש והיינו שהוכיח להקישא והא דאצטריך למעט תרומה לשתוק כלל מאותה מהיכא תיתי ירבה תרומה ר"ל דסבירא ליה לר"י טעם כעיקר דאורייתא ומתורץ בזה קושית הרב פלתי דהקשה מאי הקשה הש"ס ממתני' דלא יבשל בה חולין דלמא ס"ל לר"י טעם כעיקר לאו דאורייתא ולפי באורינו שפיר הקשה הש"ס

דא"כ ל"ל כלל אותה דעיקר הדין שמעינן מההיקש אם לא דריש כר"ש דקודש הקדשים דוקא ללמוד מני' דבזה לא אתקיש וראיה נכונה בזה לדברי הר"מ [הל' תרומות פט"ז הלכה י"א] דפסק דתרומה אין צריך הגעלה והשיג עליו הראב"ד מסוגיא דהכא דמוכח דצריך הגעלה וזה ליתא לדברינו דסוגיא דהכא קאי לפי שמוכח מר"י טע"כ דאורייתא אבל אנן קיי"ל טעם כעיקר דרבנן ואפילו מדרבנן א"צ הגעלה ע"ש בכ"מ דוק:

ולפי מה שהעלנו דאתי נכון דדוקא חטאת איתא במשהו ולא שאר קדשים. נבאר נמי תלונותינו השנית על הצ"ק שהעמדנו עליו מה יועיל לנו שמוציא מכ"ח הבלוע בענין שלא נשאר כל כך טעם שיתן טעם בבישול מכל מקום ישאר נותר בעולם ומי ישער בשעלו דלא נשאר כ"א חצי שיעור בשלמא בכלי נחושת יוצא הכל אבל בכלי חרס אם אינו יוצא מי יודע היכן הדבר מגיע ואף שיכולין לשער שיוצא רוב הבלוע בענין שאינו נותן טעם מ"מ בלוע הנשארת היכן יכלנו לשער אם יש בו כזית אם אין וא"א לצמצם הדבר וא"כ אכתי מאי חילוק יש בין שאר קדשים לחטאת הכי לענין נותר. אמנם לאחר העיון י"ל דשיטת הר"מ כך היה בסוגייתינו דהנה באמת ראיתי דבר חדש מה שלא הרגיש בזה אחד מכל נושאי כלי הרמב"ם דבמריקה ושטיפה לחוד כתב הרמב"ם בהל' מע"ק שמריקה ושטיפה צריכה להיות עקב אכילה והיינו טרם שהבלוע נעשה נותר ואולם בשבירת כלי חרס גבי חטאת לא כתב הר"מ מזה מידי דאימת יהיה השבירה וכל דיני השבירה כתב הרמב"ם דצריך להיות בעזרה עיי"ש בהרמב"ם הל' מע"ק הל' י"ד משמע מסידור לשונו הצח דדוקא גבי מו"ש בעינן עקב אכילה ולא גבי שבירת כ"ח גבי חטאת והלא דבר הוא. ואומר אני דר"מ היה סובר דמב' טעמים צוה התורה הכא מ"וש האחד כפשוטו שלא יבשל בה בישול אחר ובליעתו יהיה נותר ויאסור התבשיל והשני שלא יעשה נותר ויבער מן העולם ולכן סובר הרמב"ם דיהי' עקב אכילה שלא יבוא לידי נותר כלל דהא הבלוע אם לא יגעיל וישטוף בעל כרחך יבוא לידי נותר לכן צוה התורה מריקה שהיא הגעלה ושטיפה שהיא הנקיון יותר הצריכין גבי קדשים משום חומרא דקדשים שלא יבוא כלל לידי נותר ולא יהי' רגע אחת שעברנו על לאו דלא תותירו כל זה בכלי נחושת דיוצא מידי דפיו מכל וכל אבל גבי כלי חרס דאינו יוצא מידי דפיו וע"כ נשאר משהו. ולפי מה שהערנו המשהו הזאת היינו שישאר אפילו כזית ולא נקראת משהו אלא לענין זה שאינה נותנת טעם בבישול שנתבשל בה אח"כ הצריך התורה השבירה לאו מפאת טעם השני לבער הנותר מן העולם דמאי אהני לן שבירה זו דהא נבלע עכ"פ בחרסין וכמ"ש התוס' ד"ה אלא קדירות עיי"ש סוף הדבור אלא משום טעם הראשון כדי שלא יאסור התבשיל שנתבשל בה אח"כ ולית ליה תקנה

בהגעלה כיון דנשאר בו משהו והרי בחטאת אוסר משהו בתבשיל ולפיכך לא מצריך הר"מ שיהיה שבירה עקב אכילה דלמאי צורך דעקב אכילה הוא צורך שלא יהיה נותר וזה דוקא במו"ש ולא בשבירת כלים ובעינן רק השבירה שלא יתבשל בה בישול אחר ודי לנו אם שברי' מתי ששברי' כל זה בחטאת דאוסר במשהו אבל בשאר קדשים דאינו אוסר במשהו מיהו דבעינן מריקה ושטיפה מפאת ב' טעמים שלא יתבשל אח"כ ויאסור בבלוע גדולה בנותן טעם וגם להוציא מידי נותר במה שיכלנו מ"מ שבירת כלים ללא צורך דמגעילין גם כלי חרס ואף אם אינו יוצא מידי דפיו ונשאר משהו הרי אינו אוסר התבשיל שמשהו אינו אוסר אם לאו בנותן טעם ואף אם נשאר כזית והוי נותר מ"מ לא ישבר דהאי שבירה לא יועיל. לא מעלה ולא מוריד דהא עכ"פ נבלע בחרסין ובאמת יש לי בסוגיא זו אריכות דברים הרבה בענין נט"ל ומשהו ושלא כדרך הנאתן דאם שלא כדרך הנאתן אסור נט"ל נמי אסור והרי בקדשים שלא כדרך הנאתן אסור כדמוכח מש"ס פסחים [כ"ו א']. ולפ"ז מסולק קושי' הרא"ש והתוס' ע"ז שהביא הרב המחבר פה דהקשו הא נט"ל הוא דהלא אסור נט"ל דהרי שלכד"ה אסור והוא עצמו נט"ל ואולם אנכי פה כרושם דברים בעלמא ואנכי שונא האריכות פה שאין מקומינו:

אלא מניחן לאחר הפסח ומבשל בהם. כתב ה"ה פסק כשמואל דפליג אדרב דאמר ישברו כו' הנה התוס' בפ' כ"ש ד"ל ד"ה אמר רב קדרות כו' כתבו וז"ל בפ"ב דע"ז גבי עכבר' בשיכר' אשבוחי משבח מספ"ל אי קסבר רב נט"ל מותר ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח ואי ס"ל מותר אפ"ה קאמר הכא כו' בדיעבד שרי אבל לכתחילה אסור ועוד דהתם שרי לפי שפוגם טעמו כמו שהוא בעין אבל הכא אינו פוגם אלא מחמת ששהא בדופני הכלי עכ"ל. והנה לכאורה נראה מדבריהם דלתי' הב' לא שני לן בנט"ל בין דיעבד לכתחילה ואם הדבר כן ק' דאכתי תיקשי להו דשמואל דקאמר אשוו זבינייכו אכדייכו ואי לא דרשינן להו כר"ש דמשמע דלר"י קדרות בפסח ישברו ואמאי הא הוה ליה נט"ל ושמואל ס"ל דנט"ל מותר אפילו היכא שאינו פגום אלא מחמת ששהה בדופני הכלי וכדאיתא בפ' אין מעמידין דל"ו דקאמר התם א"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא זליפתן של כלים אוסרתן היינו דכי אתא ר"י בר שמואל ואמר דרש רב שמן ר"י ובית דינו התירוהו קסבר נט"ל מותר וכ"כ התוס' שם ד"ה בשלמ' לשמואל דסבר דנט"ל מותר שיהיה מחזיק דברי רבי שמלאי יע"ש הרי דאף בזליפת כלים שאינו פוגם אלא מחמת ששהא בדופני הכלי אפ"ה ס"ל לשמואל דנט"ל מותר וכן ק' למאי דקאמר בגמ' ואזדא שמואל לטעמיה דא' שמואל להנהו דמזבני כנדי כו' דת"ל דשמואל לטעמיה דס"ל נט"ל מותר ולכאורה היה נראה לומר דאף לתי' הב' אזלי ומודו דיש לחלק בין לכתחילה

לדיעבד אלא דמה שהוצרכו לתי' הב' לומר דהכא גבי קדרות ס"ל לרב דאפילו בדיעבד אסור הוא משום מאי דפריך בגמ' ולישהינהו אחר הפסח וליעבד להו שלא במינן ומשני גזירה דילמא אתי למיעבד בהו במינן והשתא אי טעמיה דרב דאמר ישברו היינו משום אסור לכתחילה גרידא ק' דהיכי גזרינן שלא במינן אטו מינן כיון דבמינן גופה אינו אסור אלא לכתחילה ומדרבנן הו"ל גזירה לגזירה משו"ה הוצרכו לומר דהכא מודה רב דנט"ל אסור אפי' בדיעבד דהשתא גזרי' שפיר שלא במינן אטו מינן אמנם לשמואל דקאמר אשוו זבינייכו כו' ל"ק להו דאיכא למימר דאע"ג דשמואל ס"ל דנט"ל מותר היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחילה אסור וא"כ אי משום טעמא דנט"ל מותר נהי דשלא במינן מותר משום דהוה ליה גזירה לגזירה כמ"ש אבל במינן מיהא אסור לכתחילה וא"כ משום הכי הוצרך שמואל לומר דרישנא להו כר"ש אך כד מעיינין שפיר אין זה נכון ממ"ש התוס' בדיבור שאחר זה וז"ל ור"י מפרש דכיון שהקדרות של חרס אם יהיו אסורים ואין להם תקנה זה חשוב דיעבד ואע"ג דלענין איסור קדרה שאינה בת יומא אסרי' לה אע"פ שאין להם תקנה משום דהתם בלע איסור הרבה אבל הכא ליכא אלא משהו והואיל שלא במינן הוא יכול לבטלו וכדיעבד דמי עכ"ל. ולפי הנראה ודאי שדעת ר"י ז"ל כתירוץ הב' ולא כתי' הא' שכתבו דהיינו טעמא משום דנט"ל לכתחילה אסור שהרי לדעת ר"י כיון דהקדרות של חרס ואין להם תקנה וליכא אלא משהו חשיב דיעבד וכן נראה דעת רש"י ז"ל שכתב בד"ה אמר רב וז"ל ועוד דקי"ל נט"ל מותר הרי דס"ל דלמאי דקי"ל נט"ל מותר קדרות בפסח אינן טעונין שבירה אע"ג דלכתחילה מיהא נט"ל אסור אלא משמע דס"ל דהכא חשיב דיעבד כיון שהם של חרס וליכא אלא משהו וכתי' ר"י ז"ל וכיון שכן הדק"ל לדשמואל אמאי אצטריך לטעמא דרשינא להו כר"ש ת"ל דאיהו ס"ל דנט"ל מותר ויש ליישב בדוחק דאיצטריך לטעמא דר"ש לאשמועי' דאפי' בקדירות הידועים לנו שנשתמשו בהן חמץ הרבה אפ"ה שרי ודוק ודע שמדברי ר"י הללו שכתבו התו' ואע"ג דלענין איסור קדירה כו' נראה דס"ל דטעמא דקדירה שאינה בת יומא אסורה והמאכל מותר הוא משום דנט"ל לכתחילה אסור ומש"ה אסור לבשל בה לכתחילה ואם עבר ובשל מותר:

האמנם התוס' בפ' בתרא דע"ז בסוף דע"ו ע"א ד"ה מכאן ואילך כתבו וז"ל ויש לתת טעם מה ראו להתיר המאכל ולאסור הקדירה לפי שהקדירה היה בה איסור גמור תחילה אבל המאכל לא נבלע בו איסור מעולם יע"ש וא"כ לפי דבריהם ז"ל כונתם נראה דל"ק להו מידי מקדירה שאינה בת יומא דהתם לאו משום טעמא דלכתחילה הוא אסור אלא משום דבלע איסור גמור תחיל' ומהתימה למה שראיתי בהגהות אשירי שם שכתב משם

ר"י וז"ל אבל קדרה אי שרית בה לבשל כו' אבל אין לומר הטעם דאין להתיר לבשל בקדרה לפי שזה היה לכתחילה ונט"ל לכתחילה אסור דהא כיון שטעונין שבירה הו"ל כדיעבד כר"י עכ"ל. ויש לתמוה שהרי מדברי ר"י שכתבו התוס' מבואר דס"ל דטעם דקדרה שאינה בת יומא אסור הוא משום דנט"ל לכתחילה אסור דאל"כ לא תיקשי להו מידי וצ"ע והחכם השלם הרב ועצום כמוהר"י אשכנזי ז"ל הקשה לדברי התוס' בתי' הא' שכתבו דה"ט דרב דאמר קדרות בפסח ישברו משום דנט"ל לכתחילה אסור ממ"ש התוס' באותו פרק דכ"ו ע"ב ד"ה בין חדש וז"ל אע"ג דזוז"ג דוקא בדיעבד מותר כדמוכח ס"פכל הצלמים זוז"ג דהכא חשיב כדיעבד דאם יאמר חדש יותץ יפסיד התנור עכ"ל וא"כ הכא נמי כיון שהקדרות של חרס אין להם תקנה אלא שבירה חשיב דיעבד ואיך כתבו התוס' דחשיב לכתחילה ואף אם נאמר דהתו' בההיא דחדש יותץ ס"ל כתירוץ הב' שכתבו הכא מ"מ אכתי קשה דלפי תירוץ הא' דהכא מה יענו לקו' דהתם והנה לדברי התוס' היה אפשר לומר דס"ל דקדרות של חרס יש להן תקנ' בחזרת כבשונות וכמו שכתב הרא"ש שכן דעת התוספ' ואם כן כיון דאיכא תקנתא בחזרת כבשונות חשיב כלכתחילה ממ"ש גבי תנור שהסיקו בקשין של כלאי הכרם דלית להו תקנתה כלל אפי' בחזרת כבשונות משום שדרכו להסיקו כל שעה מבפנים ולאו כפנים חדשות דמי כמ"ש התוספ' לקמן ד"ה התורה העידה יע"ש ומ"ש התוס' משם ר"י דקדרות של חרס כיון שאין להם תקנה אלא שבירה חשיב דיעבד אפשר דס"ל דכבשונות לא שכיחי והילכך חשיב כמי שאין להם תקנה מיהו הדבר הק' הוא לדעת הר"ן ז"ל שכתב כתירוץ הא' שכתבו התו' דה"ט דרב משום דנט"ל לכתחילה אסור וכתב וז"ל ואע"ג דלרב אי אפשר שלא לשבור הקדרה אפ"ה לא הוי כדיעבד ואלו בההיא דתנור כתב דה"ט משום דכיון דלית ליה תקנתה אלא בנתיצה כדיעבד דמי ולדעתו אין לומר כמ"ש לדעת התוס' שהרי מדברי הר"ן ז"ל בההיא דהתורה העידה על כלי חרס כו' מבואר דס"ל דחזרת כבשונות לא מהני בקדרות של חרס ולכן נראה ליישב דלא דמי דבשלמא בההיא דתנור דמה שאסרו חכמים זוז"ג לכתחילה לאו היינו משום גזירה דלא ליהנו באיסור תורה דהתם ודאי אי שרינן ליה ליהנות מן התנור שהסיקו בקשין של כלאי הכרם לא אתי למיטעי ליהנות מן האיסור עצמו דבהא ודאי לא טעו אלא דכך רצו חכמים לומר דלכתחילה לא יהנה מהאיסור והילכך כיון דלית ליה תקנתא אלא נתיצה חשיב דיעבד משא"כ הכא דכיון דטעמא דקדרה שאינה בת יומא אסורה לכתחילה לבשל בה הוא משום גזירה אטו בת יומא כדאיתא בסוף ע"ז אם כן בשאינה בת יומא אתי לבשל בבת יומא ואדרבא בקדרה של חרס כיון דלית להו תקנתא איכא למיגזר טפי אטו בת יומא כיון

דלא משכח להו תקנתא כנ"ל והר"ן ז"ל כתב ליישב קו' התוס' בשם יש מי שתי' דלא מצינן למיפשט מהכא משום דאפילו מאן דאית ליה נט"ל מותר ה"מ באיסורין שהם אוסרים בנט"ל אבל חמץ שאוסר במשהו כיון שאין הולכים בו אחר נתינת הטעם אפילו נט"ל אסור יע"ש וראיתי להר"ב ת"הד סי' קכ"ח הביאו מרן הב"י סי' תמ"ז שכתב שגדול אחד נסתפק היכא דהוי משהו וגם נט"ל אי אסרינן דאיכא למימר דאף האוסרים מודו בהכי וכתב שנר' לו להוכיח קצת שאין לחלק מדברי המרדכי יע"ש ויש לי לדקדק דתיפשוט ליה מדברי הר"ן הללו שהרי הר"ן כתב בסמוך לזה דסתם קדרות של חמץ אי אפשר שיבא לידי נתינת טעם שסתם קדרות אין משתמשין בהם חמץ הרבה והכריח כן מהא דפריך בגמ' ונשהינהו לאחר הפסח ונעביד בהו שלא במינן יע"ש וא"כ אם איתא דהיכא דהוי משהו וגם נט"ל כ"ע מודו דשרי אם כן איך כתב דטעמיה דרב משום דנט"ל אסור בחמץ הא כיון דליכא אלא משהו כ"ע מודו דשרי ודוחק לומר שדעת יש מי שתי' שכתב הר"ן כדעת הרמב"ן שכתב שם הר"ן שהאריך בליקוטיו לתרץ קו' זו הא דפריך בגמרא ונשהינהו לאחר הפסח ומשמע שלדעת הרמב"ן קדרות של חמץ נמי יש בהן בכדי נתינת טעם דכל כי האי הי"ל להר"ן לפרש ותו שכשדחה הר"ן דברי יש מי שתירץ הי"ל לדחותם מהאי טעמא נמי כיון שלפי דעתו קדרות של חמץ אין בהם כדי נתינת טעם גם ממ"ש הטור סי' הנז' שדעת רש"י דנט"ל מותר בפסח נראה שדעתו דאין לחלק בהכי שהרי משמע ודאי שמ"ש הטור כן הוא ממ"ש רש"י בד"ה אמר רב ז"ל ולית הלכתא כוותיה מתרי טעמי כו' ועוד דקי"ל נט"ל מותר וזה משעברו עליו ימי הפסח הופג טעמו עכ"ל וכן כתב הרב ב"ח שמדברי רש"י הללו הוא שכתב הטור כן והשתא אם איתא דהיכא דהוי משהו וגם נט"ל כ"ע מודו דשרי אין ראיה מדברי רש"י הללו כלום דשאני קדרו' בפסח הוי משהו ונט"ל שהרי דעת רש"י דקדרות של חמץ אין בהן כדי נ"ט וכנראה בהדיא ממ"ש בד"ה ולעביד בהו וז"ל דחמץ שלא בזמנו במשהו מותר והאי משהו חשיב להו עכ"ל ומשו"ה כתב רש"י דלית הלכתא כוותיה דרב דכיון דקי"ל נט"ל מותר אע"ג דבחמץ בפסח החמירו היכא דאיכא תרתי לא מחמרינן ולעולם היכא דיש בו כדי נ"ט ס"ל לרש"י דאסור:

אמנם אחר העיון קצת נראה דלא ק' מידי דודאי מה שנסתפק הר"ב תה"ד היינו טעמיה משום דכיון דחמץ בפסח במשהו אינו אלא מדרבנן איכא למימר דכי החמירו דנט"ל אסור בפסח היינו דוקא היכא דאם היה טעמו לשבח היה אסור מדאורייתא אמנם במשהו כיון דאינו אלא מדרבנן משום דהו"ל דבר שיל"מ וא"נ משום דלא בדילי אינשי כולי' שתא כמ"ש ז"ל הו"ל תרי דרבנן וכולי האי לא מחמרינן וא"כ מדברי הר"ן שכתב

בשם יש מי שתי' אין ראיה כלל דהתם אליבא דרב קיימינן דס"ל דהלכה כר"י דמין במינו במשהו ומדאוריית' נמי אסור ולרב ודאי כיון דס"ל דמין במינו במשהו מדאורייתא פשיטא ודאי דלדידיה נט"ל אפי' במשהו אסור ומשו"ה קאמר דקדרות בפסח ישברו ובהכי ניחא ג"כ מ"ש הטור שדעת רש"י דנט"ל מותר בפסח שהרי דעת רש"י ז"ל דקי"ל כר"י דמין במינו במשהו כמ"ש בשמעתין ד"ה אמר רבא וא"כ כיון דלדידיה מין במינו במשהו דאורייתא פשיטא ודאי דנט"ל אסור במשהו וא"כ אי ס"ל לרש"י דבאיסורין שהן במשהו נט"ל אסור איך כתב דלית הלכתא כרב משום דקי"ל נט"ל מותר כנ"ל נכון ועיין במר"ן ז"ל בי"ד סוף סי' ק"ג שכתב וז"ל כתוב בא"ח בשם הר' ש"ט פלכו אין אומרים נט"ל מותר אלא באיסור שהוא בטל בס' אבל איסור שצריך שיעור גדול מזה כגון בריה או תרומה אפי' פגום אסור ובטור א"ח סי' תמ"ז כתבתי שאין דעת רוב הפוסקים כן עכ"ד:

וראיתי להרב בני יעקב ז"ל בהגהותיו על הטור שתמה לדעת הר' ש"ט ז"ל ממ"ש בירושלמי פ"י דתרומה מ"ה אמתני' דקתני תלתן שנפל לתוך הבור בתרומה ובמעשר אם יש בזרע כדי ליתן טעם בשביעית ובכלאי הכרם ובהקדש אם יש בזרע או בעץ כו' ואין העץ פוגם וחוזר ופוגם מתני' כמ"ד נט"ל אסור כו' יע"ש הרי בהדיא דאפי' בתרומה אמרי' נט"ל מותר ולכאורה הי"ל להרב ז"ל להקשות קו' הלזו לדעת הרשב"א וסיעתי' הסוברי' דכל שאיסורו במשהו נט"ל אסור שהרי במתני' מני בהדייהו שביעית והקדש דאיסורן במשהו כדאיתא בנדרים דף נ"ח ואפי"ה קאמר דנט"ל מותר:

ואולם אחר העיון קצת נראה ודאי דלהרשב"א וסיעתיה ל"ק ולא מידי משום דאיכא למימר דכי פריך בירושלמי ואין העץ פוגם כו' אחלוקת תרומה דתני מתניתין דאם יש בו כדי ליתן טעם אסור הוא דפריך אבל אחלוקת שביעית והקדש ה"נ דלא ק"ל דהנהו כיון שאיסורן במשהו נט"ל אסור וזה פשוט:

ואמנם עיקר קו' נר' דלק"מ ולא ידעתי אדק"ל מהירוש' אמאי ל"ק ליה בפשיטות ממתני' דע"ז דקתני בהדיא זה הכלל כל שבהנאתו בנ"ט אסור כל שאין בהנאתו בנ"ט מותר כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין הרי דאף ע"ג דיין נסך במשהו קתני מתני' דנט"ל מותר אלא ודאי הדבר ברור דע"כ לא כתבו ז"ל אלא דוקא במין במינו דאיסורו במשהו וכן בתרומה דעולה בא' ומאה ה"ד במין במינו אבל במין בשא"מ איסורו בנ"ט וכמבואר בדברי רבינו ז"ל פט"ו מה' מ"א ומש"ה פריך בירושלמי שפיר בתלתן שנפל לתוך היין כיון דמין בשא"מ הוא ובטל בס' ואין העץ פוגם כו' ומתני' דע"ז נמי מתרצתא בהכי דיין נסך דאיסורו במשהו אינו אלא במין במינו וזה פשוט ומבואר שם בע"ז דס"ו בדברי התו' דבור המתחיל מכלל יע"ש:

ואולם אי ק"ל הא ק"ל ממ"ש הירוש' סמוך ונראה אמתני' דקתני זיתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה כו' אסור הדא אמרה לא לשבח לפגם אסור מתני' ר"ש היא דר"ש אמר נט"ל אסור והא ר"ש אמר נט"ל מותר כו' יע"ש הרי דאע"ג דזיתי חולין עם זיתי תרומה מין במינו הוא ואינו עולה אלא בא' ומאה ואפי' הכי קאמר דנט"ל מותר וצ"ע עוד ראיתי במכתב לא ידעתי למי מקדושים שהק' ממתני' דפ"ב דערלה דתנן שאור של חולין שנפל לתוך עיסה וחימצה ואח"כ נפל שאור של תרומה ושל כלאי הכרם ויש בו כדי לחמץ אסור ור"ש מתיר ומבואר בפרק בתרא דע"ז דס"ח דטעמיה דר"ש משום דהוה ליה נט"ל הרי דאף בתרומה אמרינן נט"ל מותר וליכא למימר דמירי במין בשא"מ דסתם שאור לא שכיח אלא במין במינו כמ"ש התי"ט פ"ב דערלה מ"ז יע"ש ותירץ דהתם היינו טעמא דמתיר ר"ש משום דשמעיה לת"ק דקתני ויש בו כדי להחמיץ אסור והיינו אפילו יש בו לעלות בק"א דאי בשאין בו לעלות בק"א אפי' אין בו כדי להחמיץ אסור וכדתנן יש בו כדי להחמיץ בין שיש בו לעלו' בק"א כו' אסור ואהא פליג ר"ש דאי משום מחמיץ אסרת אפי' ביותר מק"א כיון שהוא נט"ל מותר אבל לעול' דאם אין בו לעלו' בק"א מודה ר"ש דנט"ל נמי אסור דלא תליא בטעמא אלא בשיעורא את"ד ז"ל והנראה שדעתו ז"ל דע"כ לא כתב הר' ש"ט דבתרומה כיון דלא בטיל בס' נט"ל אסור אלא דוקא בשנפלה בפחות מק"א אבל ביש בו לעלות בק"א אפי' בחמץ דאיסורו במשהו נט"ל מותר ולדעתי אכתי ק"ל ממ"ש בירושלמי שם בפ"ב דערלה תניא שאור של שביעית ושל תרומה כו' בזה כדי לחמץ ובזה כדי לחמץ ונצטרפו וחמצו אסור לזרים ולכהנים ראב"ש מתיר לזרים רבי אבהו בשם ר"י בעי מה בין תרומה אצל הזרים מה בין אצל הכהנים כו' שביעית אפילו אצל הכהנים אסורה הדר אמר ר"י הפתר שנפל שאור של תרומה תחילה לא בא שביעית אלא לפגום כו' יע"ש ובהרב שדה יהושע הרי דאע"ג דשביעית אוסרת בכ"ש כדתנן בשביעית ובנדרים אפילו הכי נט"ל מותר וכמו כן קשה לדעת הרשב"א ז"ל וסיעתיה דס"ל דכל שאיסורן במשהו לא אמרינן נט"ל מותר וליכא למימר דהכא מירי בשנתערב משהו משאור של שביעי' שכיון שהוא משהו ונט"ל מותר לכ"ע שהרי הר' תה"ד נסתפק בזה והכריח מדברי ראבי"ה דאפילו בדאיכא תרתי משהו ונט"ל אסור:

ואולי נאמר שהם ז"ל סוברים דבשביעית לאחר הביעור שנתערב יש לו ביטול בס' ומפרשים מ"ש בנדרים דנ"ח אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנ"ט כפי' הר"ן שפי' וז"ל אף הן לא אמרו שה"ז אוסרת בכ"ש אלא לענין שצריך ביעור לאוכלו קודם הביעור דהוה ליה דבר שיש ל"מ כיון דאפשר לאוכלו קודם הביעור אבל לאכילה כלומר אם נתערב לאחר הביעור כו' בין במינה בין שלא במינה בנותן טעם עכ"ל ושלא

כפירוש הרע"ב ז"ל וכבר כתבתי בזה במקום אחר באורך ומתני' דפ"ב דערלה מיירי בשאור שביעית שנתערב אחר הביעור כמ"ש הר"ב שדה יהושע ז"ל ע"ש ודו"ק:

תו ק"ל לדעת הר' ש"ט ז"ל דס"ל דבתרומה כיון שאינה עולה אלא בק"א נט"ל אסור מה דגרסינן בפ"ב דע"ז דס"ט ע"א גבי עכברא דנפל לשיכרא ולחלא רבינא סבר לשעורי בק"א אמר לא גרע מתרומה דתנן תרומה עולה בק"א כו' והילכתא אידי ואידי בשיתין וכן כל איסורא שבתורה והשתא לדעת הרב ש"ט ז"ל כיון דס"ל לרבינא דעכבר אין לו ביטול אלא בק"א כתרו' ע"כ ס"ל דנט"ל אסור ואלו שם אמרינן ההוא עכברא דנפל לחביתא דשיכרא אסרה רב להההוא שיכרא אמרוה רבנן קמיה דרב ששת נימא קסבר נט"ל אסור כו' ובתר הכי אמרינן אמר רבא הלכתא נט"ל מותר ועכברא בשיכרא לא ידענא מ"ט דרב אי משום דקסבר נט"ל אסור כו' ולית הלכתא כותיה כו' וליכא למי' דרבינא פליג אהני רבנן ורב ששת ורבא דהא ודאי ממה שאין הפה יכולה לדבר דכל כי האי הו"ל לתלמודא לפרש ולומר דהא דרבינא פליגא אכל הנהו דלעיל ולא למסתם סתומי וצ"ע:

ודע שהסמ"ג ז"ל עשין ע"ח כתב שדעת הר"א ממיץ דכל איסורין שהן במשהו נט"ל אסור וכתב וז"ל וראיה לך דאמרינן פרק כ"ש אמר רב קדירות בפסח ישברו ואמאי לשהינהו עד לאחר הפסח ולעביד בהו שלא במינן ומשני גזירה דילמא אתי למעבד בהו במינן פי' ובמינן אמר רב דאסור וטעם זה שבקדרות פגום הוא לאחר יום ראשון ומה יש לחוש אי עביד בהו במינן א"ו ש"מ נט"ל אסור עכ"ד ויש לדקדק עליו למה זה הוצרך להביא ראיה ממאי דפריך בגמרא לישהינהו עד לאחר הפסח והלא ממילתיה דרב גופיה דקאמר קדרות בפסח ישברו מיניה נשמע דנט"ל אסור בפסח דאל"כ אמאי ישברו וכמו שהק' התוס' וכמו שכן כתב הר"ן ז"ל בשם יש מי שתיר' ליישב קושיית התוספו' הלזו אעיקר מימרא ונראה אצלי שדעתו ז"ל דמעיקר מימרא דרב אין ראיה דאע"ג דס"ל בעלמא דנט"ל מותר הנ"מ בדיעבד ולהתיר התבשיל שנתבשל בו אבל לכתחילה אסור ולהכי קאמר דישברו וכמו שתירץ התוספ' לחד תי' אמנם ממאי דפריך בגמ' אמאי ישברו לישהינהו עד אחר הפסח ונעביד בהו שלא במינן ומשני גזירה דילמא אתי למעבד בהו במינן ק"ל שפיר דאי טעמיה דרב דקאמר ישברו הוא משום אסור לכתחילה גרידא ק' דהיכי גזרינן שלא במינן אטו מינן כיון דבמינו גופיה דקאמר אינו אסור אלא לכתחילה הו"ל כעין גזירה לגזירה אלא ש"מ דנט"ל אסור וכמ"ש לעיל כן נ"ל וראיתי להרא"ם ז"ל בתוספותיו על הסמ"ג שנרגש מזה וכתב וז"ל אבל ממילתיה דרב גופי' דקאמר קדרות בפסח ישברו ולא יבשל בהן בפסח אין ראיה דאיכא למימר דאפילו את"ל בדבר שאיסורו במשהו נט"ל מותר הכא אסור משום דלא התירו אלא דיעבד אבל לכתחילה לא גזירה

אטו בת יומא והכא לכתחילה הוא אם היה אפשר להשהותן עד אחר הפסח לבשל בהן אבל השתא דפריך תלמוד' ולשהינהו כו' ומשני גזיר' כו' דלי' בהו תקנת' בשום אופן חשיב כמו דיעבד ואפי"ה אסרו כו' אבל קצת קשה דפ"ב דע"ז מספ"ל לתלמודא אליבא דרב אם נותן ט"ל מותר אליבא דרב או לא וא"כ אין לפשוט מדאסר לאחר הפסח ש"מ נט"ל אסור בדבר שאיסורו במשהו דאיכא למימר דטעמיה דרב משום דס"ל נט"ל אסור כו' אבל אי הוה ס"ל דנט"ל מותר הוה שרי לגבי חמץ נמי את"ד ובעניותי לא אדע שכול איך היה אפשר לומר דטעמיה דרב משום דנט"ל אסור לכתחילה כיון דאפשר להשהותו אחר הפסח דאם היה אפשר להשהותן אחר הפסח היכי קאמר רב קדרות בפסח ישברו ישהא אותן אחר הפסח הי"ל אלא מוכרח ממילתיה דרב גופיה דאסור להשהותן וכמו כן הקשו התוס' ממלתיה דרב גופיה מה שהקשה דדילמא טעמיה דרב משום דס"ל נטל"פ אסור לא ידענא מאי ק"ל דראי' הר"א ממיץ מבוארת שכונתו להקל דהיכי מספ"ל לרבא אי ס"ל נט"ל אסור או מותר ותיפשוט מהכא דס"ל נט"ל אסור וכמו שהק' התוס' וזה פשוט:

ודרך אגב אומר שראיתי למרן הב"י ז"ל בסי' הנזכ' דברים תמוהים בעיני שכתב על מ"ש הטור וכן התיר רש"י בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח וז"ל יש לדקדק שאם חשש האסור הוא מחמת הכלי שנמלחו בו הא בעינן שיהא בהיתר ס' כנגד כל הכלי כו' ועוד ק' דאמאי נקט טעמא מפני שנתערב קודם לכן עדיפא מינה הו"ל לומר דסתם כלים אינן בני יומא כו'. ודוחק לומר דמיירי בשלא נמלחו בכלי אלא ע"ג עצים וכיוצא בזה שאין חששא בהם אלא מחמת המלח שלא נבדק דבהכי שייך דאית בהו ס' דא"כ לא הו"ל למשרי סתמא כו' יע"ש הנה מה שהקשה דאי חשש האיסור הוא מחמת הכלי הא בעינן כו' הוא תמוה שהרי דעת רש"י ז"ל דטעם חמץ בקדרה אינו אלא משהו וכדעת התוספ' והר"ן כמ"ש גם מ"ש ודוחק לומר דהכא מיירי בשלא נמלחו בכלי כו' יש לדקדק דא"כ אמאי לא תי' בפשיטות דמיירי אפי' בנמלח בכלי ואע"ג דאין בו ס' כנגד הכלי משום הכלי אין בו חשש איסור לרש"י דרש"י ז"ל לשיטתיה דס"ל נט"ל מותר ולא חשש רש"י אלא מחמת המלח שלא נבדק ומש"ה כתב רש"י ז"ל דכיון דיש בו ששים שרי וצ"ע:

כתב הטור ז"ל סימן הנז' שדעת רשב"ם ז"ל דנט"ל בפסח אסור ויש לתמוה שהמרדכי ז"ל כתב פ' כ"ש דף רנ"ח ע"ב וז"ל והנה רשב"ם ור"י מפרגם ור"י מפריש ס"ל דנט"ל בפסח מותר כו' גם בהג' אשירי פ' אין מעמידין ד"ז ע"ב כתב שדעת רשב"ם דנט"ל מותר אפילו בפסח וצ"ע:

ולענין אי חזרת כבשונות מהני לכלי חרס כתב הרא"ש ז"ל בפ' כ"ש וז"ל כתב ראבי"ה

יש אומרים דאין מועיל לקדרות ליבון ע"י חזרת כבשונות דחייס עלייהו דילמא פקעי ולא מלבן להו שפיר כו' ושגגה היא בידם דלא אמרו חכמים כן כו' וכן מוכח בפ' דם חטאת דפריך וליהדרינהו לכבשונות ומשני שאין עושין כבשונות בירושלים משמע הא לא"ה שרי כו' יע"ש וכתב הפר"ח סי' תנ"א דלדעת יש אומרים יש לדחות דדוקא במקדש התירו משום דכהנים זריזים הם ועוד דכיון דלאו מדידהו ליכא למיחש למידי וכן כתב הר"ן ז"ל בהדיא דדוקא במקדש התירו יע"ש ויש לדקדק טובא דכיון דבמקדש ליכא למיחש דילמא חייס עלייהו א"כ ק' קדרות במקדש אמאי ישברו לימלינהו גומרי ומאי משני בגמרא לפי שאין עושין כבשונות בירושלים אכתי תקשי דלימלינהו גומרי וראיתי להרב בני חייא ז"ל בלשונות הרמב"ם דף י"ח הק' כן משם מורינו הרב המופלא מוהרח"א ז"ל והוא ז"ל תי' דאפשר דסברי היש אומרים וראב"ן דכיון דגבי קדשים כתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר לכן אם מחזירין לכבשונות חשוב ככלי חדש שכן דרך כלי חרס כשעושין אותם נותנן בכבשן ופנים חדשות באו לכאן אבל היסק דמילוי גומרי לא חשיב פנים חדשות למהוי כעין שבירה וכמבואר בדברי הרא"ש שכתב אבל בהיסק בלא כבשן אין כאן פ"ח יע"ש ולע"ד אחר המחילה אין תי' זה נכון דאם איתא דמלוי גומרי לא מהני ד"ת אע"ג דיוצא מידי דופיו ע"י היסק משום דגזירת הכתוב היא דבעינן פ"ח כעין שבירה א"כ היכי מוכח בפרק כ"ש דכלי חרס לא מהני בהו הגעלה משום דהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו ודילמא שאני התם דגזרת הכתוב היא דבעי שבירה שהרי אע"ג דיוצא מידי דופיו ע"י הסקה אפ"ה לא מהני ד"ת משום דלא חשיב כפ"ח ואם כן מכ"ש הגעלה דלא חשיב פ"ח והתוס' ז"ל בד"ה התורה העידה הוקשה להם מעין קו' זו דמאי ראיה מייתי שאני התם דגזירת הכתוב היא דאפי' אבישול בלא בלוע כגון שתלהו בתנור בעי התם רבא כ"ח אי טעונין שבירה או לא ותירץ דמאחר שהתיר הכתוב בכלי נחושת במריקה ובכלי חרס לא התיר ש"מ דטעמא משום בליעה הוא דזה יוצא מידי דופיו וזה אינו יוצא אלא דאפילו הכי בישול בלא בלוע טעון שבירה לפי שהחמיר הכתוב לחושבו כבלוע יע"ש והשתא כפי דעת הרב ז"ל דאע"ג דכ"ח יוצא מידי דופיו ע"י הסקה אפ"ה לא מהני ד"ת ק' טובא דאכתי נימא דע"י הגעלה יוצא מידי דופיו דומיא דכ"נ ואע"ג דכ"נ מהני מריקה ושטיפה אפ"ה בכלי חרס גזרת הכתוב היא דלא מהני כי היכי דלא מהני הסקה אלא ודאי משמע דמילוי גומרי מהני ד"ת גבי חטאת ואי ק"ל אם כן למה הוצרך הכתוב שבירה לימלינהו גומרי כבר התוס' ז"ל בזבחים דצ"ו ד"ה אלא קדרות הקשו כן ותירו דחדוש הוא שהתיר הכתוב בשבירה דהו"א דלא מהני שבירה כיון שעדיין טעם החטאת בחרס צריך שיהיה הטעם בטל מן העולם כמו בכ"נ

מריקה ושטיפה אבל הא פשיטא דכ"ש היסיקה דמהני טפי יע"ש:

וראיתי להרב צאן קדשים ז"ל שהקשה לדברי התוספו' ז"ל הללו דא"כ קשה דמאי ראיה מייתי דהתורה העידה על כ"ח שאינו יוצא כו' נימא דלעולם יוצא מידי דופיו על ידי הגעלה דחידוש הוא שהתירה הכתוב בשבירה יע"ש שהניחו בצ"ע:

ולע"ד לק"מ דתלמודא הכי מייתי דאם איתא דהגעלה מהני בכ"ח אמאי כתב רחמנא מריקה ושטיפה בכ"נ ושבירה בכ"ח לכתוב רחמנא תרווייהו בכ"ח ובכ"נ ונימא הכי וכלי נחושת או כ"ח אשר תבושל בו ומורק ושוטף במים או ישבר דהשתא הוה שמעינן תרווייהו דמריקה ושטיפה ושבירה מהני בכ"ח אלא ודאי דמריקה ושטיפה לא מהני בכ"ח ומשום הכי לא כתיב בכ"ח אלא שבירה לבד דמהשתא כי ק"ל אמאי לא כתיב הסקה איכא למימר שפיר דרבותא אשמועינן כנ"ל פשוט:

וראיתי למורינו הרב בס' מ"ק דצ"ד ע"ב שהקשה קושית התוס' ז"ל דאמאי אמרה התורה ישבר למלינהו גומרי דבדאורייתא לא שייך גזירה דילמא חייס כו' ולפי הנראה אשתמיט מיניה דברי התוס' הללו והוא ז"ל תי' עמ"ש רבי' פ"ה מה' יסו"ה השורף עצי הקדש לוקה מש"ה חששא התורה דילמא חייס שלא יבא לעבור האיסור מן התורה ויפקע במגן ויעבור ל"ת דשורף עצי הקדש ואף דבעלמא לא גזרה התורה הכא גזרה אלו ת"ד יע"ש וקשי' לי על תירוץ זה שהרי איתיה בתקנתא שישרוף בעצי חולין ואי משום דטעונים שבירה בעזרה ואין מכניסין חולין בעזרה כבר כתבו התוס' והרשב"א והריטב"א ז"ל דליכא איסור דהכנסת חולין אלא במידי דעביד כעין הקרבה ואף לפי הנראה מדברי רש"י ז"ל דאפילו במידי דלא עביד כעין הקרבה אסור כבר הכריח הרב מש"ל ז"ל בפ"ב מהלכות שחיטה הל"ג דליכא איסור כי אם במידי דאכילה יע"ש באורך ואיך שיהיה הדרן לקמייתא דלדעת יש אומרים קשה דקדרות במקדש אמאי ישברו לימלינהו גומרי ובדוחק י"ל דדוקא בחזרת כבשונות דליכא למיחש כולי האי דלמא פקעי התירו במקדש אבל במלוי גומרי דאיכא למיחש טפי לא פליגי רבנן וגזרו אף במקדש אלא דאכתי קשה בפשטא דשמעתתא דקאמר א"ל רבינא לרב אשי וכי מאחר דאיתותב רבה בר אהילאי אמאי אמר רב קדרות בפסח ישברו וקשה טובא דלמאי דס"ד דרבינא לא אסיק אדעתיה טעמא דחייס עלייהו אדפריך לרב תק"ל לרבינא מתני' אברייתא דכיון דהסקה מועיל בכ"ח קדרות במקדש אמאי קתני מתני' דשבירתן במקדש ליעבד להו הסקה וצריך עיון:

והתוספות ז"ל בזבחים ד"ה הקשו וז"ל תימא מאי ק"ל הא טעמא דשבירה לאו משום בליעה אלא גזרת הכתוב היא כו' ותי' בשהיסקו נעשו ככלי' חדשים כו' ואע"ג דטומאה כו' ואמרי' תנור חולקו לשלשה כו' אלא אמרינן בשהוסקו נעשו ככלים חדשים וחשיב

ככלי אחר כו' לא דמי כלי חרס לתנור דתנור כיון דתשמישו על ידי היסק לא חשיב פ"ח ושמא אף בתנור אם היה מסיקו מבפנים ובחוץ כעין עשייתו כו' אפשר שזה מועיל עכ"ל ויש לדקדק דכפי תי' זה מאי פריך התם בגמרא אלא הא דאמר ר"ן אמר רבה בר אבוה תנור של מקדש של מתכת היתה ולעביד של חרס דהסיקו מבפנים הוא כו' והשתא לתי' התוס' דבתנור כיון דתשמישו ע"י היסק לא חשיב פ"ח מאי פריך הא בתנור לא מהני הסקה ומברייתא דקתני כל הפת כולה אסורה עד שיסיק התנור ל"ק דהתוס' ז"ל לא כתבו כן דגבי תנור לא מהני הסקה אלא דוקא גבי טומאה דהתם אין טומאתו משום בליעת האיסור וא"כ בתנור שהסיקו בקליפי ערלה דאין איסורו משום איסור הבלוע בו אלא גזרת הכתוב היא גבי טומאה דבעי שבירה והילכך גבי תנור כיון דלא חשיב כפ"ח לא מהני ליה הסקה אבל בתנור שטחו באליה דטעמו משום איסור הבלוע בו כל שהסיקו בפנים ויצא מידי דופיו אין צריך שבירה וכן כתב הרב ח"ה בפ' כ"ש יע"ש ועיין בהרב מגן אברהם סי' תנ"א סק"ד אכן מהא דפריך בגמרא בתנור של מקדש ק"ט דהא טעמא דשבירה לא משום בליעה אלא גזרת הכתוב היא כמ"ש התוס':

ואפשר ליישב דמאי דפריך בגמ' לעביד דחרס דהסיקו בפני' לאו למימרא דיסיקו בפני' לבד דהא פשיטא דלא מהני כיון דאין כאן פ"ח אלא הכי פריך כיון דתנור היסיקו בפנים א"כ אין כאן חשש דילמא חייס עלייהו וכיון שכן יסיקנו בפנים ובחוץ כעין תחלת עשייתו דהשתא הו"ל כפ"ח ואפי' גבי טומאה שפיר דמי כמו שכתבו התוספות ואע"ג דכבר תי' בגמרא דאין עושין כבשונות בירושלים היינו דוקא לגבי קדרות דלא מהני להו הסקה אלא בכבשונות שמצרפין בהן כלי חרס חדשים דכיון דהיסיקו גדול לא חייס עלייהו אבל בתנור שלנו לא מהני להו הסקה דאיכא למיחש דילמא חייס עלייהו ויוציאנו מן התנור קודם שנתלבנו היטב כמ"ש הרא"ש ואהא משני שפיר דכיון דקדרות אין להם תקנה אלא בכבשונות שמצרפין בהם כ"ח ואין עושין כבשונו' כאלו בירושלים משום קוטרא אבל לגבי תנור כיון דליכא למיחש דילמא פקעי איתיה בתקנתא שפיר שיסיקנו בפנים ובחוץ ושלא ע"י כבשונות כנ"ל האמנם אכתי ק' למה שכתבו התוס' בפ' אין מעמידין דל"ד ע"א ד"ה שאינו וז"ל וא"ת כיון דחשוב כלי אחר א"כ תנור וכיריים יותץ דקאמר רחמנא למה ליהדרינהו לכבשונות ואומר הר"ש משנץ דודאי גבי קדרות כו' אבל תנור וכיריים שאיסורן בא ע"י היסק אין יוצא בחזרת כבשונות ולא נקרא כלי אחר עכ"ל הנה מבואר מדבריהם דס"ל דגבי תנור אפי' חזרת כבשונות לא מהני הפך ממ"ש בזבחים וכיון שכן קשה דמאי פריך ונעביד של חרס ואפשר לומר דהתוס' ז"ל פ' א"מ ס"ל דמאי דפריך התם בזבחים וליהדרינהו לכבשונ' וכן בתנור דנעביד של חרס לא

פריך אלא למאי דדחי לעיל בההיא דאמר רב נחמן כיון דאיכא שיורי מנחות דאפייתן בתנור איכא בישול ובילוע עבדינן של מתכת דאלמא טעמא משום בליעה הוא וכמ"ש רש"י שם וז"ל הא אוקימנא דטעמא משום בליעה הוא ולא אבישול קפיד קרא דנימא גזירת הכתוב היא יע"ש וכיון דטעמא משום בליעה פריך שפיר ונעביד הסקה בפנים וא"צ פ"ח וכברייתא דתנור שטחו באליה כנ"ל:

וראיתי למו"ה בס' לשון לימודים בח' י"ד הל' בשר בחלב סימן ר"א שהקשה בדברי התוס' בפ' א"מ דאדהקשו מתנור וכיריים הכתוב גבי טומאה בפרשת שמיני תיק' להו מכלי חרס דבישול החטאת הכתוב קודם בפ' צו דכתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר דאמאי הצריכו הכתוב שבירה דלא שייך לומר על הכתוב אין עושין כבשונות בירו' ולא עוד אלא אדמקשו מתנור וכיריים תקשי להו מפ' הקודם דכתיב וכלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו דבהא לא הוה שייך תיר' ז"ל יע"ש שהניחו בצ"ע ומהיותר תימה על הר"ב ח"ה ז"ל שכתב בפ' כ"ש על דברי התוס' שם שכתבו כתי' בפ' א"מ דקדר' שאין דרכה להסיקה בפנים אם מסיקן בפנים באו פנים חדשות לכאן ובין לענין איסור ובין לענין טומאה לא ישבור כו' יע"ש והוא תימא דהא קרא כתיב בהדיא ואותו תשבורו הן אמת שדברי התוספות שם בקו' באו בשינוי ממ"ש בפ' א"מ דשם הקשו וז"ל ולרבינו תם יש להקשות תנור דנטמא אמאי חולקים אותו לג' כיון דחשיב כאחר כו' משמע מדבריהם דלא ק' להו אקרא דכתי' תנור וכיריים יותץ משום דאיכא למימר דכיון דמלבן להו הו"ל פ"ח והראשון הוי כמו שבור כמ"ש הרא"ש אמימרא דרב דקאמר ישברו וחזרת כבשונות חשיב כמו שבירה יע"ש וא"כ איכא למימר דיותץ דקאמר קרא היינו חזרת כבשונות דחשיב כמו נתיצה וכן נמי גבי כ"ח דכתיב תשבורו ה"נ תתפרש אכן מתני' דפ"ג דכלי' דקתני תנור שנטמא כיצד מטהרין אותו חולקין לשלשה ק"ל שפיר דאמאי לא קתני תקנתא דהסקה אכן לדברי התוספות דפרק א"מ ק' טובא דנקטו קו' אקרא דכתיב יותץ משמע דס"ל דיותץ דקרא כפשטיה מתפרש וכיון שכן ק' אמאי ל"ק להו מכלי חרס הכתוב קודם:

ואפשר לומר דמכלי חרס דבישול חטאת לק"ל דאיכא למימר דחידוש הוא שהתירה הכתוב בשבירה כמו שאמרו בזבחים גם מאותו תשבורו דכתיב גבי טומאת כ"ח ל"ק ליה דאיכא למימר דקרא רבותא אשמועינן דשבירת כלים מטהרת אותם מטומאתן אע"ג דאיתיה בעיניה וכ"ש חזרת כבשונות דחשיבי כפ"ח וככלי אחר דמי אכן מתנור וכירים יותץ דקאמר קרא ק"ל שפיר דלמאי הצריך הכתוב נתיצה דליכא למימר דאתא לאשמועינן דנתיצה מטהרת אותו מטומאתו דמשבירת כלי חרס ילפינן אלא משמע

דקרא עכובא קאמר כנ"ל ודוק:

מעשה חושב (**קנה**) כמוהר"י אשכנזי ז"ל הקשה לדברי התוס' כו' קדרות בפסח ישברו כו' דהכא חשיב כדיעבד דאם יאמר חדש יותץ יפסיד התנור. כבר קדמוהו בקושיא זו בחידושי אנשי שם שסביב הרי"ף בסוגיין פ' כ"ש על הר"ן שם שכתב ג"כ הכי דבקדירות אע"ג דלרב א"א שלא לשברן ואפ"ה לא הוי כדיעבד וקשה מאי שנא מתנור חדש דחשיב דיעבד מפני שצריך נתיצה וע"ש מה שתירץ בזה:

והנה הר"ן ז"ל הביא שם ראי' מהאי פנכא דאתמלח בה בשרא ותברה ר' אמי ולכאורה יש לפקפק בראי' זו דהא י"ל דשאני התם דאיסורא בלע (שהרי התוס' בע"ז דף ע"ו ע"א בד"ה מכאן כו' כתבו בטעמא דמלתא דהמאכל מותר והקדירה אסורה לפי שבהמאכל לא נבלע איסור מעולם אבל בקדרה היה איסור גמור תחלה ע"כ) ולכאורה הרי זה לא שייך בקדירות הבלועות מחמץ דאיכא למימר דהיתרא בלע. אמנם מ"מ אין מזה כל כך קושיא על הר"ן ז"ל משום די"ל דלטעמי' אזיל דס"ל דחמץ שמו עליו ולא מקרי היתרא בלע. (ואפשר דהאי מי שתירץ שהביא הר"ן ז"ל דס"ל דחמץ דאורייתא בכל שהוא ומש"ה נטל"פ נמי אסור בי' הוא ס"ל כהראב"ד ז"ל דחמץ מקרי היתרא בלע ומשום הכי לא ניחא לי' בתירוצו הנ"ל של הר"ן ז"ל וע"ש:

ואכתי מהסס אני בראי' זו מפנכא דמייתי הר"ן ז"ל דהא הר"ן בעצמו כתב דסתם קדירות אין משמשין בהן חמץ הרבה וא"א שיבוא לידי נ"ט ע"ש וא"כ מאי ראיה מפנכא המלאה כולה מדם שבלעה. לקדירות בפסח שאין בהן אלא משהו חמץ לדעתי' ז"ל. ואולי משום דדם שמלחו אינו אלא מדרבנן ואפ"ה תברה ר' אמי לפנכא וא"כ ס"ל להר"ן ז"ל דהאי פנכא אע"פ שבלועה מדם הרבה מ"מ כיון שהוא איסור מדרבנן לא חמירא היא מבליעת משהו באיסור חמץ דאורייתא ולפ"ז איני מבין כראוי דברי הגאון המחבר ז"ל במה שהוכיח לעיל דרב ס"ל דנטל"פ אסור אפילו בדיעבד מדגזר שלא במינו אטו מינו דאל"כ הא הו"ל גזירה לגזירה ע"כ. והרי בפנכא דדם שמלחו נמי דרבנן ואפ"ה תברה ר' אמי ואמאי הא הו"ל גזלג"ז ויש לחלק. ועוד קשיא לי אמאי תברה ר' אמי הא הו"ל לאשהוויי עד למחר ולמלאותה גומרי דהא הו"ל גזירה לגזירה דלמא חייס עלה דלא תפקע ועי' לקמן:

(**קנו**) ולכאורה הי"ל להרב ז"ל להקשות קושיא הלזו לדעת הרשב"א וסייעתי' הסוברים דכל שאיסורו במשהו נט"ל אסור. תמהני דלדעה זו הא לר' יהודה דס"ל דמין במינו לא בטיל א"כ אפילו בנט"ל נמי אסור ולפ"ז הרי גיעולי נכרים לאו חידוש הוא דהא אצטריך הגעלה משום מין במינו וא"כ הא איכא למילף לר"י טעם כעיקר מגיעולי נכרים לכל

התורה והא ליכא למימר דגיעולי נכרים וחטאת הו"ל שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין דז"א שהרי ר' יהודה ס"ל דשני כתובים הבאים כאחד שפיר מלמדין. (עי' קדושין דף ל"ה) וא"כ לפ"ז הא אייתר לי' קרא דמשרת דכתיב גבי נזיר ועכצ"ל דאתי האי קרא לאורויי דהיתר מצטרף לאיסור בכל התורה והרי זה לא שמעת לי' לא לר' יהודה ולא לרב דפסק כוותי' ולרש"י וסייעתי' קיי"ל כן. אבל יותר תמוה לדעה זו אמאי דמהני הגעלה כלל דאי נימא דבמין במינו נטל"פ נמי אסור א"כ הא איכא למיחש בכלי זו שהישראל מגעילו במים להכשירו דדלמא בישל בה הגוי מים של ע"ז ומין במינו לא בטיל לר' יהודה מן התורה דבשלמא לדעת החולקים על הרשב"א י"ל דס"ל דלר' יהודה לא התירה התורה להגעיל אלא ליום המחרת או דס"ל דבת יומא נמי פגמא אבל להרשב"א וסייעתי' תמוה לכאורה ועי' רש"י חולין דף צ"ח ע"ב במש"ש בזרוע בשלה ואין הגליון מספיק:

(**קנז**) וכן בתרומה דעולה באחד ומאה היינו דוקא במין במינו אבל במין בשא"מ איסורו בנ"ט. לא ידעתי מהו הא כשלא הסיר האיסור אפילו במין בשא"מ אינו בטל בס' כמבואר ברש"י חולין דף צ"ט ע"א ובתוס' שם בד"ה אין בהם בנ"ט כו' דהיכא דהאיסור הוא בעין אפילו בשא"מ צריך ק"א וחומץ שנפל על גריס ע"כ ישאר משהו בעין והדרא הקושיא לדוכתה. וצ"ל דס"ל להר"ר ש"ט כדעת התוס' שם שנראה דחולקים על רש"י ומדברי הרמב"ם בפט"ו מהלכות מ"א שהביא אין הכרח דחולק על רש"י וע"ש:

(**קנח**) ואי ק"ל א"כ למה הצריך הכתוב שבירה כו' ותירצו דחדוש הוא שהתיר הכתוב בשבירה דהו"א דלא מהני שבירה כיון שעדיין טעם החטאת בחרס כו'. אני בעניי לא זכיתי להבין תירוצם של רבותינו בעלי התוס' בזה דאיך אפשר לומר כן דחדוש הוא מה דשבירה מהני אע"פ שנשאר טעם החטאת בשברי החרס והרי גבי טומאה (ויקרא י"א ל"ג) כתיב נמי וכל כלי חרש אשר יפול מהם גו' ואותו תשברו והתם ודאי הרי לא שייך החידוש שכתבו התוס' ואפ"ה כתב רחמנא שם ואותו תשברו. ועוד קשה לי בהבנת דברי קדשם בתירוצם זה דא"כ אמאי כתב רחמנא חדוש זה בכ"ח דוקא ולא בכלי נחשת דמהני שבירה בהו אע"פ שנשאר בהשברים טעם החטאת וניהו דקושיית הצאן קדשים לא קשה משום דלא הזכיר הכתוב מריקה ושטיפה בכלי חרס מכלל דאינו יוצא מידי דפיו לעולם אבל קשה להיפך למה לא הזכיר הכתוב בכלי נחשת היתר שבירה בלי מריקה ושטיפה. ואפשר לומר דמאי דכתבה רחמנא גבי טומאה ואותו תשברו הוא לאשמעינן דע"י השבירה אזדא לה הטומאה נמי וא"צ חזרת כבשונות דלהוי כפנים חדשות אלא כיון דבטיל מתורת כלי פרחה טומאתו:

אלא דלפ"ז אכתי קשה לי על מה שהקשו התוס' בע"ז דף ל"ד ע"א בד"ה שאני מתנור

וכירים כו' אמאי יותץ להדריני' לכבשונות כו' דמאי קושיא היא הא התם נמי אפשר לומר דהכתוב בא לאשמעינן דע"י נתיצה פקע לה הטומאה וא"צ לחזרת כבשונות דזה אין ללמוד מקרא דאותו תשברו דכתיב בכלי חרס וכמ"ש הרמב"ן בפי' התורה דהכתוב אמר יותץ ולא ישבר לומר דא"צ לשברן כו' אלא יהרסם ולא יבנם לעשות מלאכתם וע"ש והיינו משום דלשון נתיצה מורה על פירוד החלקים דהיינו הריסה ולא שבירה, וצ"ע:

(**קנט**) דאיכא למימר דקרא רבותא אשמעינן דשבירת כלים מטהרת אותם מטומאתן כו'. עיין מ"ש על הגליון לעיל (באות קנ"ח) בד"ה אני בעניי כו' בסה"ד:

פרק ו

הלכה א

מ"ע מן התורה לאכול מצה בליל כו' שנאמר בערב תאכלו מצות בכל מקום ובכל זמן. הק' הרב לח"מ דבפ' כ"ש דכ"ט אמרינן דלר"י דס"ל חמץ מו' שעות ולמעלה עובר עליו בלאו נפ"ל לקובעו חובה בזמן הזה מהקשא דלא תאכל עליו חמץ ז' ימים תאכל עליו מצות ור"ש דס"ל דלפני זמנו אינו עובר עליו בלאו ודריש הקשא לומר בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ לקובעו חובה נפ"ל מקרא דבערב תאכלו מצות וא"כ כיון דרבי' פסק בפ"א מה' אלו דין ז' כר"י אם כן איך כתב כאן קרא דבערב תאכלו מצות הא לר"י נפ"ל מהקשא וקרא דבערב אצטריך למי שהיה טמא או בדרך רחוקה ותי' די"ל דמאי דהביא רבינו קרא דבערב תאכלו מצות אין כונתו להביא אלא שהיא מצות עשה לאכול מצה בליל פסח אבל שיהא חוב לאכול בזה"ז לא הביאו מכאן ומ"ש בכל מקום ובכל זמן אינו אלא מהקשא דלא תאכל עליו חמץ א"ד יע"ש ולע"ד אכתי ק' למ"ש ה"ה בפ' א' דאע"ג דרבא בפ' כ"ש קא' דהלכה כר"ש אינו אלא בלאחר זמנו אבל בלפני זמנו ס"ל כר"י וכדקא' בפ"ק דפסחים יע"ש והשתא ק' דהא אמרי' בפ' ע"פ דק"ך אמר רבא מצה בזה"ז דאוריי' מרור דרבנן ומ"ש מרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח יש מרור בזמן דליכא פסח אין מרור מצה נמי כו' מצה מיהדר הדר ביה קרא בערב תאכלו מצות והשתא כיון דרבא ס"ל כר"י הא לר"י לא נפ"ל לקובעו חוב' אלא מהקשא ואיך קאמר מקרא דבערב ואפי' תימא דמאי דאמרי' מצה מיהדר הדר ביה קרא אינו מדברי רבא אלא תלמודא הוא דקאמר לה אליבא דרבא אכתי ק' דכיון דרבא ס"ל כר"י הו"ל לתלמודא לומר אליביה דנפ"ל מהיקש' וכר"י דקי"ל כוותיה וכן ראיתי מי שהק' ולכן נ"ל דלרבי' קשיתיה הא דאמרן גם קו' התוס' שהק' בפ' ע"פ ד"ה ר"א וז"ל ומיהו תימא דר"י מצריך קרא לטמא ושהיה בדרך רחוקה כס' ר"א ב"י דלי' הלכתא

כוותיה ואנן קי"ל כר"י לגבי ר"ש אשר על כן הוכרח לומר דהא דפריך בפ' כ"ש ור"י שפיר קאמר ליה ר"ש א"ל ההוא לקובעו חובה בזה"ז הוא דאתא והדר פריך ור"ש כו' עד דדחיק במסקנא לומר ור"י כתיב בהאי וכתיב בהאי וצריכי היינו משום דאכתי לא שמיע ליה לתלמודא השתא הא דאמר ר"א בפ' אלו עוברין נשים חייבות באכילת מצה ד"ת שנאמר לא תאכל עליו חמץ כו' כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ובפ' כ"ש דל"ה ע"א אמרי' אמר ר"ל וכן תנא דבי ראב"י אמר קרא לא תאכל עליו חמץ דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא י"ח בפסח דברים שאינם באים לידי חימוץ אין אדם יוצא י"ח בפסח ושם ע"ב ת"ר יכול יצא י"ח בטבל ת"ל לא תאכל עליו חמץ מי שאסורו משום בל תאכל חמץ יצא טבל שאיסורו משום בל תאכל טבל יע"ש אמנם בתר דשמיע לן ההיא דראב"י וההיא דר"א אזלא לה כל ההיא סוגיא דלעיל ולעולם דר"י לקובעו חובה נפ"ל מבערב והיקשא אצטריך לכל הני והיינו דתלמודא התם בפרק ע"פ קאמר אליבא דרבא דמצה בזה"ז דאורייתא מקרא דבערב לפום מאי דשמיע לן השתא הני ברייתי וההוא דר"א וכן ראיתי להרב ח"ה בפ' כ"ש דל"ה ההיא דראב"י כתב וז"ל ולעיל דאמרי' לר"י אהאי קרא דאתא היקשא לקובעו חובה ה"ה דהו"מ למימר דאתא להך דרשא דהכא ע"ש אלא שמה שהקשה עוד שם וז"ל ומיהו ק"ק דקאמר התם לר"ש לקובעו חובה מנ"ל ומשני נפ"ל מבערב הא מ"מ תקשי דאיצטריך היקשא לדרשא דהכא ע"ש נראה דל"ק דס"ל לר"י דכולהו נפקי מהקשא משום דאין הקש למחצה אלא דר"י משום דאייתר ליה תלתא חד ללפני זמנו כו' וס"ל דלא תאכל עליו חמץ קאי אשחיטת פסח משו"ה לא דריש ליה להך היקשא כר"ש לומר בשעה שישנו בקום אכול מצה כו' אלא ס"ל דהיקשא אתא לאידך אמנם לר"ש דמצריך להו לקראי כדקאמר התם וס"ל דעליו אאכילת פסח כמו שכתבו התוס' שם דריש ליה להקשא לומר בשעה שישנו בקום אכול מצה דכולהו נפקי מהקשה משום דאין היקש למחצה וכ"כ הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג דרנ"ח ע"ד אההיא דרש' דראב"י וז"ל אע"ג דדרשי' ליה כו' אליבא דר"י לקובעו חובה ואליבא דר"ש לומר בשעה שישנו בקום אכול מצה אין בכך כלום דאין היקש למחצה יע"ש ואין להק' דא"כ מאי פריך ור"ש לקובעו חובה מנ"ל ואמאי אצטריך קרא דבערב לקובעו חובה הא מהיקשא דלא תאכל נפקא נמי הך כדנפקי כל הני משום דאין היקש למחצה הא ל"ק משום דאי לאו קרא דבערב הוה ממעטינן מצה בזה"ז מקרא דעל מצות ומרורים כי היכי דממעטינן מיניה מרור ולא הייתי מכניסו בהיקשא דלא תאכל משו"ה אצטריך קרא דבערב וזה פשוט ודרך אגב חזות קשה הוגד לי על מ"ש הריטב"א בחי' לקי' דל"ג ע"ב וז"ל וק"ל אמאי נשים פטורות מציצית אפילו לר"ש דהא דרשי' סמוכים להתיר כלאים בציצית

וא"כ כל שישנו בבל תלבש ישנו בגדילים דהא דכוותא דרשי' גבי מצה כו' ואיכא למימר דבשלמא גבי מצה כיון דליכא למידרש מילתא אחריתי גבי ההיא סמיכתא דרשינן הכי אבל בסמוכין דציצית וכלאים כיון דאית למידרש ביה למיפטר כלאים בציצית תו לא דרשי' ליה אידך דרשי דאתי לסתור הכלל שבידינו דכל מ"ע שהזז"ג נשים פטורות עכ"ד ויש לתמוה עליו שהרי גבי מצה נמי דרשי' לה נמי לדרשא אחריתי לדברים הבאים לידי חימוץ ושאינו יוצא בטבל אליבא דר"ש ולר"י לקובעו חובה ולר"ש לומר בשעה שישנו בקום אכול מצה כו' ושוב מצאתי בספר תומת ישרים בהגהות הרי"ף ד"ד ע"ד שכתב תי' זה משם הרמב"ן והקשה עליו וז"ל ואע"ג דמהקשא דלא תאכל עליו ילפינן דין חמשת המינין (כצ"ל ובדפוס יש ט"ס) מיהו אפשר דעיקר היקשא לא בא רק לחייב נשים דדין ה' המינים אף בלא הקשא ידעינן ליה דלחם עוני כתיב ולא מיקרי לחם אלא חמשת מינים עכ"ד ולא ידעתי אמאי ל"ק ליה מההיא דטבל דדריש ר"ש להקישא לומר שאינו יוצא במצה של טבל ומההיא דדריש לומר בשעה שישנו בקום אכול מצה כו' וכן ק' למ"ש הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג דף רס"ט ע"א ד"ה שהרי וז"ל וליכא לאקשויי לישתוק מהאזרח ומדאצטריך היקשא לחיובי נשים במצה מכלל דבסוכה פטורות דאי ס"ד חייבות היקשא למה לי והוא תימה דאי לא כתיב האזרח הו"א דהקישא אצטריך לדברים הבאים לידי חימוץ וכל הני דדרשי' מיניה כמ"ש הוא ז"ל עצמו בדף רנ"ח ע"ד ואפשר לומר דס"ל לר"א דההיא דר"ש דדריש להיקישא למעוטי מצה על טבל לא קי"ל כוותיה משום דר"ש ס"ל דאין איסור חל על איסור ואפילו איסור כולל ואיסור מוסיף ולית הלכתא כוותיה ואם כן מצה של טבל לדידן ה"ט דלא נפיק משום דהו"ל מה"ב וכמ"ש רש"י והר"ן שם וההוא דדריש נמי למעוטי חמץ מו' שעות ולמעלה לא קי"ל כוותי' אלא כר"י ולר"י לקובעו חובה נפקא ליה מקרא דבערב וא"כ ע"כ אייתר לן הך הקישא לרבויי נשים במצה מיהו ק' מהא דגרסינן בפסחים דצ"ו ת"ר פסח ומרור כו' רש"א באנשים חובה ובנשים רשות אהייא כו' אלא אמצה ומרור אימא סיפא כו' ובנשים רשות לית ליה לר"ש הא דאמר ר"א נשים חייבות באכילת מצה כו' הרי דאע"ג דר"ש דריש להך הקיש' למעוטי מצה של טבל ולמעוטי חמץ מו' שעות ולמעלה אפ"ה דריש ליה נמי להא דר"א ובדוחק יש ליישב דס"ל להריטב"א דעיקר הקיש' לר"ש נמי לא אתא אלא לרבויי נשים דלמעוטי טבל לא צריך קרא משום דהו"ל מה"ב וכמו שהק' התו' בר"פ לולב הגזול ולמעוטי חמץ מו' שעות ולמעלה נמי לא צריך הקישא דכיון דר"ש מצריך להו לקראי כדאמרינן התם מהיכא תיתי שיהא בבל תאכל חמץ בי"ד וכמו שהק' התוס' שם בד"ה ג"כ אלא דר"ש לפי האמת דכתיב הקישא לרבויי נשים אסמכינהו אהיקש

משום דאין היקש למחצה מיהו עיקר הקושי' לא אתא אלא לרבויי נשים והכי מוכח מההיא דגרסי' בקדושין דל"ד ע"ב א"ה מצה והקהל נמי צריכי למאי צריכי בשלמא אי כתיב הקהל ולא כתיב מצה הו"א נילף ט"ו ט"ו מחג הסכות כו' והשתא ק' דהא הקישא דמצה ע"כ אצטריך למיכתב לדברי' הבאים לידי חימוץ וכל הני אלא משמע דעיקר קרא לא אתא אלא לדר"א גרידא כנ"ל:

ובהיותי בזה אשכחנא פתרי למה שראיתי מקשים על מ"ש התו' במגילה ד"ד ד"ה שאף הן היו באותו הנס שתיר' משם הר' יוסף איש ירושלים דאצטריך היקשא דכל שישנו לרבויי נשים אע"ג דאף הן היו באותו הנס משום דס"ד למיפטריה מגזירה שוה דט"ו ט"ו מחג הסוכות יע"ש דכפי תירוץ זה קשה דהיכי אמר רבא בפרק הישן דכ"ה דאצטריך האזרח גבי סוכה למעוטי נשים משום דסד"א נילף ט"ו ט"ו מחג המצות הא מדאצטריך הקישא דכל שישנו שמעינן דנשים פטורות מסוכה דאי לא למאי אצטריך הא בלא"ה מחייבי מטעמא שאף הן היו באותו הנס וכתי' הר' יוסף ועיין בס' עץ החיים למורינו הרב פ' אמור דף פ"ו ע"א מה שהקשה בזה שדבריו אינם מובנים דלפי הנראה ט"ס נפל בדבריו וכונתו למה שהקשינו אכן עפ"י האמור לק"מ דס"ל להתו' דודאי הקישא דלא תאכל עליו חמץ אצטריך לדברים הבאים לידי חימוץ וכדכתיבנא לעיל ואם כן לא הוה מצי' למילף דנשים פטורות מסוכה מדאצטריך היקשא דהייתי אומר דלעולם נשים חייבות במצה מטעמא שאף הן היו באותו הנס ובסוכה נמי מג"ש דט"ו ט"ו מחג המצות והיקשא אצטריך לדברים הבאים לידי חימוץ ומה שהקשו התוס' דל"ל היקשא ת"ל שאף הן היו באותו הנס אין כונתם להקשות דלישתוק מהיקשא דהא ודאי ליתא דהיקשא אצטריך לדברים הבאים לידי חימוץ אלא כונתם להקשות לר"א דאמר נשים חייבות במצה ומפיק לה מהיקשא משום דאין היקש למחצה דאמאי ל"ק מטעמא שאף הן היו באותו הנס ואהא תי' דאי לאו מהיקשא הוה ס"ד למיפטריה מג"ש דט"ו ט"ו מחג הסוכות לפי האמת דאית לן קרא דהאזרח למעוטי נשים כנ"ל:

אך אכתי קשה למ"ש התוס' בפ' א"ע דמ"ג ע"ב ד"ה סד"א ובפ' ג' דשבועות ד"ך ע"ב ד"ה את שישנו שהקשו דלמאי אצטריך כי כל לרבויי נשים לאכילת חמץ משום דסד"א לדרוש היקשא דלא תאכל חמץ לקולא הא לחומרא מקשינן ותירץ דטפי הוה מסתבר לדרוש היקש לקולא משום ג"ש דט"ו ט"ו מחג הסוכות והוו מיפטרי ממצה כמו בסוכה דפטר להו בהדיא כו' ע"ש והשתא ק' דאם כן לישתוק מהאזרח למעוטי נשים ומדאצטריך קרא דכי כל לחיובי נשים באכילת חמץ משום דס"ד למיפטרי' מהיקשא שמעינן דבסוכה נשים פטורות דאי חייבות לא ליכתוב כי כל ומהיקשא ודאי הוה

דרשינן דנשים חייבות דלחומרא מקשי' ומינה הוה איתינן סוכה מג"ש אלא ודאי דנשים פטורות בסוכה דמהשתא הוה ס"ד למידרש היקשא לקולא משום ג"ש דט"ו ט"ו מחג הסוכות ויש ליישב דאי לאו קרא דהאזרח למעוטי נשים הו"א דנשים חייבות מג"ש דט"ו ט"ו מחג המצות וקרא דכי כל ע"כ הוה מוקמינן ליה לרבות עירובו כדפרכינן התם ומאי חזית דכי כל לרבות נשים אימא לרבות עירובו ואע"ג דקאי באוכלין אפ"ה הוה מוקמינן ליה לרבות נאכלין כיון דליכא אוכלין כדאמרינן התם גבי חלה דלרבויי נשים לא אצריך דמהיקשא שמעינן ליה דלחומרא מקשינן אלא דלפי האמת דא"ל קרא דהאזרח למעוטי נשים מסוכה מיסתבר לן לאוקומי קרא דכי כל לרבויי נשים משום דס"ד למיפטרינהו מהיקשא כיון דאיכא ג"ש מטעמא דקאי באוכלין כו' כדאמרינן התם ודוק. עוד ראיתי להר"ב עץ החיים ז"ל שהקשה לתי' הר"י איש ירושלים דס"ל דטעמא דשאף הן היו באותו הנס אהני לן למיחייבינ' דבר תורה דאם כן מאי פריך בפ"ב דסוכה ופ"ק דקידושין האזרח ל"ל מ"ע שהזמן גרמא היא ונשים פטורות ומאי קושיא הא אצטריך קרא משום דסד"א דחייבות מטעמא שאף הן היו באותו הנס דעננ' כבוד ועיין בתו' פ' ע"פ דק"ח ע"ב ד"ה היו ולכאורה היה אפשר לומר דהר"י איש ירושלים ס"ל כפי' רשב"ם שפי' שעיקר הנס היה ע"י בפורים ע"י אסתר בפסח שבזכות נשים צדקניות נגאלו והילכך בסוכה כיון דעיקר הנס לא היתה על ידן משו"ה פריך בגמרא שפיר דל"ל האזרח אלא שאין זה במשמע דברי התוס' ז"ל דפ"ק דמגילה שאחר שדחו פי' רשב"ם ז"ל כתבו בתר הכי הך תי' ולכן נראה דמש"ה לא משני בגמ' הכי משום דאכתי הוה ק"ל דהניחא לר"א דאמר בפ' קמא דסוכה די"א דעננ' כבוד היו אלא לר"ע דאמר סוכות ממש היו האזרח ל"ל ושוב ראיתי בחידושי קדושין שנדפסו מחדש לא נודע למי מקדושים ומתוך דבריו ניכר כי רב גובריה ורב חיליה שכתב וז"ל וטעמא דכתיב האזרח וא"ת לימא ליה איצטריך סד"א נשים חייבות שאף הן היו באותו הנס כו' וי"ל כי מחייבים להו מה"ט ה"מ בדרבנן כו' ובירושלמי פי' באותו הנס באותה סכנה מיהו ליכא לתרוצי קושיין בהכי דאכתי איכא לאקשויי ממצה למאי אצטריך היקשא כו' ואפשר משום דהו"א נילף ט"ו ט"ו מחג הסוכות עכ"ד הנה מתוך דבריו מבואר תירוץ לקושיא זו דס"ל להר"י איש ירושלים דלא מחייבי נשים מטעמא דשאף הן היו באותו הנס אלא בדאיכא סכנה ודוק:

אפריון שלמה מה שהקשה להפוסקים דאף באין בו כא"פ יוצא י"ח בפסח מטעם גרירה מהש"ס פרק כל הזבחים עיין בספר החיים קונטרס מיני מטעמים ח"ש פרק ב' מ"ש ליישב הנ"ל:

טעם המלך ה) דברי הרב לחם משנה תמוהים בלא"ה דקאמר עיקר הלימוד הוא מבערב

תאכלו וזה ליתא דהא לרבי יהודה עיקר הלימוד הוא מההיקש ובערב תאכלו מצות בעינן לטמא ושהיה בדרך רחוקה וא"כ אין לנו ללמוד כלל מבערב תאכלו לקבעו חובה בז"הז ורמב"ם הביא למוד זר ובחדושי אמרתי לפרש הר"מ ע"ד אחר דהר"מ היה קשיא ליה מאי מקשה ור"י מבערב תאכלו מצות נפקא דלמא באמת אית ליה מבערב תאכלו מצות ואפ"ה איצטרך ההיקש ושנה הכתוב לעכב אפי' מצה של איסור חדש וטבל וכדומה דאי מבערב תאכלו מצות הוי עשה שלפני הדיבור ולא היה דוחה ל"ת שלאחר הדיבור כמ"ש התוס' בקידושין בשם הירושלמי וכן הקשה קושיא זאת בתשובת שאגת ארי'. ואולם אמרתי דלק"מ דבלא"ה אינו יוצא במצה של איסור כיון דאמרינן פסחים [ל"ח ב'] דאין יוצאין ברקיקי נזיר וחלת תודה משום דאינה ראויה לזיי"ן ומצה הראויה לזיי"ן בעינן וא"כ גבי מצה של איסור נמי כן הא אינה ראויה לזיי"ן ואף שבערב הראשון העשה דוחה ללא תעשה שאר ימים שאין בו עשה אסורין ומש"ה בלילה הראשונה נמי אסורה אמנם זה תלוי אי דרשינן האי דרשה מצה הראויה לז' ובריתות חלוקות הנה שם. ואולם הר"ב טו"ז סי' תרל"ח ס"ק ב' משוה האי דרשה דמצה הראויה לזיי"ן לדרשה שדרשינן גבי סוכה אי בעינן סוכה הראוי' לזיי"ן מאן דדריש הא דריש הא עיישי"ה. והנה מצינו לרבי יהודה דדריש סוכה הראויה לז' עיין סוכה [כ"א א'] גבי העושה סוכתו ע"ג גמל וא"כ גבי מצה נמי דרשינן הכי דמ"ש אם התם גבי סוכה קשיא הכא נמי קשיא. וא"כ לפ"ז שפיר הקשה הש"ס ורב יהודא מבערב תאכלו מצות נפקא וצ"ל דבערב תאכלו מצות לטמא שהיה בדרך רחוקה (קס) אבל אנן בדידן דלא פסקינן סוכה הראוי לזיי"ן בעינן וגם רקיקי נזיר אמרינן והטעם משום דכתיב ושמרתם את המצות שימור לשם מצה בעינן ולא משום מצה הראוי לז' וא"כ לפ"ז לא צריכין לכל זה אלא אמרינן לקובעו חובה נפקא מבערב תאכלו (קסא) והאי דכתיב לא תאכל עליו חמץ רק שנה הכתוב כדי שיהיה גם עשה שלאח"הד ואתיא שפיר דברי רבא ודברי רבינו ועי' מ"ש בעניותי הל' נדרים אכול דבש דייך:

מעשה חושב (קס) בטעה"מ: אבל אנן בדידן דלא פסקינן סוכה הראוי לז' בעינן כו'. דבריו תמוהים די"ל דפסקינן דבעינן סוכה הראויה לז' גם לר"מ אלא דה"ט דר"מ כיון דמדאורייתא מחזי חזי ורבנן הוא דגזרו ועי' לקמן דף ע"ו ע"א בדברי המחבר בד"ה ומעתה כו' אבל מדאורייתא ד"ה בעינן ראוי לז' שוב ראיתי דאפשר לומר דכונת הרב טעה"מ דכיון דרבנן ס"ל דעושין סוכה בחוה"מ מכלל דס"ל דלא בעינן סוכה הראויה לשבעה:

(**קסא**) שם והאי דכתב לא תאכל עליו חמץ רק שנה הכתוב כדי שיהי' גם עשה

שלאחה"ד. דבריו אלו אינם אלא דברי תימא דלמי הקשה הירושלמי קושייתו דליתי עשה דמצה ותדחי לאו דחדש הא לר' יהודה לק"מ דהא ס"ל דבעינן מצה הראויה לשבעה כדס"ל גבי סוכה ואי לר' שמעון הא ס"ל לר"ש דאין יוצא ידי חובתו במצה של טבל דקאמר מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יצא טבל כו' וא"כ הרי מה"ט נמי אמעיט דאינו יוצא ידי חובתו במצה של חדש. ועוד תמוה מה דמשני הירושלמי דהו"ל עשה שקודם הדיבור ולפי דברי הרב הזה שנה הכתוב לאחה"ד נמי בהיקשא דלא תאכל עליו חמץ. ולקושטא דמלתא נ"ל דהירושלמי קאי אפילו להברייתא דפסחים ל"ה דס"ל דבעינן מצה הראויה לשבעה ומ"מ פריך שפיר דליתי עשה דמצה ולדחי לאו דחדש משום דבאמת לא גרע חדש מקדלי דחזירי שהותרו לישראל כו' שכבשו וא"כ גם בשאר ימים היה חדש מותר אז אלא דס"ל להירושלמי דדוקא בשלל אויבים הותרו לאכול איסור ולא ממה שקנה לו ישראל לעצמו [וכלישנא בתרא בחולין י"ז ע"א עיי"ש]. והנה למ"ש בס' יראים דאע"פ דגזל נכרי מותר מ"מ לכם לא מקרי וא"כ הרי בשלל אויבים לא יצאו ידי חובת מצה מחדש שלהן משום דלא הוי לכם ומשום הכי פריך הירושלמי דגם בחדש של עצמן היו יכולים לצאת ידי חובתן משום דעשה דמצה תדחי לל"ת דחדש ומ"מ ראויה לשבעה מקרי דכיון דחדש של אויבים מותר להם וא"כ אם היו מוכרים החדש הזה של עצמן לאויביהן והיו חוזרים ושוללים מהם הי' נמי מותר להם ומש"ה שפיר מקרי מצה הראויה לשבעה ודוק [עי' ספר טורי אבן ר"ה י"ג]:

(**קסב**) אבל בסמוכין דציצית וכלאים כיון דאית למדרש בי' (למשרי) למיפטר כלאים בציצית תו לא דרשינן לי' אידך דרשי כו' ויש לתמוה עליו שהרי גבי מצה נמי דרשינן לה לדרשא אחריתי כו'. לענ"ד אין כאן תימה דאפשר לומר דכונת רבינו הריטב"א ז"ל היא דמשום דדרשינן סמוכים למשרי כלאים בציצית תו לא דרשינן לי' לחייב נשים בציצית ולומר כל שישנו בבל תלבש כלאים כו' לאפוקי ולמסתר הכלל המסור בידינו דכל מ"ע שהזז"ג נשים פטורות דכיון דסמוכים אלו נדרשו לקולא להתיר כלאים לא דרשינן להו לחומרא לחייב נשים בציצית נגד הכלל ולהתיר להנשים גם כלאים בציצית דכיון דפטורות בכל מקום ממ"ע שהזז"ג לא שייך לחייבן בציצית ולהתיר להן כלאים בציצית. הרי לך שני טעמים בזה דלא שייך לדרוש סמוכים לחייב נשים בציצית, חדא דכיון דדריש סמוכים לקולא להתיר כלאים בציצית תו לא דרשינן להו לחומרא לחייב נשים בציצית נגד הכלל ועוד דא"א לומר דנשים הפטורות בכל מקום ממ"ע שהזז"ג יתחייבו בציצית ולהתיר להן עי"ז לאו דכלאים ותרי טעמי הללו אינם בהאי היקשא דלא תאכל עליו חמץ גו'. ואפשר דזהו כונת הריטב"א ז"ל אלא שקיצר בלשונו ומלתא אחריתי

דנקט הריטב"א ז"ל היינו כונתו למידרש באופן אחר היפך הדרשה שדרש עכשיו כמו שהוא בציצית דהדרשה היא למיפטר כלאים בציצית דהיינו לקולא תו לא דרשינן לחייב נשים בציצית דהיינו לחומרא. וזה מורה לישנא למיפטר דנקט הריטב"א ז"ל (אלא שאין הספר כעת לפני לעיין בו אם גם שם כתוב לישנא דלמיפטר או למשרי) דהוא לישנא קיטא והו"ל לומר למישרי כלאים בציצית אלא דכונתו בזה כנ"ל דכיון דדרשינן סמוכים לקולא דהיינו למיפטר מלאו דכלאים בציצית תו לא שייך למדרשי' נמי לחיוב דהיינו לחייב נשים בציצית ובזה מרמז לטעם הראשון שכתבתי וטעם השני נמי ניתן להאמר בפ"ע דאין סברא לומר דנשים דפטורות ממ"ע שהז"ג יתחייבו בציצית שהז"ג ולעבור בלאו דכלאים דכיון דחזינן דלא קפדה רחמנא במ"ע דנשים איך אפשר לומר דאפילו במקום ל"ת שבכאן יצאה התורה מן הכלל שבידינו. והא דלא דרשינן בזה רק לחייב נשים בציצית ולא להיתר כלאים אפילו באנשים היינו משום דסמיך לציצית לאו דכלאים ואי לחיובא אתא אמאי לא סמיך לציצית לאו אחר לדרוש ולומר כל שישנו בלאו זה ישנו בציצית ולחייב נשים בציצית אע"כ מדסמיך לציצית לאו דכלאים דוקא דשייכים זה בזה שמעינן מינה דלמישרי כלאים בציצית אתא ודוק:

(**קסג**) דהא היקשא דמצה ע"כ אצטריך למכתב לדברים הבאים לידי חימוץ כו'. ואפשר ליתן בזה תבלין עוד דעיקר קרא אתא לחייב נשים במצה משום דאפילו אי נימא דאתי לדרשה אחריתי נמי ע"כ נשים יתחייבו במצה שהרי בסוכה כתיב האזרח והוי רבויא לחייב נשים בה כמו דמרבינן מהאזרח דכתיב ביוה"כ דלחייב נשים בתוספות יוה"כ אתא וא"כ הוה גמרינן ג"ש ט"ו ט"ו מחג הסכות לחייב נשים במצה וכיון דע"כ נשים חייבות במצה להכי דרשינן לה מהיקשא דלא תאכל עליו חמץ וכיון שכן ע"כ לומר השתא דהאזרח דכתיב גבי סכות למעוטי נשים מסוכה אתא כי היכי דלא נילף סוכה בג"ש דט"ו ט"ו מחג המצות דנשים חייבות בסוכה:

ולפ"ז גם קושיית הריטב"א ז"ל שפיר מתורצת והוא דשאני גבי מצה דמרבינן נשים לחיובא בה מטעם דכל שישנו בבל תאכל כו' משום דהתם ע"כ נשים חייבות במצה אפילו אם לא נדרוש הך דרשה דכל שישנו כו' וכנ"ל ולפיכך שפיר דרשינן כל שישנו ולא למסתר הכלל שבידינו דמ"ע שהז"ג נשים פטורות אלא אדרבה כדי לחזק את הכלל ההוא משום דאי לא נדרוש כן ע"כ נימא דהאזרח דכתיב בסוכות לרבויי אתא ולחיובי נשים בסוכה וא"כ הרי יהי' גם מ"ע דסוכה נגד הכלל הנ"ל וגם מצה נילף מסוכה בג"ש דט"ו ט"ו אבל השתא דדרשינן כל שישנו כו' לא נפקא סוכה מהאי כללא דמ"ע שהז"ג

וכל זה לא שייך גבי סמוכים דציצית וכלאים ולפיכך לא דרשינן התם כל שישנו בכלאים כו' לחיובי נשים בציצית נגד הכלל שבידינו:

ומצותה כל הלילה. דעת רבינו לפסוק כר"ע אכן התוס' ז"ל בספ"ב דמגילה ד"ה לאתויי אכילת פסחים כתבו וז"ל ונראה דהלכה כראב"ע דהא איכא סתמא בע"פ דקאי כוותיה דתנן הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכן משנה באיזהו מקומן וסתמא בספ"ק דמגילה כו' וראיתי להר"ב יבין שמועה דל"ב שכתב וז"ל יראה לכאורה מדבריהם שטעם דהיכא דאיכא סתמא דסתרי אהדדי אזלי' בתר רובא דסתמא וק' לזה מהא דגרסינן פ' הא"מ ופ' מצ"ח מכדי מאן סתמיה למתני' רבי מה לי חד סתמא מ"ל תרי סתמי ויראה לי עם מ"ש פ"ק דסנהדרין ואב"א משום דתני לה גבי הלכתא דדינא ופירש רש"י משום דסתמא דתני בדוכתא עיקר וא"כ מ"ש דהלכה כראב"ע מכח הנהו סתמי לאו משום דהוו תלת סתמי אלא משום דהנהו סתמי איזהו מקומן דקתני הפסח אינו נאכל אלא עד חצות הוי בדוכתא בדין הקרבנות וכן סתמא דע"פ הוי בדוכתא בדין של פסח אמנם האי סתמא דמגילה איכא למימר דלא דייק בה תנא כולי האי כיון דאין זה מקומו דין אכילת הפסח רק אגב גררא נקטיה כו' ושוב מצא סמך לזה מדברי הרא"ש בספ"ק דברכות שכתב ואין לדקדק דהלכה כר"ע מדתני לה גבי הלכתא פסיקתא כו' דאדרבה סתמא דאיזהו מקומן נראה יותר הלכתא פסיקתא שהרי שנה באותה מתני' זמן אכילת קדשים כו' ע"ש ויש לדקדק עליו דאם כפי דבריו נמצאו דברי התוס' ז"ל סותרים למ"ש שם סמוך ונראה בד"ה כל הלילה וז"ל אומר ר"ת דאם שכח לברך בלילה לא יברך ביום כדמשמע בהאי סתמא דמתני' דנהי דאיכא סתמא במנחות דתנן נקצר ביום כשר בדיעבד מ"מ סתמא דהכא עדיפא דהא קתני לה גבי הלכתא פסיקתא הרי דס"ל להתוס' דאעג"ב דההיא סתמא דמנחות דקתני נקצר ביום כשר הוי סתמא בדוכתא בדין קצירת העומר אפי"ה סתמא דמגילה עדיפא משום דתני לה גבי הלכתא פסיקתא ואם כן איך כתבו בדבור שאח"ז דהלכה כר"א משום דאיכא סתמא בע"פ ובאיזהו מקומן דקאי כותיה הא אע"ג דהנהו סתמי הו"ל סתמא בדוכתא מ"מ הך סתמא דמגילה עדיפא משום דהוי הלכתא פסיקתא ואי משום דהוו תלת סתמי הא אמרי' מ"ל חד סתמא מ"ל תרי סתמי וצ"ל דסמכו עצמם על מ"ש הר"ן שם דאע"ג דההיא דמנחות איתניא בדוכתא וסתמא בדוכתא עדיפא הא איכא נמי סתמא אחרינא התם דאתיא כראב"ע יע"ש וא"כ כיון דאיכא נמי סתמא בדוכתא כראב"ע מש"ה פסקו כסתמא דמגילה משום דתני לה גבי הלכתא פסיקתא אך ק' שהרי הכא נמי איכא סתמא בדוכתא כר"ע בפסחים פ' מי שהיה טמא משנה ה' דתנן התם מה בין פסח מצרים לפסח דורות כו' ונאכל בחפזון לילה

אחת הרי דקתני בהדיא דנאכל בכל הלילה וכ"כ הרב תי"ט שם דהך סתמא אתי כר"ע וא"כ כיון דאיכא סתמא בדוכתא כר"ע הו"ל למיפסק הלכה כר"ע וכסתמא דמגילה משום דהוי הלכתא פסיקתא דומיא דקצירת העומר וכן ק' להר"ן ז"ל דגבי קצירת העומר כתב דהלכה כראב"ע דנקצר ביום פסול כסתמא דמגילה משום דהוי הלכתא פסיקתא ואלו סמוך ונראה בהא דאכילת פסחים כתב וז"ל ואע"ג דהאי סתמא כר"ע איכא סתמא בברכות כראב"ע וכן נמי באיזהו מקומן כו' וכיון שכן לא פסיקא לן הלכתא כמאן ולפיכך צריך ליזהר שלא לאכול מצת מצוה אחר חצות כו' יע"ש ויש לדקדק דהול"ל בפשיטות דהלכה כר"ע כסתמא דמגילה משום דתני לה גבי הלכתא פסיקתא ואע"ג דההיא דאיזהו מקומן וע"פ הוי סתמא בדוכתא הא איכא נמי סתמא בדוכתא כר"ע וכמ"ש וכההיא דקצירת העומר ממש ובשלמא להרא"ש שכתב דאדרבא ההיא דאיזהו מקומן נראה יותר הלכתא פסיקתא משום דהוי סתמא בדוכתא איכא למימר דס"ל דאע"ג דאיכא סתמא בדוכתא נמי בפסחים כר"ע מ"מ ההיא סתמא הו"ל כמאן דליתיה שהרי בתר הכי סתם לן תנא פ' ע"פכראב"ע דבחד מסכתא לכ"ע יש סדר למשנה וסתמא בתרא עדיף אכן לדעת הר"ן שכ' גבי קצירת העומר דהלכה כסתמא דמגילה משום דהוי הלכתא פסיקתא ואע"ג דההיא דמנחות הוי סתמא בדוכתא מ"מ איכא נמי סתמא אחרינא התם כראב"ע ואע"ג דסתמא דאתיא כראב"ע תני לה מקמי ההיא סתמא דנקצר ביום וא"כ סתמא בתרא עדיף אפ"ה ס"ל להר"ן ז"ל דכיון דהא מיהא איכא סתמא בדוכתא כוותיה דראב"ע פסקי' כסתמא דמגילה משום דהוי הלכתא פסיקתא וא"כ ק' דהכא נמי נימא הכי דכיון דאיכא סתמא בדוכתא כר"ע אף על גב דאיכא סתמא בתר הכי כראב"ע מכל מקום הלכה כסתמא דמגילה משום דתני לה גבי הלכתא פסיקתא דומיא דהתם ממש וי"ל בדוחק דאף על גב דהר"ן ז"ל כתב בתחילת דבריו דהל' כסתמא דמגילה משום דתני לה גבי הלכתא פסיק' מ"מ כבר כ' לבסוף וז"ל אבל בה"ג כתב שאם בירך בלילה מברך ביום ור"ת דחה דבריו ולפיכך טוב שאם לא ספר בלילה שיספור ביום בלא ברכה כו' יע"ש ובודאי שטעמו של בה"ג היינו משום דס"ל דהל' כסת' מתני' דמנחות משום דסתמא בדוכתא וכ"כ התוספ' שם במנחות בתחילת דבריהם סעד לדברי בה"ג מכח סתמא דמנחות ואע"ג דהתם נמי איכא סתמא כראב"ע ס"ל לבה"ג דסת' בתרא בדוכת' עדיף וכיון שהר"ן ז"ל כתב ולפיכך טוב שאם לא ספר בלילה שיספור ביום בלא ברכה משמע דמספ"ל מילתא אי הלכה כר"ת או כבה"ג והילכך מש"ה כתב באכילת פסחים וכיון שכן מספ"ל מילתא הלכתא כמאן משום דלדעת בה"ג משמע דסתמא בדוכתא עדיף לפי דעתו ודעת ר"ת משמע דהלכה כסתמא דמגילה משום דתני לה גבי הלכתא פסיקתא ואף ע"ג דההיא

דאיזהו מקומן הוי סתמא בדוכתא הא איכא נמי סתמא בדוכתא בפסחים כר"ע וכמ"ש וכההיא דקצירת העומר ובהכי ניחא מה שהקשה הר"ב יבין שמועה על דברי הר"ן דע"פ וכמו שיראה הרואה ודו"ק:

הלכה ה

העושה עיסה מן החטים ומן האורז כו'. כתב ה"ה אבל מדברי הרמב"ן נראה שאפילו אין שם כזית בכדי א"פיוצא בה לפי שמדין תורה הוא שהחטים גוררין את האורז כו' וכן מבואר בירוש' כו' והק' מורינו הרב המופלא בס' מ"ק דכפי זה מאי פריך בזבחים דע"ח לר"ל דאמר נ"ט ברוב לאו דאורייתא מהך מתני' ותי' אלא מין בשא"מ דאוריי' כו' ואם איתא אמאי לא משני דאף דנ"ט ברוב לאו דאורייתא יוצא י"ח מטעם גרירה יע"ש והיה נראה לע"ד לומר דרבי ז"ל סמך אסוגי' דפ' הקומץ רבה דכ"ג ע"ב דפריך התם בגמ' למ"ד בתר מבטל אזלי' מברייתא דקתני תבלה בקצח ושומשמין כשרה כו' קס"ד דנפיש ליה תבלין ממצה בשלמא למ"ד בתר בטל אזלינן בטיל הוי כמבטל דלכי מיעפשא הויא לה כתבלין אלא למ"ד בתר מבטל אזלי' תבלין מי קא הוי מצה והתוס' שם בזבחים הק' דמהו קא מדמה ההיא דבתר מבטל אזלינן שהטעם שוה להך דהכא שאין הטעם שוה דכיון דיש בתבלין טעם מצה ראוי לצאת י"ח כדאמרי' גבי עושה עיסה מן החטים ומן האורז דטעם כעיקר והניחו בתימה ורבי' ז"ל ס"ל דסוגיא דפרק הקומץ פליגא אהך דזבחים וס"ל דטעמא דמתני' לאו משום דנ"ט ברוב דאורייתא אלא משום גרירה הוא שהחטים גוררין את האורז ומש"ה גבי תבלה בקצח ושומשמין פריך תלמודא שפיר למ"ד בתר מבטל אזלי' אמאי יוצא בה י"ח כיון דליכא טעמא דגרירה ודחה רבי' להההיא דרבא מקמי סתמא דפ' הקומץ ובהכי נר' ליישב דברי התוס' דפ' הקומץ שהקשו שם כקושיא דזבחים ותירץ דסוגיא דהקומץ פליגא אההיא דזבחים ודבריהם לכאורה אין להם מובן שהרי ההיא דהעושה עיסה מן החטים ומן האורז מתני' היא בהדיא פ"ג דחלה וא"כ איך אפשר לומר דסוגיא דהקומץ פליגא אמתני' ואם נאמר שכונתם ז"ל דלפי סוגי' דהקומץ מתוקמא מתני' דהעושה עיסה כו' ברובא דגן וכדאיתא בירושלמי אכתי ק' לפום מאי דפריך מברייי' דתבלה בקצח כו' וס"ד השתא דמיירי בדאפיש ליה תבלין אדפריך מברייי' ליפרוך ממתני' ולישני ליה דמיירי ברובא דגן כדמשני הברייתי' ומאי אולמיה דמתני' דהוה פשיטא ליה דמיירי ברובא דגן מברייי' אדרבא טפי משמע דברייתא מיירי ברובא מצה כדקא' דייקא נמי כו' אכן עפ"י מ"ש יש ליישב דסוגיא דפר' הקומץ ס"ל דטעמא דמתני' משום גרירה ולא אמרו אלא בחטים ואורז בלבד כנ"ל ושוב ראיתי להרא"ש סוף ה' חלה שהעתיק לשון הרמב"ם ונרגש מזה וכתב וז"ל דיוקא דדייק רבא מהך מתני'

בזבחים דמבש"מ בטעמא קושטא הוא ועל הדין אורחא איתמר דאף ע"ג דהחטים גוררין את האורז אי ס"ד טעמא בטיל דבר שנתבטל בעצמו איך גורר את אחרים עמו אלא ודאי דטעמו לא בטיל וכיון דלא בטיל וחזי כו' וחזי לאצטרופי בדנפשיה כגון דליכא כזית בכא"פ גורר את האורז לעשותו לחם עכ"ד ונראה ודאי דאע"ג דהרמב"ן ס"ל כדעת רש"י דטעם כעיקר דרבנן ואפילו בדאיכא כזית בכא"פ וכמ"ש הר"ב מנחת כהן יע"ש אפ"ה ס"ל דהעושה עיסה מן החטים ומן האורז חשיב טעמו וממשו וכמ"ש הרא"ש והרשב"א פ' ג"ה יע"ש ומש"ה כתב דחזי לאצטרופי בדנפשיה אי איכא כזית בכא"פ ודו"ק ועיין במ"ש רבי' ז"ל פ"ו מה' בכורים ובמה שהשיג עליו הראב"ד שם ומרן כ"מ הליץ בעד רבי' וכתב שרבי' גורס מתני' כרשב"ג וה"פ מתני' דקתני אם יש בה טעם דגן כו' כרבן שמעון ב"ג דהיינו כשיעור דקאמר רשב"ג כלומר שיהא בה בדגן כשיעור שיתן בה טעם דגן ויש הוכחה לפיר' זה מדקתני בתוספתא העושה עיסה מן החטים ומן האורז רשב"ג אומר כו' ואין אדם יוצא בה י"ח בפסח עד שיהא בדגן כשיעור והשתא אי כשיעור עיסת חלה קאמר מה מעלה ומוריד זה לענין לצאת י"ח בפסח כו' יע"ש:

וראיתי להר"ב מחנה אפרים בהגהות על הרמב"ם כתב דלק"מ דכל עיסה שאינה חייבת בחלה אין אדם יוצא בה י"ח בפסח יע"ש ואחרי המחילה לא דק כלל דא"כ הי"ל להראב"ד ז"ל להשיג על רבי' כאן בדין זה ולומר שאינו יוצא י"ח עד שיהא בתערוב' כשיעור חלה ולמה זה איחר מלהשיגו בה' בכורים ומ"ש דכל עיסה שאינה חייבת בחלה אין אדם יוצא בה י"ח ליתא ולא בדא דהכא שאני דהעיסה חייבת בחלה אם נותן בה כשיעור אלא דשיעורה גרים לה ליפטר אותה ולא אמרו אלא בעיסה שמצד עצמה אין בה חיוב חלה כלל ותדע דאי כפי דבריו העושה עיסה פחות מכשיעור לא יצא בה י"ח הואיל ואינה חייבת בחלה זה ודאי לא אמרו אדם מעולם וזה פשוט ומורינו הרב בס' מ"ק הק' לתי' מרן דא"כ היכי קאמר מתני' כרשב"ג דמשמע דאיכא מאן דפליג עליה וס"ל דאפי' לא יש בו טעם דגן יוצא י"ח וזה ודאי ליתא שהרי נתבטל ככל איסורין שבתורה וכ"ת דמאן דפליג עליה ס"ל דאפי' דיש בו בנ"ט אינו יוצא י"ח ליתא דא"כ הכי הול"ל כיון שיש בה כשיעור יוצא בה י"ח מדקאמר אינה חייבת עד שיהא בה כשיעור משמע דמאן דפליג עליה ס"ל דאפי' אין בו בנ"ט יוצא בה י"ח ומ"ש משאר איסורים א"ד יע"ש ולע"ד נר' דודאי כל שרובא אורז ואין בו בנ"ט כ"ע מודו דאינו יוצא בה י"ח אלא ת"ק ורשב"ג ברובא דגן ואין בו טעם דגן הוא דפליגי דת"ק סבר דכיון דרובא דגן לא בעינן טעם דגן והכי איתא בהדיא בירוש' פ' כ"ש דמייתי בריי' דקתני יוצאין במצה מתובל' אע"פ שאין בה טעם דגן והוא שרובא דגן ועיין בפר"ח סימן תנ"ה סק"ו ורשב"ג סבר

דלעולם אינו יוצא בה י"ח ואפי' רובא דגן עד שיהא בה כשיעור דהיינו בנ"ט דטעם מצה בעי' ובהכי ניחא מאי דגרסינן בירושלמי דחלה בתר הכי א"ר אילא בין כרבנן דהכא בין כרבנן דהתם אר"י עד שיהא רובא דגן וטעמו דגן רב הונא אמר טעמו דגן אע"פ שאין רובא דגן מתני' פליגא על ר"ה עירב בה שאר המינין עד שיהא רובא דגן וטעמ' דגן פתר לה במינין אחרים ע"כ וק"ט מההיא ברייתא דירושלמי פ' כ"ש דקתני יוצאין במצה מתובל' אעפ"י שאין בה טעם דגן כל שרובא דגן אכן כפי מ"ש ניחא דההיא בריי' ת"ק דרשב"ג היא דס"ל דלא בעי' טעם דגן כל שרובא דגן ומאי דפליגי ר' אילא ור"ה אליבא דרשב"ג הוא דפליגי דלרשב"ג תרתי בעי' רובא דגן וטעמו דגן ור"ה ס"ל דטעם דגן דוקא בעינן וכל שיש בה טעם דגן אף על פי שרובא אורז יוצא בה וכל שאין בה טעם דגן אע"פ שרובא דגן אינו יוצא בה ומאי דאוקמוה בירוש' למתני דהעושה עיסה כרשב"ג הוא משום דמתני' סתמא קתני אם יש בה טעם דגן יוצא י"ח ואם אין בה טעם דגן אינו יוצא בה ולא מפליג בין רובא דגן לרובא אורז משמע דאפילו ברובא דגן אינו יוצא בה כל שאין בה טעם דגן כנ"ל:

מצה שלשה במי פירות כו'. כתב הראב"ד ז"ל אע"ג דתניא בתוספתא יוצאין במצה מתובלת כו' ההיא בשתיבלה משנאפית כו' עיין בה"ה והמתבאר מדבריהם דכל לאחר אפיה לא מיקרי מצה עשירה וכן הסכים הפר"ח סי' תנ"ה סק"ו וכתב שכן נר' מדברי התו' ס"פכ"ש ד"ה אבל לא במבושל ע"ש ושמעתי מקשים ומטו בה משם הח' השלם רב ועצום כמוהר"י אשכנזי דבפ' כ"ש דל"ח פרכי' אברייי' דקתני יכול יוצא אדם בחלות תודה ורקיקי נזיר כו' ות"ל דהו"ל מצה עשירה ומפרקינן אמר שמואל בר רב יצחק רביעית היא ומתחלק' לכמה חלות ע"ש והרי רקיקי נזיר לאחר אפיה היה מושח אותם בשמן וכמ"ש רבי' פי"ג מה' מע"ק ה' ח' דמנחת רקיקין לא היה מושח אותם אלא לאחר אפיה וא"כ כיון דבשעת אפיה היה לחם עוני תו לא מיקרי מצה עשירה ומאי קא פריך ות"ל דהו"ל מצה עשירה והן אמת שלדברי התו' ז"ל נראה דל"ק מידי שדעתם ז"ל דמנחת רקיקין לא מיעטן הכתוב אלא דוקא מיציקה אבל מרן שמן בכלי קודם שיתן את הסולת לא מיעט הכתוב וכמו שהאריך בכל זה הר"ב משנה למלך פי"ג מה' הנז' דין ה' האמנם לדעת רבינו דס"ל דמנחת רקיקין לא היה נותן בה שמן כלל אלא לאחר אפיה כמו שהכריח הרב הנזכר שם ע"ש באורך ק"ט והנה לפום ריהטא היה נ"ל לומר דמעולם לא כתבו הראב"ד וה"ה ז"ל דכל לאחר אפיה קרינן ביה לחם עוני אלא דוקא גבי מצה מתובלת דכיון דדבר יבש הוא אין בו כח להכניס טעמו בגופו אלא מול פניו מן השפה ולחוץ משא"כ במנחת רקיקין דכיון דהיה מושחן ושוהא עד שיבלע השמן

בתוכו וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן א"כ הרי יש בו טעם מצה עשירה כאלו נלושה תחילה בשמן שהרי השמן אתיא תוך תוך ונבלע בתוכו ומש"ה פריך שפיר ות"ל דהו"ל מצה עשירה האמנם ראיתי להר"ב ב"ח ז"ל דברים סותרים למה שכתב בסי' תנ"ה דאם קטף פניה לאחר אפיה במי מלח ובצים דיוצא בו י"ח מצה דלא גרע מתבלה משנאפי' דיוצא בה ע"ש אשר נר' מדבריו דל"ש לן לחלק בין דבר יבש לדבר לח גם מור"ם בסי' תע"ה כתב דמצה שנאפי' כתקנה ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן אינה נקרא' מצה עשירה וזה הפך ממ"ש כי על כן הנר' ליישב דתלמודא כי פריך ותיפוק ליה דהוה ליה מצה עשירה לאו ארקיקי נזיר פריך דההיא פשיטא כיון דלאחר אפיה היה מושח אותן לא מיקרי מצה עשירה אלא אחלו' תודה דקתני בברייי' יכול יוצא אדם בחלו' תודה כו' דלחלו' תודה למאי אצטריך למעוטינהו מקרא דושמרת' ת"ל דהו"ל מצה עשירה וכן נמי אמתני' דקתני חלו' תודה ורקיקי נזיר עשאן למכור בשוק יוצא בהן קא פריך דחלו' תודה אפי' למכור בשוק נמי אין יוצאין משום דהו"ל מצה עשיר' ואהא משני רביעי' היא ומתחלק' לכמה חלות כנ"ל:

האמנם הדבר הקשה למה שראיתי בשיטה כ"י למס' פסחים לרבינו יונה ז"ל שכתב וז"ל חלות תודה ורקיקי נזיר פי' יש בתוד' ג' מינין של מצה חלו' רקיקין ורבוכין מלבד י' חלו' של חמץ ומביא חצי לוג שמן וחוצהו ונותן המחצי' ממנו דהיינו רביעי' בין החלות והרבוכין והרביעי' האחר' נותנו ברקיקין ורקיקין אלו מפני שיש בהן שמן כ"כ אין יוצאין בו דהוה ליה מצה עשירה אבל בחלו' ורבוכים יוצאים דמפני שמן מועט כ"כ לא חשיבי כמצה עשירה כדמפרש בגמרא ונזיר לא היה מביא כי אם שני מינין חלות ורקיקין ושמן מועט היה בהן ולכך יוצאין בשניהם אלא תנא בנזיר רקיקין וה"ה לחלו' ותנא נמי בתודה חלו' וה"ה לרבוכין אלא לא בעי למיתני רבוכין בתודה משום דליתנהו בנזיר ותנא רקיקין בנזיר משום דלגבי תודה לא נפיק בהו עכ"ד ועיין בהרב תי"ט ז"ל פ"א דחלה משנה ז' שכתב וז"ל חלו' תודה ורקיקי נזיר וכן במ"ה פ"ב דפסחים ותלת ברייתי דמייתי גמרא התם נקטי כהאי לישנא ולא ידעתי טעם לדבר למה קרי לשל תודה חלות ולשל נזיר רקיקין הול"ל חלות ורקיקי תודה ונזיר דשתיהן בשניהם כו' יע"ש וכפי דברי הר' יונה ז"ל שכתבנו אין כאן מקום קושיא כלל וגבי חלה איכא למימר דאיידי דפסחים קתני לה ועיין בל"מ שבפירוש המשנה שכתב לתרץ קושי' הרב תי"ט וז"ל ה"ה להפך רקיקי תודה וחלו' נזיר אלא משום דבחלו' תודה כתיב בהדיא מצו' וברקיקי נזיר כתיב מצו' קתני הכי יע"ש והדבר תמוה שהרי ברקיקי תודה כתיב נמי בהדיא ורקיקי מצו' משוחים בשמן ואיך שיהיה הנה מתבאר דרקיקי תודה אין יוצאין בהן מטעמא דהו"ל

מצה עשירה אע"ג דלאחר אפיה היה מושח אותן הן אמת שזה שכתב רבינו יונה ז"ל דרביעי' היה נותן לחלו' ורביכין ורביעי' לרקיקין הוא דבר תמוה שהרי רבינו ז"ל כתב בפ"ט מה' מע"ק הל' ך' וז"ל ובכמה שמן הוא עושה השלשים חלו' בחצי לוג רביעי' ממנו לרבוכה שמיני' לחלו' ושמיני' לרקיקין וכ"כ רש"י ז"ל בפ' כ"ש דף הנז' ד"ה רביעי' היא יע"ש ובפרק שתי מדו' דפ"ט גרסינן התם בהדיא יכול יהא חצי לוג זה מתחלק לשלשה מינין לחלות ורקיקין ורבוכה כשהוא אומר בשמן ברבוכה שאין ת"ל ריבה שמן לרבוכה הא כיצד מביא חצי לוג שמן וחוצהו חצי לחלו' ורקיקין וחציו לרבוכה יע"ש וכן איתא בהדיא בת"כ ולומר שרבינו יונה ז"ל היה גורס כשהוא אומר בשמן ברקיקין שאין ת"ל ריבה שמן לרקיקין הא כיצד מביא חצי לוג וחוצהו חציו לחלו' ורביכה וחציו לרקיקין זה ממה שאין הפה יכולה לדבר דכיון דקרא כתיב חלו' מצות בלולו' בשמן ורקיקי מצו' משוחים בשמן וסולת מורבכת בשמן תעשה אם כן איך אפשר לומר דבשמן דרקיקין דכתיב בתר חלות שדינן ליה לריבה הכתוב בשמן ובשמן דרביכה דכתיב בתר רקיקין שדינן ליה לרבויי אחר רבויי דבשמן דחלות והלא כיון דבשמן בשמן ב' פעמים אצטריך לריבוי אחר ריבוי למעט פשיטא ודאי דבשמן דרקיקין דכתיב סמוך לחלות הוא דאתא לריבוי אחר ריבוי ולא לומר דאתי לריבה הכתוב שמן וצ"ע:

הלכה ח

הכהנים יוצאין בחלה כו' וכן יוצאין במצה של מעשר שני בירושלים כו'. הנה מרן כ"מ ז"ל הקשה משם הר' מנוח דהא אמרינן בפרק כ"ש מצה של מע"ב לדברי ר"מ אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח לדברי חכמים אדם יוצא י"ח ואמרינן בגמרא דה"ט משום דאתיא לחם לחם כתיב הכא לחם עוני וכתיב התם באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם אף כאן משלכם וא"כ כיון שרבי' ז"ל פסק כר"מ דאמר מע"ב ממון גבוה וכמ"ש בס"פ"ג מה' מע"ב ופ"ה מה' אישות איך פסק דיוצאין במצה של מ"עב וכן הק' בפ"ו מה' בכורים דין ד' אמ"ש רבינו שם דעיסה של מע"ב בירושלים חייבת בחלה ותיר' משם הר"י קורקוס ז"ל דטעמיה משום דבפרק לולב הגזול דל"ה גבי הא דתנן של ערלה פסול אמרינן מ"ט פליגי ר"א ור"ח חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון ואסיקנא דבהיתר אכילה כ"ע ל"פ דבעינן כי פליגי בדין ממון ר"ח סבר היתר אכילה בעינן דין ממון לא בעינן ור"א סבר דין ממון נמי בעינן ואמרינן מאי בינייהו א"ב אתרוג של מע"ב בירוש' ואליבא דר"מ למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה הרי יש בו היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי אין בה דין ממון ורבינו ז"ל פ' כר"ח משום דלדידיה אתיא מתני' דלולב הגזול דקתני אם נטל יצא אליבא דר"מ דהלכתא כותיה ועוד דר"מ

קאמר בהדיא בפ' כ"ש דיוצאין במצה של מע"ב בירושל' כו' אלא ודאי הך פסקא כר"ח אתיא דדין ממון לא בעינן אלא היתר אכילה בלחוד זהו תורף תי' יע"ש והנה הרואה יר' מה שיש מן התי' על תי' זה שכתב הרי"ק דר"ח ס"ל דעיסה של מע"ב בירושל' לר"מ חייבת בחלה כיון שיש בו היתר אכילה שהרי בפ' לולב הגזול אמרינן לימא מסייע ליה לר"א הא דתניא עיסה של מע"ב פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים אומרים חייבת ופרכינן לימא מסייע ליה היא היא ומשני אלא מדבהא פליגי בהא נמי פליגי א"ד שאני התם דכתיב עריסותיכם תרי זמני כו' הרי בהדיא דר"ח לא פליג עליה דר"א אלא דוקא גבי אתרוג אבל בחלה מודה משום דכתיב עריסותיכם תרי זמני דאל"כ ק' הך ברייתא לר"ח וליכא למימר דלר"ח הך ברייתא מתוקמא במע"ב בגבולין דלר"מ כיון דס"ל דממון גבוה הוא והיתר אכילה נמי ליכא משו"ה פטורה מן החלה וחכמים פליגי עליה דס"ל דמע"ב ממון הדיוט הוא ודין ממון בעינן היתר אכילה לא בעינן ומתני' דקתני אתרוג של תרומה טמאה פסול דמוכח מינה בגמ' דהיתר אכילה נמי בעינן אע"ג דאית ביה דין ממון לא אתיא כרבנן דר"מ דלרבנן דר"מ כיון דאית ביה דין ממון לא בעינן היתר אכילה וא"נ דבהא פליגי דר"מ סבר במע"ב בגבולין אין בו היתר אכילה ולא קרי' ביה לכם ורבנן ס"ל דמע"ב בגבולין נמי יש בו היתר אכילה כיון דיכול להעלותו לירוש' וא"נ דאי בעי פדי ליה דהא ליתא שהרי בפרק חלק דקי"ב אמרי' אמר ר"ח מחלוקת במע"ב בירוש' דר"מ סבר ממון גבוה הוא ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל בגבולין ד"ה פטור וכבר ראיתי בספר חזון נחו' הנדפס בקרב ימים בח"א דקפ"ד ע"א שרצה לתרץ לזה דס"ל להרי"ק דהא דר"ח אינה הלכה מדחזינן פ' הא"מ דנ"ג ע"ב אמר ר"ן אמר רב אדא בר אהבה הלכה כרבי מאיר במעשר הואיל וסתם לן תנא כותיה דתנן כרם רבעי ב"ש אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות וב"ה אומרים כולו לגת ומ"ט דב"ה גמר קדש קדש ממעשר כמאן ס"ל אי כר"י אמאי כולו לגת הא אמר מע"ב ממון הדיוט הוא אלא לאו כר"מ ואם איתא להא דר"ח דבגבולין כ"ע מודו דממון גבוה הוא מאי ראיה איכא הא הך מתני' אפילו כר"י מצי אתי דהך מתניתין בגבולין איירי כדקתני והעניים פודין אותם לעצמם ועוד אמרינן התם וכר"י מי לא תנן והתנן הפודה מע"ב כו' בין משלו בין שניתן לו במתנה מני אילימא ר"מ מי מצי יהיב ליה במתנה אלא לאו כר"י ואם איתא אפילו כר"י לא מצי אתא דהך מתני' בגבולין איירי דאי בירוש' אין פודין מע"ב ועיין בתו' שם דנ"ג ע"ב ד"ה איהו אלא מוכח דליתא להא דר"ח וכן נר' שהוא דעת הר"ן ז"ל שכתב אמתני' דלולב הגזול דקתני אתרוג של מע"ב לא יטול ואם נטל יצא דה"ט משום דסברו רבנן מע"ב ממון הדיוט הוא משמע שדעתו ז"ל לפסוק כר"א דאמר דין ממון בעינן ואם כן איך כתב עוד דלאו דוקא בירוש'

אלא ה"ה חוץ לירושלים כיון שראוי לאוכלו בירוש' והדבר ק' דכיון דס"ל דדין ממון נמי בעינן איך כתב דמע"ב חוץ לירוש' יוצא י"ח הא מע"ב בגבולין לכ"ע ממון גבוה הוא וכן הק' הרב תי"ט שם אלא מוכח דס"ל דהא דר"ח לאו דסמכי איהו ולית הלכתא כותיה ואם כן איכא למי' דלדעת רבי חייא מחלוק' ר"מ ורבנן אינו אלא במע"ב בגבולין אבל בירוש' אפילו ר"מ מודה דהיתר אכילה בעינן דין ממון לא בעינן א"ד ז"ל ואין דבריו נראים לי דא"כ ק' דמאי פריך בגמר' לימא מסייע ליה והוצרך לשנויי דלענין חלה ודאי מסייע ליה ולימא דקאמרינן אאתרוג ומצה קאמר ומאי קו' הא הך דר"א ע"כ במע"ב בירושל' היא מדקאמרינן תסתיים דר"א הוא דאמר דין ממון נמי בעינן דאמר ר"א אתרוג של מע"ב לדברי ר"מ אין אדם יוצא י"ח בי"ט ואם איתא היכי מוכח מינה דר"א הוא דקאמר לפי שאין בה דין ממון אימא דההיא דר"א מיירי במע"ב בגבולין אבל בירוש' מודה דאפי' לר"מ יוצא בו י"ח כיון שיש בו היתר אכילה ותו דע"כ הא דרב אסי במע"ב בירוש' איירי מדקאמר מצה של מע"ב לדברי חכמים אדם יוצא בו י"ח ואלו חוץ לירוש' אפילו לרבנן אינו יוצא י"ח כדקתני במתני' פ' כ"ש וכיון שכן מאי פריך לימא מסייע ליה היא היא ומאי קו' הא איכא למימר דהך ברייתא מיירי במע"ב בגבולין אבל בירוש' אפי' ר"מ מודה דחייבת בחלה וכדס"ל לר"ח אם לא שנאמר דס"ל להרי"ק ז"ל דהך סוגיא דפ' לולב הגזול ודפ' כ"ש אתיא כר"ח דקאמר מחלוק' במע"ב בירוש' אבל חוץ לירוש' ד"ה פטור אמנם לפום סוגיא דפ' האיש מקדש דמוכח מינה דס"ל לר"ן דמחלוקת ר"מ ורבנן אפי' במע"ב חוץ לירוש' א"כ מעתה מצינן למי' שפיר דהך ברייתא מיירי חוץ לירוש' אבל בירוש' אפי' ר"מ מודה וזה דוחק דאם כן לא הי"ל לרבינו לפסוק כר"ן הפך סתמא דתלמודא דפ' לולב הגזול ודפ' כ"ש ולכן נ"ל ליישב דרך מוהרי"ק ז"ל דודאי כי היכי דלא תקשי ליה לר"ח הך ברייתא דקתני עיסה של מע"ב פטורה מן החלה לר"מ ע"כ דס"ל דשאני התם דכתיב עריסותיכם תרי זמני אלא דצריך לומר לרבינו ז"ל דלר' מאיר דממעט מע"ב מחלה אע"פ שיש בו היתר אכילה מדכתיב עריסותכם תרי זמני היינו משום דס"ל דגלגול הגוי אינו פוטר דיליף ראשית ראשית מתרומה ור"מ ס"ל דמירוח גוי אינו פוטר כמ"ש במנחות דס"ו ע"א ואם כן אייתר לן חד עריסותכם ע"כ למעוטי מע"ב הוא דאתא ואע"ג דבפ' ראשית הגז דקל"ה דריש לעריסותיכם כדי עיסתכם כשיעור מדבר כבר כתבו התו' שם דתרתי ש"מ כדי עיסתכם ולמעוטי עיסת הקדש יע"ש מיהו לפום מאי דקי"ל דגלגול הגוי פוטר א"כ אצטריכו תרי עריסותכם חד למעוטי הקדש וחד למעוטי גוי דתרי קראי צריכי כדאמרינן במנחות וכגי' התוס' שם וה"ט משום דאי ליכא אלא חד עריסותכם לא הוה ממעטינן אלא עיסת הקדש משום דמסתבר טפי דאינו נאכל בלא פדיון כמ"ש רש"י

שם וא"כ לא אייתר לן קרא למעוטי עיסת מעשר שני ואם כן אהדר דינא לדין אתרוג של מעשר שני דיוצא י"ח לרבי מאיר משום דיש בו היתר אכילה כנ"ל ליישב דעת הרי"ק ז"ל ודו"ק והרב לח"מ תי' דרבי' פסק כרבנן דר"מ דמע"ב ממון הדיוט ומ"ש בפ"ג מה' מע"ב דמעשר שני ממון גבוה ואין מקדשין בו את האשה ואין ניתן במתנה מיירי בגבולין וכבר אמרו בפרק חלק דמע"ב בגבולין אפילו רבנן מודו דממון גבוה הוא ומשום הכי כתב דמע"ב בירוש' יוצא י"ח וחייב' בחלה א"ד יע"ש ודבריו תמוהים דבהדיא אמרינן פרק האיש מקדש דהלכה כר"מ הואיל ותנן בבחירתא כותיה וכן ראיתי למורינו הרב בס' מקראי קדש שתמה עליו כן ויש ליישב דבריו דמ"ש ר"ן בפרק הא"מ דהלכה כר"מ הואיל ותנן בבחירתא כותיה היינו משום דס"ל לר"ן דפלוגתא דר"מ ורבנן במע"ב בגבולין נמי היא ומש"ה מוכח שפיר מההיא מתני' דקתני וב"ה אומרים כולו לגת אתיא כר"מ דאמר ממון גבוה הוא אמנם לפום מאי דק"ל כר"ח דבגבולין כ"ע מודו דממון ג"ה אין ראיה מההיא מתני' דכר"מ ס"ל די"ל דההיא בגבולין איירי וכדקתני במתני' והעניים פודין אותן לעצמן וכמש"ל וא"כ הדרן לכללין דעלמא דר"מ ור"י הל' כר"י ומ"מ הנך רואה כמה מהדוחק בדרך זה דכל כי האי לא הי"ל לרבינו למיסתם סתומי והי"ל לפרש דדוקא בגבולין אין מקדשין בו את האשה ואין נותנים אותו במתנה אבל בירוש' ש"ד ותו דממ"ש בפ"ח דמע"ב הלכה ו' הלוקח פירות בסלע של כסף כו' שנאמר ונתן את הכסף כו' מבואר דס"ל דאפילו בירושלים ממון גבוה ועיין במר"ן כ"מ שם עוד נראה לי ליישב דעת רבי' ז"ל דלרבינו ז"ל קשיתיה מה שהקשו התוס' ז"ל פרק אלו עוברין דמ"ו ע"ב ד"ה הואיל וז"ל תימא לרשב"א אמאי אמרינן פ' כ"ש דמצה דמע"ב אינו יוצא י"ח בפסח לר"מ דסבר ממון גבוה הוא ולא חשיב מצתכם והא אלו בעי מתשיל עלה ומחשבינן כשלו והנרא' שכונתו ז"ל משום דמשמע להו דהא דכ"מ הלכה כר"א דקי"ל כותיה דמע"ב ממון גבוה הוא כדאמרינן בקדושין ומשו"ה ק"ל הלכתא אהלכתא דקי"ל הלכה כר"א דאמר הואיל ואי בעי מתשיל עלה ומש"ה הוצרכו לתרוצי דשאני התם דכתיב לה' עיין בס' פני יהושע בחי' מוהרי"ל דכ"ד יע"ש אמנם רבי' ז"ל לא ניחא ליה בהאי תירוצא ואשר על כן הוכרח לומר דהא דקאמר ר"א דמצות מע"ב לדברי ר"מ אין אדם יוצא י"ח בפסח היינו משום דר"מ לא ס"ל כר"א דאמר הואיל ואי בעי מתשיל אלא כר"י דס"ל דלא אמרינן הואיל מדקתני בברייתא עיסה של מע"ב פטורה מן החלה דברי ר"מ ואי ס"ל כר"א דאמרינן הואיל שפיר קרינן ביה עריסותכם הואיל ואי בעי מתשיל וא"נ אפילו נימא דהך ברייתא לא שמיע ליה לר"א כדמשמע ריהטא דשמעתתא איכא למימר דרב אסי דקאמר לדברי ר"מ אין אדם יוצא י"ח בפסח היינו משום דס"ל דלכ"ע לא אמרינן

הואיל ופלוגתייהו דר"א ור"י בפרק אלו עוברין בטובת הנאת ממון הוא דפליגי וכדהוה בעי תלמודא למימר התם אמנם לפום מאי דקי"ל דהלכ' כר"א דאמרינן הואיל כמ"ש רבי' בפ"ג מה' י"ט דין ט' ה"נ דמצה של מע"ב יוצא בה י"ח ועיסה של מע"ב חייבת בחלה ושפיר קרינן ביה עריסותכ' הואיל ואי בעי מתשיל ובהא לא פסקינן כר"מ ואי קאמר תלמודא פ' האיש מקדש דהלכה כר"מ היינו דוקא לענין קדושין דבעינן שיהא ממונו בשעה שנותן הקדושין והתם לא מהני טעמא דהואיל כמ"ש הרב לח"מ ז"ל בפ"ד מהלכות אישות גבי ישראל שקדש במעשר עני דדוקא ישראל עני שקדש במעשר עני אבל ישראל דעלמא לא ולא מהני טעמא הואיל ואי בעי מפקר לנכסי' וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשוב' סי' תר"ב דבקדושין לא מבואר ממ"ש שם לעיל בדין ג' הלקט כו' ומע"ב והקדש שנפדו כו' לא מהני טעמא דאי בעי מתשיל יע"ש ואי קשיא לך א"כ עיסת מע"ב בגבולין נמי יהא חייבת בחלה מה"ט הואיל ואי בעי מתשיל עלה ומדברי רבינו ז"ל בפ"ג מה' בכורים משמע דבגבולין אינה חייבת בחלה מדכתב עיסת מע"ב בירוש' כו' משמע דוקא בירוש' וכן חייבין בחלה משמע הא לא נפדה אינה חייבת בחלה ועל כרחין בגבולין קאמר גם בפ' ח' מהלכות לולב כתב אתרוג של מע"ב בירושלים לא יטול ואם נטל יצא משמע הא בגבולין אפי' נטל לא יצא ולפי מה שכתבנו אפילו בגבולין נמי מיקרי לכם הואיל ואי בעי מתשל עלה ותו עיסת הקדש נמי יהא חייבת בחלה מהאי טעמא הואיל ואי בעי מיתשל י"ל דס"ל לרבינו ז"ל דדוקא במידי דחזי השתא לשום אדם כגון ההיא דמערבין לנזיר ביין וישראל בתרומה דחזיא לכהנים וכן ההוא דחלה דפרק אלו עוברין דעד שלא תחמיץ הרי ראויה היא לכהן אמרינן הואיל וחשיב שפיר כשלו ואי מחמיץ בתר הכי הו"ל ממונא דידיה אמנם במידי דלא חזי השתא לשום אדם כגון מע"ב בגבולין והקדש שלא נפדה לא אמרינן הואיל ולא חשיב כשלו וכ"כ התוס' בפרק בכל מערבין ד"ל ע"ב ד"ה וליפרוש האמנם מדברי התוס' דפר' אלו עוברין נראה דמחלפא שיטתייהו ממ"ש בפ' בכל מערבין מדק"ל מהא דאמרינן שלך אי אתה רואה אבל רואה אתה של אחרים ושל גבוה והא של גבוה נמי חשיב כשלו הואיל ואי בעי מיתשיל עלה כו' ולפי מ"ש בפרק ב"מ נראה דלק"מ דהקדש שאני דלא חזי השתא לשום אדם ועיין מ"ש לקמן בתשו' הרשב"א ז"ל ואי קשיא לך עוד לפי דרך זה ממ"ש רבינו בפ"ט מהל' מע"ב דין ד' וז"ל כרם רבעי אין לו לא שכחה ולא פרט כו' והשתא קשה שהרי טעמייהו דב"ה דס"ל דאין לו פרט היינו משום דיליף קדש קדש ממעשר והרי הוא ממון גבוה ולא קרינן ביה כרמך וכמ"ש רש"י בפרק האיש מקדש והשתא לפי מ"ש הא הואיל ואי בעי פדי ליה שפיר קרינן ביה כרמך דומיא דחלה ומצה של מע"ב דקרינן בי' עריסותיכם מה"ט וכן ק'

לדרך הר"י קורקוס ז"ל דפסק כר"ח דכל שיש בו היתר אכילה אף ע"ג דאין בו דין ממון קרינן ביה עריסותיכם דא"כ ה"נ אמאי לא קרינן ביה כרמך מה"ט וי"ל דהתם בכרם רבעי בגבו' קא מיירי רבינו וכמ"ש בס"ד אלא כולו עולה לירו' או נפדה כו' וכיון שהוא חוץ לירוש' אין בו היתר אכילה כלל לשום אדם ולא אמרינן הואיל אך קשה ממ"ש רבינו ז"ל פ' י"ג מה' שכירות וז"ל וכן פרות הדשות במע"ב ופרות המהלכות כו' אינו עובר עליהם משום לא תחסום כו' דמסתמיות דבריו נראה דאפי' בירוש' קאמר וע"כ היינו משום דפסק כר"מ דאמר ממון גבוה הוא ולא קרינן ביה בדישו כמ"ש רש"י ז"ל בפ' השוכר את הפועלים והשתא קשה דנימא הואיל ואי בעי מתשיל עלה חשיב שפיר דישו וכן קשה לתי' מוהרי"ק דכיון דיש בו היתר אכילה דישו קרינן ביה דומיא דחלה וי"ל דס"ל לרבינו דטעמא דמע"ב דאינו עובר עליו משום בל תחסום לאו היינו משום דלא קרינן ביה בדישו כמ"ש רש"י דדישו אשור קאי ולא אאדם אלא כיון דממון גבוה הוא סברא הוא דאסור להאכילו לבהמה מן התורה כמ"ש הריטב"א שם יע"ש ודו"ק:

הן אמת דבעיקר קו' התוס' שהק' ז"ל ממע"ב דאינו יוצא בה י"ח ולא אמרינן הואיל ק"ל טובא דמאי קושיא דהתם שאני דאי מיתשל עלה נמי הדרא לטיבלא ואין יוצאין במצה של טבל כדתנן בפ' כ"ש ואי בעי מתקן לה ומפריש עליה ממקום אחר ליכא למימר דאין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט וכעין קוש' זו ראיתי להר"ב שער אפרים סי' ל"ח שהקשה על מ"ש הרשב"א בתשו' סי' תשמ"ז שנשאל על מי שאסר נכסיו על עצמו או לולבו אי יוצא בה י"ח הואיל ואי בעי מתשיל עלה והשיב דאף בזה אינו יוצא י"ח בי"ט דאם כן אף באתרוג של תרומה טמאה ביד ישראל יוצא בו דאי בעי מתשיל עלה דאנן סתמא תנן כו' והקשה הרב ז"ל דמאי ראיה התם שאני דאי מתשיל עלה הדרא לטיבלה יע"ש ובדברי הרשב"א ז"ל אפשר ליישב דס"ל כדעת הרמב"ן שכ' הר"ן שם דאתרוג של טבל יוצא בה י"ח ואם כן דמתני' דקתני אתרוג של תרומה טמאה פסול משמע אפי' כל ז' וכן הוא דעת הר"ן ורבינו בפ"ח מהל' לולב ומשום הכי ק"ל שפיר דבחולו של מועד אי מתשיל עלה בידו לתקוני ולהפריש עלה ממקום אחר וכן תי' הר"ב כרם שלמה בתשוב' שבסוף המפתחות סי' א' אכן בדברי התוס' ז"ל לא יתכן שום אחד מהתי' וכמבואר ולכאורה עלה על דעתי ליישב עם מאי דאמרינן פ' כ"ש ת"ר יכול יוצא אדם י"ח בטבל כו' ת"ל לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל ופרכינן עלה ואיסורא דחמץ להיכי אזלא ואוקימנא לה כר"ש דאמר אין איסור חל על איסור משמע מאותה סוגיא דלמאי דקי"ל דאיסור חל על איסור באיסור כולל ואיסור מוסיף יוצא אדם י"ח בטבל דליכא

למעוטי מקרא דלא תאכל עליו מי שאיסורו משום בל תאכל כו' שהרי איסור כולל הוא וא"כ ע"כ צ"ל דמתני' דקתני אבל לא בטבל אתיא כר"ש ולית הלכתא כותיה ומשו"ה קשה להו שפיר דהיכי קאמר רב דמצות מע"ב לר"מ אין אדם יוצא י"ח בפסח הא ר"מ ס"ל דאיסור חל על איסור באיסור כולל ואיסור מוסיף כדאיתא פ' ג' דכריתות אמתני' דקתני יש אוכל אכילה אחת וחייבין עליה ד' חטאות יע"ש האמנם נראה דהא ליתא דמתני' דפרק כ"ש הלכה היא כמ"ש רבינו בפרק זה והיינו טעמא דאינו יוצא בו י"ח משום דהוה מה"ב כמ"ש רש"י והר"ן שם ועיין בס' מ"ק למורינו הרב זלה"ה וכן מוכח בהדיא מדפרכינן בגמרא אבל לא בטבל פשיטא כו' ואם איתא היכי פריך פשיטא הא בפלוגתא אתמר ואדרבא לית הלכתא כותיה ולזה אפשר לומר דפריך פשיטא משום דמרישא שמעינן לה דקתני יוצאין בדמאי דמשמע אבל לא בטבל וכעין זה כתבו התוס' פרק בכל מערבין ד"ה הנז' אלא שדבריהם ז"ל סתרי אמ"ש בריש פרק כ"ש ד"ה עבר זמנו שכתבו שם דאין לפרש דפריך פשיטא דאסור בהנאה מדיוקא דרישא דדרך התנא לכפול את דבריו יע"ש וכן נראה שהוא דעת רש"י ז"ל שם וכ"כ התוס' שבת דנ"ג ד"ה אילימא יע"ש ותו דאם איתא היכי משני ל"צ בטבל טבול מדרבנן ואי טעמא דרבנן משום דאין איסור חל על איסור טבל דרבנן למה לא יחול עלה איסור חמץ ועיין בס' מקראי קדש דצ"ה ע"ב:

שוב אחר זמן רב מצאתי להרמב"ן ז"ל במלחמותיו פ"ק דפסחים גבי ההיא דרב גידל המקדש משש שעות כו' שכתב וז"ל וה"פ דפריך מעיקרא פשיטא כלומר דמרישא שמעת מינה וכיוצא בו פשיטא משום דתנא ליה רישא באותו פרק אבל לא בטבל פשיטא והא לאו פשיטא אלא פלוגתא נמי היא ודלא כהלכתא עכ"ל יע"ש וא"כ לא נפלאת היא סברא זו ליחס לדעת התוספות וז"ל ועוד אפשר ליישב דעת התוס' וממילא רווחא נמי ליישב תשו' הרשב"א ז"ל דאזלי לשיטתם שכתבו בפ' כל הגט דל"א ע"ב ד"ה במחשבה וז"ל וא"ת כיון דשרי נותן עיניו בצד זה אמאי אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת והא תנן מעלים את המדומע כו' וי"ל דשאני מדומע שכבר הוא מתוקן אבל תחילת תיקונו של טבל לא שרינן משום דאפשר במחשבה כו' יע"ש וכ"כ הריטב"א ז"ל בחי' שם אשר מבואר מדבריהם דאפי' בשבת נמי מישרא שרי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר ולא חשיב כמתקן וכ"כ הרב ח"ה ז"ל יע"ש וא"כ מעתה שפיר ק"ל ז"ל דאמאי אין יוצאין במצה של מע"ב ובאתרוג של תרומה טמאה מאי אמרת דהדרא לטיבלא ואין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט הא איתיה בתקנתא ליתן עיניו בצד זה כנ"ל אלא שדבריהם ז"ל הם תמוהים בעיני מסוגיא דפ' ב"מ ודריש פ' מפנין וכבר הארכתי בזה במקום אחר עיין

מ"ש בה' תרומות וראיתי בספר כרם שלמה שהקשה ה"ה בכמוה"ר אליהו עובדיא ז"ל דמאי ראיה מייתי הרשב"א מתרומה טמאה דהתם שאני דמיחסר תרי מילי למעבד הן שאלת חכם והן להפריש עליה ממקום אחר והוה ליה תרי הואיל ותרי הואיל לא אמרינן כמ"ש התוס' פ' א"ע והיא גמר' ערוכה פרק כ"ש יע"ש ולע"ד לק"מ ואשתמיט מיניה מ"ש רש"י פרק כ"ש דל"ח ע"א ד"ה א"ד וז"ל וא"ת בחלת מעשר גופיה נמי תרי הואיל איכא הואיל ואי לא קרא עליה שם והואיל אי מטמא פריק לה ואית ליה היתר במושבות הכא לא קרי' הואיל דבר שבידו לעשות לגרום לה טומאה מיד ופריק לה עכ"ל וא"כ ה"נ כיון דבידו להפריש ממקום אחר לא חשבינן ליה תרי הואיל ועל התוס' ז"ל אני תמיה שכתבו בפרק א"ע ד"ה הואיל משם רשב"א כי נראה לו שדעת רש"י ז"ל כיון דהסל מצרפה לחלה כו' אלא מטעם הואיל שרי דאי בעי לא מפריש חלה אלא בצע פורתא מכל חדא וחדא וכיון דכי נמי לא תקרי לה שם עד שתאפה לא שרינן אלא ע"י הואיל הואיל אם יקרא לה שם עד שתאפה הוי תרי הואיל ותרי הואיל לא אמרינן כו' יע"ש ויש לדקדק טובא שהרי הואיל אי בצע פורתא מכל חדא הוה ליה דבר שבידו ולא חשיב תרי הואיל ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

שוב אנה ה' לידי ספר הבתים מכ"י להרשב"א ז"ל ומצאתי תשובה זו כתובה שם באורך בבית כ"ח סי' ב' והילך לשונה תשובה הא דכתב מר באוסר נכסיו על עצמו שקרוב הדבר לומר דיוצא בו ביום ראשון הואיל ואי בעי מיתשיל עלה ויש בו היתר אכילה וכדקי"ל גבי חלה דממונא הוא ועובר בב"י אין הדברים נראים כן בעיני שא"כ אף אנו נאמר באתרוג של תרומה טמאה ביד ישראל דיוצא בו דהא אי בעי מיתשיל עליה ויש בו היתר אכילה ואם איתא היכא קתני סיפא ושל תרומה טמאה פסול הול"ל ושל תרומה טמאה ביד כהן פסול ואל תשיבני דמאי לב"ה דמכשירין דהא מפרש טעמא משום הואיל ודמאי שאני דהוי בודאי מעושר דרוב ע"ה מעשרין והיינו נמי דבפ' מפנין תנינן מפנין תרומה טהורה ודמאי ואוקימנא בתרומה ביד ישראל כיון דחזיא לכהן ש"ד הא תרומה טמאה ביד ישראל לא ולא אמרינן הואיל אי בעי מתשיל ואלו בדמאי מפרש טעמא משום הואיל ואי אפשר לומר דטעמא משום דכל שא"א בלא שאלה מוקצה הוא דמי יימר דמזדקק ליה חכם כיון דאפשר בג' הדיוטות כדאיתא פרק כירה מכל אלו נראה דלא אמרינן בכי הא הואיל ואי בעי מתשיל דבתר השתא אזלינן ומיהו י"ל שאין ראיה מכל אלו דא"נ מתשיל עלה הוה ליה טבל ואין מטלטלין אותה בשבת וכן אין יוצאין באתרוג של טבל דהא לית ביה השתא היתר אכילה ואי בעי מתשיל עלה ולהפריש עליו ממקום אחר ליכא למימר דהא אין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט וכאותה שאמרו פ' בכל מערבין

על ההיא דסומכוס אומר בחולין אבל לא בתרומה ומיהו יש לדחות שאין ראיה מחלה שהרי חלת חמץ אסורה לכל ואפילו הכי אמרינן בה הואיל משא"כ בעלמא וכל דבר שאינו ראוי עכשיו לשום אדם לא אמרינן ביה הואיל דהא ודאי משמע דאין יוצאין בשל הקדש שלא נפדה ואף על גב שלא שנו אותה בלולב הגזול כמו שלא שנו את הטבל ובעלמא נמי גבי מצה ועירוב וטלטול שבת שנו כן ושל הקדש שלא נפדה לא יצא ולא אמרינן ביה הואיל מה"ט דאמרן כיון דהשתא לא חזי לשום אדם אלא די"ל דחלה נמי כיון דמיתשיל עלה השתא עד שלא תחמיץ ראויה היא לכהן הוה ליה כעיסתו שהחמיץ ומ"מ עדיין נראה לי להוכיח מההיא דכל כהנים ולוים נהנים לי דאפילו למ"ד טובת הנאה ממון אסיקנא בפרק בתרא דנדרים דבאין כהנים ונוטלין דשויא עילויה עפרא בעלמא ואמאי נימא אי בעי מתשיל ומצוה נמי איכא כדידיה דמי ומיניה קא מתהנו ומהשתא קא מיתסרו עליי' וכ"ש דאם אתשיל עלה נמצאו נהנים למפרע מן האיסור אלא ודאי כיון דהשתא לא אתשיל לא מהניא ליה מידי ולאו ממוניה הוא ואפי' לשמא מתשיל לא חיישינן כדלא חיישינן בע"מ שאין עליך נדרים ומיהו י"ל גם בזו דה"ט דלא אמרינן ביה הואיל כיון דאמרו כהנים נהנים לי ותרומתו אסורה לכל דהא להדיוט לא חזיא ולכהן נמי לא חזיא לפי איסורו הלכך שויוהו עפרא בעלמא ולאו כדידיה דמי עכ"ל:

ובהיותי בענין זה דרך אגב ראיתי להר"ב יבין שמועה דף ס"ו דברים תמוהים בעיני שכתב וז"ל דע דבפ' כ"ש אמרי' יכול יוצא אדם י"ח במע"ב ת"ל לחם עוני מי שנאכל באנינות כו' דברי ר"י הגלילי ר"ע אומר מצות מצות ריבה א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש ומדקאמר א"כ מה ת"ל לחם עוני משמע דר"י הגלילי לא דריש המסורת וקשה דאמאי לא דריש כיון דלא מכחשי אהדדי כו' ושמא י"ל דמאי דקתני א"כ מה ת"ל לחם עוני הם סיום דברי ר"ע עצמו והוא עם מ"ש בפרק כ"ש מצת מע"ב לדברי ר"מ אין אדם יוצא י"ח בפסח ופריך בגמרא מי כתיב מצתכם אמר רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא לחם עוני וכתיב התם מלחם הארץ מה להלן אינו מע"ב אף מצה כן וזהו מה שהק' ר"ע לעצמו א"כ שאתה אומר דיוצאין במצת מע"ב א"כ מה ת"ל לחם דאפני מג"ש דלחם לחם דהא אך אתיא למימר דאין יוצאין במצת מע"ב ולדידי שאני אומר דיוצאין א"כ מה ת"ל לחם דמופנה לג"ש ומשני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש פי' לעולם דמלת לחם מופנה לג"ש ולא הויא למילף מצה מחלה למימר דאין יוצאין במע"ב אלא הג"ש אתא למילף חלה ממצה מה מצה אין יוצאין בנילושה ביין ושמן ודבש דעוני כתיב אף בחלה אינו חייב בנילושה ביין ושמן ודבש כדתנן במתני' מס' חלה עכ"ד ואתמהה שהרי בפ"ב דחלה אמרינן התם בהדיא דעיסה

שנילושה במי פירות חייבת בחלה ואמרי' התם בירוש' דר"א איש ברתותא היא דתנינן תמן עיסה שנילושה במי פירות ונגע בה טבול יום במקצתה ר"א א"ב לא פסל אלא מקום מגעו בלבד ר"ח בר אבא בשם ר"י דברי הכל היא אף ע"ג דר"ע אמר תמן אין מ"פ מחברין לטומאה מודה שמחברין לחלה כו' הרי דלר"ח לר"ע עיסה הנילושה במי פירות חייבת בחלה ואפי' לריב"ח דאמר דר"א הוא ולא ר"ע לאו היינו מטעמא דיליף לחם לחם ממצה ותו דע"כ לא פליגי אלא בעיסה שנילושה במ"פ אבל בעיסה הנילושה מז' משקין כ"ע מודו דחייבת בחלה כמבואר שם בירושלמי וכבר כתב הרב שדה יהושע דף קס"א ע"ד משם הרשב"א דה"ט דלא ילפינן לחם לחם ממצה דלא למדוהו אלא לגבי מינין הבאים לידי חימוץ גם נראה דאשתמיט מיניה סוגיא דפ' ר"י דמנחות דג"ש זו אצטריך למעוטי דאין חייבין בחלה אלא חמשת המינים לבד וא"כ מאי קא ק"ל לר"ע מה תלמוד לומר לחם עוני סוף דבר שדבריו תמוהים בעיני ותו לא מידי:

מעשה חושב (קסד) מדקתני בברייתא עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ ואי ס"ל כר"א דאמרינן הואיל, שפיר קרינן בי' עריסותיכם הואיל ואי בעי מתשיל כו' דס"ל דלכ"ע לא אמרינן הואיל ופלוגתייהו כו' בטובת הנאה ממון כו'. לכאורה קשה כן אפילו אי לא ס"ל כר"א דאמרינן הואיל דהא רב חסדא לית לי' הואיל שהרי ס"ל דהאופה מיו"ט לחול לוקה ואפ"ה ס"ל דלחומרא אמרינן הואיל כדאיתא בפסחים דף ס"ב ע"א וא"כ קשה אמאי עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה (ואע"ג דהתוס' כתבו שם דהאי הואיל דאמרינן לחומרא היינו מדרבנן בלבד מ"מ קשה דאמאי פטורה אפילו מדרבנן). ונ"ל ליישב בזה דדוקא רב חסדא ס"ל כן לחלק בין הואיל דלקולא לבין הואיל דלחומרא והיינו משום דס"ל דלכ"ע טובת הנאה אינה ממון משום דסתם מתניתין בס"פ שני דקדושין הכי הוא דדוקא כהן (או ישראל שנפלה לו תרומה מאבי אמו כהן) שקידש בהתרומה מקודשת אבל לא ישראל שקידש בטובת הנאה שיש לו בתרומה דבזה אינה מקודשת ולא פליג על זה ר' יהושע ור"י ב"ב לומר דאפילו ישראל שקידש בטובת הנאה מקודשת מכלל דלכ"ע ס"ל דטובת הנאה אינה ממון (והא דמשמע במשנה ג' פי"א דנדרים דטובת הנאה הוי ממון מדקתני שם יטלו אחרים כו' כבר יישב בזה מו"ז רבינו התויו"ט ע"פ דברי מרן הכ"מ ז"ל). והיינו דפריך הש"ס בפ' ואלו עוברין לימא בטובת הנאה ממון קא מיפלגי והיינו משום דקשה לומר כן וכיון דאפילו ר"י ב"ב לית לי' דטובת הנאה ממון א"כ מ"ט דר"י ב"ב דס"ל תטיל בצונן כיון דהואיל נמי לא ס"ל וכנ"ל וא"כ הרי ע"כ צ"ל דס"ל דהואיל דלחומרא אמרינן ולפיכך א"א להפריש העיסה ולהניחה עד הערב מטעמא דהואיל ואי בעי מתשיל עלי' והוא שלו וכן לאפות נמי א"א דהא לקולא

לא אמרינן הואיל וזהו טעמי' דרב חסדא וס"ל דהלכה כר"י ב"ב וזה עולה יפה בטעמא דר"י ב"ב דלמ"ש הר"ן בסוגיין דס"ל לר"י ב"ב דטובת הנאה ממון ולא אמרינן הואיל קשה דא"כ אמאי לא פליג ר"י ב"ב בהאי דפ"ש דקדושין וכנ"ל אבל לר"מ י"ל דס"ל כר' יהושע דאפילו לחומרא לא אמרינן הואיל ומש"ה ס"ל דעיסה של מעשר שני פטורה מן החלה אמנם התויו"ט דייק דמדלא מזכיר הש"ס את ר"י ב"ב בהאי דקאמר לימא בטובת הנאה ממון קא מיפלגי מכלל דר"י ב"ב ס"ל דטובת הנאה הוי ממון:

(**קסה**) הן אמת דבעיקר קושיית התוס' ז"ל שהקשו ממעשר שני דאינו יוצא בה י"ח כו'. גם בדברי התוס' בפסחים דף ל"ח סוף ע"א בד"ה חלות תודה כו' יש מקום עיון דהוכיחו שם דע"כ מיירי בשלא הוקדשו החלות דאלת"ה תיפוק לי' דבעינן מצתכם וע"ש והאי מאי הוכחה היא דמאי איכפת לן אי מתניתין דקתני דאינו יוצא י"ח בחלות תודה אתיא אליבא דהלכתא דאמרינן הואיל, וצ"ל דהתוס' אזלי לשיטתייהו שכתבו בכריתות דף י"ג סוף ע"ב בד"ה ארבע חטאות כו' דאחר שחיטה וזריקה ליתא בשאלה ובהיותי בדברי תוס' אלו תמהתי דאיך ס"ד למימר דאיירי בהוקדשו חלות התודה ע"י שחיטת הזבח הא אין מביאין תודה בע"פ מפני שלא להביא חלות חמץ שבה לידי פסול:

(**קסו**) דאי מיתשל עלה נמי הדרא לטיבלא כו'. תמהני מאי קושיא היא למאי דהוכיח מו"ז רבינו התויו"ט ז"ל בפ"ג משנה ח' דגיטין בד"ה ה"ז חושש כו' מדברי הרמב"ם ז"ל דאפילו לאחר שאכל טבל יכול להפריש תרומות ומעשרות ומיישב שם דרש"י נמי ס"ל כן ע"ש. (ובאמת ברש"י גופא ריש נדה משמע דס"ל כן במה שפירש שם גבי הבודק חביות ע"ש אלא דהתוס' רי"ד שם חולק על רש"י. ותמהני על מו"ז ז"ל שלא הביא דברי רש"י אלו מנדה דף ב' ע"ב הנ"ל לראיה). וא"כ מה בכך דהדרא לטיבלא ואין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט הא כשיפריש לאחר יו"ט על מה שאכל נמי יוצא ידי חובתו למפרע. והא דתניא דאין יוצא ידי חובתו בטבל י"ל דהיינו אי לא בעי לאפרושי עלי' כלל אפילו אח"כ (או כשאין הבעלים כאן וכעין שכתבו התוס' בע"ז דף ע"ג סוף ע"ב בד"ה טבל כו' אבל בקושייתם דהכא שהקשו דנימא הואיל ע"כ דמיירי שהבעלים עצמן בכאן ויכולין למיתשל על הפרשת המעשר שפיר הקשו דאף שיחזור לטבלו מ"מ הא יכולים להפריש גם לאחר יו"ט על זה שיאכלו). ועיין בתוס' חדשים פ"ג דגיטין הנ"ל שמגמגם בזה על מו"ז תויו"ט ז"ל. וכתבתי שם על הגליון דמרש"י גופי' בריש נדה נראה דס"ל דמהני הפרשה על מה שכבר אכל וראיה לזה מהא דפריך הש"ס בנדרים דף נ"ט לר"א דס"ל דמידי דישנו בשאלה הו"ל דשיל"מ ולא בטיל וע"ז פריך והרי תרומה דאפשר בשאלה ואפ"ה עולה באחד ומאה דקא מדייק התם הא למאה תעלה ע"ש ודחיק הש"ס

שם תחלה בישוב קושיא זו. ואמאי לא נימא בפשיטות דהברייתא דקתני דלמאה תעלה מיירי כשכבר נאכל מכרי הזה שהתרומה הזו נתרמה עליה ומש"ה א"א בשאלה דהא אשתכח דאכל טבלים למפרע אע"כ דאפילו על מה שאכל כבר מהני נמי הפרשה למפרע ושפיר מצי למשאל עלה ועיין מש"ש:

[**אמר עקיבא סופר** נ"ה. עיין לקמן בשעה"מ פ"ה מהלכות תרומות הלכה כ"ד שפלפל הרבה בדברי רש"י הנ"ל והקשה מסוגיא דיומא פ"ג אמאי לא יאכילו אותו טבל ומפרישו אח"כ עיי"ש. עוד הקשה על רש"י בשתה טבל אמאי לוקה הא הוי התראת ספק עיי"ש. ואולי יש לומר דאיסור לאו אינו מתוקן בהפרשה דהא כבר אכל או שתה טבל אך עדיין נשארה מ"ע דחייב להפריש דלא נפטר ממ"ע וכן משום גזל השבט דחייב לצאת י"ש כלישנא בתרא בחולין דף ק"ל אבל איסור לאו אינו מתוקן. ולפ"ז מיושבות ב' הקושיות הנ"ל גם על מ"ש מו"ז ז"ל דכשיפריש אחר יו"ט על מה שאכל י"ח למפרע יש להשיב דהלאו אינו מתוקן דאכל טבל רק הוא מחויב להפריש אבל לא יתוקן האיסור בזה ע"כ הגה"ה]:

(**קסז**) ומיהו י"ל גם בזו דה"ט דלא אמרינן בי' הואיל כו'. עיין בר"ן נדרים דף פ"ה ע"א בד"ה ואני מסתפק כו':

פרק ח

הלכה ז

ואוכל מבשר חגיגת י"ד כו'. כתב הרא"ש ז"ל בפ' ע"פ וז"ל דכשחל להיות בא' בשבת שלא יביא כי אם תבשיל אחד דאין חגיגה דוחה שבת והר"י מאורליינאש והר"י מקורביל כו' היו אומרים דצריך ומביאים ראיה כו' דאמרינן אוקי לילות בהדי ימים כו' יע"ש הנה כל גדולי האחרונים ז"ל תמהו בדברי הרא"ש הללו מהא דאמרי' בפ' אלו דברים ת"ש סכין שנמצא בע"פ שוחט בה מיד בי"ג שונה ומטביל קופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל מני אילימא רבנן מ"ש סכין דמטביל דחזיא לפסח קופיץ נמי חזיא לחגיגה אלא לאו בן תימא ומ"מ יש בו משום שבירת עצם ודחי לא לעולם רבנן וכגון שחל בשבת כו' והשתא לדעת הר"י מאורליינאש כי נמי בא בשבת חגיגה מע"ש אתיא וצריכי קופיץ לה אלא ע"כ דאינו בא בשבת וראיתי למורינו הרב המובהק כמוהר"י הכהן ה"י בס' בתי כהונה חלק בית ועד כתב לתרץ לזה וז"ל ושמא דנהי דאתיא מע"ש אבל עיקר שבירתה ביום שחיטתה שהוא ע"ש וזה שנמצא בשבת איכא למימר שאינו מאותם הטבולים שהיו מביאים בשעת השחיטה שהוא ע"ש דאין שוהין שם במקום נפילתה ולפיכך

אמרינן אימור מעלמא אתי ולאו מאתמול א"ד יע"ש ולא ידעתי מה תיקן בזה דאכתי ק' דהיכא קתני קופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל וכי נמצאת בי"ג מיהא אמאי שונה ומטביל הא חזי לחגיגה וא"כ מסתמא ודאי הטבילה בי"ב כדי שתהא בה הערב שמש ותהא טהורה בי"ט לשבירת עצמות חגיגה הנשחטת באותו יום וכן נמי ק' דהיכי קתני רישא סכין שנמצאת בי"ג שונה ומטביל דהשתא ק' דמ"ש בי"ד דמטביל לה וחזיא לפסח והא נמי חזיא לחגיגה כדפריך בגמ' גבי קופיץ ולכן נראה לי ליישב וניישב ג"כ קו' התוס' ד"ה והא וז"ל וא"ת אמאי לא פריך אי בשבת היכי מטביל לה הא קי"ל דאין מטבילין בשבת יע"ש מה שתי' ואף לפי תי' ז"ל אכתי ק' מה שהק' הרב ח"ה דאכתי אמאי לא פריך אי בשבת כיון דאסור להטביל בו ודאי דהטבילוה מאתמול משום חגיגת ט"ו יע"ש ולכן נר' ע"פ מ"ש התוס' ברישׂ פ"ג דחגיגה ד"ה והאונן שכתבו בס"ד וז"ל וההיא דפסחים דקאמר סכין שנמצאת בי"ג בי"ד שוחט בה מיד כלומר דמסתמא הטבילוה מאתמול כדי לעשות לו הערב שמש וכ"ת דילמא נטמאת בטומאה דרבנן דלא בעי הערב שמש ונטר לה עד צפרא להטביל כו' ועוד דרגילות היא להטביל מעיו"ט דילמא מיטריד כ"כ ולא טביל כו' יע"ש ואם כן א"ל דכי משני תלמודא לא לעולם רבנן וכגון שבא בשבת היה ס"ל לתלמודא דמשום הכי שונה ומטביל משום דחיישינן דילמא נטמא בולד הטומאה דלא בעי הערב שמש ונטר לה עד יום ט"ו שהוא פנוי ממלאכתו להטביל ואי משום דאין מטבילין בשבת וי"ט הא ליתא שהרי אמרינן בפ"ב דביצה דכלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין אותו בי"ט וכפי' רש"י שם ודוקא בסכין שנמצא ביום י"ד כיון שהוא טרוד במלאכתו בע"פ הוא דאמרינן דשוחט בו מיד משום דסתמא רגילות הוא לאטבולי מאורתא אבל בקופיץ איכא למיחש דילמא נטר לה עד י"ט שהוא פנוי ממלאכתו והשתא ניחא לדעת הר"י מאוריינאש דמש"ה קתני מתני' דסכין וקופיץ שנמצאו בי"ג ש"ו אף על גב דחזי ליה לחגיגה אע"ג דחיישינן דילמא נטמא בולד הטומאה ונטר לה עד יום י"ג דבי"ג ודאי אינו טרוד ודאי בעסקיו כדי שנאמר דמסתמא מטביל לה מאורתא ומשום הכי הוצרך לאקשויי מסיפא דמתני' דאם חל שבת שוחט בה מיד ולא חיישינן דילמא נטר לה עד י"ט כנ"ל נכון ליישב דעת הר"י מאוריינאש ז"ל ודו"ק:

עוד הקשה לדעת הר"י מאוריינאש מדאמרי' התם אמר רב אשי ש"מ חגיגת י"ד לאו חובה דאס"ד חובה תיתי בשבת ותיתי בטומאה והשתא לפי דעתו ז"ל מאי ראיה הא איכא למימר דלעולם חובה ואפ"ה לא דחי שבת בדר"ע משום דהו"ל מלאכה שאפשר לעשותו בע"ש דלא דחי שבת ולי נראה ליישב דמאי דס"ל להר"י מאוריינאש דחגיגת י"ד יכול לעשותה מע"ש מטעמא דאוקי לילות בהדי ימים היינו משום דס"ל דחגיגת י"ד

לאו דאורייתא כסתמא דמתני' דאלו דברים ומה גם דבפ"ק דחגיגה אמרינן הכי אליבא דב"ה והילכך ס"ל דיכול להביאן מע"ש ומשום לינה ליכא למיחש משום דאוקי ליליות בהדי ימים אמנם לבן תימא דס"ל דהוי דאורייתא דמפיק להו מקרא דזבח חג הפסח דס"ל דנאכלת ליום ולילה פשיטא ודאי דדחי שבת וכן נמי לתנא דברייתא דפ' אלו דברים דע"א דס"ל דנאכל' לב' ימים ולילה אחד וס"ל דחגיגת י"ד דאורייתא מקרא דלא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב כו' פשיטא ודאי דדחי שבת ואינו יכול לעשותה מע"ש דהא קרא כתיב בהדיא שיהא נשחט בי"ד בערב עם הפסח כמ"ש רש"י שם ואם כן אי בי"ד שחרית קאמר רחמנא דאינו יכול להביאם כ"ש שאינו יכול להביאם ביום שלפניו והיינו דקאמר ר"א שפיר דש"מ ממתני' דחגיגת י"ד לאו חובה כלומר מדרבנן כמ"ש התוס' דאי ס"ד חובה ומדאורייתא והיינו אליבא דבן תימא או להההוא תנא דברייתא פשיטא ודאי דהו"ל קבוע זמן דהא קרא כתיב בערב וא"כ תדחי שבת כנ"ל פשוט ודוק: